

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Lili Zupančič

Naslov diplomske naloge: Evalvacija integracijskega projekta »Korak k soncu« za romske otroke iz Grosuplja

Kraj: Ljubljana

Leto: 2011

Št. strani: 248

Št. tabel: 6

Št. slik: 0

Št. prilog: 9

Št. bibl. opomb: 11

Št. grafov: 15

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Somentorica: as. dr. Špela Urh

Deskriptorji: družbena izključenost, socialna izključenost, Romi, asimilacija, skupnostno socialno delo, etnično občutljivo socialno delo, romski otroci, evalvacija

Povzetek: Romi v Sloveniji, še posebej na Dolenjskem, so izredno stigmatizirana skupina ljudi. Najbolj izključen del romske skupnosti predstavljajo otroci. V diplomu prikazujem večplastno socialno izključenost Romov, ki bistveno zmanjšuje njihove možnosti vključevanja v skupnost ter povečuje prostor za številne diskriminacije, tudi v stroki socialnega dela. Te se kažejo v izključevalskih praksah socialnih delavk. Neustrezne socialnodelovne prakse so vodile v razvoj vključevalnih praks socialnega dela z Romi. Prikazujem usmeritve skupnostnega in etnično občutljivega socialnega dela, ki so temeljna teoretična izhodišča integracijskega projekta. Raziskovalni del diplomske naloge predstavlja evalvacija vloženega napa in doseganja ciljev integracijskega projekta Korak k soncu – *Korako ku kham* za romske otroke iz Grosuplja. V okviru projekta izvajamo v lokalnem okolju in okolici dejavnosti za otroke med drugim in desetim letom. Evalvacija projekta je pokazala, da je projekt bistveno vplival na vključevanje romskih otrok v dejavnosti v lokalnem okolju. Vzpostavil je sodelovanje z lokalnimi institucijami (Knjižnica Grosuplje, Kulturni dom Grosuplje), ki ga ocenjujejo kot pozitivno. Romski otroci so z obiskovanjem dejavnosti pridobili nekatera znanja in veščine ter večji dostop do resursov v skupnosti.

DATA ABOUT DIPLOMA

Title of diploma: The evaluation of integration project »Step to the sun« for Roma children from Grosuplje

Descriptors: social exclusion, Roma, asimilation, community social work, ethnically sensitive social work, Roma children, evaluation

Abstract: Roma in Slovenia, particullary in area of Dolenjska, are very stigmatized group of people. Most excluded part of Roma community are Roma children. In diploma I am presenting multidimensional social exclusion of Roma which significantly diminishes their oportunities of inclusion and increases options for development of multiple discriminations, also in social work profession. Social work profession includes also exclusion practices of work. Unappropriate social work practices led to development of inclusion practices of social work with Roma. Additionaly I am presenting theories of community social work and ethnically sensitive social work which are theories that my integration project for Roma children from Grosuplje derives from. Research part of my diploma is the evaluation of integration project »Step to the sun« - *Korako ku kham* for Roma children from Grosuplje. I made input based evaluation of project and goals – based evaluation. Project is taken place in local community and nearby. It organizes activities for Roma children from two to ten years of age. Evaluation of project shown that project significantly influenced on inclusion of Roma children on activities in local community. Project established cooperation with local institutions (Library of Grosuplje, Cultural center of Grosuplje) which assesses cooperation with integration project as good. Roma children got on activities knowledge on different areas and some skills. Project has increased their access to resources in local community too.

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

**EVALVACIJA INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA »KORAK K SONCU«
ZA ROMSKE OTROKE IZ GROSUPLJA**

Mentorica: doc. dr. Liljana Rihter

Lili Zupančič

Somentorica: as. dr. Špela Urh

Ljubljana, 2011

PREDGOVOR

V svojem sedemletnem aktivističnem prostovoljnem delu z Romi v občini Grosuplje sem naletela na številne diskriminacije. Zaradi večplastnega izključevanja je Romom odvzeta osebna moč in moč na ravni skupnosti, njihov glas v lokalni skupnosti ni slišan. Institucije v Grosuplju so premalo odzivne na ovire, s katerimi se Romi soočajo. To me je vodilo v iskanje novih načinov preseganja izključenosti Romov, še posebej otrok.

V teoretičnem uvodu diplomske naloge opisujem družbeno in socialno izključenost, nato se obširneje posvečam posameznim področjem socialne izključenosti Romov z namenom večje transparentnosti stanja in razumevanju njihovega položaja v vzhodni Evropi in v Sloveniji, še posebej v Grosuplju. Zatem sem kratko opisala ukrepe za odpravljanje socialne izključenosti etničnih skupin, da bi prikazala odzive družbe na kulturno različnost. Nato sledi poglavje o izključevanju in vključevanju Romov v stroki socialnega dela, ki pokaže na odraz vsakokratnih družbenih razmer in socialne politike na socialno delo z Romi. Na koncu teoretičnega uvoda pa opišem integracijski projekt za romske otroke v Grosuplju, kar je tudi poglobljena raziskovalna tema moje diplomske naloge. S teoretičnim uvodom sem želela prikazati kompleksnost družbene izključenosti Romov, ki jo je reproducirala (in jo žal večkrat še danes) tudi stroka socialnega dela. In ravno neustrezni mehanizmi so vodili do novih, vključujočih pristopov za uporabnike socialnega dela, t.i. eksperte iz izkušenj (Videmšek 2008).

Opažam, da največje posledice izključevanja znotraj romske skupnosti čutijo otroci, ženske in osebe s hendikepom. Stroka socialnega dela me je vodila v odziv na dejanske potrebe ranljive skupine romskih otrok, kar je prispevalo k izoblikovanju integracijskega projekta »Korak k soncu« za romske otroke iz Grosuplja, ki predstavlja nov vir moči zanje, za njihove starše in lokalno skupnost. Na podlagi rezultatov evalvacije, ki so prikazani v tem delu, pa bomo projekt nadgradili in izboljšali dosedanje dejavnosti. Narejen bo nov »korak k soncu«, korak k zmanjševanju neenakosti in zagotavljanju osnovnih otrokovih pravic.

Na tem mestu se zahvaljujem:

- mentoricama doc. dr. Liljani Rihter in as. dr. Špeli Urh za veliko strokovne podpore,
- moji mami in teti Ljilji, ki sta mi stali ob strani in verjeli vame
- vsem mojim prijateljem
- romskim otrokom iz Grosuplja ter njihovim staršem, od katerih sem tako strokovno kot osebno pridobila neprecenljiva znanja (*romane čhavora zur Grosuplje i lengere staršinge, lendar hinju džoke strokovno i osebno therdžu neprecenljivo znanje*)

KAZALO

PREDGOVOR

1. TEORETIČNI UVOD.....	9
1.1 Družbena izključenost.....	9
1.1.1 Družbena izključenost Romov.....	13
1.2. Področja družbene izključenosti Romov.....	15
1.2.1 Bivanjske razmere.....	15
1.2.2 Izobraževanje.....	19
1.2.3 Zaposlovanje.....	25
1.2.4 Zdravstveno varstvo.....	29
1.2.5 Politična participacija.....	33
1.2.6 Medijske reprezentacije.....	37
1.3 Ukrepi za odpravljanje socialne izključenosti etničnih skupin.....	41
1.3.1 Asimilacija.....	41
1.3.2 Multikulturalizem ali kulturni pluralizem.....	43
1.3.3 Integracija.....	45
1.4 Socialno delo in izključevanje/vključevanje Romov.....	46
1.5 Integracijski projekt Korak k soncu – <i>Korako ku kham</i> za romske otroke iz Grosuplja.....	57
2. PROBLEM.....	60
3. METODOLOGIJA.....	62
3.1 Vrsta raziskave.....	62
3.2 Merski instrumenti in viri podatkov.....	62
3.3 Populacija in vzorčenje.....	63
3.4 Zbiranje podatkov.....	64
3.5 Obdelava in analiza podatkov.....	66
4. REZULTATI.....	72
4.1 Dejavnosti pred vključitvijo v integracijski projekt.....	72
4.2 Dejavnosti po vključitvi v integracijski projekt.....	73
4.3 Razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt.....	74
4.4 Nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt.....	76

4.5 Nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka.....	78
4.6 Najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov.....	80
4.7 Ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi.....	81
4.8 Ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi.....	82
4.9 Ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega projekta.....	83
4.10 Ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi.....	83
4.11 Ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi.....	84
4.12 Ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi.....	85
4.13 Ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi.....	85
4.14 Ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim projektom ter možni predlogi.....	86
4.15 Drugi predlogi glede dejavnosti integracijskega projekta.....	88
4.16 Ocene posameznih dejavnosti integracijskega projekta.....	88
4.17 Ugotovitve grafikonov ocen dejavnosti romskih staršev in otrok.....	95
4.18 Ocene dejavnosti strokovnih sodelavk.....	95
4.19 Ugotovitve grafikonov ocen dejavnosti strokovnih sodelavk.....	97
5. RAZPRAVA.....	103
6. SKLEPI.....	113
7. PREDLOGI.....	115
8. OPOMBE.....	117
9. LITERATURA.....	119
10. PRILOGE.....	131
10.1 Vprašalniki.....	131
10.2 Intervjuji z romskimi starši.....	138
10.3 Intervjuji z romskimi otroci.....	157
10.4 Intervju z direktorico Knjižnice Grosuplje, gospo Rožo Kek.....	167
10.5 Intervju z vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje, gospo Simonu Zorc Ramovš.....	169
10.6 Tabele ocen dejavnosti intervjuvanih staršev in otrok.....	171

10.7 Analiza intervjujev romskih staršev.....	173
10.8 Analiza intervjujev romskih otrok.....	204
10.9 Analiza intervjujev strokovnih sodelavk.....	215
11. POVZETEK.....	245

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1 Ocena dejavnosti v Knjižnici Grosuplje.....	96
Tabela 4.2 Ocena dejavnosti v Kulturnem domu Grosuplje.....	97
Tabela 4.3 Starostna struktura otrok na vseh dejavnostih.....	97
Tabela 4.4 Struktura otrok na vseh dejavnostih glede na romsko naselje.....	98
Tabela 4.5 Število otrok na dejavnostih s prevozom.....	99
Tabela 4.6. Število otrok na dejavnostih brez prevoza.....	100

SEZNAM GRAFIKONOV

Grafikon 4.1 Ocena obiskovanja ur pravljič v Knjižnici Grosuplje (v odstotkih).....	89
Grafikon 4.2 Ocena ogleda risank v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih).....	89
Grafikon 4.3 Ocena ogleda lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih)...	90
Grafikon 4.4 Ocena ure pravljič in ustvarjalne delavnice v ŠKUC – u v Ljubljani (v odstotkih).....	91
Grafikon 4.5 Ocena športnega dneva romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju (v odstotkih).....	91
Grafikon 4.6 Ocena obiska vrtca Tinkara v Grosuplju (v odstotkih).....	92
Grafikon 4.7 Ocena ogleda lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani (v odstotkih).....	92
Grafikon 4.8 Ocena ustvarjalno - izobraževalnih delavnic za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.) (v odstotkih).....	93
Grafikon 4.9 Ocena ogleda Živalskega vrta v Ljubljani (v odstotkih).....	93
Grafikon 4.10 Ocena ogleda Gasilske brigade v Ljubljani (v odstotkih).....	94
Grafikon 4.11 Ocena kiparskih delavnic v Ivančni Gorici (v odstotkih).....	94
Grafikon 4.12 Ocena ogleda risanke v kinu Kolosej v Ljubljani (v odstotkih).....	95
Grafikon 4.13 Starostna struktura otrok na vseh dejavnostih.....	98
Grafikon 4.14 Povprečna prisotnost otroka na dejavnostih glede na romsko naselje.....	99
Grafikon 4.15 Število otrok na dejavnostih s prevozom in brez prevoza.....	101

1. TEORETIČNI UVOD

1.1 Družbena izključenost

Pojma »družbena izključenost« in »socialna izključenost« sta pogosto v rabi izmenjaje kot sinonima, še posebej, ko gre za prevode iz angleškega jezika. Sama uporabljam v sledečih poglavjih pojem »družbena izključenost«, ker zajame večdimenzionalno izključenost Romov, medtem ko socialna izključenost obsega ožje polje. Pojem socialne izključenosti je ožji pojem, ki se nanaša npr. na področje socialnih pravic, družbena izključenost pa je širši pojem, ki zajema npr. izključevanje iz polja zaposlovanja, medijev, izobraževanja ipd. Ko citiram slovenske avtorje, pa ohranjam pojem, ki ga navajajo. Pojem družbene izključenosti je povezan z neenakomerno porazdeljenostjo moči v družbi. Določene skupine ljudi imajo podrejen status v družbi. Družbena izključenost tako vodi v ohranjanje statusa *quo*. Kallen (2004) meni, da na družbeno izključenost odločilno vplivajo naslednji dejavniki:

- rasa,
- religija,
- jezik,
- spol,
- spolna usmerjenost,
- starost,
- razred idr.

Michael Banton (*Racial Theories*, izdal Cambridge University Press, 1987, v Payne 1997: 238) govori o pojmu rase v kolonialnem obdobju. Takrat je bilo veliko vloženega truda v razlikovanje med različnimi rasnimi tipi. Še posebej so jih povezovali z barvo kože. V 19. stoletju je te ideje podprla biologija, ki je različne rase povezovala z različnim evolucijskim razvojem. To so nato povezovali s socialnim statusom, kar je izkoristila dominantna populacija, ki je tako imela podlago za idejo superiornosti nad inferiorno populacijo. Superiorne in inferiorne skupine so nato razlikovali z razredi. Konflikti med različnimi skupinami, ki so zasedale različne pozicije v posamezni družbi, so vodili do rasizma, ki ima svoj temelj v opravičevanju diskriminatornih ukrepov do »inferiornih skupin« v družbi. Talcott Parsons (*The Normal American Family*, izdal McGraw-Hill, 1965, v Best 2005: 153) je trdil, da so Afroameričani drugorazredni državljani.

Rasa (*race*) je po njegovem predstavljala skupino ljudi, ki so biološko drugačni od večine. Barva kože je tako predstavljala legitimnost uvrščanju Afroameričanov v najnižje razrede družbene lestvice. Zaviršek (2005: 253) pravi, da je rasa »ideološki konstrukt, razizem pa ideologija, struktura in proces, v katerem neenakosti, inherentne širši socialni strukturi, pojasnjujemo na determinističen način (z biološkimi posebnostmi), ki so dobili ime »rasa« ali »etnična« skupina, včasih pa tudi »kultura«. Kallen (2004) meni, da se družbeno izključevanje na podlagi etnične ali rasne pripadnosti ohranja s pomočjo več dejavnikov, kot so npr. kontrola nad sredstvi obveščanja, širjenje rasistične propagande, onemogočanje enakovredne izobrazbe in zaposlitvenih možnosti, onemogočanje primernih bivanjskih pogojev.

Religija, v današnjem času predvsem islam, je ravno tako lahko močno sredstvo družbenega izključevanja. Lahko govorimo o islamofobiji, ki je ustvarila muslimane kot »nove druge«. Ustvarjajo se meje med »naprednim« zahodnim svetom in »fundamentalističnimi« muslimani. Ustvarja se jasne meje med Nami in Njimi, ki se jih predstavlja za deviantne (Best 2005). Na družbeno izključenost vpliva tudi spol. Jordan (1996) govori, da je v Evropi patriarhalna nadvlada prispevala k podrejenosti žensk v gospodinjstvih. Podrejenost žensk so povezovali s položajem sužnjev, ki so bili prav tako kot ženske ekonomsko odvisni od ostalih in zato tudi družbeno izključeni. V Angliji v 17. in 18. stoletju so bile ženske kljub izobraženosti in dediščini obravnavane kot zgolj lastnina moža. Imele so enak položaj kot otroci. To se je začelo spreminjati z industrijsko revolucijo, ki je z množičnim zaposlovanjem ženskam dala večjo moč in jih odmaknila od sfere doma. Koncept razreda (*class*) je dejavnik, ki lahko povzroča družbeno izključevanje. Karl Marx (*A Contribution to the Critique of Political Economy*, izdal Lawrence & Wishart, 1968, v Best 2005: 14-17) je v 19. stoletju trdil, da posedovanje ali neposedovanje proizvodnih sredstev v kapitalistični družbi predstavlja osrednji element delitve razredov. Lastniki tovarn so izkoriščali delavski razred. Po marksistični analizi ima razred, ki poseduje proizvodna sredstva, tudi ekonomsko in politično moč. Marx je menil, da formiranje delavskega razreda pomeni ustvarjanje proletariata. Delavski razred nima lastnine in tako postaja homogena skupina. Max Weber (*Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, izdal University of California Press, 1978, v Best 2005: 18) vidi formiranje razredov glede na zakone ponudbe in povpraševanja na trgu. Če ima posameznik »ustrezne« spretnosti, ki so zelo iskane in so v omejenem obsegu, potem bo spadal v višji razred, nasprotno pa bo oseba, ki nima teh spretnosti, spadala v nižji razred.

Jordan (1996) govori o pojmu *underclass*. »Podrazred« so v Angliji in ZDA v 80. in 90. letih 20. stoletja povezovali s kriminalom in s prejemniki socialnih transferjev. To so izrabljali populistični politiki, ki so tako večinski populaciji poskušali določene skupine ljudi prikazati kot izkoriščevalce države. Sploh v Ameriki so v ta razred umeščali predvsem temnopolte Američane. Razred je bil torej dojemán kot precej rigidén. Vseeno pa Miliband (1988) pravi, da razredi niso bili povsem zaprti za prehajanje. Potekala so sicer omejena prehajanja navzgor in navzdol. Vladajoči razred namreč skrbi za to, da pritisk iz nižjega razreda ne ogroža njegove stabilnosti. Vendar razredni boj poteka tudi v drugo smer – pritiska od zgoraj navzdol. Različni dejavniki torej različno vplivajo na razvoj družbene izključenosti posamezne skupine ljudi. Ravno zato prihaja do več diskurzov, ki jih opisuje Ruth Levitas (*The inclusive society? Social exclusion and new labour*, izdal Macmillan Press, 1998, v Butler, Watt 2007: 109), ki našteva tri vrste diskurzov o družbeni izključenosti v britanskem prostoru:

- redistributivni diskurz, ki poudarja revščino in pomanjkanje državljskih pravic
- moralistični diskurz, katerega glavno vodilo je morala in vedenje izključenih skupin
- družbeno – integrativni diskurz, ki poudarja pomembnost plačanega dela za večjo družbeno vključenost.

Andrew Hurrell in Ngaire Woods (*Globalisation and Inequality*, izdal Millenium, 1995: 2-6, v Leskošek 2005a: 242) pa govorita o treh ključnih liberalnih interpretacijah procesa, ki vplivajo na povečanje neenakosti:

- zagovarjanje prostega pretoka denarja in dobrin, ki naj bi zagotovil bolj učinkovito razporeditev resursov po vsem svetu
- nastajanje negativnih učinkov globalnega kapitalizma kot posledica delovanja prostega trga
- prepričanje, da bodo države čez čas začele razumeti pozitivne učinke prostega trga, kar naj bi vplivalo na pojav globalnih vrednot, idej in institucij.

Družbena izključenost je pojav, na katerega v precejšnji meri vplivata tudi postmodernizem in globalizacija. Diskurzi ju močno povezujejo s pozicijo posamezne skupine ljudi v družbeni strukturi (Butler, Watt 2007). O učinkih globalizacije na pojav družbene izključenosti govori Leskošek (2005a). Proces globalizacije je namreč spodbujen s tehnološkim napredkom, ki v nekaterih državah pripomore tudi k izkoriščanju.

Npr. v razvitem svetu ostajajo storitvene dejavnosti, ki koristijo profitu, v nerazviti svet pa se seli proizvodne dejavnosti, ki zahtevajo nizko ceno delovne sile. Družbeno izključevanje ima za posledico stigmatizacijo. Stigmatiziranim skupinam večinska družba pripiše manjvrednost. Družba jih označi kot ogrožujoče. Idealne razmere za izključevanje »drugih« se pogosto pojavljajo v politični, socialni, ekonomski, razredni razslojenosti ter zlasti pri brezposelnosti in revščini. Kuzmanić (2002) jim pravi »fenomeni neenakosti«. V takih pogojih se lahko močno razširi nestrpnost. Strinjam se z Evelyn Kallen (*Ethnicity&Human rights Canada*, izdal Oxford University Press, 1995: 108-109, v Kallen 2004: 31), ki pravi, da so neenakosti med različnimi skupinami družbeno konstruirane. Te neenakosti ne moremo pripisovati dejanskim razlikam med skupinami. Te razlike so umetno ustvarjene in so reproducirane z namenom, da onesposobijo in odvzamejo moč manjšinski podrejeni skupini z namenom, da dominantna skupina ohrani svoj nadrejen položaj. Neenakost med skupinami ljudmi torej ljudem ni »prirojena«, ampak pridobljena preko družbenih diskurzov večinske družbe v posameznem okolju. Žnidarec Demšar in Urh (2005: 329) menita, da na večanje družbene neenakosti vpliva pomanjkanje skupnostnih mrež. Na to pa vpliva predvsem državna in lokalna politika. Na mikronivoju se to kaže v pomanjkanju socialnega kapitala pri družbeno izključenih skupinah ljudi. Socialni kapital sta v slovenskem prostoru definirala Dragoš in Leskošek (2003: 43), ki pravita, da je izvor socialnega kapitala v socialnih mrežah, sam socialni kapital pa je kakovostni izraz kombinacije treh mrežnih lastnosti:

- navzočnosti pomembnih virov, ki jih vsebuje določeno socialno omrežje,
- dosegljivosti teh virov za pripadnike mreže,
- uporabnosti teh virov za posameznike in skupine v smislu uspešnosti in učinkovitosti (glede na zastavljene cilje in stroške).

Ta koncept opozarja na povezanost posameznikove umeščenosti v mikroomrežjih, njegove izključenosti na življenjsko pomembnih področjih in splošne družbene neenakosti, ki se reproducira skozi te povezave, hkrati pa opozarja na odvisnost mrežnih povezav od procesov družbenih neenakosti. Družbeno neenakost Dragoš in Leskošek (2003) vidita kot način delovanja, ki se odraža na mikro ravni kot pomanjkanje socialnega kapitala. Družbena izključenost je torej kompleksna ter tako na makro kot na mikro nivoju ohranja status *quo*, kar je v interesu vladajoče skupine ljudi.

1.1.1 Družbena izključenost Romov

»Socialna izključenost je posledica nepopolnega zagotavljanja socialnih pravic državljanov in državljanek in nepopolnega sodelovanja v sistemih, ki zagotavljajo vključenost državljanov in državljanek v družbo«. (Urh, Žnidarec Demšar 2005: 48). Žnidarec Demšar in Urh (2005: 329) govorita o socialni izključenosti (vendar jo definirata kot družbeno izključenost) kot »...stanje omejenega dostopa do virov, ki je pogosto posledica pripadnosti določeni skupini«. Romi se praktično po celem svetu, kjer so naseljeni, soočajo s posledicami družbene izključenosti zgolj zato, ker so pripadniki te skupine. To lahko vidimo na vseh področjih življenja – zaposlovanje, izobraževanje, politično udejstvovanje, bivanjske razmere... Zaviršek in Škerjanc (2000: 387) socialno izključenost vidita na način, da »...subjekti nimajo družbenega vpliva in ne zasedajo tistih delovnih mest ter tistih družbeno pozitivno vrednotenih družbenih vlog, ki bi jim prinesle socialno pozitivno vrednoteno identiteto in določeno količino vpliva in moči v procesih odločanja«. Romi v srednji in vzhodni Evropi živijo v podobnih razmerah, za katere je značilna revščina, ki pa jo opazimo na področju zaposlovanja, higienskih razmer, zdravstvenega varstva in nizke pismenosti (Schuringa 2005). Tudi Romi v Sloveniji so ena izmed najbolj izključenih družbenih skupin. Njihov socialni status je izrazito nižji od socialnega statusa drugega prebivalstva. Soočajo se z začaranim krogom izključevanja in tako spadajo med skupine, katerih revščina je strukturna. Živijo v getoiziranih naseljih, ponavadi na obrobju mesta ali v zaselkih, kjer živijo fizično ločeno od neromskih sosedov.

Zaviršek in Škerjanc (2000) govorita o tem, da danes največje diskriminacije doživljajo posamezniki, ki se soočajo z več kot eno obliko prikrajšanosti. Prikrajšanosti vidita na ekonomskem, socialnem in kulturnem nivoju. Socialno izključenost se pogosto povezuje z revščino, vendar je ta razsežnost le en del družbene izključenosti. Teh dveh pojmov nikakor ni možno enačiti. Mevlja (2004: 68) pravi, da se »...revščina nanaša na izključenost od denarja, socialna izključenost pa presega samo izključenost iz porabniške družbe in zajema izključenost iz mesta v družbi«. S tem se strinja tudi Cvahte (2004), ki pravi, da socialna izključenost ne zajema le pojma »imeti«, ampak tudi »pripadati« in »biti«. Urh in Žnidarec Demšar (2005: 49) menita, da je socialna izključenost »...posledica neenakih razmerij moči v družbi. Večje kot so neenakosti v razmerjih moči med dvema binarnima skupinama (Romi in Neromi), bolj je skupina izključena«. Žnidarec Demšar (2006: 44) pravi, da imajo Romi »...še vedno status »drugega« in ostajajo objekt toleriranja večine«.

Dominantni diskurz ustvarja meje etničnosti in tako se ohranjajo binarna razmerja med »njimi« (neciviliziranimi, problematičnimi) in »nami« (civiliziranimi, kulturnimi). Romi tako ostajajo pasivni objekt in ne subjekt, so »družbeni problem«. Preko negativnega diskurza o Romih se tako ustvarja podlaga izključevalski in diskriminatorni politiki. Simona Zavratnik Zimic (»Koncept družbene izključenosti« v analizi marginalnih etničnih skupin: primer začasnih beguncev in avtohtonih Romov, *Teorija in praksa*, 37, 5 (2000): 832-848, v Urh, Žnidarec Demšar 2005: 46), razdeli socialno izključenost na dve komponenti:

- distribucijsko raven (dohodek, dostop do trga dela)
- in relacijsko raven (družbene vloge, statusi, participacija).

Eden od vzrokov, ki vodi v družbeno izključenost posameznikov in skupin, je neenakost. Leskošek (2005a) pravi, da globalizacija vpliva na porast neenakosti. Bolj ko se neenakost veča, bolj postaja sprejemljiva. Tako neenakost postane dejansko »slepa pega« v dojemanju ljudi, saj jo z večanjem čedalje bolj spregledujejo in minimalizirajo njene razsežnosti. O tem govori tudi Zaviršek (2003). Meni, da gre globalizacija v smer vzpostavljanja »globalne vasi«, kjer vsi participirajo kot proizvajalci dobrin in kot potrošniki. Ena sama ekonomija pomeni amerikanizacijo ekonomije. Mnogo ljudi v globalno vključevalskih procesih ne more participirati in to so »uporabniki« socialnega dela. Roberts (*Is there an emerging British underclass? The evidence from youth research*, izdal Routledge, 1997: 42, v Butler, Watt 2007: 91) v tem kontekstu govori o socialni imobilnosti, katera podrejeno skupino ljudi postavlja v neenak položaj, in sicer za čas celotnega posameznikovega življenja in tudi čez več generacij. Družbena izključenost je tako pojav, ki vpliva na cele generacije Romov in jim na vseh področjih življenja onemogoča polno participacijo in jih sili v pasiven, neenak položaj v primerjavi z večinsko družbo. Kljub izredni moči večinske družbe, da ohranja umetno producirane razlike med skupinami, pa je mogoče oslabiti učinke neenakosti. Žnidarec Demšar in Urh (2005: 329) o tem pravita: »Neenakost lahko zmanjšujemo tako, da omogočimo vsakomur prehod po družbeni lestvici navzgor pod enakimi pogoji, pri tem pa s politikami vključevanja in s socialnodelovnimi metodami krepimo tiste, ki imajo tradicionalno manj možnosti ali pa so povsem izključeni«. Družbena izključenost tako ni nujno rigidna, ampak je preseganje nje odvisno od vsakokratne socialne politike, na katero vplivajo predvsem dominantne vladajoče strukture. Te lahko svojo moč izkoristijo za omogočanje socialne vključenosti vsem družbenim skupinam.

1.2 Področja družbene izključenosti Romov

Romi živijo v večini držav v Evropi. Bilo naj bi jih med sedem in devet milijonov, največ v Romuniji (Schuringa 2005). Ne glede na to, kje se nahajajo, je vsem skupna podobna slika socialne izključenosti. Na področju Vzhodne Evrope je naseljenih največ Romov, zato sem se pri orisu razmer osredotočila nanje, predvsem pa na razmere v Sloveniji. Poleg tega pa so te države tudi države bivšega komunističnega bloka in si delijo s Slovenijo podobno preteklost in tako tudi precej identičen odnos do manjšin.¹

1.2.1 Bivanjske razmere

Flaker (1999: 62) ugotavlja, »...da so urejene stanovanjske razmere pogoj duševnega zdravja, še zlasti pa rehabilitacije in reintegracije v družbene tokove. Stanovanje človeku večja družbeni status in pogodbeno moč«. V romskih naseljih pa večinoma primanjkuje tudi najbolj osnovne infrastrukture, kar v svoji analizi opozarja Schuringa (2005), ki pravi, da v mnogih romskih naseljih ni niti elektrike, kanalizacijskega sistema in tekoče vode. Marsikje v srednji in vzhodni Evropi Romi živijo v opuščenih tovarnah, na smetiščih, ob rekah, v gozdu. V raziskavi v okviru programa Phare, ki je potekala na področju Dolenjske, Bele krajine, Kočevskega, Posavja in Grosupeljskega, je razvidno, da na Trebanjskem in Grosupeljskem več kot 90% intervjuvancev živi v barakah, le redki v zidanih hišah. (Babič Ivaniš *et al.* 2006). V Grosuplju le okoli pet družin živi v hišah, in sicer v romskem naselju Oaza, ki ima boljše bivanjske pogoje od ostalih romskih naselij v občini. Vseh ostalih trideset družin živi v barakah, nekaj tudi v bivalnikih in prikolicah. V takih razmerah so izpostavljeni izrednim zdravstvenim tveganjem. Poleg tega živijo pogosto ločeno od večinskega prebivalstva, kar še povečuje negativne učinke segregacije. Romska naselja so dejansko getoizirana naselja. Macura Milovanović (2006: 167) pravi, da so »...getoizirana naselja zaprta: njihovi prebivalci nimajo stikov z večinskim prebivalstvom, razen takrat, ko so prisiljeni v nujno komunikacijo z družbenimi institucijami, pa tudi večinsko prebivalstvo ne zahaja v ta naselja«. To potrjuje tudi podatek Nacionalnega programa ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015, ki navaja, da v Sloveniji »...le manjši del Romov živi skupaj z večinskim prebivalstvom (večinoma v Prekmurju), ki so dosegli zadovoljivo stopnjo socializacije in se vključili v okolje in družbo«. (Urad vlade Republike Slovenije za narodnosti, Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015).

http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf) Ivanc (2008) ravno tako vidi velike razlike med Prekmurjem in Dolenjsko, in sicer v infrastrukturni opremljenosti, v bivalnih razmerah in vključenosti v širšo družbo. V Grosuplju sta največji romski naselji Smrekec 1 in Smrekec 2, ki se nahajata na močvirnatem terenu, ki nikakor ni primerno za bivanje. V teh naseljih živi 110 ljudi, večina so otroci. Nekaj barak je neposredno ob kanalih, v katerih voda ob deževju močno naraste, zato poplavi barake, ki so že tako iz slabega materiala, zato jih je potrebno neprestano obnavljati. V naselju je kar tri četrtine družin odvisno od dveh pip in tako nimajo stalnega dostopa do vode. Pozimi tudi cevi pogosto zmrznejo, zato hodijo po vodo v druga romska naselja in na pokopališča. Tudi v naselju Pri Nikotu so barake ob kanalu, kjer jih ob hudem deževju povsem poplavi. Poplave uničijo vso notranjo opremo, k temu pa pripomore še velika stopnja vlage. Poleg izredno slabih bivanjskih pogojev pa Romom pogosto grozi izgon. Namreč večina lokalnih skupnosti Romov ne sprejema in si jih ne želijo imeti za sosede. Raziskava *The Situation of Roma in an Enlarged European Union* iz leta 2004, izpostavlja, da je v Evropi prisotnih veliko prisilnih izgonov Romov iz njihovih domov, kar še povečuje njihovo družbeno izključenost. (*European Roma rights center, The Situation of Roma in an Enlarged European Union, 2004.* <http://www.errc.org/db/00/E0/m000000E0.pdf>)

Tudi v Sloveniji se je to večkrat zgodilo. V zadnjem času najbolj izstopa izgon romske družine Strojan iz Dečje vasi pri Zagradcu, izselitev katere je v jeseni 2006 izsilila lokalna skupnost in to tudi dosegla s pomočjo državnih organov, kar je huda kršitev človekovih pravic in primer institucionalnega rasizma. V Grosuplju se je precej podobna situacija odvila leta 2000, ko so represivni organi nasilno izvedli preselitev Romov z okoli pet lokacij v 6m² velike bivalnike na močvirnato zemljišče ob industrijski coni v bližini centra Grosuplja. Danes sta tukaj naselji Smrekec 1 in Smrekec 2, ki sta »skriti« za industrijsko cono, zato ljudje ne morejo vedeti, da se tam nahaja romsko naselje oz. da tam kdorkoli živi. Več študentk prostovoljk, ki delajo z Romi v Grosuplju in tudi same živijo v Grosuplju, pred pričetkom dela z njimi sploh niso vedele za večino naselij, v katerih živijo Romi v tej občini. Bile so tudi zelo presenečene nad njihovim številom, saj so mislile, da jih je dosti manj. (osebni etnografski dnevniški zapiski). To priča o njihovi družbeni nevidnosti. Mnogi Romi so mi pripovedovali o travmah, ki jih je njim in otrokom povzročil prisilen izgon v Smrekec. »Nisem mogla vzeti niti dokumentov, vse so zažgali. Moje hčerke od takrat ne hodijo več v šolo, dolg so mele nočne more«. (Romkinja iz Grosuplja, osebna komunikacija, marec 2007)

Ljudje, ki so prej živeli na večih lokacijah, morajo sedaj prisilno živeti skupaj. Štiri romske družine niso želele na novo lokacijo v Smrekcu, zato so si kupile zemljišče v Ponovi vasi, ki pa spada med kmetijska zemljišča in zato ni zazidljivo. Občina še danes tega naselja ne priznava in Romom v naselju Ponova vas konstantno grozi s preselitvijo v Smrekec, kjer pa zaradi konfliktov z nekaj družinami ne želijo živeti. Zupančič (2006) govori o najbolj perečih problemih neustreznih bivalnih razmerah Romov:

- Romi pogosto živijo na manjvrednih zemljiščih – blizu smetišč, na močvirnem terenu,
- Romi pogosto niso lastniki parcel, na katerih živijo – nelegaliziranost naselij prinaša za posledico to, da ni mogoče urediti infrastrukture (voda, elektrika, odvoz smeti, kanalizacija),
- stanovanjski objekti so nizkega standarda, iz slabih materialov in notranje opreme.

Tudi v Grosuplju je videti povezanost med nelegaliziranostjo in infrastrukturo, saj sta naselji Pri Nikotu in Oaza šele v začetku novembra 2010 dobili elektriko, ker se nahajata na parcelah zasebnih lastnikov. Pred tem so bili Romi povsem odvisni od uporabe agregata za zagotavljanje električne energije, ki pa porabi veliko goriva, kar ni zanemarljiv strošek. Zaradi tega je bila uporaba električnih aparatov privilegij, ki si ga veliko Romov v Grosuplju »redko privošči.« Kljub električnem omrežju še vedno kar nekaj romskih družin nima dostopa, saj ne zmorejo finančnega stroška za priključitev elektrike, kar znaša približno štiristo evrov (osebni etnografski dnevniški zapiski). To pa prinaša posledice v izredno omejenem dostopu do informacij, neinformiranosti in posledično še večji izključenosti. V naselju Pri Nikotu pa še vedno ni kanalizacije, ne tekoče vode v večini barak. Kanalizacija ni urejena tudi v naseljih Smrekec 1 in Smrekec 2, ki pa se nahajata na občinski zemlji, vendar občina še ni pokazala interesa, da to uredijo, čeprav so tukaj vsi pogoji za urejanje infrastrukture izpolnjeni. Kljub županovim obljubam, ki so jih Romi dobili že ob prisilni naselitvi v Smrekec leta 2000, da bo elektrika in voda kmalu urejena, tekoče vode do danes niso napeljali do vseh barak. Električno omrežje pa se je vzpostavilo šele konec leta 2009, po devetih letih od prisilne preselitve. V naselju Ponova vas ni pogojev za gradnjo, ker se nahaja na kmetijskem zemljišču. Romi v Ponovi vasi kljub poizkusu spremembe namembnosti zemljišča, tega niso dosegli, saj jim je bila vloga zavrnjena. Zaradi tega tam ni ne kanalizacije, pipe in elektrike, torej ne obstaja niti najosnovnejša infrastruktura oz. pogoji za bivanje. Evidentno je, da se države izogibajo izboljševanju bivanjskih razmer Romov, čeprav mora država svojim prebivalcem zagotoviti primerno nastanitev.

Ustava RS v 78. členu govori o »primernem stanovanju«: »Država ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje«. (Državni zbor Republike Slovenije, Ustava Republike Slovenije.<http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1>) O tem govori tudi Evropska socialna listina, ki jo je Slovenija kot članica Evropske unije ratificirala leta 1999 (Republika Slovenija, Varuh človekovih pravic, Mednarodni pravni akti s področja človekovih pravic, Evropska socialna listina, Uradni list RS, 24/1999. <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-socialna-listina>). V 31. členu govori o »pravici do nastanitve«. Člen tudi določa, da se države podpisnice zavezujejo, da bodo pospeševale dostop do nastanitve primerne standarda. Tudi Zakon o romski skupnosti (Uradni list RS, 33/2007, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1762>) določa, da država in lokalna skupnost zagotavlja pogoje za urejanje prostorske problematike romskih naselij in izboljšanje bivalnih razmer pripadnikov romske skupnosti.

Kljub temu pa Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) navaja, da v večini držav kandidat² zakonodaja, ki bi izrecno prepovedovala diskriminacijo pri stanovanjskih vprašanjih, ne obstaja. Romi so zelo nezaščiteni in dejansko prepuščeni samovolji morebitnih lastnikov ali najemodajalcev, če jim želijo prodati stanovanje/hišo/ ali dati v najem stanovanje. Tukaj je zaslediti mehanizem delegiranja odgovornosti večinske družbe manjšini, ki ima že tako manj moči in omejen vpliv nad reševanjem lastnega položaja. S tem država namerno zavlačuje z urejanjem bivanjskih razmer. Raziskava *The Situation of Roma in an Enlarged European Union* iz leta 2004 (*European Roma rights center, The Situation of Roma in an Enlarged European Union, 2004. <http://www.errc.org/db/00/E0/m000000E0.pdf>*) navaja, da na Slovaškem vidijo slabe bivanjske razmere ne kot del urejanja stanovanjske tematike, ampak kot izključni problem Romov, ki naj ga Romi rešujejo sami ali s pomočjo sredstev Evropske Unije. Romi tudi pogosto zaprosijo za neprofitna stanovanja, vendar jim redko ugodijo. Strinjam se z Zupančič (2006: 59), ki pravi, da mora »...prizadevanje za družbeno integracijo Romov nujno vključevati tudi problematiko bivalnega standarda«. Namreč, dokler se bivalne razmere Romov ne bodo bistveno spremenile, je utopično pričakovati bistveno izboljšanje na področju izobraževanja in vključevanja Romov v skupnost, saj nimajo zadovoljenih niti osnovnih potreb. To dobro ponazori Maslow (1943) s teorijo »hierarhije potreb«. Na najnižjem nivoju so fiziološke potrebe.

Za pojavitev potreb na višjem nivoju je potrebna zadovoljitev potreb na nižjem nivoju. Po Maslowu je potreba po samouresničevanju in s tem izobraževanjem, potreba višjega reda. Pri Romih v Sloveniji, še posebej na Dolenjskem, pa ni urejenih niti osnovnih bivanjskih pogojev. Ti so posledica številnih prepletenih dejavnikov, ki so kompleksni, vendar rešljivi s participacijo tako lokalne skupnosti kot Romov.

1.2.2 Izobraževanje

Zagotoviti enakovredne možnosti izobraževanja vseh otrok je cilj večine politik, vendar je pri romskih otrocih vidno, da je dostop do izobraževanja izredno omejen in da so pri tem deležni številnih diskriminacij. Zakonodaja v Sloveniji dovoljuje šolanje v manjšinskem jeziku, vendar je to omogočeno le italijanski in madžarski manjšini. Ker imajo Romi status etnične skupnosti, jim je ta pravica kratena.³ Če bi imeli status manjšine, bi se lahko šolali v maternem jeziku, tako pa se dejansko šolajo v tujem jeziku – slovenščini. Schuringa (2005: 17) navaja analizo ovir pri izobraževanju Romov v srednji in vzhodni Evropi:

- romski otroci se v šoli vedejo antisocialno, so agresivni in umazani,
- romski otroci sploh ne govorijo ali ne govorijo tekoče jezika etnične večine, ki je ponavadi jezik, v katerem poteka učni proces,
- romski otroci nimajo motivacije za učenje, v šoli pogosto manjkajo ter zgodaj prenehajo s šolanjem,
- romski starši se ne zanimajo za izobraževanje lastnih otrok in ne vlagajo v svojo izobrazbo.

Ta analiza izključno krivi Rome za slab uspeh pri izobraževanju. Zaradi življenja v zelo slabih bivanjskih razmerah jim je izobraževanje zelo otežkočeno. Kot navaja Priročnik *Dosta! Dovolj!* (2009), imajo romski otroci med šolanjem številne ovire tudi pri prevozu v šolo, pomanjkanju oblek, čevljev, šolskih potrebščin in prehrane. Romski starši v Grosuplju še posebej pozimi pogosto izražajo hudo stisko, ker nimajo dovolj oblek za otroke. Otroci namreč obleke hitro prerastejo, poleg tega ni elektrike, zato je potrebno vse obleke prati ročno, kar je težko fizično opravilo, še posebej v primeru velike družine. Obleke se zaradi vlažnega okolja ne posušijo tudi en teden ali več ali pa se na njih nabere plesen in niso več uporabne. Tudi trdovratnejših madežev ročno ni mogoče oprati.

Otroci zato zaradi pomanjkanja oblek pogosto manjkajo v šoli ali gredo tja pomanjkljivo oblečeni (osebni etnografski dnevniški zapiski). Na to kaže tudi naslednja izjava: »Nini je šlo zlo dobr v šola, vse učiteljice so jo hvalile, ampak vsi sošolci so jo zafrkaval, kako je oblečena in en dan je rekla, da ne gre več v šolo«. (Rom iz Grosuplja, osebna komunikacija, februar 2005). Ključ uspešnejšega vključevanja romskih otrok v osnovnošolsko izobraževanje je delno v predšolski vzgoji. Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015 navaja, da so predšolski romski otroci v Sloveniji vključeni v približno 40 vrtcev. Vanje so vključeni na različne načine: največ jih je integriranih v običajne skupine, nekateri pa obiskujejo oddelke, kjer so vključeni samo romski otroci. (Urad vlade Republike Slovenije za narodnosti, Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015. http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf). Na pomembnost vključevanja romskih otrok opozarja tudi Urh (2006), ki pravi, da učitelji izpostavljajo, da je v šoli veliko lažje delati z otroki, ki so obiskovali vrtec, ker drugače ne vedo niti, za kaj se uporablja kljuka, niso pa tudi videli tekoče vode.

To sem opazila tudi sama pri delu s predšolskimi romskimi otroki v naselju Smrekec 2. Ti otroci niso vključeni v redni vrtec. Zato je skupina prostovoljk v sodelovanju s CSD Grosuplje in občino Grosuplje, na podlagi pobude romskih staršev, oktobra 2006 znotraj naselja Smrekec 2 vzpostavila preventivni program *Tikno them* – Mali svet, ki se izvaja v bivalniku. Delavnice sledijo kurikulumu vrtcev z namenom, da bi otroci lažje prehajali v osnovnošolsko izobraževanje, ker vrtca ne obiskujejo. Ob tem pa prostovoljke aktivno spodbujamo starše k vpisu otrok v redni vrtec. Ob pričetku našega dela večina otrok ni znala uporabljati pip, ravno tako ne sanitarij, saj jih doma niso imeli, ker so šele decembra 2009 pridobili elektriko, v veliko barakah še zmeraj ni vode. Večina romskih otrok na Dolenjskem v vrtec ni vključenih, ravno tako v Grosuplju redni vrtec obiskuje le en romski otrok. Problem je v prezasedenosti vrtcev, pomanjkanju zanimanja vrtcev za sprejemanje romskih otrok, ki so pogosto označeni kot »problematični« in »nesocializirani«. Poleg tega pa obstaja tudi nezaupanje romskih staršev, saj imajo malo izkušenj s predšolsko vzgojo. Prostovoljke smo v okviru projektnega dela v letu 2004 prvič pričele v tej lokalni skupnosti kontinuirano delati z romskimi otroki, tako da pred tem romski starši s takim načinom dela niso imeli praktično nobenih izkušenj.

Predšolska vzgoja je pomembna zato, ker romski otroci osvojijo v vrtcu številne veščine kot so npr. razumevanje slovenskega jezika (doma se pogovarjajo le romsko, zato pred vstopom v OŠ večinoma le delno razumejo slovensko ali znajo le nekaj besed) in osvajanje veščin, vzorcev in norm, ki jih prednje postavlja večinsko okolje. Kot rečeno, velika večina romskih otrok na Dolenjskem vrtca ne obiskuje, zato pridejo v osnovnošolski sistem izredno neopremljeni z znanji in veščinami, ki bi jih potrebovali za napredovanje v višje razrede, še posebej je manjko v slovenskem jeziku. Tako ob pričetku osnovnošolskega izobraževanja obstajajo občutne razlike med romskimi in neromskimi otroki, ki so vidne v znanju, socializaciji ter motoričnih spretnostih, ki jih neromski otroci pridobijo v vrtcu. Zaradi pomanjkljivega predznanja in ostalih ovir romski otroci hitro izgubijo motivacijo nad obiskovanjem pouka.

To ponazarja tudi raziskava v okviru projekta Phare iz leta 2006 na področju Dolenjske, Bele krajine, Kočevskega, Posavja in Grosupeljskega navajajo, da od 774 intervjuvanih Romov jih kar 13% ni nikoli hodilo v šolo, 76% je hodilo v osnovno šolo, med njimi pa skoraj tretjina (28%) ni zaključilo nobenega razreda osnovne šole, celotno OŠ pa je zaključilo je 16% intervjuvancev (Babič Ivaniš *et al.* 2006). Podatek, da kar tretjina intervjuvanih Romov ni naredila nobenega razreda osnovne šole, je izredno zaskrbljujoč. Glede na rezultate je mogoče sklepati na izredno veliko stopnjo nepismenosti in funkcionalne nepismenosti. To sta veščini, brez katerih se Romi v vsakodnevnom življenju soočajo s številnimi ovirami. Krek (2005) je v okviru Pedagoške fakultete v Ljubljani izvedel raziskavo med učitelji na Dolenjskem, ki med razloge za neuspešnost romskih otrok pri šolskem delu na prvo mesto postavljajo pogosto odsotnost od pouka. Zatem pa pomanjkljivo znanje slovenskega jezika, slabe delovne navade in ne vključenost romskih otrok v institucije predšolske vzgoje. To se odraža tudi v Grosuplju, kar pokaže naslednja izjava. »Saj jim gre nekak, ampak problem je v tem, ker pridejo samo za kak dan v šolo, pa jih pol spet ni par dni, pa potem pridejo čez 1 teden, 1 mesec. Ko pridejo, se naučimo nekaj, potem pa spet pozabijo in tako vsakič znova in potem nimajo niti oni niti jaz več motivacije, da skos isto ponavljamo.« (učiteljica OŠ Žalna, osebna komunikacija, oktober 2008). Zakaj lahko prihaja do takega osipa pri obiskovanju pouka romskih otrok, razlaga Krek (2005: 10): »Ko romski otrok, ki prihaja iz neasimilirane družine, vstopi bodisi v vrtec bodisi v osnovno šolo, ki ni prilagojena na to, da sprejema otroke, ki prihajajo iz romskega kulturnega okolja, se znajde v njemu tuji instituciji, na katero ga dotedanje življenje v družini ni pripravljalo. To zadeva tako jezik kot življenjske navade in vzorce obnašanja«.

Romski otroci doživljajo tudi veliko diskriminacije s strani sošolcev in učiteljev. Prostovoljke v romskem naselju v Grosuplju smo ugotovile, da je učiteljica dvema učenkama nižjih razredov devetletke prečtala pravilne odgovore na delovnih listih. Veliko otrok je tudi pobegnilo od pouka zaradi strahu pred novim okoljem. 13 letno dekle je pripovedovalo prostovoljkam, da nikakor ne more dobiti višje ocene kot 3 ali 4, čeprav se veliko uči. Učiteljica v OŠ v Grosuplju ji je dejala, »da je ona Ciganka in več kot oceno 4 ne potrebuje«. (pogovor prostovoljke N.N. z Romkinjo iz Grosuplja, november 2005). O institucionalnem rasizmu na isti šoli mi je pripovedoval tudi 10 letni fant, kateremu je ob vstopu v učilnico v prvem razredu učiteljica dejala, »da ni vedela, da bo učila tudi Cigančke«. (Rom iz Grosuplja, osebna komunikacija, februar 2005). Romski otroci v Grosuplju, ki izpadejo v rednem osnovnošolskem izobraževanju zaradi učnih težav, sprejemanja norm večinskega okolja, vedenjskih težav ipd., so pogosto usmerjeni v program Centra za izobraževanje in kulturo (CIK) Trebnje, ki v Grosuplju izvaja osnovnošolsko izobraževanje »za odrasle«. Program poteka dve uri dnevno v popoldanskih urah. Znanje, ki ga tam pridobijo, je zelo pomanjkljivo in namenjeno zgolj osnovnemu opismenjevanju. 16 letna Romkinja mi je pripovedovala, da ji je učiteljica CIK ob pisanju preverjanja znanja rekla, da »...naj se samo podpiše, ker je tako ali tako prišla samo zato, da bo dobila štipendijo«. (Romkinja iz Grosuplja, osebna komunikacija, maj 2005).

Ti razlogi odločilno vplivajo na slabšo participacijo otrok na področju šolanja. To pa vodi zopet k novi izključevalski politiki, in sicer k ustvarjanju romskih oddelkov ali šol, kjer so romski otroci večinska populacija. Na to opozarja mednarodna organizacija *European Roma rights center*, ki v raziskavi *Roma and the right to education - Roma in the educational systems of central and eastern Europe* (<http://www.errc.org/cikk.php?cikk=53>) navaja, da v državah kot so npr. Češka, Madžarska, Slovaška, romske otroke še zelo zgodaj ob vstopu v izobraževalni sistem preusmerijo v »posebne šole« oz. šole za otroke z motnjo v duševnem razvoju. Ti programi nudijo nižji izobraževalni standard in tako zelo omejijo možnosti in priložnosti napredovanja v nadaljnje izobraževanje romskih otrok. Podobno je opaziti v Sloveniji, kar opiše izjava enega od socialnih delavcev, ki sodeluje pri komisiji za usmerjanje otrok: »V našem delu Slovenije imamo srečo, da imamo romske in Sinti otroke, ki jih kategoriziramo kot mentalno prizadete. Če jih ne bi imeli, bi morali zapreti osnovno šolo s prilagojenim programom«. (Zaviršek 2001: 163)

Šolska dokumentacija romskih otrok, ki so vključeni v posebne programe, je polna predsodkov, kar kaže na veliko prisotnost institucionalnega rasizma. Kodila (2001) navaja naslednje predsodke o otrocih, ki so jih zapisali strokovni delavci v dokumentacijo ob sprejemu romskih otrok v osnovno šolo s prilagojenim programom kot razlog za usmerjanje:

- zanimajo jo kičaste materialne stvari,
- deklica je neurejena z zelo modrimi – nevarnimi čevlji,
- vedno ima neurejeno frizuro – lasje ji visijo na obraz, čeprav prihaja v šolo čista,
- Vesna je tipična predstavnica svojega porekla,
- otrok je telesno šibak in majhen, v šoli je sila neješč, najraje nekaj riše ali čečka in se ne meni za okolico,
- za svojo starost dovolj velik otrok, izredno suh, glavo ima nekoliko premajhno v sorazmerju s preostalim telesom.

Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) opozarja na »problematičnost takih šol«, saj posebne šole izvajajo precej slabše izobraževalne programe. Ti programi ne omogočajo, da učenci po zaključku osnovnošolskega programa napredujejo v »običajne srednje šole«. Zato se s takim šolanjem utrjuje diskriminacija in segregacija romskih otrok. Poročilo tudi navaja, da je v nekaterih državah diskriminacija vpeta v šolski sistem preko učbenikov, ki spodbujajo rasne stereotipe. V učbeniku za 1. in 2. razred osnovne šole je analiza leta 2000 v Sloveniji pokazala prisotnost več navedb Romov, ena povezuje besedo Cigan kot simbol za osebo, ki krade.⁴ Preko tega neromski otroci že v času zgodnje socializacije pridobijo predsodke o Romih in jih potem tudi reproducirajo, razen če nimajo prostora, da to reflektirajo in presežejo, čemu pa je v izobraževalnem sistemu namenjeno zelo malo prostora. Navsezadnje pa so tako stigm deležni tudi romski otroci, ki pri pouku prisostvujejo odkritemu izražanju predsodkov o njih, ne da bi imeli možnost, »da se branijo«. Kljub vsem oviram, pa je v zadnjih letih narasel obisk romskih otrok v predšolski vzgoji in osnovnošolskem izobraževanju, kar je posledica večih dejavnikov, kot so npr. sprejetje Strategije vzgoje in izobraževanja Romov v Sloveniji (Ministrstvo za šolstvo in šport, Romi: Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji, 2004. http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/#c842), ki uvaja naslednje spremembe:

- predlaga vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo vsaj dve leti pred pričetkom OŠ,

- določa heterogeno sestavljene oddelke in s tem odpravlja segregacijske oddelke,
- uvaja romski jezik kot izbirni predmet ter druge predmete o romski kulturi, zgodovini in identiteti,
- uvaja romskega pomočnika v vrtce in osnovne šole,
- pedagoški delavci morajo biti deležni stalnega strokovnega usposabljanja,
- šola mora pripraviti poseben načrt za vzpostavljanje zaupanja med šolo in romskimi starši ter načrt zaznavanja in odpravljanja predsodkov večine do romskih učencev,
- opozarja na neustrezno usmerjanje romskih otrok v programe z nižjim izobraževalnim standardom, saj kot etnična skupina ne morejo izključno spadati med učence »s posebnimi potrebami«,
- spodbuja izobraževanje odraslih Romov,
- uvaja institut romskega koordinatorja.

K uvedbi Strategije je vsekakor prispevala tudi novejša pedagoška teorija »inkluzivne šole za romske otroke«. Macura Milovanović (2006: 43) navaja, da »...inkluzija zahteva prestrukturiranje kulture, politike in prakse v šolah, da bi lahko ustrezale različnostim učencev iz lokalnega okolja«. Različnosti ne vidi kot problem, ki ga je mogoče premagati z ločevanjem učencev v posebne oddelke glede na poreklo in uspeh. Različnost vidi kot možnost za izboljšanje učenja. Za večji obisk romskih otrok je mogoče iskati razloge tudi v tem, da so se v manjši meri izboljšale bivanjske razmere in infrastruktura v nekaterih »dolenjskih« naseljih, s tem pa tudi večja motivacija Romov za izobraževanje. Več je dopolnilnega pouka za romske otroke, v veliki meri pa je vzrok tudi v pogojevanju obiska šole s strani CSD, ki pogosto izvaja socialno kontrolo v primeru izobraževanja romskih otrok, in sicer na način, da staršem omejuje otroške dodatke, če otroci šolo obiskujejo neredno ali je ne obiskujejo (Urh 2009). Pri tem igra svojo vlogo tudi sodišče, ki preko visokih kazni romske starše želi »prepričati«, da otroke redno vozijo v šolo. Starši so ob tem v hudih stiskah, ravno tako otroci. Temu bi rekla »mehanizem preusmerjanja pozornosti«, saj država namesto pospešenega urejanja bivanjskih razmer in ostalih področij izključenosti Romov, zamenjuje vzrok in posledico. Tako kaznuje neobiskovanje otrok, kar sicer ima legitimnost v Zakonu o osnovni šoli⁵ (Uradni list RS, 81/2006, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200681&stevilka=3535>), vendar ne dela pospešeno na tem, da ustvarja razmere, v katerih bodo romski otroci imeli enakovredne pogoje za izobraževanje kot neromski.

Povečana participacija romskih otrok pa ima ovire tudi v institucionalnem okolju, saj učitelji pogosto romske učence vidijo kot »moteč faktor« v učnem procesu, saj naj bi neromski učenci zaradi njihove prisotnosti bili deležni manj znanja. Macura Milovanović (2006: 30) pravi, da je »...navzočnost romskih otrok v oddelkih rednih šol najpogosteje veliko breme za njihove učitelje«. Razloge vidi v nizkih izobraževalnih uspehih romskih otrok, nerednem obiskovanju pouka ter pomanjkanju komunikacije med šolo in družino otrok. Poleg tega pa učitelji v času svojega izobraževanja niso pridobili dovolj znanj za delo z različnimi skupinami učencev. V preteklosti se je Romom očitala neizobraženost. Sedaj pa jih kljub boljšemu vključevanju v izobraževanje učni sistem zopet izključuje oz. premalo vključuje, kar je očiten paradoks. Urh in Žnidarec Demšar (2005) zato govorita o novem mehanizmu izključevanja Romov, ki ga je družba konstruirala z namenom ohranjanja razlik med Romi in dominantno skupino Neromov.

1.2.3 Zaposlovanje

Schuringa (2005) pravi, da je na nekaterih področjih Evrope stopnja nezaposlenosti Romov kar 95 odstotkov. Skoraj identične rezultate kaže v slovenskem prostoru raziskava, ki je bila narejena na širšem območju, kjer živijo Romi. V raziskavi je bilo ugotovljeno, da je na tem področju kar 91 odstotkov Romov brezposelnih, od tega jih 55 odstotkov ni bilo nikoli zaposlenih (Babič Ivaniš *et. al* 2006). V Grosuplju je trenutno zaposlen le en Rom, vsi ostali so odvisni od socialnih transferjev in priložnostnih del. Razne raziskave vzroke visoke nezaposlenosti Romov vidijo v pomanjkljivi izobrazbi, direktni in indirektni diskriminaciji, predsodkih, pomanjkanju medkulturnega dialoga ter pomanjkanju motivacije za izobraževanje in iskanje zaposlitve (*ibid.*: 239). Romi na Dolenjskem zelo zgodaj izpadejo iz izobraževalnega sistema, v Grosuplju jih večina odneha v četrtem razredu ali prej. Pri mojem delu sem spoznala tudi veliko otrok in odraslih, ki so končali le prvi razred osnovne šole in so večinoma znali napisati le svoje ime s tiskanimi črkami ter šteti do deset. Redki med njimi so obvladali počasno branje (osebni etnografski dnevniški zapiski). Ob tem lahko govorimo o visoki stopnji nepismenosti, ki odločilno vpliva na izbor dela in nabor znanj za iskanje zaposlitve. Zaradi nizke izobrazbe so jim dostopna le slabo plačana delovna mesta, katerih zaslužek je malo višji od zneska socialnih transferjev oz. komaj zadostuje za preživetje. To pa deluje tudi zelo destimulativno.

Thomas Hylland Eriksen (*Ethnicity and nationalism: anthropological Perspectives*, izdal Pluto Press, 2002: 28, v Urh, Žnidarec Demšar 2005: 41) opozori, »...da dominantna skupina pogosto opravičuje izkoriščanje manjšin z etnično delitvijo dela, kjer pripadniki etnične skupine pogosto opravljajo najmanj plačana dela«. Vseeno pa nekem odstotku Romov uspe presekati začaran krog, vendar Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) navaja, da je med Romi, ki so dosegli visoke položaje, veliko takih, ki se ne želijo opredeliti za Rome. To lahko pripišemo stigmati, ki jo nosi samoopredelitev za Roma. Pomanjkljiva izobrazba tako ponuja malo možnosti na trgu dela, poleg tega pa veliko delodajalcev Romov ne želi zaposliti zaradi pridobljenih predsodkov o njih.

To ponazori naslednja izjava iz mojega terenskega dela. »Ko sem bil mlajši, sem se preživljal s socialno pomočjo in priložnostnimi deli. Dolga leta sem iskal službo, vendar brez uspeha. Kamorkoli sem prišel, so takoj, ko so slišali moj priimek, nehali govoriti z mano. Enkrat sem bil pri delodajalcu, ki je rekel, če se pišem Todorovič in sem rekel, ne, Hudorovič. Takoj je zaključil razgovor. Nekateri so mi tudi odkrito rekli, da nimam možnosti za službo, ker sem Cigan. Še danes pišem gore prošnje, vendar službe ni. Vsi mislijo, da Cigani krademo, zato nas tudi noben noče zaposlit«. (Rom iz Grosuplja, osebna komunikacija, september 2005). Omenjeni Rom ima partnerico Neromkinjo, s katero ima šest otrok. Dvajset let sta živela skupaj in nista bila poročena. Pred dvema letoma pa sta se odločila za ta korak le za to, ker si je gospod želel spremeniti priimek. Rekla sta mi, da je to »najcenejši« način, da on in njuni otroci postanejo vsaj malo manj izobčeni, ker so Romi. Prevzel je namreč ženini priimek. Tudi otroci so dolgo pritiskali na starša, da spremenijo priimek v maminega, saj se v šoli precej posmehujejo iz njih, zato jim je hudo. Novega »slovenskega priimka« so se zelo razveselili. Ko sem kasneje z otroki izvajala delavnice v romskem naselju, se je eden od otrok pogosto na svoje izdelke podpisoval z imenom in novim priimkom, prej pa se je nerad podpisoval Hudorovac. Gospod upa, da bo v prihodnje dobil službo, ker ima sedaj »tprav priimek«. Na tem mestu je zaznati prisilo odpovedi lastni identiteti, da bi lahko pridobil večje možnosti zaposlitve. To kaže na izredno veliko prisotnost diskriminacije pri zaposlovanju Romov. »Na Dolenjskem so cela naselja, ki so si dala spremeniti priimke v Zupančič, Grm, Hočevar...« (Rom iz Grosuplja, osebna komunikacija, september 2005). To opažam tudi v Grosuplju, kjer si je nekaj družin spremenilo priimek v Zupančič, ki je eden najpogostejših priimkov v Sloveniji (Statistični urad Republike Slovenije, Najpogostejši priimki.http://www.stat.si/imena_top_priimki.asp).

Prav tako sem spremembo priimka Hudorovac/Brajdič v partneričin »slovenski priimek« opazila pri več Romih, ki so v partnerski zvezi z Neromkinjo (osebni etnografski dnevniški zapiski). Eden od članov romske družine iz Grosuplja, katere sorodnik je Rom iz Srbije, mi je ob enem obisku naselja ponosno rekel, »...da si bo celotna družina spremenila priimek iz Hudorovac v Aleksić«. (Rom iz Grosuplja, osebna komunikacija, oktober 2009). Vsi upajo, da bodo potem lažje pridobili zaposlitev in bili deležni manj diskriminacij tudi na drugih področjih. Kljub temu da Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) navaja, da zakonodaja v večini držav kandidat⁶ prepoveduje diskriminacijo na področju zaposlovanja, pa obstajajo neuradni dokazi, da je diskriminacija prisotna, vendar se proti storilcem redko ukrepa. Institucionalni rasizem je zelo prisoten tudi na institucijah kot je npr. zavod za zaposlovanje, ki je prvotno namenjen povečevanju zaposlenosti prebivalstva v državi. Raziskava *The Situation of Roma in an Enlarged European Union* (2004) ugotavlja, da v številnih državah v uradih za delo iskalce zaposlitve, ki so Romi, razvrstijo v posebno skupino, zato da lahko potencialni delodajalci vidijo njihovo etnično pripadnost in jih tako ne zaposlijo (*European Roma rights center, The Situation of Roma in an Enlarged European Union, 2004*, <http://www.errc.org/db/00/E0/m000000E0.pdf>). Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje takole zapiše svoje poslanstvo:

- omogočati učinkovito in transparentno porabo sredstev, namenjenih izvajanju programa ukrepov aktivne politike zaposlovanja za tekoče leto,
- pospešiti in modernizirati sodelovanje z delodajalci ter jim s svojo javno službo posredovanja zaposlitev omogočiti nabor delovne sile iz uradne evidence brezposelnih oseb v Republiki Sloveniji,
- zagotavljati pravočasno in ustrezno priznavanje materialnih pravic uporabnikom javnih storitev Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje,
- izvajati pomoč pri razvoju poklicne kariere uporabnikom storitev,
- razvijati partnerstvo pri razvoju človeških virov,
- biti primerljiv z najboljšimi in najučinkovitejšimi javnimi zavodi v EU,
- se aktivno zavzemati za povečanje vseh vrst mobilnosti delovne sile v Sloveniji,
- v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve tvorno in aktivno prispevati k razvoju politike zaposlovanja v Sloveniji.

(Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poslanstvo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/Poslanstvo/Poslanstvo.htm>)

Glede na poslanstvo Zavoda je evidentno, da bi moral delati v korist vseh nezaposlenih. Romi v Sloveniji spadajo v kategorijo »težje zaposljive osebe«. Zavodi dejansko nimajo dovolj izdelanih mehanizmov, da bi Rome vključevali na trg dela, čeprav je ena od njihovih nalog, da jim to omogočijo. Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin v Sloveniji« (2002: 27) navaja, da številne države poizkušajo izboljšati stanje na področju zaposlovanja Romov na način, da se »osredotočajo na programe javnih del, ki jih podpira vlada«. Programi javnih del imajo velik manjko v tem, da ne omogočajo dolgotrajnejše zaposlitve in pridobitve raznovrstnih znanj, ki bi posamezniku povečale možnost zaposlovanja. Vseeno pa je po programu visoko povpraševanje med iskalci zaposlitve. Javna dela se izvajajo tudi v Sloveniji, vendar dolgoročno gledano ne morejo ustrezno rešiti problema nezaposlenosti Romov.

To nakazujejo tudi moje izkušnje v Grosuplju. Več Romov mi je namreč povedalo, da so bili zaposleni preko javnih del, kar jim je dalo veliko zadovoljstva, vendar so po izteku obdobja enega leta, kolikor program traja, zaposlitev izgubili in zatem zaposlitve nikoli več niso pridobili. To jih je še dodatno destimuliralo. Mnogim tisto leto predstavlja edine delovne izkušnje v življenju (osebni etnografski dnevniški zapiski). Javna dela imajo še eno pomanjkljivost. Namreč večina javnih del zajema fizična dela, zato so ti programi pretežno namenjeni moškim in še dodatno izključujejo vstop na trg dela Romkinjam, ki so že tako poleg otrok najbolj ranljiv del romske skupnosti. Priročnik *Dosta! Dovolj!* (2009) meni, da je rešitev problema nezaposlenosti Romov v spremembi odnosa delodajalcev in uradov za delo. Na to pa vsekakor lahko vpliva večja aktivnost Romov pri iskanju zaposlitve in izobraževanju. Izpad iz izobraževalnega sistema in omejen dostop do trga dela imajo za posledico, da ljudje izgubljajo svoje spretnosti, talente, veščine, saj nimajo prostora, da bi jih lahko ustrezno uporabili, nadgradili, izboljšali. V romski skupnosti je ogromno neizkoriščenega kapitala veščin, kar slabi tudi neromsko skupnost, ki nima priložnosti, da se uči od manjšinske skupnosti. To nakaže izjava romskega svetnika iz Murske Sobote, ki izpostavlja, da »...delo in zaposlitev nista pomembna samo zaradi pridobivanja sredstev za preživetje, pač pa sta tudi dejavnika socialnega vključevanja v družbo in osebne rasti« (Rudaš 2003: 109)

1.2.4 Zdravstveno varstvo

Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001: 31) navaja, da je v Bolgariji, na Češkem, Madžarskem, Litvi, Poljski in Slovaški evidentno, da se »...Romi srečujejo z resnimi zdravstvenimi problemi, ki so posledica njihovih izjemno slabih življenjskih razmer in izključevanja ter omejevanja dostopa do zdravstvenih in drugih socialnih storitev«. Do omejenega dostopa do zdravstvenih storitev prihaja zaradi izoliranosti romskih naselij, slabih prometnih povezav, nizke stopnje izobrazbe in revščine, zaradi katere pogosto ne morejo plačevati zdravstvenih storitev. Otroci zato pogosto niso cepljeni proti različnim boleznim. Tudi znotraj zdravstvenega sistema je zaslediti institucionalni rasizem. Ta se kaže v sovražni nastrojenosti zdravstvenih delavcev do Romov, ki jim pogosto odrekajo storitve. V Košicah na Slovaškem bolnišnica sprejema Rome le enkrat tedensko. Evropske države s številnimi ukrepi spodbujajo višjo nataliteto – npr. letni dodatek za velike družine, razne druge finančne ugodnosti itd. Nasprotno pa med Romi izvajajo številne programe, ki vzpodbujajo uporabo kontracepcije med Rominjami. To jasno nakazuje, da gre za etnično natalitetno politiko, saj so romski otroci manj zaželeni od večinskih (Urh, Žnidarec Demšar 2005). V vzhodni Slovaški Poročilo (2001) navaja celo prisilne sterilizacije Romkinj. V Bolgariji pa v romskem naselju Fakulteta zaznavajo diskriminacije v lokalni bolnišnici, kjer Romkinje na porodniškem oddelku ločujejo od drugih pacientk, ker naj bi predstavljale »grožnjo«.

Na podobno izkušnjo sem naletela pri 20 letni mamici (sicer Neromkinji op.a.) iz romskega naselja v občini Grosuplje. Ko je pred tremi leti rodila prvega otroka v porodnišnici v Ljubljani, je bila v sobi z Romkinjo iz »ljublanskega« romskega naselja Tomačevo, kar jo je zelo začudilo. »Kako je možn, da sem v tko velki bolnici v isti sobi z eno Ciganko? Kaj ti misliš, a so naju zato skupi dal?« (prebivalka romskega naselja iz Grosuplja, osebna komunikacija, junij 2006). Gre za očitno ločevanje pacientk na osnovi etnične pripadnosti po logiki »isti skupaj«. Ista mamica mi je pripovedovala o poteku prvega obiska patronažne sestre iz Zdravstvenega doma Grosuplje. Poklicala jo je nekaj dni po tem, ko je s sinom prišla iz porodnišnice. Zelo jo je bilo strah poklicati, ker se je bala, kako bodo v Zdravstvenem domu odreagirali, saj je menila, »...da k Ciganom patronažne sestre ne hodijo«. Po mojem motiviranju sva jo poklicali skupaj. Mamica mi je nato teden dni kasneje povedala, da je bila patronažna sestra na obisku zelo površna in odrezava. Otroka naj bi komaj pregledala.

Odpravila se je zelo hitro. Mamico je prizadelo, ker je sestra ob pregledovanju dejala, »da je to en ciganski otrok«. Ni razumela, zakaj je to rekla, »...saj je bil otrok čist in poleg tega je le na pol romski otrok«. (prebivalka romskega naselja iz Grosuplja, osebna komunikacija, julij 2006). Ta situacija kaže na to, da stigma dejansko ne »pade« le na Rome, ampak tudi na prebivalce romskih naselij, ki niso Romi. Avtomatično večinska okolica tudi njim pripiše vse negativne lastnosti, kot jih pripiše Romom. Tako niso stigmatizirani le Romi, ampak tudi vsi neromski prebivalci romskih naselij. V Grosuplju živi v vsakem od petih romskih naselij vsaj en Nerom ali Neromkinja, kar nekaj je tudi otrok iz »mešanih zakonov«. Ivanc (2008: 241) pravi, da »oznaka »romska naselja« ni najprimernejša, ker v teh naseljih ne živijo samo Romi. Nedvomno gre za segregirane in marginalizirane naselbinske enote, nimajo pa jasne, ustrezne opredelitve v naselbinskem sistemu Slovenije«.

V Bolgariji in Romuniji Romom zaradi dolgotrajne brezposelnosti ni dostopno niti brezplačno zdravstveno zavarovanje. V Sloveniji je Romom osnovno zdravstveno zavarovanje dostopno, v zadnjem času pa tudi dopolnilno zdravstveno zavarovanje. Sprememba Zakona o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Uradni list RS, 76/2008, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200876&stevilka=3348>) je namreč prinesla pomemben doprinos k zagotavljanju kvalitetnejše zdravstvene oskrbe Romov, saj uvaja brezplačno dopolnilno zavarovanje za »...brezposelne osebe, ki prejemajo pri zavodu za zaposlovanje denarno nadomestilo«. Pred to spremembo zakona je v Grosuplju le nekaj posameznikov v naseljih imelo dopolnilno zavarovanje, saj je to za večino Romov predstavljal velik strošek v primerjavi z zneskom socialnih transferjev, ki predstavljajo za vse družine večinski dohodek. Romi so mi pogosto pripovedovali, »...da ne morejo iti k zdravniku, saj nimajo denarja«. Pogosto so bili v hudih stiskah, ko otroci zboleli za gripo, pljučnico, dobili huda vnetja. Večkrat niso imeli dovolj finančnih sredstev, zato jih niso peljali k zdravniku, ker so imeli le osnovno zdravstveno zavarovanje. Za marsikatera zdravila pa je bilo potrebno doplačati. Mamica mesec in pol starega dojenčka, ki je imel vnetje ušes, je ob obisku zdravnika v Zdravstvenem domu Grosuplje avgusta 2006 za otrokov obisk pri zdravniku in zdravila prejela račun 50 EUR, zaradi česa si je družina morala sposoditi denar pri sorodnikih, kar jih je potisnilo v dodatno stisko zaradi že tako nizkih dohodkov (osebni etnografski dnevniški zapiski). Pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja namreč pokrivajo zelo omejen obseg zdravstvenih storitev.⁷ Schuringa (2005) ugotavlja, da je pri Romih življenjska doba krajša, prav tako je večja smrtnost pri porodu kot pri večinski populaciji.

To pripiše nehiigienskim pogojem bivanja brez osnovne infrastrukture, kot so npr. tekoča voda in kanalizacijski sistem. Romsko naselje pri Ostravi na Češkem se nahaja v okolici nekdanjega rudnika, zato je prisotno zelo veliko metana, ravno tako na Slovaškem naselje Patoracka leži ob nekdanjem rudniku živega srebra. V Grčiji pa se naselje Aspropyrgos nahaja na odlagališču odpadkov (*European Roma rights center, The Situation of Roma in an Enlarged European Union, 2004*. <http://www.errc.org/db/00/E0/m000000E0.pdf>). Vse je to razvidno tudi v slovenskem prostoru, kjer Romi, še posebej na Dolenjskem, živijo v izredno slabih razmerah, ki občutno zmanjšuje njihovo kvaliteto življenja ter življenjsko dobo. V času mojega dela v Grosuplju sem naletela na več primerov smrti med Romi v starosti med 38 in 45 let zaradi raznih kroničnih bolezni (raka ter bolezni srca in ožilja). V Grosuplju je le enajst Romov, starih nad 50 let in le dva nad 60 let od skupno 210 Romov (osebni etnografski dnevniški zapiski). To je občutno pod pričakovano življenjsko dobo večinskega prebivalstva. Leta 2005 je bila v državah EU pričakovana življenjska doba za ženske 81,5 leta in za moške 75,4 leta (Statistični urad Republike Slovenije, 1. oktober – mednarodni dan starejših. http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1180). Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015 to potrjuje, saj zapiše, da »...velik problem v nekaterih romskih naseljih predstavljajo zlasti komunalni in drugi odpadki, poleg tega so na kanalizacijsko omrežje priključena le redka romska naselja. Odplake so precejšen problem, saj obremenjujejo lokalno okolje in predstavljajo zdravstveno-sanitarno grožnjo najprej stanovalcem samim, prav tako pa tudi okoliškim prebivalcem«. (Urad vlade Republike Slovenije za narodnosti, Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015. http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf).

To je razvidno tudi v romskem naselju Ponova vas. Romom v tem naselju ni zagotovljena tekoča voda, zato uporabljajo vodo iz potoka, ki se nahaja ob naselju. V vodo se steka kanalizacija iz sosednjih vasi, zato je voda kontaminirana in nikakor primerna za uživanje. Druga možnost je, da odidejo po vodo na pokopališče, kjer pa hodi ponjo že veliko drugih družin iz sosednjih naselij, kar lokalni prebivalci ne odobravajo. O tem govori stiska mlade mamice z nedonošenčkom z veliko zdravstvenimi težavami. »Voda je zelo umazana, saj vidiš. Otroci so ves čas v bolnici. Jaz nimam mleka, mu moram kupovat mleko. Tega moram mešat z vodo, pa se ne upam te vode iz potoka notr zlivat, ker je otrok bolan. Mi jo že pijemo, za njega pa jo mormo kupovat. To pa je drago«.

(Romkinja iz Grosuplja, osebna komunikacija, december 2008) Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) navaja, da so avgusta 2000 zaradi pitja okužene vode v Romuniji umrli trije romski otroci, več odraslih pa so hospitalizirali. Otroci so bili iz naselja Pata Rat, ki se nahaja na odlagališču smeti. V romskem naselju Deponija v Beogradu, ki se nahaja na območju nekdanjega smetišča, danes praznijo cisterne mestne kanalizacije. V bližini tega iztekališča se nahaja cev. Vodo iz nje so prebivalci prisiljeni uporabljati, ker naselja nima vodovoda (Macura Milovanović 2006). V Grosuplju je v barakah prisotno veliko vlage. Težave so tudi s podganami zaradi slabih pogojev bivanja. Te razmere zelo ogrožajo zdravstveno stanje Romov, še posebej otrok. Na to se odziva tudi Evropska unija.

Svet Evrope je leta 2006 izdal Priporočilo Odbora ministrov državam članicam EU o boljšem dostopu Romov in potujočih skupin v Evropi do zdravstvenega varstva (Informacijski urad Sveta Evrope v Republiki Sloveniji, Priporočilo Odbora ministrov državam članicam EU o boljšem dostopu Romov in potujočih skupin v Evropi do zdravstvenega varstva. http://www.coe.si/res/dokument/download.php?id=/res/dokument/10401-_1.doc&url=/res/dokument/10401-_1.doc&title=priporocilo_rec_2006_10_odbora_ministrov.doc). Priporočilo državam članicam predlaga, da naj za Rome in potujoče skupine:

- sprejmejo protidiskriminacijsko zakonodajo na področju zdravstvenega varstva,
- zagotovijo žrtvam diskriminacije zdravstvenega sistema učinkovita pravna sredstva,
- zagotovijo fizični dostop do zdravstvenega varstva, in sicer z zagotavljanjem ustreznih poti, komunikacij, reševalnih vozil in storitev, ki so enaki standardom, kakršnih so deležni ostali prebivalci,
- omogočijo geografsko dostopno in finančno dosegljivo zdravstveno oskrbo,
- omogočijo dostop Romov in potujočih skupin brez dokumentov do osnovnih storitev,
- omogočijo dostop Romov in potujočih skupin, ki so begunci ali prosilci za azil, do zdravstvenega varstva, v skladu z zavezujočimi mednarodnimi konvencijami,
- zagotovijo dostop do zdravstvenih informacij in izobraževanja,
- zagotovijo, da so romska naselja v zdravem okolju,
- omogočijo posebno skrb romskim ženskam, še posebej glede spolnosti in načrtovanja družine,
- zdravstvene politike naj posebno pozornost namenijo zdravju otrok (razni preventivni ukrepi, cepljenja, oskrba pred in po rojstvu),

- zdravstvene službe naj vključijo Rome in v ta namen naj države zagotovijo sredstva za njihovo participacijo,
- omogočiti izobraževanje zdravstvenih delavcev o kulturi in življenjskih pogojev Romov z namenom, da zaznajo vpliv tega na njihove zdravstvene potrebe.

Žal priporočilo ni pravno zavezujoč dokument, zato lahko govorimo o tem, da se EU še vedno ni pripravljena konkretno spoprijeti s kritičnimi zdravstvenimi razmerami Romov.

1.2.5 Politična participacija

Politična participacija lahko poveča prostor, kjer manjšina dobi svoj glas. Tiste skupine ljudi, ki niso vidne, politika ne upošteva, jih ignorira. V Poročilu »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin v Sloveniji« (2002) navajajo, da sicer imajo v nekaterih državah kandidatkah⁸ v parlamentu in na lokalni ravni mehanizme za zagotavljanje zastopanosti manjšin, vendar pa vladne politike številnih držav ta proces ovirajo. S tem se strinja tudi Schuringa (2005), ki navaja, da so Romi zelo slabo zastopani v parlamentih držav. Tisti, ki pa so prišli vanj, so pogosto le »marionete« v rokah populacije večinskih politikov, ki jih obrnejo k sebi v prid in tako Romi zopet ničesar ne pridobijo od lastnega predstavnika, saj ne ščiti ustrezno njihovih interesov. Romi tako nimajo svojega glasu in namesto njih in o njih odločitve sprejema večinska družba, ki ima pogosto osvojene predsodke in na podlagi tega večkrat tudi sprejema neustrezne ukrepe. Vermeersch in Ram (2009) navajata, da je mobilizacija romske skupnosti še povsem na začetku in napreduje zelo počasi. Veliko vlogo pri njenih procesih predstavljajo romski aktivisti. V nekaterih državah, kot so Bolgarija, Romunija in Slovaška, so tudi ustanovili povsem romske stranke, vendar so bile na volitvah neuspešne, razen nekaj izjem na lokalnem nivoju. Poročilo razloge vidi v tem, da so Romi zelo mlada populacija, poleg tega na nekem področju pogosto živijo zelo razpršeno. Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) pa navaja, da je nizka stopnja političnega zastopništva Romov odsev razširjenosti socialnega izključevanja in marginalizacije. Poleg tega je tudi zelo malo političnih strank pripravljenih, da se javno zavzamejo za Rome. Poročilo navaja tudi, da slovenska zakonodaja razlikuje med t.i. »avtohtonimi« in »neavtohtonimi« Romi. Avtohtoni Romi naj bi bili tisti, ki so državljani Slovenije. »Neavtohtoni« Romi imajo manj pravic, tudi če imajo državljanstvo.

Veliko neavtohtonih Romov ni državljani in so prikrajšani za svobodo gibanja, dostop do zdravstvenega varstva in zaposlovanja ter možnost nakupa zemlje«. (Zaščita manjšin, 2001: 72) »Neavtohtoni Romi« namreč nimajo pravice do svojega predstavnika, kot imajo to »avtohtoni Romi« oz. Romi, ki jim je novela Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, 51/2002, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200251&stevilka=2484>) določila dvajset občin v Sloveniji, ki imajo pravico do izvolitve romskega svetnika kot svojega predstavnika v občinskem svetu.⁹ Ta pravica jim je bila omogočena že dosti prej, in sicer že ob sprejetju Zakona o lokalni samoupravi leta 1993 (Uradni list RS, 72/1993, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199372&stevilka=2629>), kjer je v 39. členu navedeno: »Na območjih, kjer živi avtohtono naseljena romska skupnost, imajo Romi v občinskem svetu najmanj po enega predstavnika«. Katastrofalno je, da je zakon, ki je dajal pravico Romom, da imajo svojega predstavnika, obstajal skoraj dvajset let, preden se je premaknilo dalje v smeri tega, da je novela zakona leta 2002 natančno opredelila, katere občine spadajo pod »romske občine«. Pogoji za pridobitev tega statusa je, da je v občini vsaj 0,5 odstotka romskih volilnih upravičencev glede na število prebivalcev v občini. Večinska družba pogosto išče načine, kako onemogočiti politično participacijo Romov. Od vseh občin v Sloveniji, katerim je novela Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, 51/2002, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200251&stevilka=2484>) omogočila izvolitev romskega svetnika, občina Grosuplje edina tega ni spoštovala. S tem je še dodatno prikrajšala Rome za enake možnosti sodelovanja na lokalni ravni.

Občinski svet je do januarja 2010 vztrajno zavračal izvolitev romskega svetnika s številnimi argumenti: da Romi v Grosuplju niso organizirani, da je v Grosuplju »premalo Romov«, da bodo Romi potem privilegirani. Vendar je temeljna ideja, kar kažejo tudi izkušnje iz drugih občin, kjer imajo romskega svetnika, da romski svetnik povečuje participacijo Romov in lahko pripomore k bolj učinkovitejšemu reševanju perečih ovir, s katerimi se Romi soočajo. Je tudi njihov predstavnik v občinskem svetu, v katerem imajo pogosto zelo malo zaveznikov, zato lahko govorimo, da je njihov zagovornik. Občina Grosuplje je z zaviranjem izvolitve romskega svetnika odkrito kršila pravice Romov, ki so bili tako v tej občini povsem onemogočeni na ravni politične participacije in so tako lahko le malo naredili za izboljšanje lastnega položaja. Romski svetnik je pomemben člen v občinskem svetu, saj z njim na lokalnem nivoju manjšina dobi na svoji moči. Poleg tega je pogoj za pridobitev finančnih sredstev za izboljševanje infrastrukture v naseljih, da občina ima romskega svetnika.

Brez tega Grosuplje povsem izpade iz raznih razpisov in tako to neposredno vpliva tudi na urejanje bivanjskih razmer. Tukaj gre za očitno dvojno izključevanje. Leta 2007 je Služba Vlade Republike Slovenije za lokalno samoupravo in regionalno politiko objavila »Razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih« (Uradni list RS, 53/2007). V 2. točki razpisa je jasno napisano: »Na razpisu lahko kandidirajo občine, ki imajo komunalno neurejena strnjena bivališča Romov in imajo v občinskem svetu izvoljenega predstavnika romske skupnosti v skladu z Zakonom o lokalni samoupravi«. (Uradni list RS, 72/1993, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199372&stevilka=2629>) Razpis navaja, da so lahko sofinancirani naslednji projekti:

- vodovodni sistem za eno ali več posameznih porabnikov (vključuje zajetje, cevovod do hišnega priključka in potrebno čiščenje) v romskih naseljih
- kanalizacijsko omrežje, kadar je le-to potrebno zaradi zaščite vodnih virov oziroma drugih ekoloških zahtev v romskih naseljih
- elektrifikacija strnjenih romskih naselij
- novogradnje ali rekonstrukcije lokalnih cest in poti v romskih naseljih
- odkup zemljišč za ureditev in zaokrožitev romskih naselij.

Po noveli Zakona o lokalni samoupravi (Uradni list RS, 51/2002, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200251&stevilka=2484>) bi občina Grosuplje torej morala omogočiti izvolitev romskega svetnika. Ker ga ni izvolila, tudi ni imela pravice participirati na razpisih kot je razpis iz leta 2007, ki je imel namen urejanje romskih naselij. Če bi občina Grosuplje spoštovala zakon, bi leta 2007 lahko, kot je zgoraj navedeno, pridobila sredstva za urejanje ene od pomembnih dobrin v naseljih: vodovoda, kanalizacij, elektrifikacije, urejanja cest ali odkupa zemljišč romskih naselij. To bi občutno izboljšalo kvaliteto Romov, tako pa jih je poleg Zakona o lokalni samoupravi dodatno izključil še ta razpis in tudi razpisi pred njim. Občina Grosuplje je poizkušala ovirati pridobitev romskega svetnika na številne načine. Vložila je tudi pobudo za oceno ustavnosti Zakona o lokalni samoupravi, vendar je to Ustavno sodišče zavrnilo. S tem je odkrito kršila pravice Romov, ki so bili tako povsem onemogočeni na ravni politične participacije in niso mogli aktivno prispevati k izboljšanju svojega položaja. Občinski svetniki so ravno tako spodbujali nestrpnost z izjavami, da Grosuplje ne spada med »romske občine«.

To opiše izjava mag. Boža Predaliča, vodje kluba svetnikov SDS Grosuplje v oktobru 2009: »Takšne predčasne volitve le enega - tokrat romskega člana občinskega sveta, le pol leta pred rednimi lokalnimi volitvami so absurdno razmetavanje davkoplačevalskega denarja, ki ga od vlade, ki so jo polna usta varčevanja (celo na kapučinih) ne bi pričakovali«. (Občinski odbor Slovenske demokratske stranke (SDS) Grosuplje, Romski svetnik v občinskem svetu občine Grosuplje? <http://www.grosuplje.sds.si/news/28298>) V zaključku članka na spletni strani stranke SDS pa še zapiše: »Ne nasprotujemo ustreznemu reševanju romske problematike v občini Grosuplje in enakopravni integraciji Romov v družbo. Ostro pa nasprotujemo takšni spremembi zakona o lokalni samoupravi, ki Grosuplje uvršča med romske občine in ji za vsako ceno ne glede na posledice vsiljuje romskega svetnika. Trdimo, da Romi v občini Grosuplje ne izpolnjujejo splošnih kriterijev avtohtonosti na podlagi česar bi bili upravičeni, do svojega predstavnika v občinskem svetu. Ob tem opozarjamo tudi na dejstvo, da uvedba romskega svetnika Romom v občini Grosuplje prinaša tudi dvojno volilno pravico«. (Občinski odbor Slovenske demokratske stranke (SDS) Grosuplje, Romski svetnik v občinskem svetu občine Grosuplje? <http://www.grosuplje.sds.si/news/28298>) Zaslediti je izrazit sovražni govor, ki Romom jemlje zakonsko utemeljeno pravico. Svetnik uporablja strategijo večinskega prebivalstva kot žrtve v odnosu do Romov, ki naj bi bili privilegirani. Ob tem pa je zaslediti tudi zanikanje rasizma kot tipični obrambni mehanizem. Tako z medijskim diskvalifikatornim diskurzom Romom odvzema politično moč zato, da bi se ohranil status *quo*. Državni organi bi dejansko lahko razpustili grosupeljski občinski svet zaradi nespoštovanja zakona, vendar so se odločili da bodo v začetku leta 2010 izvedli volitve romskega svetnika na stroške občine Grosuplje.

Romi so 24.1.2010 končno pridobili osem let odvzeto pravico, saj je državna volilna komisija v Grosuplju izvedla volitve romskega svetnika. Tako so pridobili pravico izvoliti svojega predstavnika v občinskem svetu. Izvolili so Elka Hudorovca iz naselja Smrekec 2. Občina Grosuplje se je tudi po njegovi izvolitvi znova obrnila na Ustavno sodišče, da bi preprečila delovanje romskega svetnika v občinskem svetu. Ustavno sodišče je nasprotno potrdilo mandat svetniku Hudorovcu, ki je tako pričel delovati v grosupeljskem občinskem svetu kot prvi romski svetnik v tej občini. V decembru 2010 so potekale že druge volitve romskega svetnika, kjer je bil zopet izvoljen Elko Hudorovac, ki bo tako svetnik naslednja štiri leta. Občinski svet je tudi tokrat zavrnil njegovo izvolitev, zato se je g. Hudorovac zopet pritožil na Ustavno sodišče.

Odnos občine Grosuplje kaže na odkrito kršenje človekovih pravic in na samovoljno delovanje lokalne skupnosti v odnosu do sprejetih zakonov. Žal je zaradi pomanjkanja veščin ob nizki izobrazbi vpliv romskega svetnika omejen, vendar ima priložnost, da prvič pridobi tako cenjeno vlogo in se nauči novih znanj, spretnosti in kompetenc. S tem pridobi sam osebno na moči in tudi celotna romska skupnost. Strinjam se s Saleebeyem (*The Strengths Perspective in Social Work Practice*, izdal Longman, 1997, v Čačinovič Vogrinčič *et. al* 2005: 13), ki pravi, da je »...moč posameznika, družine, skupnosti, obnovljiva, mogoče jo je razširiti...« 65. člen Ustave RS (Državni zbor Republike Slovenije, Ustava Republike Slovenije.<http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1>) določa Položaj in posebne pravice romske skupnosti. Absurd pri tem zakonu je v tem, da v členu piše le, da »položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon«. Zakon o romski skupnosti (Uradni list RS, 33/2007, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1762>) pa je RS dobila šele leta 2007, kljub temu, da je Slovenija samostojna država že od leta 1991. Ves ta čas, 16 let, je bil položaj Romov povsem neurejen, saj je ustava vse prenesla na zakon, ki ga ni bilo. Zakon o romski skupnosti naj bi to pravno praznino uredil. Prinaša nekaj sprememb, ki lahko vplivajo na večanje politične participacije Romov:

- v občinah, ki imajo romske svetnike, se izvoli posebno delovno telo za spremljanje položaja romske skupnosti (7. člen),
- ustanovitev Sveta romske skupnosti RS, ki predstavlja interese romske skupnosti v RS v razmerju do državnih organov (9. člen).

Poleg zavezanosti k urejanju bivalnih razmer sta to edini novosti tega zakona, ki se v praksi žal praktično ne uporablja in zelo malo dejansko prispeva k izboljšanju položaja Romov. Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin v Sloveniji« (2002: 30) zato predlaga, »...da bi vlade morale skupaj z manjšinskimi skupnostmi izdelati bolj razvite mehanizme za zaščito zastopanosti manjšin v javnem življenju, kar bi zagotovilo vključitev več različnih skupin, ki zastopajo manjšinske interese«.

1.2.6 Medijske reprezentacije

Reprezentacija ni odslikava sveta, ni nevtralna. »Reprezentacija konstruira svet, določeno verzijo realnosti, ki je odvisna od družbenega položaja, interesov in namenov oblikovalcev reprezentacije«. (Fairclough 1995: 103-104)

Branston in Stafford (2003: 90) pa pravita, da »...mediji določene dogodke in zgodbe reprezentirajo vedno znova in znova, druge pa marginalizirajo ali izključujejo in jih tako napravijo nepoznane oziroma celo kot grožnje obstoječemu družbenemu redu«. Mediji so tako ustvarjalci javnega diskurza in pogosto reproducirajo predsodke in stereotipe o določeni skupini ljudi. Ustvarjajo diskurze, ki jih predstavljajo kot obče veljavne. Romi so v medijih izrazito negativno predstavljeni. Erjavec *et al.* (2000: 35) menijo, da je vzrok negativnega pisanja o Romih v tem, da so Romi »...brez ekonomske, politične in komunikacijske moči. Ker nimajo moči, hitro postanejo objekt medijskega izkoriščanja. Eden od pogostih načinov je strategija homogenizacije ljudstva kot »nedolžne žrtve«. (Jalušič 2001) Značilnost te strategije je stigmatizacija »drugega«. Romi so v medijih vedno znova predstavljeni kot »drugi«, čeprav so večinoma vsi državljani države, v kateri živijo. Vedno so predstavljeni kot tisti, ki izkoriščajo večino, ki imajo drugačne vrednote. Greif (2005) pravi, da na področju manjšinskih vprašanj mediji kažejo, da niso avtonomni, ampak so podsistemi dominantnih sfer, še posebej politične in ekonomske. Večinska družba, ki je dominantna, tako producira dominantne diskurze, ki so vsekakor pod vplivom vsakokratne politike. Na tem mestu Erjavec *et al.* (2000) govorijo o komunikacijski deprivilegiranosti, saj medijsko poročanje o manjšinah temelji izključno na navajanju virov večinskega prebivalstva.

Negativni diskurz se najbolj očitno izraža preko sovražnega govora. Leskošek (2005c: 82) pravi: »Sovražni govor je eno najmočnejših sredstev diskriminacije, še posebno, ker ga težko definiramo in še težje preiskujemo in kaznujemo«. Sovražni govor tako kot ostale oblike diskriminacije temelji na prepričanju, da so določeni ljudje manjvredni, zato ker pripadajo določeni skupini, ki ima podrejen položaj v družbi. Tak govor spodbuja nasilje večinske družbe nad manjšinsko z namenom, da te ljudi razčloveči in prestraši. Medijski diskurzi producirajo univerzalistično podobo (Urh, Žnidarec Demšar 2005). Temu so podlaga posplošene predstave o Romih, tako da se vsem pripadnikom pripiše iste karakteristike. Krivda je tako kolektivna. Erjavec in sodelavke (2000: 7) pravijo, da se mediji »...s težavami Romov ne ukvarjajo, razen kadar te prerastejo v konflikt, ki lahko prizadene tudi večinsko populacijo«. Mediji o Romih poročajo tako, da prikazujejo njihovo »kulturno različnost«, »deviantnost« in »ogrožanje večinskega prebivalstva«. Medijski diskurz o Romih torej izhaja iz predpostavke, da so Romi drugačni od »nas«.

Prikazani so glede na naslednje tematske sklope (*ibid.*: 7-8):

- Romi so akterji negativno ovrednotenih dejanj, ki pomenijo grožnjo družbenemu redu (so »agresivni« in »nevarni«),
- Romi ogrožajo naše družbenoekonomske interese in pomenijo grožnjo ekonomskemu redu (nedelavnost, odvisnost od socialne pomoči),
- Romi imajo drugačno kulturo, mentaliteto in obnašanje, ki ni v skladu z normami večinskega prebivalstva ter pomeni grožnjo našemu kulturnemu redu (»drugačne« navade, vrednote, »neprilagodljivost«, »previsoka nataliteta«).

To opaža tudi Petković (2003: 61), ki navaja, da novinarji Rome pogosto opisujejo kot »...tatiče, stalne kršitelje zakonov, graditelje črnih gradenj na tuji zemlji ali pa kot odvisnike od socialne pomoči, ki nočejo delati«. Ti diskurzi kažejo na nekaj, kar Žnidarec Demšar (2006) imenuje retorika socialne diskvalifikacije Romov. Tej pogosto sledi politična. Žnidarec Demšar (2006: 46) pravi, da nosilci politične moči menijo, »...da dajanje posebne pravice Romom pomeni nevarnost rušenja demokracije in vprašanje enakosti pred zakonom, ker postavlja romsko skupnost v privilegiran položaj...« Erjavec in sodelavke (2000) opisujejo t.i. socialno kategorizacijo. Ta ima za namen konstruiranje večinske homogene etnične skupine in manjšinske etnične skupine. Mediji različne skupine kategorizirajo in tipizirajo z navajanjem raznih predsodkov. Ti predsodki temeljijo na posplošenih in minimalnih informacijah. Namenjeni pa so konstruiranju pozitivne socialne identitete večinske družbe in produciranju negativne identitete manjšinske skupine. Vse te vrste diskriminacij ne bi obstajale in se obdržale, če ne bi družba poskrbela, da se ti vzorci reproducirajo in tako ostajajo meje med Nami in Njimi zacementirane. Kallen (2004) govori o tem, da v vsaki družbi poteka tekmovanje med različnimi družbenimi skupinami. Ena si izbori dominantni položaj in tako vzpostavi dominantne vzorce porazdelitve moči in resursov, ki jih nato ves čas reproducira skozi institucije večinske družbe. Večinska kultura nadvlado vzpostavi tudi z zakoni, katere morajo upoštevati vse skupine ljudi v njej. Medijski diskvalifikatorni diskurz se je v zadnjem času najbolj očitno pokazal v primeru prisilnega izгона romske družine Strojčan iz Ambrusa na Dolenjskem. Družino so mediji opisovali z izrazito negativnim tonom in poiskali vrsto rasističnih karakteristik z namenom stigmatiziranja in socialnega diskvalificiranja. Za tem stoji izključevalska politika, ki spodbuja počasno urejanje položaja Romov. V ozadju stoji strah, da bi sčasoma Romi živeli bolje kot večinska družba.

Žnidarec Demšar (2006: 51) pravi, da ima »...poudarjanje in opravičevanje razlik med manjšino in dominantno večino funkcijo širjenja nestrpnosti in opravičevanja kršitev človekovih pravic«. Pri tem se ustvarja etničnost. O tem govorita Žnidarec in Urh (2005: 37), ki pravita, da se »...etničnost ustvarja v interakcijah med najmanj dvema skupinama, ki se med seboj dojemata kot različni. Sodobni pojem etničnosti izpostavlja družbene procese, ki producirajo meje med etničnimi skupinami«. (*op.cit.*: 38) Včasih pa gre diskurz tudi v smer še večje delitve, tudi znotraj skupine Romov. Tako želi večina preko takega diskurza zanikati nestrpnost do manjšine ter sprejeti tiste Rome, ki so »bližje« normam večinske družbe. V tem je zaslediti strah, da bi ljudje zasledili rasizem, zato je to tipičen obrambni mehanizem. V slovenskem prostoru se poslužujejo tudi binarne delitve med prekmurskimi (»dobri Romi«) in dolenjskimi Romi (»slabi Romi«). Pri tem novinarji redko predstavijo vzroke različne stopnje integracij ob skupin. Le – te pa pomembno vplivajo na njihovo participacijo v skupnosti. (*op.cit.*: 30). Na blogu študenta multimedijske komunikacije, ki je vzpodbudil debato o Romih iz Ambrusa, je eden od obiskovalcev bloga zapisal tole: »Tle gre za en drug problem. Dolenjski Romi so namreč cigani, za razliko od Romov v Prekmurju, ki so bol kultivirani in izobraženi (zidajo si hiše, hodijo v šole, ne delajo težav, skratka so spodobni državljani). Dolenjska »plemena« so očitno drugačne sorte. Upam, da bodo zadeve čim prej uredili, da ne bodo imeli še v Postojni probleme z našimi cigančki iz Ambrusa«. (Spletna stran Klemna Koniča, odgovor osebe *Blackrider*. <http://www.klemen.fraj.net/?p=492>) Primer kaže tudi vse prvine sovražnega govora.

Mediji pa so lahko orodje ozaveščanja in spodbujanja večkulturnosti. Namesto negativnih člankov o Romih, bi morali iskati pozitivne zgodbe o njih in jim dati možnost, da spregovorijo sami. Izredno pomembno je, da imajo Romi svoje radijske, televizijske programe, revije itd. S tem preprečijo večini, da popolnoma uzurpira prostor s podajanjem zgolj enostranskih informacij. Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« (2001) navaja, da je na področju Evropske unije slab dostop narodnih manjšin do javnih občil. Na Madžarskem je npr. prva samostojna romska radijska postaja »Radio C« začela oddajati šele februarja 2001. Romi v Sloveniji v preteklosti niso imeli pravice do dostopa do javnih občil, kar pomeni, da niso imeli niti televizijskega kanala niti možnosti oddajanja televizijskih programov v manjšinskem jeziku na nacionalnih kanalih. To jim je olajšal leta 2001 sprejeti Zakon o medijih (Uradni list RS, 35/2001, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200135&stevilka=2043>), ki vsebuje naslednje določbe v korist Romov:

- RS podpira medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne za uresničevanje pravic romske skupnosti v Sloveniji do javnega obveščanja in obveščenosti, predvsem na območjih, kjer živijo romske skupnosti,
- možnost oddajanja programa ali izdajanja tiskanega medija v romskem jeziku.

Dve sicer zelo ohlapni določili glede medijske integracije romske skupnosti vsebuje tudi Zakon o Radioteleviziji Slovenija¹⁰

1.3 Ukrepi za odpravljanje socialne izključenosti etničnih skupin

Ločimo lahko med tremi različnimi pristopi soočanja družb z etnično raznolikostjo, in sicer: asimilacija, multikulturalizem in integracija. Asimilatorni ukrepi so najbolj zatiralni do etničnih skupin. Multikulturalizem že priznava obstoj različnih kultur v družbi, pa vendar še vedno podpira vzdrževanje razlik med večino in manjšino. Integracijo pa lahko štejemo kot najbolj uspešen pristop vključevanja izključenih skupin, saj vodi v smer dialoga med večinskim prebivalstvom in izključenimi skupinami na način upoštevanja perspektive izključenih.

1.3.1 Asimilacija

V preteklosti je bila asimilacija poglavitni ukrep za soočanje s priseljenci, ki so prišli v Evropo. Zanje je večinska družba želela, da se čimbolj prilagodijo in postanejo čimbolj podobni njim. To vključuje zahtevo po tem, da se posameznik odpove svojim značilnim karakteristikam, kot so jezik, vera, kultura itd. (Dominelli 2007). Payne (1997: 248) pravi, da je asimilacija »...pristop, ki predvideva, da se priseljenci v novi državi asimilirajo v kulturo in v življenjski stil nove države«. Vendar Payne opozarja, da to ni nujno, saj je to odvisno od tega, če je ta populacija dominantna ali ne. Če imajo priseljenci dominantno kulturo, potem postanejo tisti, ki od »domorodcev« pričujejo asimilacijo v njihovo kulturo. Torej ni pomembno, katera kultura je bila prej na nekem področju, ampak katera postavlja norme, ki se jim morajo vsi ostali podrediti. To se kaže tudi v odnosu do Romov. Urh (2003a) govori o t.i. anticiganizmu, ki ga opredeljuje kot etnično sovraštvo do Romov skozi stoletja, ki ima vzporednice z antisemitizmom, kar se je v praksi izražalo najmočneje med drugo svetovno vojno.

Urh pravi, da so bili Romi »...v celotni zgodovini naseljevanj na evropska tla podvrženi pregonom, prisilnim nadzorstvom in zatiranju«. (*op.cit.*: 160) Vseeno pa o tem obstaja zelo malo zapisov. Poleg tega je tudi oznaka »Cigani« družbeni konstrukt, saj so včasih označevali s to besedo tudi razne druge potujoče skupine ljudi, ki niso bile nujno romskega izvora. To stigmo so dobili tudi razni drugi »odklonski prebivalci« posamezne družbe. Janko Spreizer (2002: 168) pravi, da je ta stigma vplivala na oblast, ki je zato pospešeno uvajala politiko asimilacije. Z njo naj bi »država odstranila to »družbeno sramoto«, kakor so »Cigane« tudi označevali«. Štrukelj (2004: 25-26) navaja, da so v 17. stoletju v Evropi Rome množično preganjali. Ohranjenih je kar nekaj zapisov o usmrčitvah Romov in Romkinj. Leta 1724 je s strani avstrijskih oblasti v naše kraje bila poslana tudi okrožnica, da »naj preženejo Cigane iz dežele«. To govori o močnih asimilatornih težnjah oz. o iztrebljanju Romov. Odredbe kažejo na to, da so bili Romi v slovenskem prostoru močno preganjani. To se kaže tudi preko romskega jezika, saj Štrukelj govori, da se jezik v evropskih deželah ni razvijal in da so »...v novem okolju indijske skupine sprejemale nove jezikovne pojme in izraze, ki so oblikovali številna evropska ciganska narečja«. (*op.cit.*: 61) Glavna ideja asimilacijskih pristopov je bila podružbljanje »drugih« oz. socializacija, kar pomeni, da bi se sčasoma »podrejena« kultura (jezik, običaji) pozabila, zamenjala pa bi jo kultura večine, v kateri živijo. Janko Spreizer (2002) pravi, da so Rome želeli asimilirati na dva načina: s pomočjo dobrodelnih institucij ali z državno intervencijo. Nasprotno pa so nekateri romologi (npr. *Crabb*) videli rešitve v podpiranju Romov pri »njihovem« načinu življenja.

Urh (2003a) pravi, da je češkoslovaško ozemlje v drugi polovici 18. stoletja, ko sta vladala Marija Terezija in Jožef II., izvajalo najmočnejše asimilacijske ukrepe do Romov. To se je kazalo v fizični izolaciji romskih skupin. Poleg tega so romskim deklicam in mladoletnikom rezali ude. Rome so masovno pobijali ter njihova trupla obešali na drevesa, da bi tako druge Rome odvrgli od vstopa v državo (Will Guy, *Ways of Looking at Roma: The Case of Czechoslovakia*, izdal Garland Publishing, 1998: 13-68, v Urh 2003a: 169). Boljka in Krnjić (2006) pa navajata, da je Marija Terezija Romom predpisala stalna bivališča, način oblačenja in šolanje otrok, poleg tega pa jim je prepovedala nekatere običaje. Jožef II. je ravno tako nadaljeval močno politiko asimilacije in nekatere ukrepe celo poostiril. »Odvzemali so jim že štiriletno otroke, ki so si jih na dve leti menjale skrbniške družine oziroma je zanje skrbel župnik«. (Vanek Šiftar, *Cigani: Minulost v sedanjosti*, izdal Pomurska založba, 1970: 24-26, v Repič 2006: 202)

Štrukelj (2004) govori o odredbah iz leta 1761, ki so prepovedale Romom govoriti lastni jezik, nekaj let kasneje so jim oblasti tudi odvzemale otroke in jih dajale meščanom. Prepovedali so jim, da so se poročali med seboj, razen če so dokazali, da imajo dovolj premoženja. Janko Spreizer (2002) navaja, da so v 19. stoletju na Madžarskem zaostriili politiko do potujočih Romov. Želeli so odpraviti takšen način življenja, saj naj bi ogrožal državno varnost. Za Rome naj ne bi bilo prostora v »civilizirani družbi«. »Potujoči naj bi ovirali intelektualni in materialni napredek države; bremenili naj bi državno administracijo in predstavljali naj bi nevarnost za javni red in moralo«. (*op.cit.*: 170) Štrukelj (2004) pravi, da je leta 1928 neka okrožnica iz Beograda določila, na katerih mestih se mora naseliti Rome. Tuje Rome se je moralo v lokalnih okoljih preganjati. V nacistični Nemčiji so poizkušali povsem iztrebiti Rome, saj so veljali za asocialne. Ogromno se jih nikoli ni vrnilo iz koncentracijskih taborišč, saj so jih množično pobijali. Pogoste so bile tudi prisilne sterilizacije. Romske otroke so tudi usmerjali v posebne šole. Urh (2003a: 167) govori, da so asimilacijski pristopi do Romov »...temeljili na predpostavki, da bo integracija Romov uspela le z naselitvijo, zaposlitvijo in izobrazbo«. Asimilatorna politika do Romov je še danes precej prisotna, saj so še danes prisotne prisilne sterilizacije Romkinj, masovno usmerjanje otrok v posebne oddelke, šolanje romskih otrok v jeziku večinske populacije, prisilni izgoni itd. Petrovski (2003: 196) pravi, da ko »...v družbi, katere predstavniki so tudi Romi, ni prisotnosti oziroma ohranjanja romske kulture, pomeni to za Rome podvrženost narodni asimilaciji«.

1.3.2 Multikulturalizem ali kulturni pluralizem

Multikulturalizem kot pojem se je pričel razvijati po drugi svetovni vojni kot posledica večih dejavnikov: diskreditiranje rasizma, globalni boj proti dekolonizaciji, razvoj gibanj za človekove pravice Afroameričanov in Indijancev v pretežno belskih ameriških državah in masovne selitve delovne sile iz juga na sever (Mills 2007). Ta strategija predstavlja novo politično paradigmo v začetku 70. let 20. stoletja. Njegov temelj je predstavljalo prepoznavanje in vzdrževanje kulturnih raznolikosti, in sicer tam, kjer je toleranca veljala za bistveno družbeno vrednoto. Mills (2007) pravi, da se je ta termin prvič pojavil v povezavi z avstralsko in kanadsko politiko do manjšin, vendar se je kasneje preoblikoval in ima danes več različnih pomenov. Mills (2007: 89) našteva naslednje:

- multikulturalizem v odnosu do državne politike, ki variira od države do države,

- multikulturalizem kot aktivistična zahteva manjšin,
- multikulturalizem, ki je izključno namenjen reformam v izobraževalnem sistemu,
- multikulturalizem, ki vključuje pojme rasa, etničnost, spol, spolna usmerjenost in hendikep itd.

Dragoš (2005b) pravi, da je za multikulturalizem značilno poudarjanje etničnih pogojev združevanja človeških skupin in subjektivistični pristop k razumevanju teh pogojev. Oznako multikulture družbe imajo družbe, kjer ljudje iz različnih kulturnih in etničnih kontekstov živijo v sosedstvu z določeno stopnjo skupnih interakcij. Payne (1997) pa pravi, da ta pristop upošteva dejstvo, da v družbah obstaja vrsto različnih etničnih skupin. Vsaka od teh skupin v manjši ali večji meri vzdržuje svoje kulturne vzorce. Vse kulture naj bi bile v taki družbi enakovredne. Z multikulturalizmom se potrjuje kulturno različnost, dovoljuje se posameznikom, da obdržijo svojo tradicijo in jo hkrati vključujejo v tradicijo družbe, kjer živijo. Ta pristop naj bi službe naredil bolj ustrezne in odzivne. Dominelli (2007) pravi, da ta pristop poudarja sprejemanje kulturnih razlik, ki obstajajo med dvema etničnima skupinama, vendar ravno tako spodbuja delitve med ljudmi. Multikulturalisti vidijo identiteto kot fiksno in brezpogojno. To seveda zopet vodi k ustvarjanju novih predsodkov, ki ustvarjajo »drugega.« O tem govori tudi Zaviršek (2005: 254), ki pravi, da ta koncept »...povzdiguje in poudarja »razlike.« Ideja kulturnega pluralizma je sicer »...zavrnila biološke razlike med ljudmi ter poudarjala »enakost«, vendar ob upoštevanju »kulturnih razlik«. (*ibid.*) Koncept predpostavlja hierarhični red med kulturami. Dominelli (1988) pravi, da ima koncept multikulture družbe idejo enakosti. Zaradi tega spregleduje strukturne neenakosti. Druge kulture, npr. afriška, naj bi se morale prilagajati belski kulturi. Tukaj lahko zasledimo močne asimilatorne težnje. Koncept multikulture družbe ravno tako spregleduje socialne razlike, kot so npr. razred, rasa in spol. V ozadju stoji ideja, da imajo vsi ljudje v družbi enake možnosti. V tem kontekstu Dragoš (2005b: 60) govori o pojmu multikulturalnosti, ki ga definira kot »...soobstoj večih kulturnih identitet v skupnem kontekstu (fizičnem ali virtualnem), je vsota vseh lastnosti, po katerih se znotraj določenega konteksta ljudje razlikujejo med seboj z individualnim ali kolektivnim vzdrževanjem teh razlik«. Dragoš pojasnjuje tudi pojem multikulturacija. Zanj so to »...proces, s katerimi nosilci moči (npr. nacionalna država, lokalne oblasti, institucije) urejajo interkulturalna razmerja med različnimi identitetami v smeri nekonfliktne integracije«. (*op.cit.*: 67)

Dragoš (*op.cit.*: 70) našteva tri argumente družboslovcev, ki nasprotujejo multikulturalizmu:

- argument glavnika (v razmerah, ko je socialna država na udaru, multikulturalizem slabi proglajniško koalicio),
- argument atrofije (multikulturalizem afirmira različnost med skupinami in tako krepi etnokulturno separacijo, zlasti v kriznih razmerah zaradi tega lahko hitro pride do zahtev po asimilaciji in izključevanju manjšinskih skupin),
- argument zmotne diagnoze (politika multikulturalizma speljuje pozornost ljudi za probleme manjšin v napačno smer).

Multikulturalizem sicer poizkuša tolerirati druge skupine, vendar ima močno noto v vzdrževanju statusa *quo*.

1.3.3 Integracija

Schmidt (2003: 312) definira integracijo kot »...povezavo dveh elementov, stabilizacije klientov in različnih intervencij v družbene razmere, ki lahko spremenijo situacijo s pomočjo štirih elementov: principa normalizacije, sposobnosti kritike in konfliktov, sprejemanja odklonskega obnašanja ali bivanja in obojestranskega enakopravnega dialoga«. Schmidt (*op.cit.*: 317) navaja tudi, da lahko razprava o integraciji kot družbeni strategiji »...poteka le v družbenem prostoru in zahteva diskurzivno ozračje«. Nujni principi tako razumljene integracije so:

- integracija je nedeljiva in se nanaša na vse deficite in momente izključevanja, zato si ne more »izbrati,« koga želi integrirati in koga ne,
- integracija je usmerjena k diskurzu in se razvija v obojestranskem ter spoštljivem dialogu med udeleženci,
- integracija je osredotočena na uporabnike ter v središče postavlja njihove zaznane interese, ampak ne brez razvitega strokovnega mnenja neprizadetih o uporabnikih,
- integracija je celostna in se odziva na vse probleme, ki ovirajo družbeno vključevanje,
- integracija spoštuje izvedenost klientov in njihove želje in potrebe jemlje enako resno kakor rešitve, ki jih nakazujejo sami,
- integracija vsebuje pravico »biti drugačen« kot nujno potreben sestavni del strategije in se zato ne usmerja k asimilaciji, temveč k premostitvi izključevanja »odklonske večine«.

Po Leni Dominelli (2007) integracija predpostavlja soobstoj različnih skupin. Schmidt (2003) pa opozarja, da so vključevalne strategije vedno v konfliktu z družbeno politiko. Še posebej to velja za vključevanje zelo izključenih skupin.

1.4 Socialno delo in izključevanje/vključevanje Romov

Zaviršek (2007) pravi, da lahko rasistične in medicinske teorije zasledimo vse do 19. stoletja, ko so patološke podobe invalidov, norcev in divjakov simbolično povezovali z ženskostjo in konceptom druge rase. Istočasno so medicinske raziskave dokazovale, da so ljudje določenih etničnosti še posebej podvrženi oviranostim. Ti pojavi so nato vplivali tudi na sam proces izobraževanja za socialno delo. V kurikulumih izobraževanja za socialno delo je v vseh vzhodnoevropskih šolah (Hrvaška, Slovenija, Srbija, Makedonija, Bosna in Hercegovina) prevladoval univerzalizem, saj so bile pod vplivom komunizma (Zaviršek 2007). Urh in Žnidarec Demšar (2005: 47) pravita, da je »...univerzalizem sicer predvideval enakost vseh ljudi, vendar je obenem veljala tudi močna predstava o normalnosti, zato je univerzalizem v resnici vedno določene ljudi izključeval«. V praksi socialnega dela pa se je to odražalo na razvoju tradicionalnega socialnega dela, ki je temeljilo na spreminjanju posameznika. Predpostavljalo se je, da so uporabniki socialnega dela moteni in problematični ter ne posedujejo zmožnosti prepoznavanja napak oz. omejitev v okolju in situacijah. V tistem obdobju zato socialno delo ni bilo sposobno razvijati skupnostnega dela (Leskošek 1996). Payne (1997) pravi, da dominantna kultura lahko vzpostavi idejo t.i. kulturnih deficitov, da podrejene kulture nimajo ustreznih veščin za življenje (npr. neustrezna skrb za otroka, izključenost muslimanskih žensk v muslimanskih družinah). To v socialnem delu vodi v patologiziranje ljudi, npr. muslimanov, temnopolnih, Romov itd. preko strategije okrivljanja žrtve za lasten položaj, v katerem se nahaja. Sodobna družba pa kljub novim spoznanjem ni uspela preseči diskriminacij, ampak so se le – te premaknile v manj vidno sfero. To pa ne pomeni, da so zato manj trdovratne in neškodljive. Žnidarec Demšar (2006: 44) opozarja, da je »...paradoks sodobne družbe v tem, da družba na eni strani odločno zatira diskriminacijo, po drugi strani pa s svojo ideološko naravnanoostjo sproža predsodke, ki razlike opravičujejo«. Ule (2005: 21-22) pa meni, da »tradicionalne predsodke« postopoma nadomeščajo »moderni predsodki«. Njihova značilnost je, da se odpor do nekaterih družbenih skupin ne izraža več neposredno, ampak prikrito oz. simbolno.

Ule vidi predsodke tudi kot element družbene moči, rasnega, socialnega ali etničnega nasilja ter jih umešča v ideološki in politični pogon družbe (*op.cit.*: 34). Socialnodelavska praksa je v veliki meri odvisna od socialne politike določene države. Socialna politika je lahko že v osnovi izključevalska in tako usmerja tudi prakso socialnega dela. To se kaže tudi v slovenskem prostoru. Leskošek (2005b) govori o socialni politiki sedanje vlade. Ta je preplet neokonzervativnosti in neoliberalnosti. Temeljni princip novih politik je razlikovanje med ljudmi. Današnja politika je z lahkoto dosegla konsenz o zmanjševanju socialnih pravic (*op.cit.*: 92) To se odraža na ozkem pogledu na polje dela z Romi.

Žnidarec Demšar in Urh (2005: 326) pravita, »...da bi socialno delo v Sloveniji na področju dela z Romi moralo bolj slediti refleksiji svojih vrednot in norm v okviru globalnih polemik«. Žal pa socialno delo reproducira prepričanja večinske populacije, četudi sama stroka socialnega dela uči nasprotno. Leskošek (1996: 3) pravi, »...da je socialno delo politično v dvojnem smislu, in sicer tako, da je odvisno od politike in tako, da lahko oziroma mora vplivati nanjo, kadar mu mandat za to dajejo uporabniki«. O dvojni vlogi govori tudi Rommelspacher (2003). Socialno delo je namreč zgodovinsko zavezano družbenim vrednotam in socialni pravičnosti, hkrati pa tudi izključevanju in vzpostavljanju družbenih hierarhij. Urh (2009) se z njo strinja, ko v tem kontekstu razpravlja o t.i. poklicnem dvojnem mandatu socialnega dela. Socialni delavec ima namreč po eni strani pooblastilo uporabnika (skrb za njegove potrebe), po drugi strani pa pooblastilo države (izvajanje določenega ukrepa oz. storitve). Tako socialni delavec omogoča podporo hkrati pa nadzira in kontrolira porabo finančnih sredstev zaradi omejenih državnih sredstev. Pri delu z Romi na centrih za socialno delo pogosto pogojujejo socialne transferje z obiskovanjem šole. Ravno tako nekatere družine prejemajo otroške dodatke v funkcionalni obliki, če CSD presodi, da družina denar porablja za druge reči in ne za otroka. Center za socialno delo tako sklene dogovor z določeno trgovino, kjer lahko družina porabi denar. Vendar se tukaj tudi CSD sooča z diskriminatornim odnosom trgovin. »Komaj najdem trgovino, ki hoče Rome, da kupujejo preko funkcionalne«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, september 2009) Zaviršek (2003: 224) govori, da socialno delo nekatere uporabnike tudi izključuje. Notranja ambivalenca socialnega dela povzroča proces socialnega izključevanja, ki se kaže kot:

- posledica sortiranja ljudi, ki so vključeni zgolj kot izjeme (t.i. vključujoče izključevanje),
- posledica preveč prisotnega univerzalizma, ki vodi v brisanje razlik med ljudmi.

Vključujoče izključevanje se kaže tudi na področju dela z Romi, ki so pogosto deležni posebnih programov izobraževanja in socialnodelovnih programov, namenjenih izključno njim, ne pa tudi povezovanju z Neromi. Zaviršek (2003: 221) pravi, »...da je eno ključnih notranjih nasprotij slovenskega socialnega dela njegova utemeljenost na zgolj univerzalnih človekovih pravicah, brez upoštevanja dejanskih ali aktualnih pravic«. Zaviršek in Škerjanc (2000) zato govorita, da je na področju socialnega varstva v Sloveniji ambivalenten odnos do ljudi, ki pripadajo ranljivim družbenim skupinam. Omenjata naslednja protislovja:

- protislovje med pomočjo/skrbjo in segregacijo,
- protislovje med ekonomskimi in psihološkimi potrebami,
- protislovje med institucijami »popolnega pokritja« in socialnimi službami, ki ne ponujajo »popolnega pokritja«.

Pri ohranjanju socialne izključenosti ima veliko vlogo vse večja administracija v socialnem delu. Urh (2009: 186) meni, da je »...eden od razlogov za prevlado administrativnega socialnega dela v nereflektiranem znanju socialnih delavcev«. Socialne delavke na centru za socialno delo pogosto izražajo stisko, ker so »zasute s papirologijo«. »Jaz imam takšnih "Helen" na kupe na moji mizi. Vse institucije vse vržejo na CSD in se potem moramo z vsemi problemi na tem svetu ukvarjat. Saj imaš včasih slabo vest, da bi več naredil za koga, ampak je preprosto tega preveč in potem povsod delaš na pol«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, september 2009) Drugi razlog pa se nahaja v ekonomskih ukrepih neoliberalne socialne politike, ki želi po eni strani zagotoviti socialno blaginjo državljanov, po drugi pa varčevati z državnim denarjem. Nereflektirano znanje pa se kaže tudi v pogosto rasistični praksi socialnega dela z Romi. »Rasizem je družbeni konstrukt, v katerem gre za pripisovanje negativnih vrednosti določenim biološkim in kulturnim značilnostim, ki pripadajo določeni »rasni« skupini, in pripisovanje pozitivnih vrednosti drugim«. (Dominelli 1995: 183) Rasizem obstaja v treh oblikah:

- osebna ali individualna raven,
- kulturna raven,
- institucionalna ali strukturna raven.

Macura Milovanović (2006: 29) pravi, da je »...institucionalni rasizem toliko ukoreninjen v politiki in praksi, da se sčasoma sprejme kot naraven in normalen«.

Žnidarec Demšar in Urh (2005) pa vidita vzroke rasističnih praks v odnosu do Romov kot posledico nereflektirane podobe Romov kot homogene skupine. Rasizem, tako na institucionalni, kulturni in osebni ravni, je pri delu z Romi izredno prisoten, vendar ga strokovni delavci zanikajo in poizkušajo omiliti. Darja Zaviršek (*Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi*, izdal Založba *cf., 2000, v Žnidarec Demšar, Urh 2005: 327-329), prepozna veliko tehnik zanikanja rasizma, Žnidarec Demšar in Urh pa kot najbolj izstopajoče na področju dela z Romi navajata naslednje¹¹:

- v strokovnih službah ni pripadnikov kulturno različnih skupin (v nekaterih vrtcih in šolah sicer imajo romske pomočnike, vendar imajo le-ti pomožne vloge in še takrat njihova vloga pogosto ni vrednotena): »Imeli smo romskega pomočnika, ampak so bili z njim samo problemi, saj je potreboval več pozornosti kot otroci, zato novega več ne bomo iskali«. (ravnateljica osnovne šole, osebna komunikacija, maj 2008),
- obtoževanje žrtve oz. prelaganje odgovornosti na žrtve (Romi naj sami prevzamejo odgovornost za »svoje probleme«): »Mi jim več ne pomagamo izpolnjevati vlog za socialno pomoč in otroške dodatke, saj se drugače nikoli ne bodo naučili sami. Znajo pisat ja, samo če hočejo«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, avgust 2009),
- pokroviteljski odnos (izraža toleranco, vendar predpostavlja, da je drugi manjvreden): »Romski otroci trpijo v zaprtem prostoru, treba jih je naučiti vedenja v zaprtih prostorih«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, december 2009),
- rasizem zaznamo, vendar se problemu izognemo: »Že takoj sem vedela, da je ne bodo vzeli v ta materinski dom, ker je Romkinja, saj jih tam ne jemljejo. Bomo pa poslali prošnjo še kam drugam«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, oktober 2009),
- povečevanje pomena in učinkov minimalnega ukrepanja proti rasizmu (namesto ukvarjanja z eksistencialnimi težavami Romov, se socialni delavci pogosto ukvarjajo z obrobni problemi: npr. CSD Grosuplje že več let občasno organizira delavnice za romske otroke znotraj naselij, medtem ko se redko ali sploh ne dotakne tem, kot so bivalne razmere, zaposlovanje, sobivanje v skupnosti ipd.),

- odkriti rasizem: »Rome zanima samo denar. Ko sem študirala na Fakulteti za socialno delo, sem mislila, da so Romi diskriminirani, zdaj ko delam z njimi, pa vidim, da bi lahko zase naredili dosti več in da jim ne gre tako slabo«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, december 2004) Odkriti rasizem je ravno tako prisoten v naslednji izjavi: »Romi se ves čas tepejo in si grozijo. To je za njih normalno«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, november 2010),
- prikriti rasizem: »Nič se ji ne da dopovedat. Zadnjič smo ji dve ure v pisarni razlagale nekaj in ni poštekal. Prepričevala sem jo tudi, da naj si da zaščito, pa o tem noče niti slišati. Je zelo nemarna, nič jo ne briga za otroke in ima nižje intelektualne sposobnosti«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, september 2009),
- državni paternalizem (pasivna skrb za Rome, ki se pogosto izvaja zgolj preko dodelitve denarne socialne pomoči, kar še povečuje njihovo odvisnost, namesto da bi se delalo na povečevanju njihove socialne vključenosti),
- ozko razumevanje polja socialnega dela (minimaliziranje potreb Romov, delegiranje odgovornosti na druge službe): »Moje delo z Romi izgleda takole: najprej me zanima zakon, potem je stroka, potem pa gledam na osebno raven«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, avgust 2009),
- socialna kontrola (nadzor nad porabljenimi sredstvi za Rome),
- spodbujanje k nizkim pričakovanjem: »Osnovna šola za odrasle Rome je namenjena le osnovnemu opismenjevanju. Večkrat vpišemo tja tudi 12 letne romske otroke, čeprav uradno niso vpisani, ker ne smejo biti pred 15. letom tja vpisani. Usmerimo jih tja, da se vsaj naučijo podpisati, četudi ne dobijo spričevala«. (socialna delavka N.N., osebna komunikacija, marec 2006).

Zaradi teh izključevalskih tehnik Romi pogosto ne dobijo zadosti pomoči oz. pomoči, ki ustreza njihovim potrebam. Socialno delo z Romi v Sloveniji je še vedno pod velikim vplivom tradicionalnega socialnega dela in se žal le počasi približuje zavedanju o pomenu etnično občutljivega socialnega dela. Dominelli (1995) zato poudarja, da je socialno delo poklic, katerega naloga je dobrobit ljudi, ampak žal ne dosega vedno svojih ciljev. Čeprav ima svojo profesionalno etiko in strokovna načela, ni nikoli avtonomno in nevtrarno, ampak precej odvisno od vsakokratne politike. Zaradi tega se socialno delo težje spoprijema z izzivi socialne pravičnosti. Kljub temu mora socialno delo kot stroka iskati strategije za preseganje izključenosti ranljivih skupin.

O tem govori tudi Dragoš (2005a: 36), ki pravi, da je profesija socialnega dela specializirana za izvajanje pomoči, zato je »...(ne)moč drugih osrednje vprašanje njenih storitev«. Zaviršek (2003: 223) pa pravi, da »...teorija socialnega dela poudarja, da je socialno vključevanje temeljna naloga v praksi socialnega dela«. V socialnem delu je eden od prvih korakov iz izključevalnih praks k vključevanju Romov vsekakor povezan z odpravljanjem rasizma v socialnodelavskih praksah. Strinjam se z Zorn (2003: 307), ki pravi, da je »...prvi korak v procesu odpravljanja rasizma, ki se prepleta na kulturni, institucionalni in osebni ravni, da se ga začnemo zavedati«. Ozaveščanje pomeni, da prepoznamo povezavo med družbenimi odnosi, v katere stopamo in družbenimi pozicijami, ki jih zasedamo. To nam omogoča novo znanje v socialnem delu in uporaba novega jezika socialnega dela, jezika, ki vključuje, opogumlja, daje moč (Čačinovič Vogrinčič 2003).

Antirasistična ali antidiskriminatorna perspektiva je v socialnem delu dobila na vplivu v 80. in 90. letih prejšnjega stoletja. Takrat se je dejansko pričela uveljavljati etnična občutljivost (Urh 2009). Zaradi procesa globalizacije in beguncev so se namreč številne službe soočale s posledicami migracij ljudi (Žnidarec Demšar 2004a). Urh (2007) pravi, da se je pojem antirasistične perspektive sprva uveljavil predvsem v anglosaksonskih državah, na njegov razvoj pa je vplival tudi radikalni model socialnega dela. Thompson (1995: 274) pravi, da se je antidiskriminatorna praksa »...razvila kot pristop k socialnemu delu, ki priznava pomen diskriminacije in zatiranja v življenju na družbeno obrobje potisnjenih družbenih skupin, od koder prihaja večina strank socialnega dela, in pristop, ki si prizadeva vplivati pozitivno, s tem da se spopada z njihovimi učinki in jih slabi«. Dominelli (1988) pa definira antirasistično socialno delo kot tisto, kjer gre za soočanje s strukturnimi neenakostmi med dvema etničnima skupinama in delo na preseganju oz. zmanjševanju neenakosti med njima. Načela antirasističnega socialnega dela so (Urh 2003b):

- upoštevanje pripadnosti človeka (partikularistična perspektiva),
- izobrazba o kulturi (poznavanje razlik in upoštevanje le – teh pri socialnem delu z manjšinami),
- vključevanje Romov kot akterjev v proces spreminjanja njihovega življenja.

Dominelli (2007: 35-36) pravi, da morajo socialni delavci, če želijo sprejeti antirasistično prakso:

- razumeti, kako dinamika rasizma vpliva na neenake družbene odnose v stroki in družbi,
- razumeti njihovo pozicijo in prispevek k socialni nepravicičnosti,
- biti predani enakovrednim družbenim odnosom in izničenju neenakosti in izključevanju vseh vrst,
- organizirati in mobilizirati se kot stroka z namenom, da se zavzamejo na tistih področjih, kjer so lahko zagovorniki, ki predstavljajo realne informacije o katastrofalnih učinkih neenakosti na človeška življenja,
- pomagati organizirati in mobilizirati uporabniška gibanja, ki bodo glavna pri zmanjševanju izključenosti,
- vzpostaviti dialog z ustvarjalci politike z namenom, da se pridobi resurse in politično zavezanost za prenehanje izključevanja.

Zorn (2003) meni, da je pri Romih naloga antirasističnega socialnega dela predvsem zagotavljanje večje vidnosti in vključenosti v lokalno skupnost, pomoč pri izboljševanju bivalnih pogojev, zagotavljanje dostopa do socialnih in zdravstvenih storitev in spodbujanje napredovanja romskih otrok v izobraževalnem procesu. Za delo z Romi je izredno pomemben koncept etnično občutljivega socialnega dela, ki sta ga prva opredelila Wynetta Devore in Elfriede G. Schlesinger v 80. letih prejšnjega stoletja (*Ethnic-sensitive social work practice*, izdal Allyn&Bacon, 1999, v Urh 2009: 226). Za Devore in Schlesinger (*ibid.*) ta koncept predstavlja »...socialno delo s pripadniki etničnih skupin, ki upošteva kulturne vrednote, kulturne potrebe in etnično realnost pripadnikov določenih etničnih skupin«. Vendar po Urh (2009) etnično občutljivo socialno delo ni zgolj prepoznavanje in upoštevanje kulturnih razlik, temveč tudi in predvsem upoštevanje antirasističnih načel. Temeljna načela etnično občutljivega modela socialnega dela so (Urh 2009: 230 - 243):

- poznavanje in razumevanje »etnične realnosti« pripadnikov etničnih skupin (poznavanje zgodovinskih izkušenj in aktualnega položaja etničnih skupin),
- razumevanje in spoštovanje kulturno pogojenih potreb pripadnikov etničnih skupin (poznavanje in razumevanje kulturnih razlik in kulturnih potreb pripadnikov etnične skupine),

- samorefleksija etničnih predsodkov (soočanje z lastnimi predsodki – zavest o lastnem rasizmu in kritična refleksija lastne prakse),
- zaposlovanje pripadnikov etničnih skupin (zmanjšuje institucionalni rasizem in sledi ustvarjanju služb po meri različnih potreb uporabnikov),
- skupnostno socialno delo z etničnimi skupinami (socialni delavec lahko nastopi kot spodbujevalec sprememb, saj vstopa v skupnost in ima stik z vsemi aktualnimi izraženimi potrebami etnične skupine),
- načelo uporabe etnično občutljivega jezika (spoštljiv, strpen dialog in hkrati poznavanje jezika različne kulture).

Tradicionalno socialno delo je predvidevalo, da edino strokovnjaki poznajo pravilne odgovore. Tako so povečevali nemoč in pasivnost uporabnikov. Skupnostno socialno delo pa išče nove možnosti reševanja problemov ljudi preko razvijanja novih virov moči ali nadgrajevanja obstoječih. Skupnostno socialno delo je zato pomemben koncept dela pri delu z Romi. Rapoša Tajnšek (1993: 140) pravi, da se skupnostno socialno delo »...usmerja v probleme vsakdanjega življenja in skupnega bivanja v neposrednem življenjskem okolju«. Socialni delavec je »...v mnogih primerih ključna oseba pri ustvarjanju in ohranjanju podpornih mrež v skupnosti«. (Rapoša Tajnšek 1990: 66) Skupnostni delavec, kar je lahko tudi eden od profilov socialnega delavca mora imeti za to delo razne kompetence. Schuringa (2005) vidi v skupnostnem pristopu pri delu z Romi številne prednosti, saj Romi tako postanejo subjekti v procesu dela ter deležni pristopa, ki mu Škerjanc (2005) pravi »od spodaj – navzgor«. Ta pristop omogoča opolnomočenje Romov in jih ne obravnava zgolj kot pasivne objekte, ki prejemajo storitve in pomoč. Schuringa (2005: 27) navaja, da pristop »od spodaj navzgor« omogoča:

- fokusiranje na ustvarjanje lokalnih kapacitet za identificiranje problema in reševanje, ne pa na ponujenih rešitvah,
- pozitivno vrednoti člane skupnosti,
- ljudem omogoči, da se zavedo lastnih resursov v skupnosti,
- ljudi umešča v središče akcije,
- zavzema se za doseg trajnih rezultatov.

Schuringa (2005) tudi pravi, da sta za skupnostnega delavca nujni dve kompetenci:

- biti sposoben podpreti Rome v njihovih procesih emancipacije preko samoorganizacije (ustvariti nove projekte na področju izobraževanja, rekreacije, infrastrukture, gospodarstva),
- biti sposoben ustvariti most med Romi in večinsko družbo (spodbujati sodelovanje med Romi in Neromi, spodbujati podporo institucij, spodbujati vključevanje Romov v družbo).

To je mogoče doseči z načrtovanjem novih služb, ki so eno od pomembnih delovanj v socialnem delu. Nastajanje skupnostnih služb naj bi bilo najbolje usmerjati lokalno. »S sistemom skupnostnih služb vzpostavljamo odnose med uporabniki, lokalno skupnostjo in izvajalci služb oz. storitev, ki morajo temeljiti na pogodbenosti, dogovarjanju, kooperativnosti in odprtosti za inovacije«. (Zaviršek *et al.* 2002) V Grosuplju je projektna skupina »Ustvarjanje strategij za preprečevanje in preseganje socialne izključenosti Romov v Grosuplju« skupaj z Romi iz Grosuplja novembra 2007 ustanovila romsko društvo Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje. Namen društva je:

- prizadevanje za izboljšanje bivanjskega, socialnega in ekonomskega položaja pripadnikov romske skupnosti v občini Grosuplje,
- prizadevanje za ohranjanje in razvijanje identitete pripadnikov romske skupnosti, še posebej jezika in kulture,
- zavzemanje za enakopravno vključevanje in integracijo Romov v javno življenje v občini Grosuplje,
- zoperstavljanje pojavom etnične odbojnosti in diskriminacije do Romov,
- organiziranje kulturnih, športnih, rekreativnih prireditev (Statut društva Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje).

Romsko društvo v Grosuplju je tako neke vrste nova »lokalna služba«, lahko bi rekli tudi skupnostna služba, ki si na večih nivojih prizadeva za vključevanje Romov in aktivno vključuje Rome v procese zavzemanja za boljšo infrastrukturo, organiziranje raznih dogodkov, povezovanje Romov iz vseh petih naselij v Grosuplju, zmanjševanje diskriminacij itd. V društvu poteka več projektov, v katerih Romi sodelujejo skupaj s prostovoljci in tako pridobivajo nove veščine z namenom, da bodo lahko v prihodnje sami vodili društvo ter izvajali projekte.

Ta nova lokalna služba, ki je namenjena Romom v Grosuplju, vpliva tudi na promocijo kulturne raznolikosti, pozitivno predstavitev manjšinske skupnosti in povezovanje Romov in Neromov. Romsko društvo prispeva k opolnomočenju Romov, ki tako pridobijo cenjene vloge in aktivno participirajo v skupnosti. Nova služba tako na več nivojih aktivno vključuje zelo stigmatizirano skupnost, ki z društvom pridobiva na moči in izstopa iz pasivnega položaja v aktivnega. Malcolm Payne (*Modern Social Work Theory*, izdal Macmillan Press, 1997, v Urh, Žnidarec Demšar 2005: 41) govori o skupnostnem organiziranju. To je proces, ki ustvarja možnosti za spremembo v razmerju moči v družbi. Ob tem se vzpostavlja varen prostor, v katerem zatirani ljudje lahko dobijo izkušnjo enakovrednega člana skupnosti. Moč ne pridobijo samo posamezniki, ampak tudi cela skupnost.

Društvo Romi gredo naprej spreminja razmerja moči, kjer zatirana skupnost pridobiva na moči in je tako čedalje manj odvisna od večine, ki ima tako tudi manj možnosti, da upravlja z njo. Ti procesi pa potekajo zelo počasi. Skupnost, ki je bila stoletja zatirana, potrebuje veliko časa tudi za premik znotraj nje, kot tudi za premik razmišljanja lokalne skupnosti. Schuringa (2005) pravi, da metoda razvijanja skupnosti omogoča vključujoč pristop, ki Rome dojema kot subjekte. To pomeni, da so popolnoma vključeni v aktivnosti s ciljem izboljšanja lastnih bivanjskih razmer – od načrtovanja do implementacije in evalvacije. Schuringa vidi prednost tega pristopa v tem, da Romi sami v njem prepoznajo prednosti ter se začnejo počutiti sposobni in odgovorni, hkrati pa čutijo, da soustvarjajo svoj delež v rešitvi. Bistven element skupnostnega socialnega dela z Romi je terensko delo. S terenskim delom socialni delavec ali delavka posega v okolje in spoznava življenjski svet uporabnikov. Tako delo socialnim delavcem osvetli marsikatero oviro, s katerimi se uporabniki soočajo. Socialni delavec lahko tako doseže nekatere ciljne skupine, ki s strokovnimi službami niso zadovoljne ali ne iščejo njihove pomoči. Poleg tega socialni delavci tako izstopijo iz svojih tradicionalnih profesionalnih vlog, ampak to prinese potrebo po učenju novih spretnosti (Milošević Arnold 2009). Kallen (2004) pravi, da so procesi integracije etničnih skupin omejeni in kontrolirani s številnimi mehanizmi – t.i. restriktivnimi ideologijami, ki jih reproducirata tako večinska dominantna kultura kot podrejena etnična skupina. Tako dejansko ideologije obeh skupin močno ovirajo prehod od izključenosti do vključenosti in polni participaciji v družbi. To opažam tudi znotraj romske skupnosti v Grosuplju, kjer večkrat posamezniki izražajo stisko, ker so privzeli stigmo, pasivno vlogo, neaktivnost itd.

Nekateri posamezniki niti ne vidijo smisla v vključevanju, ampak želijo preprosto živeti dalje, ne zavedajoč se pomena vključevanja. Potrebno je pridobiti konsenz z obeh strani. Schuringa (2005) ključ integracije Romov vidi v odprti družbi, ki daje priložnosti manjšini, hkrati pa mora manjšina izstopiti iz pasivnega položaja in aktivno iskati načine vključevanja v družbo. Zorn (2003: 307 - 308) predlaga, da mora socialni delavec:

- poznati in spoštovati kulturne raznolikosti ljudi, ki pripadajo različnim etničnim skupinam,
- razumeti pomen individualnih in kolektivnih življenjskih stilov,
- razumeti jezik ali zagotoviti prevajalca,
- spoštovati raznovrstne tradicije, običaje, verovanja,
- poznati načela zagotavljanja enakih možnosti s pomočjo pozitivne diskriminacije,
- uveljavljati metode socialnega dela, ki temeljijo na antirasistični perspektivi (zagovorništvo, načrtovanje služb itd).

V socialnem delu z Romi nam je tudi v oporo koncept krepitve moči. Ta koncept je pomemben zato, ker omogoča »...prerazporeditev moči uporabnikov socialnih storitev v smeri večje avtonomije njihovega življenja (individualnega ali kolektivnega)«. (Dragoš 2005a: 38) Koncept krepitve moči obsega: (*op.cit.*: 39)

- aktiviranje obstoječih virov (Prostovoljci društva Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje vsako leto skupaj z Romi iz Grosuplja pripravijo kulturno prireditev Romov. Glede na izražene potrebe prostovoljci skupaj z Romi soustvarjajo prireditev, in sicer pri pripravi, vadenju točk in izvedbi prireditve. Rome tako podpremo na področjih, kjer se lahko izkažejo in tako pridobijo na moči.),
- kreiranje novih virov (Prostovoljki društva sta julija 2007 pričeli z izvajanjem uradnih ur društva v prostoru društva v centru Grosuplja, in sicer enkrat tedensko po dve uri. Uradne ure romskega društva so namenjene funkcionalnem opismenjevanju Romov, pomoči pri izpolnjevanju vlog in obrazcev, individualnem svetovanju in reševanju vseh izraženih stisk, ovir in potreb Romov. Tako so Romi dobili nov vir moči in niso odvisni zgolj od pomoči lokalnega CSD-ja, ki pogosto zaradi kadrovske podhranjenosti ne uspe odgovoriti na izražene potrebe Romov.),

- povečevanje dostopnosti virov (Prostovoljka društva je decembra 2009 spremljala mlajšo Romkinjo, ki doživlja nasilje, na informativni sestanek na Društvo za nenasilno komunikacijo v Ljubljani za raziskovanje možnosti za namestitev v varno hišo. Pred obiskom sta se pripravili na sestanek, nato je sledilo spremljanje. Romkinja N.N. je potrebovala veliko podpore pri komuniciranju s svetovalnimi delavkami Društva in razumevanju lastnega položaja. S stalnim povzemanjem in preverjanjem razumljenega je prostovoljka Romkinji omogočala prostor za to, da ubesedi svoje potrebe in sodeluje v razgovoru. Romkinja se zaradi nepodporne socialne mreže kasneje ni odločila za namestitev v varno hišo, vendar je izrazila zadovoljstvo pri pridobivanju novih informacij in virov moči, kamor se lahko obrne naslednjič, če se bo zopet soočila z nasiljem.),
- redistribucija virov (Prostovoljka društva je pričela jeseni 2008 s prvim programom za romske mladostnike v Grosuplju, t.i. *Muvi najt (Filmsko večeri)*. Prostovoljka je kmalu po pričetku izvajanja programa prepoznala v mladostniku N.N. voditeljske sposobnosti, zato ga je pričela opremljati z znanji, ga spodbujala, hkrati pa tudi druge mladostnike. Mladostnik je nato sam izpeljal nekaj filmskih večerov za mlade in aktivno pridobival nove mladostnike. Prostovoljki je tako postal enakovreden sodelavec, ekspert iz izkušenj, ki je aktivno sodeloval pri pripravi programa, njegovi izvedbi in iskanju novih zainteresiranih. Mladostnik je tako preko sovođenja programa pridobil veliko veščin, znanj in spretnosti).

1.5 Integracijski projekt Korak k soncu – *Korako ku kham* za romske otroke v Grosuplju

Integracijski projekt Korak k soncu – *Korako ku kham* je začel delovati decembra 2007. Namenjen je romskim otrokom iz vseh petih naselij v občini Grosuplje (Smrekec 1, Smrekec 2, Oaza, Pri Nikotu in Ponova vas), v starosti od dve do deset let. V projekt je vključenih vseh enaindvajset družin s triintridesetimi otroki, ki so stari med dve in deset let, razen sedem romskih družin iz naselja Smrekec 1, ki zaradi konfliktnih odnosov z naseljem Smrekec 2 ne želijo sodelovati v projektu. Bistvenega pomena za uspešnejše izobraževanje in vključevanje romskih otrok v lokalno skupnost je čim zgodnejše delo z njimi, da bi lahko osvojili veščine, znanja in kompetence, ki jih pred nje postavlja lokalno okolje in družba. Ravno zato je projekt namenjen otrokom, starim do deset let.

To starostno skupino predstavljajo otroci, ki so minimalno vključeni v predšolsko vzgojo in otroci, ki neredno obiskujejo osnovno šolo. Po opažanjih društva Romi gredo naprej večina romskih otrok iz Grosuplja okoli desetega leta starosti zapusti osnovnošolsko izobraževanje (osebni etnografski dnevniški zapiski). Projekt zato omogoča osvajanje neformalnih znanj otrokom, katerim je izobraževanje slabo dostopno ali pa so iz njega že izpadli, tako zmanjšuje tudi učinke segregacije. Projekt omogoča tudi, da so romski otroci vključeni v dejavnosti z ostalimi otroki ter tako pridobivajo izkušnje druženja z neromskimi sovrstniki, s katerimi imajo zelo malo stika. Projekt sledi modelu etnično občutljivega socialnega dela in metodi skupnostnega socialnega dela (predvsem razvijanju skupnosti, skupnostnem planiranju in socialni akciji) (Žnidarec Demšar 2004b: 47-49). Projekt se odziva na dejanske potrebe romskih otrok in sledi načelu dostopnosti, saj romske otroke vključuje v dejavnosti, ki so neromskim otrokom samoumevne. Romski otroci tako pridobijo na moči in vplivu ter so bolje vključeni v lokalno skupnost. Hkrati pa projekt vzpostavlja sodelovanje med institucijami v lokalnem okolju in romsko skupnostjo in tako institucijam nudi priložnost za učenje antirasističnega dela z Romi in tako preseganja rasističnih praks v odnosu do romske skupnosti. S pisanjem člankov v lokalnem časopisu o dejavnostih za romske otroke projekt pripomore k prenosu pozitivnih izkušenj in zmanjševanju predsodkov lokalne skupnosti do Romov v okolju, kjer so le-ti izredno stigmatizirani.

Prioritetni cilji projekta:

- vključevati romske otroke v dejavnosti v lokalnem okolju in okolici,
- izboljšati znanje slovenskega jezika,
- osvajati nova znanja, spretnosti in kompetence,
- osvajati veščine, ki so v pomoč pri izobraževanju.

Ostali cilji projekta:

- krepiti moč romskih otrok in njihovih družin,
- omogočiti pravico do kvalitetnega preživljanja prostega časa,
- povezovati lokalne institucije z romsko skupnostjo v Grosuplju,
- promovirati dejavnosti projekta v lokalnem okolju z namenom pozitivne predstavitve manjšinske skupnosti (pisanje člankov, razstave izdelkov otrok ipd.)

Nosilec projekta: Lili Zupančič – vodja projekta. Vodja projekta organizira dejavnosti v sodelovanju z institucijami lokalnega okolja in okolice, organizira prevoz na dejavnosti, izdela vabila za romske otroke, spremlja otroke na dejavnosti (vloga soizvajalca) z ostalimi prostovoljkami društva Romi gredo naprej, piše članke o dejavnostih projekta v lokalnem časopisu Grosupeljski odmevi (promocija dela), usposablja nove prostovoljke društva za delo z romskimi otroki itd.

Ostali sodelujoči: prostovoljke društva Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje, Center za socialno delo Grosuplje, direktorica Knjižnice Grosuplje – ga. Roža Kek, ga. Maja Okorn, ga. Tanja Zavašnik in ga. Aleksandra Saša Žagar Gros – izvajalke ur pravljič in delavnic v Knjižnici Grosuplje, vodja strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje – ga. Simona Zorc Ramovš, Vzgojno - varstveni zavod Kekec Grosuplje, OŠ Louisa Adamiča Grosuplje, g. Ljubo Zidar – akademski kipar iz Ivančne Gorice in prebivalci romskih naselij iz Grosuplja.

Potek dejavnosti: Projekt enkrat do dvakrat mesečno, oz. glede na obseg finančnih sredstev projekta, v sodelovanju z institucijami v lokalnem okolju in okolici organizira dejavnosti za romske otroke. Projekt daje prednost sodelovanju s kulturno – izobraževalnimi ustanovami.

Vključenost romskih otrok in staršev: Romski otroci in starši sodelujejo pri projektu z idejami in željami glede obiskovanja dejavnosti in njihove organizacije. V vsakem naselju sta za razdeljevanje vabil na dejavnosti zadolžena eden ali dva Roma, pri tem jim pomagajo tudi prostovoljke društva Romi gredo naprej.

Pridobivanje finančnih sredstev: prek razpisov za društva

2. PROBLEM

Novembra 2004 sem kot študentka 1. letnika Fakultete za socialno delo pričela s prostovoljnim delom v romskih naseljih v občini Grosuplje. Pridružila sem se projektu »Ustvarjanje strategij za preprečevanje in preseganje socialne izključenosti Romov v Grosuplju« (v nadaljevanju *Ustvarjanje strategij*) pod vodstvom as. mag. Simone Žnidarec Demšar in as. dr. Špele Urh. Ta projekt je novembra 2007 pripomogel k ustanovitvi društva Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje. Del aktivnosti projekta *Ustvarjanje strategij* pa se izvaja še naprej prek Centra za socialno delo Grosuplje. Moje sodelovanje z Romi poteka prek več projektov, še posebej pa z romskimi otroki. V Grosuplju živi približno 210 Romov. Romski otroci iz Grosuplja, stari do deset let, predstavljajo tretjino romske skupnosti (osebni etnografski dnevniški zapiski). Neredno obiskujejo osnovno šolo in so skoraj povsem izključeni iz predšolske vzgoje. V Grosuplju le en romski otrok obiskuje »običajen« vrtec, ostali pa so vključeni le v delavnice, ki jih izvajamo prostovoljci znotraj romskih naselij. Opažam, da so predšolski otroci v večji meri prepuščeni le skrbi staršem, ki jim ne zmorejo zagotoviti znanj v zadostni meri, da bi lahko pripomogli boljšemu vključevanju v osnovnošolsko izobraževanje. Predpostavljam, da romski otroci zato prihajajo v osnovno šolo z izredno pomanjkljivim znanjem slovenskega jezika in socialnih veščin večinskega okolja. Opažam, da v nižjih razredih ne dobijo zadosti podpore, da bi premagali razlike v znanju in socializaciji z ostalimi učenci, zato že zelo zgodaj izpadejo iz šolskega sistema. V projektnem timu so nas izkušnje dela z romskimi otroki in stroka socialnega dela vodile do ideje o integracijskem projektu, ki bi potekal v lokalni skupnosti ter omogočal otrokom učenje socialnih veščin, slovenskega jezika in drugih kompetenc. Idejo sem razvila v projekt Korak k soncu – *Korako ku kham*, ki predstavlja nov vir moči za romske otroke in romsko skupnost. Decembra 2007 sem ga pričela izvajati. Njegova evalvacija, ki je tema moje raziskave, ima za cilj nadgraditev oz. izboljšanje projekta.

Temeljni raziskovalni vprašanji moje diplomske naloge sta:

- Koliko napora je bilo vloženega v izvajanje projekta? (ocena terminov dejavnosti, lokacije, trajanja, organizacije, kvalitete prevoza na dejavnosti, števila dejavnosti, števila prostovoljk na dejavnostih, usposobljenosti prostovoljk, ocena posameznih dejavnosti ter ocena sodelovanja institucije in integracijskega projekta)

- V kolikšni meri so bili doseženi cilji projekta? (dejavnosti vključevanja pred integracijskim projektom, dejavnosti vključevanja po pričetku integracijskega projekta, razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v projekt, nova znanja po vključitvi in nove veščine, ki so v pomoč pri učenju otrok)

3. METODOLOGIJA

3.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, ker v njej sestavljajo »...osnovno izkustveno gradivo, zbrano v raziskovalnem procesu, besedni opisi ali pripovedi, in v kateri je to gradivo tudi obdelano in analizirano na beseden način brez uporabe merskih postopkov, ki dajo števila, in brez operacij nad števili«. (Mesec 1998: 26) Osnovno izkustveno gradivo v moji raziskavi predstavljajo intervjuji, zbrani v raziskovalnem procesu ter osebni etnografski dnevniški zapiski. Moja raziskava je tudi evalvacijska, saj zanjo velja, da »...na osnovi zbranih objektivnih podatkov o značilnostih socialne politike na določenem področju, socialne ustanove, programa, ukrepa ali postopka presodimo, v kolikšni meri je v skladu z veljavnimi pravnimi normami ali običaji in zahtevami okolja; v kolikšni meri in kako učinkovito dosega cilje ter kakšni so njegovi namerni in nenamerni učinki«. (Tony Tripodi, Phillip Fellin, Irwin Epstein, *Social program evaluation: guidelines for health, education, and welfare administrators*, izdal Peacock, 1971, Carol Weiss, *Evaluation research: Methods for Assessing program effectiveness*, izdal Prentice Hall, 1975, v Mesec 2007: 146) Odločila sem se za formativno evalvacijo, ki je namenjena »...oblikovanju in izboljševanju programa«. (Mesec 2007: 148) Glede na predmet evalvacije sem izbrala evalvacijo vloženega napora in evalvacijo doseganja ciljev. Evalvacija vloženega napora »...ocenjuje prizadevanje, ki je bilo vloženo v pripravo in izvedbo programa; ocenjuje se količina in kakovost vstopkov (input) v program«. (*ibid.*: 148) Evalvacija doseganja ciljev pa ocenjuje uspešnost (doseganje ciljev in učinkovitost) - razmerje med vloženim naporom in uspešnostjo pri doseganju ciljev ter relativne stroške doseganja ciljev (*ibid.*: 154).

3.2 Merski instrumenti in viri podatkov

Oblikovala sem več merskih instrumentov (za otroke, starše in za strokovni sodelavki). Vsi vprašalniki so bili razdeljeni na tri dele. Prvi del je sestavljen iz vprašanj, ki se nanašajo na evalvacijo doseganja ciljev, drugi del na evalvacijo vloženega napora, zadnji del pa je sestavljen iz ocenjevalne lestvice vseh dejavnosti integracijskega projekta (pri romskih otrocih in starših), strokovni sodelavki pa sta imeli ocenjevalno lestvico zgolj za dejavnosti, ki so potekale na njunih institucijah (Knjižnica Grosuplje, Kulturni dom Grosuplje).

Ocenjevalna lestvica je vsebovala tudi predloge za izboljšanje dejavnosti. Otroci so imeli prikazane ocene v tabeli v besednem in slikovnem materialu, da so si lažje predstavljali pomen ocen. Otroci torej niso imeli kategorij zelo slabo in zelo dobro, kot so to imeli starši. Delno strukturirane intervjuje sem izvedla »...na osnovi vodila za intervju, ki vsebuje samo seznam poglavitnih tem pogovora«. (Mesec 1997: 112) Vir podatkov so mi predstavljali tudi osebni etnografski dnevniški zapiski, in sicer v obdobju od decembra 2007 do novembra 2009. Dnevniški zapiski vsebujejo sezname vključenih otrok v integracijski projekt, sezname vključenih otrok glede na romsko naselje, sezname udeleženih otrok na dejavnostih s prevozom in brez prevoza in sezname starostne strukture otrok na dejavnostih.

3.3 Populacija in vzorčenje

Populacijo raziskave predstavljajo naslednje skupine oseb, ki so bile v obdobju od decembra 2007 (začetek integracijskega projekta) do novembra 2009 (fazni zaključek projekta), vključene v integracijski projekt (torej 1 leto 11 mesecev):

- romski starši iz petih romskih naselij v Grosuplju (Smrekec 1, Smrekec 2, Oaza, Pri Nikotu in Ponova vas), ki imajo otroke, stare od dve do deset let (21 družin),
- romski otroci iz omenjenih naselij, stari od dve do deset let (33 otrok),
- strokovni sodelavci institucij v lokalnem okolju (Center za socialno delo Grosuplje, Knjižnica Grosuplje, Kulturni dom Grosuplje, Vzgojno - varstveni zavod Kekec Grosuplje, OŠ Louisa Adamiča Grosuplje, g. Ljubo Zidar – akademski kipar iz Ivančne Gorice).

Moj vzorec sestavljajo: polovica vključenih staršev v integracijski projekt iz vsakega naselja (po eden od staršev iz posamezne družine), po 2 otroka iz vseh naselij v starosti od 9 do 10 let in strokovne sodelavke, s katerimi je integracijski projekt vzpostavil kontinuirano sodelovanje. Vzorčila sem, ker menim, da z večjim številom intervjuvancev ne bi prišla do bistveno drugačnih rezultatov. Uporabila sem neslučajnostni vzorec (priročni vzorec), zato mojih ugotovitev ni možno posploševati na širšo populacijo.

3.4 Zbiranje podatkov

Podatke sem zbrala s spraševanjem, in sicer z metodo delno strukturiranega intervjuja (z vnaprej pripravljenim vprašalnikom oz. vodikom za intervju). Intervjuvala sem deset romskih staršev, šest romskih otrok, in dve strokovni sodelavki integracijskega projekta (direktorico Knjižnice Grosuplje ter vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje). Intervjuvanje je potekalo v vseh petih romskih naseljih v občini Grosuplje (Smrekec 1, Smrekec 2, Oaza, Pri Nikotu in v naselju Ponova vas) ter v prostorih Knjižnice Grosuplje in Kulturnega doma Grosuplje v obdobju od 30.4. do 1.7.2010. V aprilu sem romskim staršem in otrokom predstavila namen moje raziskave, nato sem se z vsakim individualno dogovorila za termin intervjuja. Intervju je odklonila le ena mama, in sicer je navedla, da nima časa ter da je nekaj dni pred tem v tem naselju (Oaza) izvajala raziskavo za diplomsko nalogo še ena študentka Fakultete za socialno delo, zato ne želi biti zopet intervjuvana. Namesto nje sem intervjuvala drugo mamo iz tega naselja, katere otroci so vključeni v integracijski projekt. Nihče od otrok ni zavrnil sodelovanja. To povezujem s tem, da me starši in otroci dobro poznajo in mi zaupajo, saj sodelujemo že šest let, drugače predvidevam, da bi bil osip dosti večji, saj Romi v Grosuplju po mojih opažanjih ne marajo intervjuvanj, ker so zelo izpostavljeni medijskemu poročanju in raznim raziskavam, s katerimi imajo slabe izkušnje, saj jim ponavadi prinesejo veliko slabih učinkov, zato v dajanju intervjujev ne vidijo interesa. O tem priča tudi izjava ene od intervjuvanih mam: »Če ne bi bla ti, sploh ne bi odgovarjala, mam tega čez glavo«. (Romkinja iz Grosuplja, osebna komunikacija, 30.4.2010).

V naselju Smrekec 1 so vključeni otroci v integracijski projekt mlajši od 9 let, zato jih nisem intervjuvala, saj so bila zastavljena vprašanja zanje prezahtevna. V naselju Smrekec 2 pa sta v času moje raziskave edina starejša otroka v tem naselju, ki sta bila vključena v integracijski projekt, bila nameščena v prevzgojni zavod Planina, ostali otroci te družine pa v rejniške družine, zato zaradi situacije v družini z njima nisem uspela narediti intervjuja. Zaradi teh razlogov sem uspela intervjuvati le otroke iz naselij Oaza, Pri Nikotu in Ponova vas. Žal v navedenih treh naseljih ni bilo na voljo več otrok, starih med devet in deset let, da bi povečala število intervjuvanih otrok, saj sem v naseljih Oaza, Pri Nikotu in Ponova vas intervjuvala vse otroke med devetim in desetim letom starosti. Z dogovarjanjem za intervjuje nisem imela težav, saj so prebivalci naselij zelo časovno prilagodljivi. Intervjuji so potekali na domu posameznih intervjuvancev znotraj romskih naselij.

Intervjuje sem zapisovala, saj menim, da bi romski starši in otroci odklonili intervju ali se počutili zelo neprijetno, če bi uporabila diktafon, saj so že brez tega kazali znake nelagodja. Pri poteku intervjujev sem pri otrocih in starših naletela na nekaj ovir: zelo pomanjkljivo razumevanje mojih vprašanj, zelo kratki odgovori, nekritičnost v dajanju ocen o pridobljenem znanju slovenščine, majhen uvid v pridobljena znanja v integracijskem projektu, dokaj zadržan odziv na intervjuvanje (romski starši). Romski otroci so vprašanja razumeli dosti bolje kot starši, odgovarjali so z malo več stavkov in so zelo sodelovali. To pripisujem temu, da imajo romski starši iz Grosuplja večinoma dokončana le dva do štiri razrede osnovne šole, nekateri še manj (npr. znajo napisati zgolj svoje ime s tiskanimi črkami) (osebni etnografski dnevniški zapiski). Tako da lahko govorimo o skoraj nepismenih starših, ki so zelo dolgo nazaj prenehali s šolanjem. Nekateri od njih so se ponovno vključili v izobraževanje, in sicer obiskujejo Osnovno šolo za odrasle v Grosuplju, vendar pogosto neredno in po mojih opazanjih pridobijo tam povsem osnovna znanja (osebni etnografski dnevniški zapiski). V nasprotju z njimi pa so romski otroci odgovarjali bolje, saj so bolje razumeli vprašanja, kar pripisujem temu, da dosti bolj redno obiskujejo šolo kot pa so jo njihovi starši (osebni etnografski dnevniški zapiski). Pri dveh od šestih intervjuvanih otrok so morali na nekaterih mestih starši pomagati otroku s prevodom mojega vprašanja v romščino, drugače pa sem si tudi pomagala z mojim osnovnim znanjem romščine, saj imajo otroci tako kot starši težave pri razumevanju in govorjenju slovenskega jezika. Doma namreč govorijo večino časa v romščini, torej maternem jeziku, slovenščina pa jim je tuj jezik. Še posebej staršem sem morala vprašanja večkrat ponoviti, jih razložiti, dajati podvprašanja, jih vzpodbujati, pustiti čas, da premislijo, kaj bodo odgovorili.

Pri starših smo si veliko pomagali z romščino. Kljub temu so še vedno imeli velike težave pri razumevanju in formuliranju stavkov. Ker večinoma sploh niso znali formulirati stavkov, jim je bilo zelo neprijetno in niso želeli, da zapisujem vse, kar so povedali. Zato sem to upoštevala in sprejela omejitve pridobljenega gradiva. Zelo dolgo časa smo se ustavili tudi pri vprašanju o pridobljenih znanjih njihovih otrok v integracijskem projektu. Večina na začetku sploh ni razumela, kakšna znanja naj bi otrok pridobil. Ko sem jim večkrat razložila, so šele razumeli pomen vprašanja. Najtežje vprašanje je bilo zanje »Katere veščine, tehnike, so tiste, ki jih je Vaš otrok/otroci pridobil v integracijskem projektu in mu po Vaši oceni pomagajo pri učenju?« Tukaj so morali povezati prejšnje vprašanje o znanjih, ki so jih pridobili in premisliti katera lahko koristijo pri učenju.

To jim je povzročalo zelo veliko težav, najdlje smo se ustavili tukaj. Otroci so imeli podobne težave, vendar precej manjše. Kljub temu, da sem pridobila malo gradiva, je vsak intervju trajal vsaj 45 minut. Starši so ob izvajanju mojega intervjuja kazali znake zadrege in napetosti. Večkrat smo se zato ustavili, da sem jim pustila čas in jih vzpodbudila za nadaljevanje. Imeli so občutek, da ne vedo nič, da ne razumejo, ne znajo nič »pametnega« povedati. Vidna je bila zelo nizka samopodoba v odnosu do lastnega izražanja, vendar so po opravljenem intervjuju dobili potrditev, da zmorejo. Raziskavo sem v romskih naseljih opravljala od 30.4. do 14.5.2010. Direktorico Knjižnice Grosuplje, gospo Rožo Kek in vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje, gospo Simono Zorc Ramovš, sem kontaktirala prek elektronske pošte, v kateri sem jima predstavila namen moje raziskave. Obe sta se strinjali s sodelovanjem pri raziskavi. Z direktorico Knjižnice Grosuplje sem intervju izvedla 30.6.2010, z vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje pa 1.7.2010. Pri zadnjem intervjuju sem imela nekaj težav pri izvedbi, saj gospa Zorc Ramovš ni odgovarjala izključno na dana vprašanja, ker je želela govoriti tudi o temah, ki niso direktno vezane na integracijski projekt. Zato sem potrebovala več časa in prilagajanja za izvajanje intervjuja, da sem lahko sledila namenu raziskave. Poleg tega je navedla vrsto odkritih predsodkov do Romov, s čimer sem jo seznanila, zaradi tega pa je bila komunikacija z njo otežena. Seveda je žal kot večina ljudi, ki imajo predsodke, zanikala, da so to predsodki in me želela prepričati, da je njeno mnenje pravilno, zato nisem nadaljevala razprave o tem. Tudi intervjuja s strokovnima sodelavkama sem ravno tako zapisala. Vprašanja so se med navedenimi tremi skupinami intervjuvancev rahlo razlikovala, saj ni bilo mogoče sestaviti povsem enakih vprašanj za vse skupine, vseeno pa je večina vprašanj podobna.

3.5 Obdelava in analiza podatkov

Zbrane podatke sem obdelala in analizirala kvalitativno in kvantitativno (ocene staršev in otrok glede posameznih dejavnosti integracijskega projekta, starost otrok na dejavnostih, povprečno prisotnost posameznega otroka na dejavnostih glede na romsko naselje ter število udeležениh otrok na dejavnostih brez prevoza in s prevozom). Kvantitativno analizo sem izvedla na način, opisan v nadaljevanju. Ocene staršev in otrok sem iz tabel vprašalnikov vpisala v elektronske zbirnike podatkov za vsako dejavnost posebej, ročno preštela, koliko se jih je odločilo za posamezno oceno, nato pa izračunala, v kolikšnem odstotku so se odločili za določeno oceno.

Tudi ostale tabele in grafikone sem naredila s pomočjo analize lastnih etnografskih dnevniških zapiskov o integracijskem projektu za romske otroke iz Grosuplja. Iz poročil o udeleženih otrocih na dejavnostih sem ravno tako sestavila elektronske zbirnike podatkov in izračunala odstotke udeležbe. Kvalitativno sem analizirala besedno gradivo iz intervjujev z romskimi otroki, s starši in s strokovnima sodelavkama integracijskega projekta. Empirično gradivo sem obdelala za vsako skupino posebej. Najprej sem razčlenila gradivo na enote kodiranja, nato sem jim pripisala pojme in združila sorodne pojme v kategorije. Zatem sem hierarhično uredila pojme za vsako skupino intervjuvancev posebej, izbrala relevantne pojme in kategorije in jih definirala. Nato sem prišla do ugotovitev, ki jih navajam v rezultatih raziskave. Vsa analiza je pregledno prikazana v prilogah diplomske naloge. V nadaljevanju prikazujem definicije osnovnih pojmov raziskave z namenom lažjega razumevanja rezultatov raziskave. Določene definicije istega pojma oz. kategorije se prekrivajo pri različnih skupinah intervjuvancev, določene pa so raznolike, zato prikazujem definicije za vsako skupino intervjuvancev posebej.

a) dejavnosti pred vključitvijo v projekt

strokovne sodelavke: Dejavnosti pred vključitvijo v projekt zajemajo načine vključevanja romskih otrok, navedbe ciljnih skupin vključenih Romov, razloge njihovega vključevanja, obseg vključevanja romskih otrok in odnos institucij do vključevanja Romov.

romski starši: Dejavnosti pred vključitvijo v projekt zajemajo obseg vključevanja romskih otrok in odnos romskih otrok do obiskovanja dejavnosti.

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski projekt

strokovne sodelavke: Dejavnosti zdaj - po vključitvi v integracijski projekt zajemajo navedbe vrst dejavnosti, izvajalcev dejavnosti, organizatorjev dejavnosti, vplive na obseg vključevanja Romov, obseg vključevanja romskih otrok, področja vključevanja, cilje vključevanja, način prevoza na dejavnosti in obliko plačila dejavnosti.

romski starši: Dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski projekt zajemajo navedbe vrst dejavnosti, lokacij dejavnosti, izvajalcev oz. organizatorjev dejavnosti, sodelujočih v dejavnostih, obseg vključevanja romskih otrok in razloge obiskovanja dejavnosti.

c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt

strokovne sodelavke: Razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu izboljšanja znanja slovenskega jezika, razloge za izboljšanje znanja slovenskega jezika, druge pozitivne in negativne vplive na otroka zaradi obiskovanja dejavnosti ter navedbe predsodkov o Romih.

romski starši: Razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu izboljšanja znanja slovenskega jezika, področja osvajanja znanja slovenskega jezika ter razloge za neizboljšanje znanja slovenskega jezika.

romski otroci: Razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu izboljšanja znanja slovenskega jezika.

d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt

strokovne sodelavke: Nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja, spretnosti in kompetenc, ki so jih pridobili in navedbe pozitivnih vplivov vključevanja.

romski starši: Nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja, spretnosti in kompetenc, ki so jih pridobili, pozitivne vedenjske vplive na otroka in navedbe pozitivnih vplivov vključevanja.

romski otroci: Nova znanja po vključitvi v integracijski projekt zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja, ki so jih pridobili, pozitivne vedenjske vplive na otroka in navedbe pozitivnih vplivov vključevanja.

e) nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

strokovne sodelavke: Nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja in veščin, ki so jih pridobili, navedbe pozitivnih vplivov vključevanja ter druge vplive, ki so v pomoč v izobraževalnem procesu.

romski starši: Nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja in veščin, ki so jih pridobili, pozitivne vedenjske vplive na otroka, navedbe pozitivnih vplivov vključevanja in navedbe ovir pri participaciji romskih otrok v izobraževalnem procesu.

romski otroci: Nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka zajemajo ocene o obsegu znanja, navedbe vrst znanja in spretnosti, ki so jih pridobili in pozitivne vedenjske vplive na otroka.

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov

strokovne sodelavke: Najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov zajema navedbe letnih časov, delov dneva in leta, razloge navedenih terminov, ocene ustreznosti terminov dejavnosti in ovire pri določitvi terminov.

romski starši: Najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov zajema navedbe letnih časov, delov dneva, dneva v tednu in leta ter ocene ustreznosti terminov dejavnosti.

romski otroci: Najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov zajema navedbe letnih časov, delov dneva in ocene ustreznosti terminov dejavnosti.

g) ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene o obsegu trajanja dejavnosti, navedbe razlogov za dane ocene, načine dela z romskimi otroki in predloge glede trajanja.

romski starši: Ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene o obsegu trajanja dejavnosti, navedbe razlogov za dane ocene in predloge glede trajanja.

romski otroci: Ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene o obsegu trajanja dejavnosti in predloge glede trajanja.

h) ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene organizacije, razloge za dane ocene in navedbe predlogov za organizacijo dejavnosti.

romski starši: Ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene organizacije, razloge za dane ocene in navedbe predlogov za organizacijo dejavnosti.

i) ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema predloge glede števila dejavnosti in navedbe razlogov.

romski starši: Ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene ustreznosti števila dejavnosti, razloge za dane ocene ter predloge glede števila dejavnosti.

romski otroci: Ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema predloge glede števila dejavnosti in predloge aktivnosti za v prihodnje.

j) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene števila prostovoljk in razloge za dane ocene.

romski starši: Ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene števila prostovoljk, razloge za dane ocene ter predloge glede števila prostovoljk.

k) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene usposobljenosti prostovoljk, razloge za dane ocene, predloge za usposobljenost prostovoljk in navedbe predsodkov o Romih.

romski starši: Ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene usposobljenosti prostovoljk, razloge za dane ocene in predloge za usposobljenost prostovoljk.

l) ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim projektom ter možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim projektom ter možni predlogi zajema ocene sodelovanja, razloge za dane ocene,

predloge za izboljšanje sodelovanja, razloge sodelovanja, navedbe predsodkov o Romih in predloge aktivnosti za v prihodnje.

m) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi

romski starši: Ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi zajema ocene o lokacijah, razloge za dane ocene, navedbe predlogov aktivnosti za v prihodnje in odnos romskih otrok do obiskovanja dejavnosti.

romski otroci: Ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi zajema ocene o lokacijah.

n) ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega projekta

romski starši: Ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega projekta zajema ocene o kvaliteti prevoza, razloge za dane ocene, obseg vključevanja romskih otrok na dejavnosti s prevozom in brez prevoza ter navedbe predlogov prevoza na dejavnosti.

o) ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

strokovne sodelavke: Ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene dejavnosti v Knjižnici Grosuplje in Kulturnem domu Grosuplje.

romski starši: Ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema navedbe predlogov za izboljšanje dejavnosti.

romski otroci: Ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi zajema ocene nekaterih dejavnosti in vzroke za dane ocene.

4. REZULTATI

POSKUSNA TEORIJA O INTEGRACIJSKEM PROJEKTU KORAK K SONCU - KORAKO KU KHAM ZA ROMSKE OTROKE IZ GROSUPLJA

Rezultati raziskave so izsledki intervjujev z romskimi starši in otroki iz romskih naselij iz Grosuplja in okolice ter strokovnih sodelavk Knjižnice Grosuplje in Kulturnega doma Grosuplje. Rezultatov, ki jih navajam, ni možno posploševati na ostale integracijske projekte z romskimi otroki v Sloveniji. Posploševanje ni možno zaradi specifičnih značilnosti projekta in romske skupnosti iz Grosuplja. Izsledki pa lahko predstavljajo možne smernice za oblikovanje podobnih projektov pri delu z romskimi otroki.

4.1. Dejavnosti pred vključitvijo v integracijski projekt

Starši romskih otrok so povedali, da se pred vključitvijo v integracijski projekt njihovi otroci niso udeleževali nobenih aktivnosti. Eden od staršev je navedel, da sploh niso vedeli za možnost obiskovanja dejavnosti (»Ne, niso hodili. Sploh niso vedeli, kaj je to it na kakšen izlet«. - intervju 7).

Direktorica Knjižnice Grosuplje (v nadaljevanju *Direktorica Knjižnice*) je povedala, da ni bilo organiziranih dejavnosti za romske otroke pred integracijskim projektom. Vključevali so se posamezniki, nekaj družin, najstnikov in odraslih. Romske družine so obiskovale Knjižnico Grosuplje (v nadaljevanju *Knjižnico*) zaradi izposoje knjig, najstniki zaradi računalniške tehnologije, odrasli pa zaradi zbiranj informacij o kosovnih odpadkih, izposojanje neknjižnega gradiva in leksikona imen. Sicer je obstajala ideja o organiziranem vključevanju romskih otrok, vendar so jo opustili (»Sicer smo imeli neke ideje že prej, vendar je ta oseba, ki je živela v naselju, umrla in je to propadlo. Smo se že kar veliko pogovarjali s to Romkinjo o tem«. - intervju z *direktorico Knjižnice*, gospo Rožo Kek).

Vodja strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje (v nadaljevanju *Vodja ZKDG*) je navedla, da so se romski otroci pred integracijskim projektom vključevali le v sklopu šole, in sicer enkrat letno.

Kulturni dom Grosuplje (v nadaljevanju *Kulturni dom*) je poizkušal vzpodbuditi lokalne institucije za večje vključevanje socialno ogroženih skupin v dejavnosti *Kulturnega doma*, vendar je naletel na neodzivnost institucij (»Jaz sem nastopila to delovno mesto pred tremi leti. Sem takoj ponudila občini Grosuplje, CSD-ju, programe za socialno ogrožene. Ni bil nikakršen odziv, niti odgovora po elektronski pošti«. - intervju z *vodjo ZKDG*, gospo Simono Zorc Ramovš).

Romski starši svojih otrok niso vključevali v dejavnosti v lokalnem okolju. Instituciji nista izvajali nobenih aktivnosti za romske otroke, sta pa obe kazali željo po vključevanju romskih otrok, vendar kasneje te ideje nista nadgradili.

4.2 Dejavnosti po vključitvi v integracijski projekt

Romski starši so povedali, da njihovi otroci po vključitvi v integracijski projekt obiskujejo naravoslovne (živalski vrt), kulturne (kino, knjižnica, lutkovne predstave, kiparske delavnice, risanke, ure pravljič) in družboslovne dejavnosti (obisk gasilcev). Dejavnosti obiskujejo v Ljubljani in Grosuplju. Tretjina njihovih otrok obiskuje dejavnosti zelo pogosto, 20 % jih obiskuje dejavnosti pogosto, 20 % občasno in 30 % redko. Eden od staršev navaja, da njegovi otroci obiskujejo dejavnosti, ker se jim zdijo zanimive, poleg tega je prisotna tudi želja po obiskovanju dejavnosti (»Kadar so bili izleti, so šli, ker jim je bilo zanimivo. Komaj so čakali, da so šli«. - intervju 7). Romski starši deloma poznajo organizatorja in izvajalca dejavnosti, in sicer navajajo študentke prostovoljke in prostovoljko Lili Zupančič. Slaba polovica staršev (40%) pa ne ve, kdo je organizator dejavnosti integracijskega projekta. Kot sodelujoče v dejavnostih navajajo otroke iz romskih naselij v Grosuplju in študentke prostovoljke. Eden od staršev meni, da je vloga prostovoljk, da zagotavljajo varnost otrok (»Bili so drugi romski otroci in prostovoljke, da so bili otroci bolj varni«. - intervju 4).

Direktorica Knjižnice je navedla, da po vključitvi v integracijski projekt izvajajo za romske otroke kulturne dejavnosti (igralno – pravljične ure) in dejavnosti s področja likovne vzgoje (ustvarjalne delavnice »Žabje dogodivščine«). Otroke vključujejo v knjižnično vzgojo. *Knjižnica* dejavnosti prilagaja individualnim potrebam romskih otrok in z dejavnostmi poizkuša motivirati romske otroke za obiskovanje knjižnice (»Tu se gre za to, da se otroke pridobi, da pridejo«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Kot izvajalce dejavnosti *direktorica Knjižnice* navaja mladinske knjižničarje in prostovoljke društva Romi gredo naprej. *Direktorica Knjižnice* se zaveda, da je pogostost obiskovanja dejavnosti odvisna od zunanjih dejavnikov, saj se društvo Romi gredo naprej sooča s pomanjkanjem finančnih sredstev. Društvo Romi gredo naprej za dejavnosti v Knjižnici izvaja organiziran prevoz zaradi večjega zaupanja staršev in večje odzivnosti.

Vodja ZKDG je navedla, da po vključitvi v integracijski projekt romski otroci obiskujejo v *Kulturnem domu* lutkovne predstave in risanke. Organizator dejavnosti je Zveza kulturnih društev Grosuplje. Romski otroci se vključujejo na dejavnosti tri do petkrat letno. Na dejavnosti jih prihaja od štirinajst do šestindvajset. Dejavnosti plačujejo po znižani ceni (glede na redno ceno) (»Ne hodijo brezplačno, ampak z velikim popustom. Vstopnina je simbolična – en evro za animirane filme, za lutkovne predstave dva evra«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Po vključitvi v integracijski projekt se je močno povečalo obiskovanje dejavnosti romskih otrok v lokalnem okolju, saj prej tovrstnih dejavnosti sploh niso obiskovali. Sedaj obiskujejo naravoslovne, kulturne in družboslovne dejavnosti. Ravno tako sta *Knjižnica* in *Kulturni dom* po vključitvi v integracijski projekt pričela redno izvajati dejavnosti za romske otroke, prej pa so se romski otroci vključevali v dejavnosti v navedenih institucijah le v sklopu šole in občasno kot posamezniki.

4.3 Razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt

Polovica romskih otrok je povedala, da ne opaža razlik v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt. Ostali pa opažajo manjše razlike in boljše znanje slovenskega jezika (»Ja, sem se naučil nove, ampak sem tudi že prej znal«. - intervju 4)

Slaba polovica romskih staršev je navedlo, da ne opaža razlik v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt (»Ne vidim razlik, že zdaj zelo razumejo.« - intervju 5), dva starša pa sta navedla, da zaznavata velike razlike (»Ja, velik zna zdaj na slovensko, dosti razume. Velik se je naučila govorit na izletih«. - intervju 9). Eden od staršev navaja, da je vzrok, da otroci niso pridobili znanja slovenskega jezika, gluhonemost njegovih otrok.

Ostali pa opažajo delno izboljšanje jezika, in sicer v bolj tekoči, razumljivi slovenščini ter v boljšem znanju in razumevanju slovenščine. Eden od staršev navaja, da vidi izboljšanje znanja jezika tudi v razvijanju govornih spretnosti otroka, in sicer prek govorjenja o videnem na izletih (»Mojemu sinu to veliko pomeni, govori mi o tem, kaj so delali, v živo se razgovori o tem. Ima živ spomin o tem. O vsakem izletu kaj pove, kaj so delali«. - intervju 4) ter da je izboljšanje znanja slovenskega jezika vidno še posebej pri mlajših otrocih.

Direktorica Knjižnice zaznava pri romskih otrocih delno izboljšanje v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt. Razlike zaznava na naslednjih ravneh: poslušanje, razumevanje in uporabljanje slovenskega jezika (»Več jezika slišijo, ga bolje razumejo in znajo uporabljati«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Ob tem navaja, da so te razlike nastale, ker so se dejavnosti izvajale v spodbudnem okolju. Meni, da so otroci pridobili tudi na izboljšanju samopodobe, saj so bili na dejavnostih deležni sprejetosti, osebne potrditve in imeli so možnost izražanja svojega mnenja. Večji vpliv pri izboljšanju znanja slovenščine zaznava pri mlajših otrocih (»Jaz mislim, da ga ima, tako kot na vsakega branje in poslušanje, predvsem v zgodnjem obdobju«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Ovire pri učenju slovenskega jezika romskih otrok vidi v neizobraženosti njihovih staršev, zaradi česar meni, da imajo romski otroci omejene možnosti bralnega opismenjevanja.

Vodja ZKDG ne zaznava jasnega vpliva, vendar vidi pri romskih otrocih izboljšanje v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt. Razlike zaznava na dveh ravneh: učenje in razumevanje slovenskega jezika. Meni, da je izboljšanje znanja slovenščine vidno zaradi obiskovanja lutkovnih predstav, in sicer zaradi vpliva gibalnega in likovno izraznega govora. *Vodja ZKDG* ob tem našteva več predsodkov do Romov: kriminalizira Rome, pripisuje jim fizično doživljanje življenja in skupno doživljanje jezika in telesne govorice. Ob tem pa pripisuje lutkovnim predstavam pretiran izobraževalni učinek na romske otroke (»Zato se mi zdi, da je tak način bližje njim kot klasična šola poučevanja«. - intervju z *Vodjo ZKDG*) ter meni, da so Romi zelo naklonjeni lutkovnim predstavam zaradi njihovega značaja in povezanosti z onostranstvom (»Zdi se mi, da jim je ta način blizu glede na značaj romskih ljudi, ki so bolj kozmični, so nomadi med zemljo in kozmosom tudi v času svojega življenja. Sprehajajo se tudi po drugem svetu, med današnjim časom in svetom umrlih«. - intervju z *vodjo ZKDG*). Pri vseh skupinah intervjuvancev je skupno, da zaznavajo pri romskih otrocih manjše razlike v izboljšanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt.

Vodja ZKDG navaja velik izobraževalni učinek na romske otroke zaradi obiskovanja lutkovnih predstav, ki naj bi jim bile bližje kot šola, česar pa otroci in romski starši ne navajajo.

4.4 Nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt

Romski otroci navajajo, da so pridobili veliko novih znanj, znanja s področja naravoslovja (spoznavanje novih živali), kulturnih (spoznavanje novih risank, knjig, pravljič, spoznavanje lutkovnih predstav in lutk) in družabnih dejavnosti (spoznavanje iger z žogo). Eden od otrok navaja, da je pridobil tudi na jezikovnem področju, in sicer pri učenju branja (»Naučil sem se brati«. - intervju 4). Vidne so spremembe pri obnašanju (učenje upoštevanja pravil) ter spoznavanju družbenega okolja (spoznavanje novih ljudi). (»Videla sem nove risanke, videla sem druge ljudi«. - intervju 6).

Romski starši navajajo, da so njihovi otroci pridobili na naslednjih področjih: znanje slovenskega jezika (boljše znanje slovenščine, znanje abecede, delno znanje pisanja črk, zmožnost opisovanja slik, pripovedovanja pravljič, učenje pisanja itd.), znanja s področja naravoslovja (spoznavanje novih živali), družboslovja (spoznavanje gasilskih pripomočkov, vozil), kulturnih dejavnosti (spoznavanje lutk, risank, učenje risanja). Kot nova znanja navajajo tudi spoznavanje novih stvari in družbenega okolja (novih ljudi, krajev). (»Videli so nove stvari, ki jih niso še imeli možnost videti«. - intervju 3). Eden od staršev vidi spremembe tudi pri otrokovem večjem zanimanju za kulturne dejavnosti. (»Odkar hodi v kino, se bolj zanima za ogled risank, za lutke, sedi bolj pri miru«. - intervju 2). Pridobili so zavedanje o možnosti obiskovanja izletov. Eden od staršev navaja, da si njegovi otroci želijo ponovno obiskati živalski vrt. Po mnenju staršev so otroci pridobili razne spretnosti, kot so npr. zbranost pri aktivnostih, poslušanje, razvijanje govornih spretnosti. Na doživljajski ravni vidijo spremembe v preseganju strahu pred institucijo (izguba strahu pred vrtcem), spremembe v čustvovanju in odzivanju na okolje (večja sproščenost, umirjenost), spremembe v obnašanju (boljše obnašanje, zavedanje meja). (»So se tudi razvedrili, zaživel, so se bolj razveselili, odkar so izleti, so bolj veseli zdaj. So bolj sproščeni, nekako se znajo lepše obnašati«. - intervju 3). Eden od staršev pa navaja, da se njegovi otroci niso naučili nič novega.

Direktorica Knjižnice je povedala, da so romski otroci pridobili znanja s področja kulturnih dejavnosti (možnost izposoje knjig, poslušanja pravljič, učenje listanja knjig, zavedanje, da ne smejo uničevati knjig, da ne smejo pisati po knjigah in zavest o vračanju izposojenih knjig). Pridobili so tudi razne spretnosti in kompetence kot so npr. poslušanje in znanje bontona v institucijah (učenje pravil obnašanja). Povečala se jim je možnost dostopa do komunikacijskih sredstev (računalnik), do kulturne ustanove, obseg možnosti preživljanja prostega časa. (»Oni so pridobili vedenje o tem, kje lahko dobijo knjigo, kje se lahko igrajo, kje lahko poslušajo pravljič. Dobijo osnovna pravila obnašanja v javnem prostoru, kako se lista knjige, kako se posluša, da lahko tukaj dostopajo do računalnika«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Zaradi obiskovanja dejavnosti v *Knjižnici* naj bi po mnenju direktorice romski otroci pridobili tudi željo po spoznavanju novih knjig.

Vodja ZKDG je povedala, da so romski otroci pridobili znanja s področja kulturnih dejavnosti, (spoznali so se z možnostmi animiranja, se učili spremljanja kulturnega dogodka, spoznavali kulturo, imeli možnost ogleda kulturnih dogodkov), znanja s področja družboslovja (spoznavanje etike, sociologije kulture in socialne ravni), znanja s področja umetnosti (spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami) in znanje slovenskega jezika (učenje in poglobljanje jezika). Prek ogledov kulturnih dogodkov so po njenem mnenju pridobili večjo motivacijo za aktivno participacijo oz. vključevanje v skupnost. Ob tem so bili deležni enakovrednega dostopa oz. socialne enakovrednosti pri vključevanju na dejavnosti, saj so bili na dejavnostih skupaj z Neromi. (»Socialno so bili enakovredni z vsemi, ki so ta hip gledali predstavo, saj so bili v isti dvorani, bili so del celote. Tudi ta socialna komponenta se mi zdi zelo pomembna. To se mi zdi predpogoj za njihovo integracijo v slovenski prostor«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Skupno intervjuvancem je, da zaznavajo pridobitve romskih otrok pri znanjih s področja kulturnih dejavnosti in slovenskega jezika. Romski starši in otroci navajajo tudi, da so otroci pridobili znanja iz področja naravoslovnih dejavnosti, spoznavanja družbenega okolja in večje zavedanje o upoštevanju meja oz. pravil vedenja. Starši prepoznavajo v primerjavi z ostalima skupinama največ sprememb pri otrocih, ki so vidne na doživljajski ravni (čustvovanje, odzivanje na okolje...).

Strokovnima sodelavkama pa je skupno, da prepoznavata pridobitve otrok na področju večjega dostopa do resursov v skupnosti (možnost dostopa do komunikacijskih sredstev, kulturne ustanove, možnost enakovrednega dostopa do vključevanja na dejavnost).

4.5 Nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

Romski otroci so povedali, da so pridobili naslednja znanja, ki so jim v pomoč pri učenju: znanja s področja kulturnih dejavnosti (spoznavanje novih knjig, branje knjig za bralno značko), znanja s področja naravoslovja (opisovanje živali v šoli) in znanje slovenskega jezika (pisanje o videnem na dejavnostih). (»Ko sem spoznala nove knjige, sem jih potem si izposodila v knjižnici in jih prebrala za bralno značko. V šoli smo morali nalepit slike živali v zvezek in jih opisat, kakšne so in meni je blo lažje, ker sm jih vidla v živalskem vrtu«. - intervju 2). Pridobili so tudi razne veščine, kot so npr. zbranost pri aktivnostih, razvijanje govornih spretnosti in likovnega izražanja (»V šoli sem lahko povedal o izletih, kaj narisal, kaj smo vidli«. - intervju 5). Na doživljajski ravni opažajo spremembe v obnašanju zaradi obiskovanja dejavnosti. Pridobili so tudi zavedanje o možnosti obiskovanja knjižnice in s tem izposojanja knjig.

Romski starši navajajo, da so njihovi otroci pridobili naslednja znanja, ki so jim v pomoč pri učenju: znanje slovenskega jezika (izboljšanje znanja, lažje opisovanje živali v šoli, pripovedovanje pravljic, pisanje o pravljicah). Eden od staršev navaja, da njegovemu otroku pomaga pri učenju povsem vse, kar se je naučil na dejavnostih (»Vse mu je pomagalo v šoli, čist vse. Res se je velik naučil na teh izletih«. - intervju 10). Starši opažajo, da so otroci bolj zbrani pri aktivnostih (mirno sedenje). Na doživljajski ravni opažajo pri otrocih spremembe v obnašanju (manj so nemirni in boljše se obnašajo), preseganje strahu pred institucijo (izguba strahu pred vrtcem, manj strahu pred šolo) ter preseganje strahu pred ljudmi. Eden od staršev navaja, da njegov otrok redno obiskuje vrtec, ker je zaradi dejavnosti integracijskega projekta izgubil strah pred vrtcem (»Zgubil je strah pred vrtcem, zato zdaj redno hodi in kar noče domov, prej pa se je bal«. - intervju 1). Dva starša navajata, da otroci niso pridobili nobenih znanj, ki bi jim pomagala pri učenju. Eden za to navaja vzroke v odklanjanju obiskovanja pouka njegovih otrok, strah pred vpisom v vrtec mlajšega otroka in strah mlajšega otroka pred ljudmi

(»Nič jim ne pomaga, pa tut nočeta v šolo hodit. Tamalo pa nočem dat v vrtec, je premajhna, se boji ljudi«. - intervju 8). Dva starša pa navajata, da njun otrok/otroci ne hodijo v vrtec, zato na to vprašanje ne moreta podati odgovora.

Direktorica Knjižnice vidi pridobitve naslednjih veščin, ki so v pomoč romskim otrokom pri učenju: povečanje obsega znanj, pridobivanje novih informacij, znanja s področja vzgoje in izobraževanja (pridobivanje delovnih navad). Meni da so pridobili tudi željo po pridobivanju novega znanja (»Delovne navade, vedoželjnost in informacije o tem, kje dobiti knjige – vse to jim lahko pomaga pri učenju, širina obzorja«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Dejavnosti so služile tudi izenačevanju možnosti do izobraževanja, poleg tega so zaradi enakovrednega dostopa do dejavnosti v *Knjižnici* pridobili veščine lažjega vključevanja v skupnost.

Vodja ZKDG vidi pridobitve naslednjih veščin: znanja s področja umetnosti (spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami, likovna vzgoja, glasbena vzgoja), kulturnih dejavnosti (spoznavanje z možnostmi animiranja), naravoslovja (spoznavanje narave), družboslovja (spoznavanje družbe), slovenskega jezika (poglobljanje znanja slovenščine, lažje branje poezije, branje pravljic). Zaradi obiskovanja lutkovnih predstav lahko tudi povezujejo pri nekaterih predmetih v šoli videno iz lutkovnih predstav s snovjo. Obiskovanje dejavnosti po njenem mnenju vpliva tudi na izboljšanje participacije v izobraževalnem procesu, kar je lahko vidno pri aktivnejšem sodelovanju pri pouku. (»Ko jim bo učiteljica nekaj razlagala, bodo mogoče lahko to povezali asociativno z raznimi predstavami, bodo bolj aktivno sodelovali pri pouku«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Romski otroci in starši podobno korist zaznavajo v boljšem znanju slovenskega jezika, ki jim je lahko v pomoč pri učenju. Kot pomembni novi veščini prepoznavajo zbranost pri aktivnostih in spremembe v obnašanju. Starši prepoznavajo kot pomembni veščini preseganje strahu pred institucijo in ljudmi. Obe strokovni sodelavki prepoznavata nove veščine, ki označujejo večji dostop do resursov, ki so romskim otrokom pred integracijskim projektom bili dostopni v manjši meri – enakovreden dostop do dejavnosti, boljša participacija v izobraževalnem procesu.

4.6 Najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov

Romski otroci bi večinoma radi imeli dejavnosti v poletnem času, le eden je odgovoril, da si želi dejavnosti spomladi (»Poleti je najlepš«. - intervju 6). Za dele dneva so se odločali različno – navajajo, da bi imeli dejavnosti »zjutraj«, »popoldne« in »ne zjutraj«. Polovica otrok meni, da so dosedanji termini ustrezni.

Romski starši želijo, da otroci hodijo na dejavnosti v poletnem času, dva pa sta navedla, da naj bodo dejavnosti v času poletnih počitnic. Največ staršev želi dejavnosti v popoldanskem času in ne zjutraj, dva starša pa sta navedla, da želita dejavnosti po tretji oz. četrti uri, ko otroci pridejo iz šole (»Moja hčerka je bla velik žalostna, ker je v zavodu dolg časa, pa pride domov ob treh, pa velikrat zato ni mogla na izlet. Bi rekla, da je bolš, da bi blo vsaj ob štirih izlet, prej pa ne, ker je zmatrana«. – intervju 4). Dva tudi menita, da naj dejavnosti ne potekajo v času pouka otrok. Trije starši navajajo soboto in nedeljo kot najustreznejša dneva v tednu za izvajanje dejavnosti. Štirje starši menijo, da so dosedanji termini dejavnosti ustrezni.

Direktorica Knjižnice meni, da je najustreznejši del leta za izvajanje dejavnosti v *Knjižnici* jesensko – zimski čas in spomladanski čas. V poletnem času jim je težje izvajati dejavnosti za romske otroke, ker imajo manj kadra (»Poleti imamo manj kadra, ker so dopusti. Že tako je težje vzpostaviti v poletnem času organizacijo dela zaradi dopustov«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Najustreznejši del dneva za dejavnosti v *Knjižnici* je po njenem mnenju popoldanski čas, saj je takrat največja zmožnost aktivnega sodelovanja, še posebej pri predšolskih otrocih.

Vodja ZKDG meni, da je najustreznejši del leta za izvajanje dejavnosti v *Kulturnem domu* med septembrom in marcem, in sicer zato, ker je to obdobje namenjeno rednim abonmajem *Kulturnega doma*. Termini dejavnosti so fiksni za vse obiskovalce. Z dosedanjimi termini obiskovanja dejavnosti romskih otrok se strinja oz. meni da so ustrezni (»Tako kot je sedaj, nam popolnoma ustreza glede terminov«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Romski otroci in starši si želijo dejavnosti v poletnem času, so podobno srednje zadovoljni (približno polovica) z dosedanjimi termini dejavnosti.

Za del dneva so oboji navedli »popoldne« ter »ne zjutraj«, ustrezajo jim torej dejavnosti v drugi polovici dneva. Nasprotno pa *direktorica Knjižnice* zaradi omejenega kadra v poletnem času ni zainteresirana, da bi dejavnosti potekale poleti. Poleg tega si želi dejavnosti v dopoldanskem času, za kar pa med starši in otroki ni posebej izraženega interesa. Ravno tako *vodja ZKDG* navaja jesensko – spomladanski termin za dejavnosti, ki staršem in otrokom ni ustrezen.

4.7 Ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

Polovica romskih otrok želi daljše dejavnosti, in sicer si želijo celodnevne izlete (»Bil bi dlje časa na izletu. Premal dolgi so bli. Cel dan dolg izlet hočem«. - intervju 5). Dva otroka menita, da so dejavnosti ustrezno dolge, eden pa meni, da so predolge.

Večina romskih staršev meni (8 staršev), da dejavnosti trajajo ustrezno dolgo (»Trajanje je čisto v redu. Ni ne prekratko, ne predolgo. Če pa bi bilo predolgo, pa bi se otroci kmalu naveličali«. – intervju 4). Dva starša pa izražata željo po daljših dejavnostih. Eden od staršev, ki je sicer zadovoljen s trajanjem, navaja, da je bil izlet v živalski vrt predolg, dejavnosti v Grosuplju pa prekratke.

Direktorica Knjižnice meni, da če bi bile dejavnosti prekratke, ne bi pustile na romskih otrocih pravega vtisa, če pa bi bile predolge, se knjižničarji ne bi mogli odzvati na individualne potrebe otrok zaradi premalo kadra. Dejavnosti so prilagojene starostnem obdobju otrok. Če so dejavnosti predolge, otroci tudi izgubijo koncentracijo. Romski otroci po njenem mnenju potrebujejo veliko individualne podpore. Navaja, da naj dejavnosti za romske otroke trajajo največ eno uro. Sicer vidi možnost podaljšanja dejavnosti, vendar bi potrebovali v *Knjižnici* več kadra in več finančnih sredstev. Na dejavnostih za romske otroke je namreč potrebno več zaposlenih kot za ostale otroke (»Mogoče bi bilo tudi možno ta čas podaljšati, ampak to bomo še videli skozi proces, skozi čas. Ampak zato bi potrebovali dodatna sredstva, dodaten kader, predvsem ljudi. Tudi mi smo kadrovsko podhranjeni, smo namreč odprti čez cel dan«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Vodja ZKDG meni, da je dolžina dejavnosti za romske otroke na dejavnostih v *Kulturnem domu* ustrezna.

Še posebej pri lutkovnih predstavah je opazila, da jih romski otroci aktivno spremljajo (»Romski otroci, kot sem imela občutek, so pri lutkovnih predstavah popolnoma sledili«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Večina intervjuvancev je zadovoljna z dolžino trajanja dejavnosti. Pri romskih otrocih in starših se pojavlja tudi želja po daljših dejavnostih. Ravno tako *direktorica Knjižnice* dopušča možnost, da bi se dejavnosti podaljšale, vendar zaenkrat za to ni možnosti zaradi finančnih omejitev.

4.8 Ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

Večina romskih staršev (8 staršev) ocenjuje organizacijo dejavnosti kot dobro, dva starša pa sta jo ocenila z »zelo dobro«. Starši, ki so organizacijo ocenili z »dobro«, so navedli za to naslednje razloge: dobro obveščanje prostovoljk o terminih dejavnosti, ogled drugih krajev, otrok vidi druge ljudi (»V redu je bilo organizirano. Vedno so prišli povedat, kdaj bo izlet, točno vse, da sem vedela otroke oblečt«. - intervju 9). Eden od staršev, ki je organizacijo dejavnosti ocenil z »zelo dobro«, je za razlog navedel, da je otrok dobil na eni od dejavnosti sladoled. Isti starš je podal tudi predlog, da naj otroci na daljših dejavnostih vedno dobijo malico (»Če pa grejo kam dlje, pa bi rada videla, da dobijo vsaj sok in sendvič. To jim je potem tudi eno posebno doživetje. To si zapomnijo«. – intervju 4).

Direktorica Knjižnice meni, da je sedaj organizacija dejavnosti zelo dobra. Ob pričetku sodelovanja *Knjižnice* in integracijskega projekta *direktorica* navaja t.i. »začetne težave«. Prisotne so bile zaradi neustreznega kontaktiranja *Knjižnice* in posledično (po mnenju *direktorice*) zaradi prevelike skupine ob prvem obisku romskih otrok v *Knjižnici*. Organizacijo ocenjuje kot dobro zaradi naslednjih razlogov: načrtovanje dejavnosti, evalvacija dejavnosti, načrtovanje ciljnih skupin, vzpostavitev delovnega odnosa in skupnih ciljev med *Knjižnico* in organizatorji integracijskega projekta. Navaja tudi nekaj predlogov za organizacijo dejavnosti, in sicer pogovor ob pričetku sodelovanja z institucijo oz. seznaitvev z njo ter ločeno izvajanje ur pravljič za romske otroke, saj meni, da je to zanje bolje, kot pa da so v integrirani skupini (»Ne more biti kakovostno, če za romske otroke posebej od ostalih ne organiziramo obiska«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Vodja ZKDG ocenjuje organizacijo dejavnosti kot dobro, in sicer zaradi dogovora o fleksibilnosti števila romskih otrok na dejavnosti, zadovoljstva zaradi sodelovanja z izvajalci integracijskega projekta in vse večjega obsega sodelovanja, saj meni, da to vodi v večanje socialne vključenosti Romov (»Sodelovanje je bilo vedno korektno. Glede števila obiskovalcev – romskih otrok, smo bili dogovorjeni, da je vedno fleksibilno, da ne morete vnaprej povedati, koliko jih bo prišlo. Zelo sem vesela za to sodelovanje. Zdi se mi, da je vsako leto tega več. To je tisto, kar zagotavlja vključevanje Romov«. - intervju z *vodjo ZKDG*). Starši in strokovni sodelavki ocenjujejo organizacijo večinoma kot dobro. Strokovni sodelavki navajata tudi zadovoljstvo s sodelovanjem z izvajalci integracijskega projekta.

4.9 Ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega projekta

Romski starši večinoma (8 staršev) ocenjujejo kvaliteto prevoza kot »dobro« in navajajo naslednja razloga: zadovoljstvo s prevozom in urejena vozila (»Kombi in avtobus sta bla kar v redu, so bili lepo urejeni«. - intervju 10). Dva starša ocenjujeta kvaliteto prevoza z »zelo dobro«. V obdobju, ko integracijski projekt zaradi omejenih finančnih sredstev na dejavnosti ni zagotavljal prevoza, sta le dva starša od desetih navedla, da sta poskrbela za lasten prevoz na dejavnosti in da je otrok hodil na dejavnosti redno. Ostali starši pa so navedli, da je neobstoj prevoza na dejavnosti prispeval k nerednem obiskovanju dejavnosti otrok. Ob tem so navedli naslednje razloge: pomanjkanje denarja, ni avta, lastna nemotiviranost, da bi otroka odpeljali na dejavnost (»Otroci so bili doma, prevoza nismo organizirali, ker ni bilo financ. Če so bile, smo jih peljali, če ne pa ne. Takrat niso nikamor šli, ko ni bilo bencina«. - intervju 3). Eden od staršev je povedal predlog oblike prevoza na dejavnosti, in sicer vožnjo z vlakom.

Romski starši so bili s kvaliteto prevoza na dejavnosti zadovoljni. Viden je velik vpliv prevoza na dejavnosti, saj so v obdobju, ko prevoz v okviru projekta ni bil redno zagotovljen, skoraj vsi otroci precej redkeje prihajali na dejavnosti, za katere ni bilo organiziranega prevoza, v primerjavi z dejavnostmi, za katere je bil prevoz zagotovljen.

4.10 Ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi

Vsi romski otroci so povedali, da so zadovoljni z lokacijami izvajanja dejavnosti (vseh 6 otrok). (»Ble so mi všeč, kam smo šli«. - intervju 1).

Tudi romski starši so zadovoljni z lokacijami, eden je navedel, da je razlog za zadovoljstvo, da so izleti zanimivi. Podali so naslednje predloge dejavnosti: izlet na morje, izleti v bližini, obisk risank v Ljubljani. Eden od staršev je navedel, da njegovi otroci zelo pričakujejo prihodnje izlete (»Komaj so čakali, da grejo. Zmer so spraševal, kdaj bodo ti izleti, kdaj boste šli«. - intervju 7).

Tako otroci kot starši so zadovoljni z lokacijami dejavnosti integracijskega projekta.

4.11 Ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

Vsi intervjuvani romski otroci (6 otrok) navajajo, da si želijo več dejavnosti. Trije otroci želijo dejavnosti enkrat tedensko, dva trikrat tedensko in eden dvakrat tedensko (»Blo je premal izletov. Šel bi trikrat na teden«. - intervju 5). Skoraj vsi otroci (5 otrok) si želi na izlet na morje. Trije otroci želijo obiskati bazen in dva cirkus. Ostali predlogi dejavnosti pa so še: obisk zabavišnega parka, obisk »Kekčeve dežele«, obisk prostovoljke Mojce v Kopru, izlet v Združene države Amerike in obisk lutkovnih predstav z lutkami na vrvici.

Polovica romskih staršev je povedala, da so s številom dejavnosti zadovoljni. Razlogi za to so v zadovoljstvu, da otroci hodijo na dejavnosti in dejstvu, da otroci vidijo druge kraje, ko hodijo na dejavnosti. Eden od staršev meni, da je dovolj, da so dejavnosti nekajkrat letno. Pri večini staršev je prisotna želja po več dejavnostih, in sicer zaradi veselja otrok zaradi izletov (»Bilo je premal izletov. Želela bi več izletov, da bi se otroci veselili, da bi povedali, kje so bili, da bi se imeli lepo«. - intervju 10).

Direktorica Knjižnice si želi večjega oz. bolj pogostega obiska romskih otrok, in sicer zaradi naslednjih razlogov: doseganje opaznejših sprememb, nepismenosti romskih staršev, večjega vpliva na mlajše otroke, večjega učinka na otroke zaradi obiskovanja *Knjižnice*, povečanja želje po znanju, izobraževanju in kulturnih vrednotah (»Dejansko se mi zdi pomembno, da se je to začelo, to je prvo. Za doseganje opaznih sprememb pa bi bilo pomembno, da je to bolj pogosto«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Vodja ZKDG želi bolj pogost obisk romskih otrok, vendar je sprejela razloge majhnega obiska otrok. Ker pa je vseeno večji obisk kot v preteklosti, je zaradi tega zadovoljna.

(»Želela bi si večjega obiska romskih otrok. Vem, da romsko društvo dobi malo denarja za integracijski program, zato razumem, da obisk romskih otrok zaenkrat ne more biti večji, kot bi si mi želeli«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Vsi intervjuvanci si želijo večjega števila dejavnosti. Strokovni sodelavki sta kljub redkem obisku romskih otrok zadovoljni, da sedaj prihajajo pogostejše kot pred integracijskim projektom.

4.12 Ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi

Malo več kot polovica romskih staršev ocenjuje število prostovoljk na dejavnostih kot ustrezno (6 staršev). (»Bilo jih je dost. Sem zadovoljna«. - intervju 7). Eden od staršev je zelo zadovoljen s številom prostovoljk. Štirje starši pa izražajo željo po več prostovoljkah, eden kot razlog navaja zagotavljanje varnosti otrok.

Direktorica Knjižnice meni, da je bilo število prostovolj na dejavnostih v *Knjižnici* ustrezno.

Vodja ZKDG meni, da je bilo število prostovoljk na dejavnostih v *Kulturnem domu* ustrezno, in sicer zaradi nemotenega poteka dejavnosti (»Mislim, da jih je bilo dovolj. Nisem opazila nobenih težav«. - *intervju z vodjo ZKDG*).

Intervjuvanci izražajo zadovoljstvo s številom prostovoljk na dejavnostih, vendar je pri starših vidno, da je zadovoljstvo s številom precej manjše kot pri strokovnih sodelavkah, saj jih skoraj polovica izraža željo po več prostovoljkah.

4.13 Ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

Romski starši so v 40 % (4 starši) ocenili usposobljenost prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnostih kot »zelo dobro«. Navedli so naslednje razloge: zavzetost, predanost delu, prijaznost, skrb za varnost otrok in poznavanje prostovoljk (»V redu so bile prostovoljke, dovolj znajo. Dosti so pazile na otroke, ko so otroci kam šli z njimi. Nobenkrat so se pritožili otroci«. – intervju 5). Šest staršev oz. 60 % jih je usposobljenost prostovoljk ocenilo z »dobro«. Kot razlog sta dva od njih navedla »skrb za varnost otrok«.

Dva starša pa sta podala predlog za usposobljenost v večji skrbi za varnost njihovih otrok na dejavnosti, eden je navedel kot razlog slabovidnost sina (»Morale bi bolj paziti na otroke. Moj sin malo slabo vidi, včasih ne vidi kakih stopnic. Take reveže je treba bolj paziti«. - intervju 10).

Direktorica Knjižnice ocenjuje usposobljenost prostovoljk kot »dobro«, in sicer zaradi: poznavanja lastne skupine otrok, zavedanja pravil v javnem prostoru, sodelovanja s knjižničarji in znanja za delo z otroki (»Te izkušnje, ki smo jih imeli z vami, so bile dobre. Naše izkušnje so bile dobre. Poznate svojo skupino otrok, hkrati pa ste tudi sprejele pogoje, ki jih zahteva knjižnični prostor. Pripravljene ste bile sodelovati z našimi knjižničarji«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Vodja ZKDG je podala naslednje predloge za usposobljenost prostovoljk: boljše razumevanje romske kulture, boljše poznavanje čustvenega doživljanja Romov in znanje o verbalni in neverbalni komunikaciji. Meni, da Romi dojemajo geste z besedo, zato morajo prostovoljke osvojiti ta način komunikacije (»Predvsem razumevanje romske kulture, ki jo lahko gledaš skozi slovenske oči. Predvsem poglobljeno spoznavanje s tistimi življenjskimi občutji, ki jih Romi čutijo. Če hočeš stvari globalno spremeniti, morajo prostovoljke razumeti te stvari. Oni geste dojemajo z besedo. To pomeni, da morate prostovoljke imeti rutino gestikulacije«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Starši in *direktorica Knjižnice* so z usposobljenostjo prostovoljk zadovoljni, medtem ko *vodja ZKDG* meni, da se morajo prostovoljke naučiti še nekaj veščin, da bodo lahko ustrezno sodelovale z Romi.

4.14 Ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim projektom ter možni predlogi

Direktorica Knjižnice ocenjuje sodelovanje institucije z integracijskim projektom kot dobro, in sicer zato, ker meni, da imata oba skupne cilje (»Jaz mislim, da je to sodelovanje dobro in ga podpiram še naprej. Ker s skupnimi močmi dejansko nekaj doprinesemo koristnega za vsakega posameznika in celotno skupnost, tako lokalno kot romsko«. - intervju z *direktorico Knjižnice*). Namen sodelovanja s projektom vidi v približevanju javnega prostora romskim otrokom in pridobivanju vzorcev večinskega okolja.

Pomembno se ji zdi, da se je pričelo sodelovanje z romskimi otroki, da se jih vključuje. Navaja predlog za izboljšanje sodelovanja, in sicer prostovoljca za delo z Romi v *Knjižnici*. Meni, da je potrebno, da bi bil dostopen vsak dan zaradi naslednjih razlogov: izobraževanje Romov, učenje abecede, branja, računalniško opismenjevanje. Kot predloge dejavnosti navaja: predstavitev tematskih področij literature (zaradi večje motivacije za branje in izobraževanje), ki bi bile oblikovane glede na interesno področje Romov in glede na njihovo starostno skupino, dejavnosti glede na letni čas in delavnice v poletnem času. Meni, da je za Rome zelo pomembno, da obiskujejo knjižnico (»Če preživijo čas tukaj, je bolje to, kot pa da se potikajo po Grosuplju. To vpliva tudi na oblikovanje njihovih navad«. - intervju z *direktorico Knjižnice*).

Vodja ZKDG ocenjuje sodelovanje kot dobro. Izraža željo po nadaljevanju sodelovanja z integracijskim projektom. Navaja naslednje predloge za izboljšanje sodelovanja: pogovor z romskimi otroki pred ogledom predstave (zaradi seznanitve z lutkovnim medijem, animiranim filmom, seznanitve z razlikami med različnimi mediji) in pogovor po predstavi (zato, da se romski otroci učijo čustvenega doživljanja predstav, želja po uvidu v doživljanje romskih otrok, želja po preverjanju razumevanja zgodbe, preverjanje sposobnosti povezovanja zgodbe in osebnih izkušenj s strani romskih otrok, pogovor o lutkah, zbiranje vtisov o predstavi in učenje pozornega opazovanja). Za romske otroke predlaga kot dejavnost tudi obisk glasbenih dogodkov in obisk plesnih predstav. Želi si izvesti lutkovno predstavo z romskimi otroki, vendar navaja naslednja pomisleka: dvom v njihove sposobnosti in nezanesljivost Romov. (»Želim si, da bi v bodoče skušali narediti lutkovno predstavo z Romi. Ne vem, koliko je to možno, ker je dosti resno in odgovorno delo glede na okoliščine življenja Romov. Vidim težave, ki ne vem, če so rešljive, saj Romi niso odgovorni, pogosto manjkajo«. - intervju z *vodjo ZKDG*). Meni tudi, da se Romi odzivajo neposredno in da nekontrolirano izražajo čustva (»Oni bolj neposredno opazujejo stvari. Zelo nezavrto se odzovejo na tisto, kar gledajo«. - intervju z *vodjo ZKDG*).

Obe strokovni sodelavki integracijskega projekta sta zadovoljni s sodelovanjem in navajata veliko predlogov za izboljšanje sodelovanja v prihodnje.

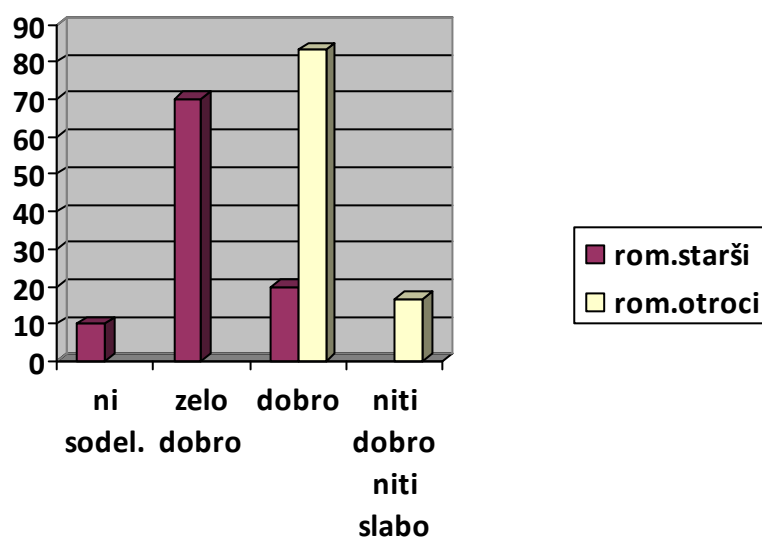
4.15 Drugi predlogi glede dejavnosti integracijskega projekta

Eden od romskih staršev navaja, da je bilo na uri pravljič v Ljubljani enolično poslušati pravljico, ker pravljíčarka ni animirala otrok (»S tamalim sem bla tam in pravljica je bla dolgočasna, samo ena ženska jo je govorila. Ni imela nobenih slik, otrokom ni bilo všeč. Da bi vsaj slike imela, da bi otroci to gledali«. – intervju 1).

Eden od otrok je izrazil nenaklonjenost do lutkovnih predstav, saj mu lutke niso všeč. Eden od otrok je povedal, da so mu pravljíce enolične, eden od otrok pa je dejal, da mu je enolično obiskovanje risank, saj jih gleda doma (»Risanke doma skos gledam«. - intervju 5). Zaradi majhnega števila opazanj je težko podati oceno, vendar menim, da navedeni komentarji lahko kažejo v smer manjšega zanimanja staršev in otrok za kulturne dejavnosti.

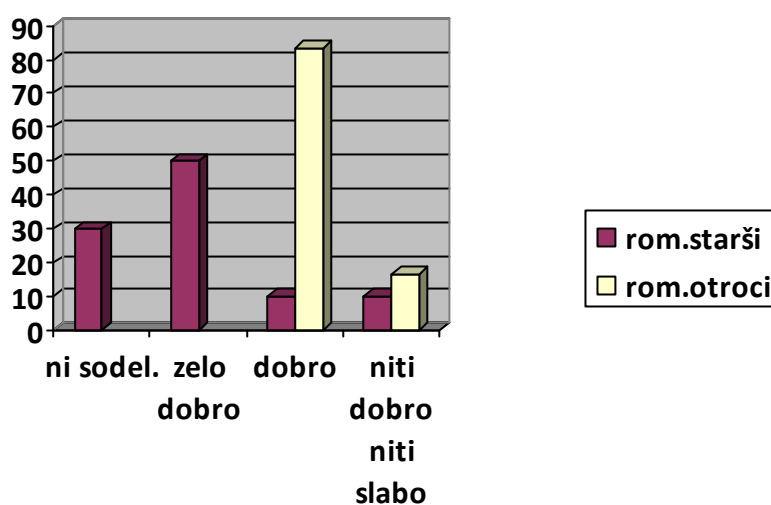
4.16 Ocene posameznih dejavnosti integracijskega projekta

Starši in otroci so podali tudi ocene dejavnosti, ki so se odvijale v obdobju od decembra 2007 do novembra 2009. Starši so lahko ocenili dejavnosti z naslednjimi ocenami: ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti, zelo slabo, slabo, niti dobro niti slabo, dobro in zelo dobro. Pri ocenah zelo slabo, slabo in niti dobro niti slabo, so imeli možnost povedati svoje predloge za izboljšanje dejavnosti. Predloge sem analizirala na kvalitativen način in niso sestavni del grafov. Otroci pa so ocenjevali dejavnosti z naslednjimi ocenami: ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti, slabo, niti dobro niti slabo in dobro. Pri ocenah slabo in niti dobro niti slabo so imeli otroci možnost podati svoj predloge za izboljšanje dejavnosti. Njihove predloge sem ravno tako analizirala na kvalitativen način. Dejavnosti je ocenjevalo 10 staršev in 6 otrok, kar je enako številu intervjuvanih staršev in otrok.

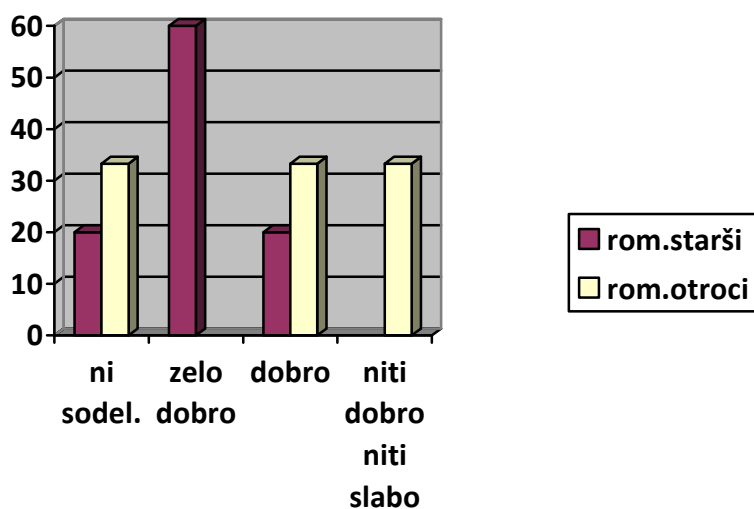
Grafikon 4.1 Ocena obiskovanja ur pravljič v Knjižnici Grosuplje (v odstotkih)

Le eden od staršev (10 % intervjuvancev) je navedel, da njegov otrok/otroci niso sodelovali na urah pravljič, od otrok pa so sodelovali na dejavnosti vsi intervjuvani (vseh 6 otrok oz. 100 % intervjuvancev). Visok delež staršev (70 %) je ure pravljič ocenilo z »zelo dobro« in 20 % z oceno »dobro«. Pri otrocih je, kot sem navedla že prej, bila najvišja možna ocena »dobro«. Za oceno »dobro« se je odločilo kar 83,3 % otrok (5 otrok). Le en otrok (16,7 %) je ocenil dejavnost z »niti dobro niti slabo«. Iz grafikona je vidna zelo visoka stopnja zadovoljstva z obiskovanjem dejavnosti pri otrocih in pri starših.

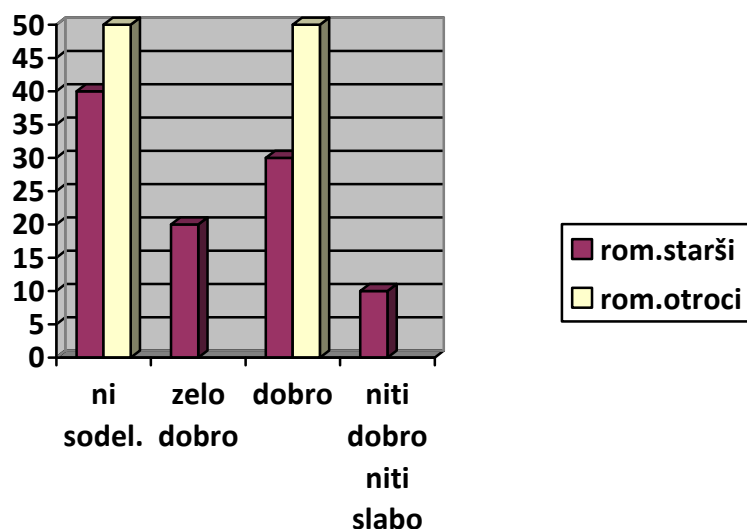
Grafikon 4.2 Ocena ogleda risank v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih)

Tretjina (30 %) staršev je navedla, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na ogledu risank v Kulturnem domu Grosuplje, od otrok pa so sodelovali na dejavnosti vsi intervjuvani (vseh 6 otrok oz. 100 % intervjuvancev). Polovica staršev (50 %) je dejavnost ocenilo z »zelo dobro« in 10 % z »dobro«. Otroci so se v 83,3 % (5 otrok) odločili za oceno »dobro«. Za oceno »niti dobro niti slabo« sta se odločila eden starš (10 %) in eden otrok (16,7 %). Iz grafikona je vidno zadovoljstvo otrok z dejavnostjo. Starši so bili v primerjavi z otroki manj zadovoljni z obiskovanjem risank.

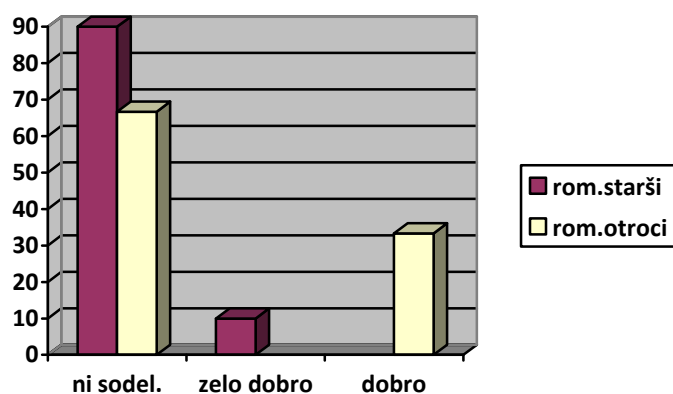
Grafikon 4.3 Ocena ogleda lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih)

20 % staršev (2 starša) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na ogledu lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje, od otrok pa jih ni sodelovalo 33,3 % oz. 2 otroka. 60% staršev je dejavnost ocenilo z »zelo dobro« in 20 % z oceno »dobro«. Otroci so v 33,3 % ocenili dejavnost z »dobro« in ravno tako v 33,3 % z »niti dobro niti slabo«. Iz grafikona je vidna zelo visoka stopnja zadovoljstva staršev z dejavnostjo. Nasprotno pa so bili otroci zgolj manj zadovoljni z dejavnostjo kot starši.

Grafikon 4.4 Ocena ure pravljič in ustvarjalne delavnice v ŠKUC – u v Ljubljani (v odstotkih)

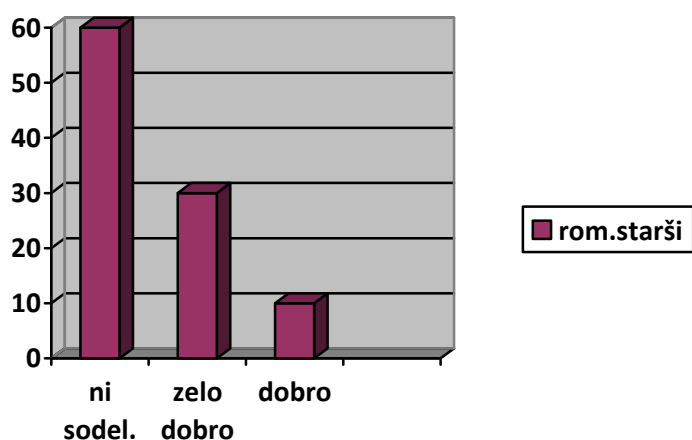
40 % staršev je navedlo, da na dejavnosti njihov otrok/otroci niso sodelovali, od otrok pa jih ni sodelovalo 50 % (3 otroci). Starši so se v 20 % odločili za oceno »zelo dobro« in v 30 % za oceno »dobro«. Otroci so se v 50 % odločili za oceno »dobro«. Le eden od staršev (10 %) je dejavnost ocenil z »niti dobro niti slabo«. Iz grafikona je vidno srednje zadovoljstvo z dejavnostjo pri otrocih in starših.

Grafikon 4.5 Ocena športnega dneva romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju (v odstotkih)

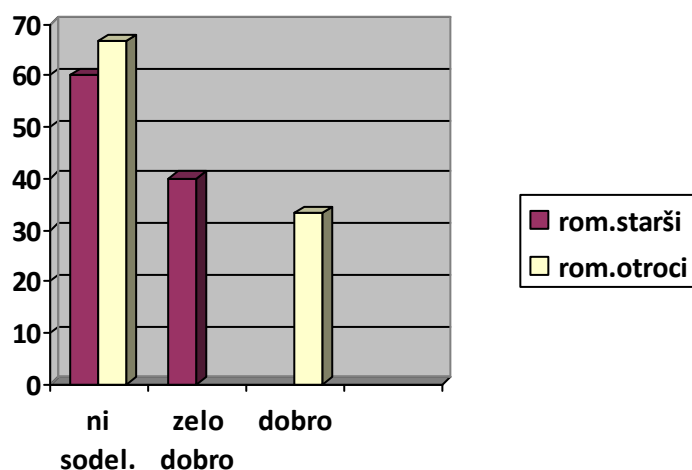
90 % (9 staršev) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 66,7 % (4 otroci). En starš (10 %) je dejavnost ocenil kot »zelo dobro«.

Otroci so v 33,3 % ocenili dejavnost kot »dobro«. Iz grafikona je vidna nizka stopnja zadovoljstva z dejavnostjo pri otrocih in starših.

Grafikon 4.6 Ocena obiska vrtca Tinkara v Grosuplju (v odstotkih)

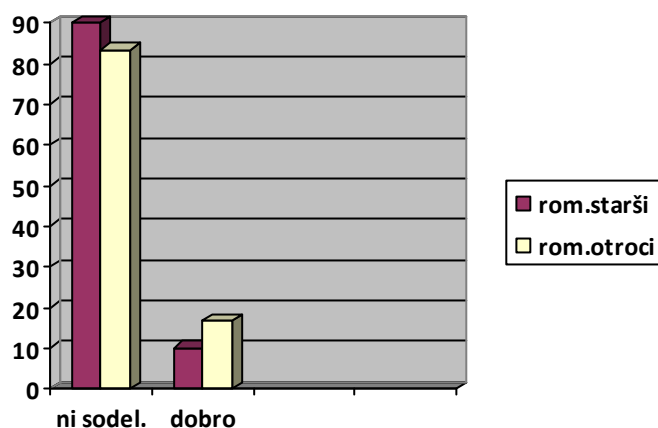
To dejavnost so ocenjevali le romski starši, saj ni bila namenjena intervjuvanim romskim otrokom, ki so bili stari od 9 do 10 let. Dejavnost je bila namreč namenjena romskim predšolskim otrokom. Iz grafikona je vidno zadovoljstvo staršev z obiskom vrtca.

Grafikon 4.7 Ocena ogleda lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani (v odstotkih)

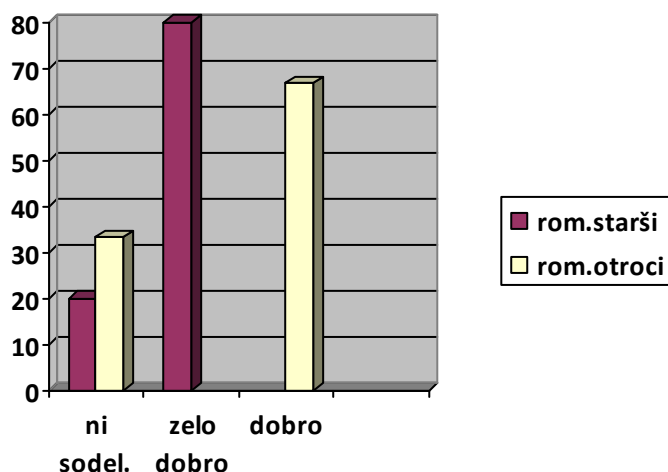
60 % (6 staršev) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 66,7 % (4 otroci). 40 % staršev je dejavnost ocenilo kot »zelo dobro«.

Otroci so v 33,3 % ocenili dejavnost kot »dobro«. Iz grafikona je vidno srednje zadovoljstvo z dejavnostjo.

Grafikon 4.8 Ocena ustvarjalno - izobraževalnih delavnic za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.) (v odstotkih)

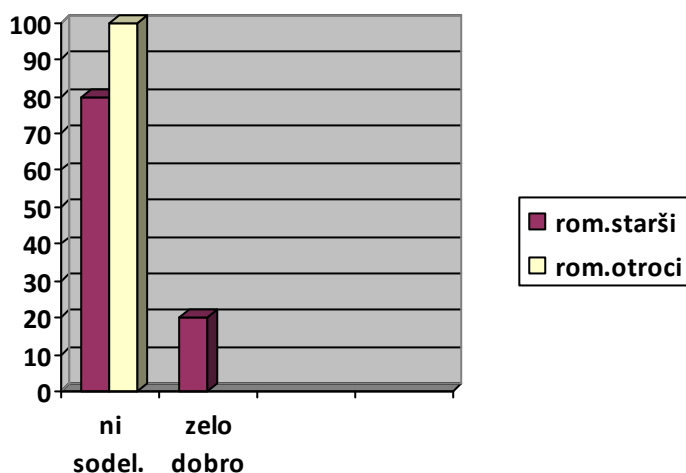
90 % (9 staršev) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 83,3 % (5 otrok). Z oceno »dobro« je dejavnost ocenilo 16,7 % otrok (1 otrok) in 10 % staršev (1 starš). Iz grafikona je vidno zadovoljstvo z dejavnostjo udeležencev.

Grafikon 4.9 Ocena ogleda Živalskega vrta v Ljubljani (v odstotkih)

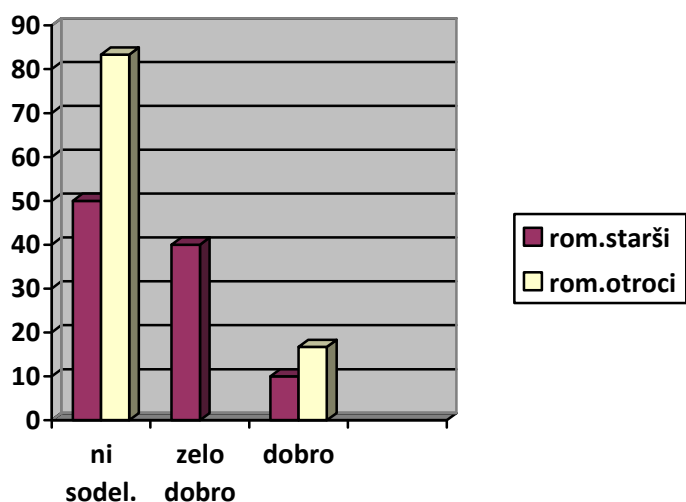
20 % staršev je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 33,3 % (2 otroka). Kar 80 % staršev je dejavnost ocenilo z »zelo dobro«.

66,7 % otrok pa je dejavnost ocenilo z »dobro«. Iz grafikona je vidno zadovoljstvo otrok z dejavnostjo. Starši so bili z dejavnostjo bolj zadovoljni kot otroci.

Grafikon 4.10 Ocena ogleda Gasilske brigade v Ljubljani (v odstotkih)

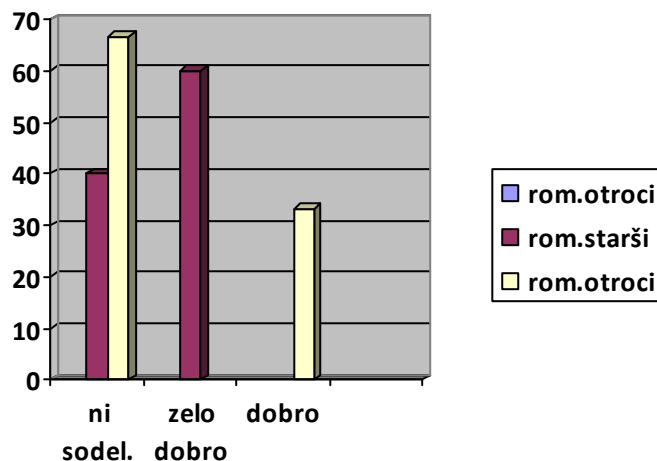
80 % staršev (8 staršev) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa ni sodeloval nihče od intervjuvanih (100 %). 20 % staršev je dejavnost ocenilo z »zelo dobro«. Iz grafikona je vidno zadovoljstvo staršev z dejavnostjo.

Grafikon 4.11 Ocena kiparskih delavnic v Ivančni Gorici (v odstotkih)

50 % staršev (5 staršev) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 83,3 % (5 otrok). 40 % staršev je dejavnost ocenilo z »zelo dobro« in 10 % z »dobro«. Pri otrocih je edini udeleženi otrok ocenil dejavnost z »dobro« (16,7 %).

Iz grafikona je vidno zadovoljstvo z dejavnostjo udeleženca. Starši so bili zelo zadovoljni z dejavnostjo.

Grafikon 4.12 Ocena ogleda risanke v kinu Kolosej v Ljubljani (v odstotkih)

40 % staršev (4 starši) je navedlo, da njihov otrok/otroci niso sodelovali na dejavnosti, pri otrocih pa je bilo takšnih 66,7 % (4 otroci). Z »zelo dobro« je ocenilo 60 % staršev, z oceno »dobro« pa 33,3 % otrok. Iz grafikona je vidno zadovoljstvo z dejavnostjo udeležencev. Starši udeleženih otrok so bili z dejavnostjo zelo zadovoljni.

4.17 Ugotovitve grafikonov ocen dejavnosti romskih staršev in otrok

- romski otroci in romski starši so bili najbolj zadovoljni z obiskovanjem ur pravljič v Knjižnici Grosuplje, na tej dejavnosti so sodelovali tudi vsi intervjuvani otroci in le en starš je navedel, da njegov otrok/otroci niso sodelovali,
- na ogledu risank v Kulturnem domu Grosuplje so sodelovali vsi intervjuvani otroci,
- zelo visoka stopnja zadovoljstva staršev z dejavnostjo je vidna pri ogledu živalskega vrta v Ljubljani, udeležba tistih otrok, ki so bili intervjuvani, je bila ravno tako visoka,
- na Gasilski brigadi ni sodeloval nihče od intervjuvanih otrok (100 %).

4.18 Ocene dejavnosti strokovnih sodelavk

Strokovni sodelavki integracijskega projekta sta ocenili dejavnosti, ki so bile izvedene na njunih institucijah (Knjižnica Grosuplje, Kulturni dom Grosuplje).

Dejavnosti sta lahko ocenili z naslednjimi ocenami: zelo slabo, slabo, niti dobro niti slabo, dobro in zelo dobro. Pri ocenah zelo slabo, slabo in niti dobro niti slabo, sta imeli možnost povedati svoje predloge za izboljšanje dejavnosti.

Tabela 4.1 Ocena dejavnosti v Knjižnici Grosuplje

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič					X
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)					X

Tabela 4.2 Ocena dejavnosti v Kulturnem domu Grosuplje

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro slabo niti (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X	
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				X	

4.19 Ugotovitve grafikonov ocen dejavnosti strokovnih sodelavk

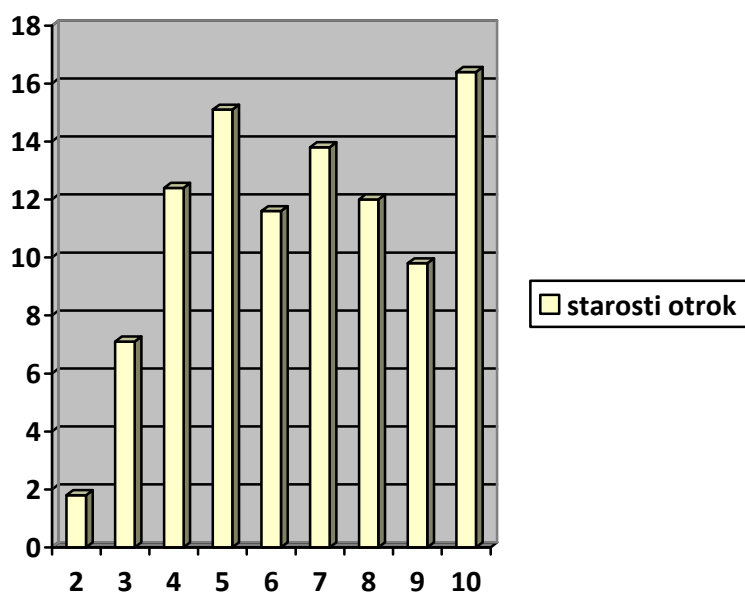
Vidno je malo večje zadovoljstvo z obiskovanjem dejavnosti romskih pri strokovni sodelavki Knjižnice Grosuplje v primerjavi s strokovno sodelavko Kulturnega doma Grosuplje.

Tabela 4.3 Starostna struktura otrok na vseh dejavnostih

starost otrok	število otrok posamezne starosti na dejavnostih	število otrok posamezne starosti v odstotkih (%)
2	4	1,8%
3	16	7,1%
4	28	12,4%
5	34	15,1%

6	26	11,6%
7	31	13,8%
8	27	12%
9	22	9,8%
10	37	16,4%
skupno	225	100%

Grafikon 4.13 Starostna struktura otrok na vseh dejavnostih

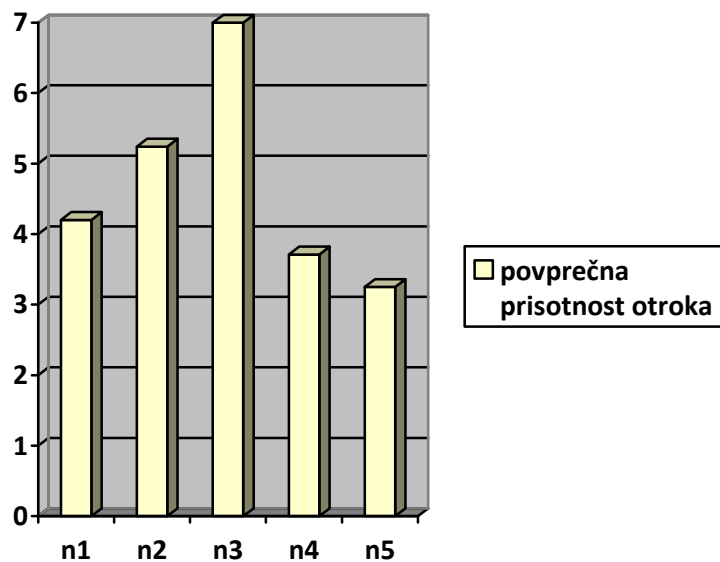
Iz grafikona je razvidno, da je na dejavnostih bilo prisotno največ desetletnikov (16,4%), sledili so jim petletniki (15,1%), najmanj pa je bilo triletnikov (7,1%) in dveletnikov (1,8%).

Tabela 4.4 Struktura otrok na vseh dejavnostih glede na romsko naselje

naselje	št.prisotnosti na vseh dejavnostih	št.vključenih otrok v integr.projekt iz posameznega naselja	povprečna prisotnost posameznega otroka na dejavnostih
Smrekec 1	21	5	4,2
Smrekec 2	89	17	5,24
Oaza	63	9	7

Pri Nikotu	26	7	3,71
Ponova vas	26	8	3,25

Grafikon 4.14 Povprečna prisotnost otroka na dejavnostih glede na romsko naselje

legenda:

n1 – Smrekec 1

n2 – Smrekec 2

n3 – Oaza

n4 – Pri Nikotu

n5 – Ponova vas

Najvišja povprečna prisotnost posameznega otroka na dejavnostih glede na romsko naselje je v naselju Oaza (7), sledi ji naselje Smrekec 2 (5,24), najmanjša povprečna prisotnost pa je v naselju Ponova vas (3,25).

Tabela 4.5 Število otrok na dejavnostih s prevozom

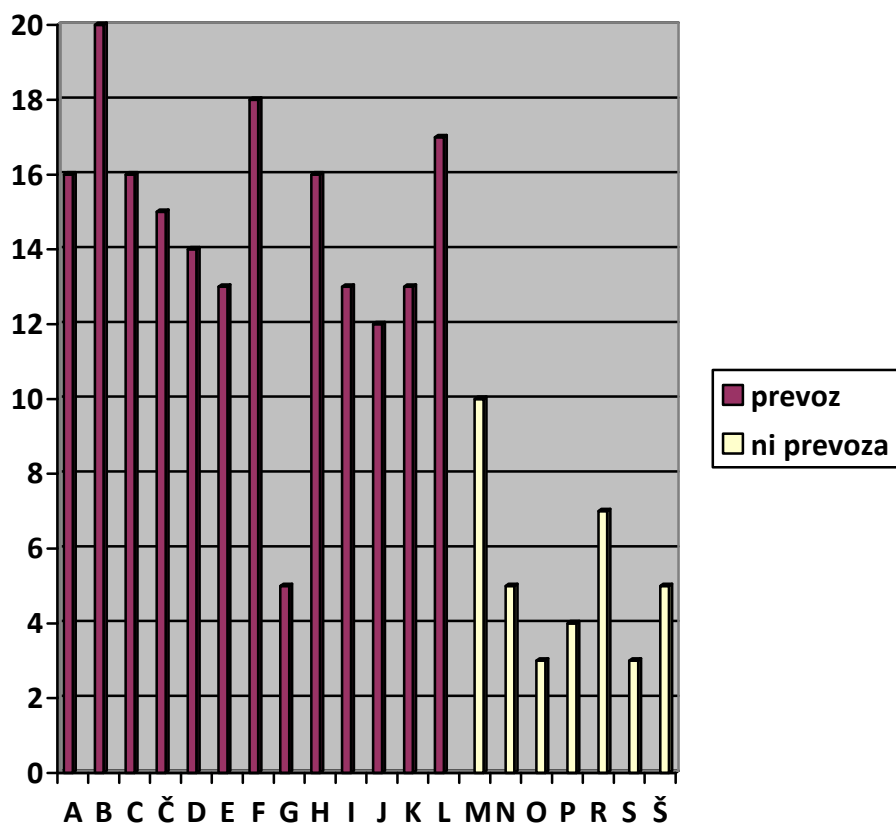
	št.otrok na dejavnostih s prevozom
A	16
B	20

C	16
Č	15
D	14
E	13
F	18
G	5
H	16
I	13
J	12
K	13
L	17

Tabela 4.6. Število otrok na dejavnostih brez prevoza

	št.otrok na dejavnostih brez prevoza
M	10
N	5
O	3
P	4
R	7
S	3
Š	5

Grafikon 4.15 Število otrok na dejavnostih s prevozom in brez prevoza

legenda:

- A - 8.12.2007 – ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC-u v Ljubljani
- B - 22.1.2008 – ura pravljic v Knjižnici Grosuplje
- C - 6.2.2008 – ogled risanke Čebelji film v Kulturnem domu Grosuplje
- Č - 22. - 24.4.2008 - ure pravljic v Knjižnici Grosuplje (različne starostne skupine)
- D - 29.12.2008 - ogled lutkovne predstave Trnjulčica v Lutkovnem gledališču v Ljubljani
- E - 25.in 27.2.2009 - ure pravljic v Knjižnici Grosuplje (starostni skupini 3-6 let in 7-10 let)
- F - 28.7.2009 - obisk živalskega vrta v Ljubljani
- G - 12.8.2009 -obisk Gasilske brigade v Ljubljani
- H - 19.9.2009 - kiparske delavnice v Ivančni Gorici
- I - 23.in 25.9.2009 - ure pravljic v Knjižnici Grosuplje (starostni skupini 3-6 let in 7-10 let)
- J - 1.10.2009 - ogled lutkovne predstave Muca Copatarica v Kulturnem domu Grosuplje
- K - 5.11.2009 - ogled lutkovne predstave Pedenjped v Kulturnem domu Grosuplje
- L - 14.11.2009 - ogled risanke Garfield in festival zabave v kinu Kolosej v Ljubljani
- M - 27.3.2008 – ogled risanke Alvin in veverički v Kulturnem domu Grosuplje
- N - 30.5.2008 - športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju
- O - 20.11.2008 - ogled lutkovne predstave Sneguljčica v Kulturnem domu Grosuplje

P - 8.1.2009 - ogled lutkovne predstave Čebelica Maja v Kulturnem domu Grosuplje

R - 29.1.2009 - ogled risanke Madagaskar 2 v Kulturnem domu Grosuplje

S - 13.3.2009 – ustvarjalno - izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke-Žabje dogodivščine 1 v Knjižnici Grosuplje

Š - 5.6.2009 - ustvarjalno izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke-Žabje dogodivščine 2 v Knjižnici Grosuplje

Največji obisk je bil na dejavnostih z organiziranim prevozom, in sicer je bila to prva ura pravljic v Knjižnici Grosuplje v januarju 2008 (20 udeležencev), sledil mu je obisk živalskega vrta v Ljubljani (18 udeležencev). Dejavnosti s prevozom so bile številčno občutno bolje obiskane kot tiste, kjer prevoz ni bil zagotovljen. Razen izleta na Gasilsko brigado, kjer je bilo le 5 udeležencev, se je število udeležencev na dejavnostih s prevozom gibalo med 12 in 20 otroki. Na dejavnostih brez prevoza se je število udeležencev na dejavnostih gibalo med 3 in 10 otroki. Dejavnosti s prevozom so bile torej približno 2 do 4 krat bolje obiskane kot tiste brez prevoza. Na dejavnostih brez prevoza sta bili najbolj obiskani risanki v Kulturnem domu Grosuplje - Alvin in veverički (10 udeležencev) in Madagaskar 2 (7 udeležencev).

5. RAZPRAVA

Z raziskavo sem želela ugotoviti, koliko je bilo vloženega navora v izvajanje integracijskega projekta *Korak k soncu – Korako ku kham* (v nadaljevanju *integracijski projekt*) in v kolikšni meri so bili doseženi cilji projekta. Pred samim izvajanjem *integracijskega projekta* se romski otroci niso vključevali v dejavnosti v lokalnem okolju. Prav tako *Knjižnica* in *Kulturni dom* nista izvajala nobenih aktivnosti za romske otroke, vendar je obstajala ideja o vključevanju. Kodelja (2006) meni, da otrokom iz kulturno osiromašenega okolja niso dostopne možnosti pridobivanja pomembnih veščin in znanj, ki so nujne za uspešno šolanje. Meni, da so zato nujno potrebni t.i. kompenzacijski programi, »...da bodo lahko pod enakimi pogoji tekmovali z drugimi otroki«. (*ibid.* 44) *Knjižnica* in *Kulturni dom* sta po vključitvi v *integracijski projekt* pričela redno izvajati dejavnosti za romske otroke. Po vključitvi v *integracijski projekt* so romski otroci pričeli obiskovati naravoslovne, kulturne in družboslovne dejavnosti.

Košak Babuder (2008: 167) pravi, da so »...otroci, ki so izobraževalno neuspešni, v nevarnosti, da bodo kot odrasli brezposelni in da se bodo znašli na socialnem obrobju in posledično v revščini«. Romski otroci so po vključitvi v *integracijski projekt* pridobili znanja, ki so lahko koristna tako v šolskem sistemu kot tudi izven: znanja s področja kulturnih dejavnosti, slovenskega jezika, znanja s področja naravoslovnih dejavnosti in spoznavnanja družbenega okolja. Na doživljajski ravni so pridobili večje zavedanje o upoštevanju meja oz. pravil vedenja, opazne so spremembe v čustvovanju in odzivanju na okolje. Poleg tega so pridobili večji dostop do resursov v skupnosti. Kot pomemben vir pri učenju romskim otrokom pomagajo naslednje veščine in znanja, za katere navajajo, da so jih pridobili v okviru *integracijskega projekta*: boljše znanje slovenskega jezika, zbranost pri aktivnostih, spremembe v obnašanju, preseganje strahu pred institucijo in ljudmi ter večji dostop do resursov v skupnosti. Glede doseganja ciljev *integracijskega projekta* intervjuvanci opažajo manjše razlike v izboljšanju slovenskega jezika po vključitvi v projekt. Pridobitev novih znanj lahko romskim otrokom blaži učinke izobraževalne neuspešnosti in zmanjša njene posledice. Košak Babuder (*op.cit.*: 169) pravi, da »...dolgo trajajoča ali kronična revščina lahko pri otroku povzroči primanjkljaje določenih znanj in veščin«. Poleg tega revščina vpliva tudi na psihosocialni razvoj otroka. Revnim otrokom so tudi v manjši meri dostopne pristočasne aktivnosti, saj predstavljajo za starše dodaten strošek.

Vključitev v *integracijski projekt* pa je za romske starše prostovoljna in brezplačna, torej ne predstavlja finančnega stroška in jim tudi tako olajšuje dostop do dejavnosti v lokalnem okolju. Brezplačen je tudi prevoz in vstopnina na dejavnosti. Košak Babuder (*op.cit.*: 189) meni, da manj spodbudno okolje »...že v predšolskem obdobju vpliva na razvoj potrebnih predznanj, sposobnosti in spretnosti za uspešno šolsko delo...« Meni, da je potrebno za izboljšanje teh predznanj »...zgodnje in dovolj intenzivno ukrepanje«. (*ibid.*) *Integracijski projekt* vključuje otroke med drugim in desetim letom starosti in s tem nudi možnost romskim otrokom, da v zgodnjem otroštvu presežejo primanjkljaje v primerjavi z neromskimi otroki.

Dragoš in Leskošek (2003) navajata, da socialni kapital vsebuje tri lastnosti: navzočnost pomembnih virov, dosegljivost teh virov in njihovo uporabnost. *Integracijski projekt* je z organiziranjem dejavnosti za romske otroke pripomogel k dostopnosti novih dejavnosti, omogočil dosegljivost dejavnosti in uporabnost le – teh. Organiziranje dejavnosti je omogočilo romskim otrokom dostop do novih dejavnosti, ki se jih prej sploh niso udeleževali. Dosegljivost dejavnosti romskim otrokom je bila zagotovljena tudi tako, da so vsi romski otroci imeli optimalne pogoje za obisk dejavnosti (organiziranje prevoza na večino dejavnosti). Uporabnost novih virov se odraža tako v pridobitvi novih znanj, sprememb na doživljajski ravni ter veščin in znanj, ki so jih otroci pridobili in jim pomagajo pri učenju oz. izobraževanju. *Integracijski projekt* je tako lahko prispeval k večanju socialnega kapitala romskih otrok. Dejavnosti so romski otroci obiskovali skupaj z drugimi – neromskimi otroki (razen ure pravljič v *Knjižnici*). Kump (2003: 167) pravi, »...da se med enakimi ustvarja socialni kapital, ki ima omejeno vrednost, in je v nenehni nevarnosti, da bo razvrednoten«. *Integracijski projekt* je z vključevanjem romskih otrok v dejavnosti, kjer so bili prisotni tudi neromski otroci ustvaril možnosti, da je bil romskim otrokom dostopen socialni kapital v polnem in ne zgolj v omejenem obsegu. Na nekaterih dejavnostih je bilo omogočeno skupno participiranje na dejavnosti, nekatere dejavnosti pa so bile organizirane na način, da so romski otroci imeli direkten stik z neromskimi oz. so skupaj z njimi soustvarjali dejavnost. Ule (2005: 33) pravi, da imamo lahko predsodke za »...dominantne socialne reprezentacije diskriminiranih ali marginaliziranih socialnih skupin«. Romom prevladujoči družbeni diskurzi pogosto očitajo neinteligentnost, nezanimanje za izobraževanje, ne vključevanje itd. O tem govori tudi Macura Milovanović (2006), ki je v svoji raziskavi v beograjskem romskem naselju Deponija ugotovila, da učiteljice, ki učijo romske otroke, gojijo do njih številne predsodke, kot so npr. nediscipliniranost, nemotiviranost, konfliktnost in zaostalost v razvoju.

O romskih starših pa so menile, da so neskrbni, nezainteresirani, neodgovorni in necivilizirani. Moja raziskava kaže, da so se romski otroci vključevali na dejavnosti, ki so bile izobraževalnega pomena in so pokazali motiviranost za njihovo obiskovanje. Košak Babuder (2008: 176) pravi, da imajo otroci, ki živijo v revščini, »...v takem okolju manj spodbud za pridobivanje znanja, ob težavah v šoli pa imajo za pomoč slabše možnosti«. Raziskava kaže, da so bili romski starši zadovoljni, da njihovi otroci obiskujejo dejavnosti. Brez njihove privolitve otroci sploh ne bi mogli obiskovati dejavnosti. Udeleževali so se jih tudi sami kot spremljevalci in pokazali zanimanje zanje.

Rawls (1973) govori o tem, da morajo biti vsaki osebi zagotovljene enake temeljne pravice. Meni tudi, da morajo biti socialne neenakosti v največjo korist najbolj izključenih skupin. Vse primarne socialne dobrine (svoboda, možnosti, dohodki itd.) bi morale biti porazdeljene enako med vse ljudi. *Integracijski projekt* z vključevanjem romskih otrok povečuje dostopnost do dobrin eni najbolj izključenih skupin. Romski otroci iz Grosuplja so zaradi izključenosti iz izobraževalnega sistema (neredno obiskovanje osnovne šole, izključenost iz predšolske vzgoje) prikrajšani predvsem na kulturnem nivoju. *Integracijski projekt* je to presegel, saj je romskim otrokom omogočil vključevanje v dejavnosti. Kavkler (2008: 10) pravi, da »...pravica do inkluzivne vzgoje in izobraževanja omogoča vsem otrokom, da se uspešno učijo skupaj, kar terja upoštevanje razlik med njimi«. Romskim otrokom so z *integracijskim projektom* postale dostopne iste dejavnosti, ki so dostopne tudi neromskim. Na dejavnostih so srečevali druge otroke in se dejansko tudi učili eden od drugega. Pomemben vidik obiskovanja dejavnosti pa je bil tudi včlanjenost. Clement Morrison (2008a: 23) pravi, da je »...pri inkluziji pomembno, da te sprejmejo, da nekam pripadaš in da si član skupnosti«. O tem vidiku govori tudi Čačinovič Vogrinčič s sodelavci (2005: 13), ki pravi, da če človek »...ni ukoreninjen, če nima kje biti in komu pripadati, potem je naša strokovna naloga, da ga vključimo«. Temu sem sledila pri vzpostavitvi *integracijskega projekta*, k večanju včlanjenosti romskih otrok v lokalno skupnost, kamor tudi pripadajo, saj so njen sestavni del. Schmidt (2003) pa govori o tem, da je integracija vsebuje pravico »biti drugačen« in se ne usmerja k asimilaciji ampak k preseganju izključevanja. *Integracijski projekt* je projekt, ki vključuje izključeno skupino romskih otrok v dejavnosti v lokalnem okolju. Otroke vključuje v dejavnosti, ki so namenjene tudi ostalim otrokom, torej jih ne stigmatizira, ampak »normalizira«. S tem povečuje njihove možnosti za participacijo.

Eno od načel antirasističnega socialnega dela je vključevanje Romov kot akterjev v proces spreminjanja njihovega življenja (Urh 2003b). Romski otroci in starši so bili v projekt aktivno vključeni, otroci so podajali svoje želje glede dejavnosti in se dejavnosti udeleževali, starši pa so sodelovali poleg idej tudi pri razdeljevanju vabil na dejavnosti. Torej so bile vse dejavnosti organizirane v partnerskem odnosu skupaj z otroki in starši. Aktivna participacija je tako izključeni skupini romskih otrok povečala moč. Eno od načel etnično občutljivega socialnega dela (Urh 2009) je skupnostno socialno delo s pripadniki etničnih skupin. *Integracijski projekt* je skupnostni projekt in se odziva na dejanske potrebe romskih otrok v Grosuplju. Twelvetreets (1991) pravi, da si skupnostno socialno delo prizadeva za večjo kakovost življenja. Romski otroci pred integracijskim projektom niso obiskovali nobenih dejavnosti. Sedaj jih obiskujejo, pridobili so tudi nekatera znanja, izboljšali znanje slovenščine, kar je povečalo kvaliteto njihovega življenja. Pridobili so tudi veščine, ki jim pomagajo pri učenju, kar kaže na to, da projekt izenačuje možnosti do izobraževanja in povečuje možnost za višjo stopnjo izobrazbe. O tem govorita tudi Kobal Grum in Kobal (2009: 41), ki navajata, da »...prizadevanja za učinkovito socialno integracijo omogočajo boljše pogoje tako za optimalnejši psihosocialni razvoj otrok, kot za doseganje višje učne uspešnosti«. Rapoša Tajnšek (1990) meni, da je skupnostni socialni delavec ključna oseba pri ustvarjanju podpornih mrež v skupnosti. *Integracijski projekt* je vzpostavil sodelovanje z dvema pomembnima institucijama v Grosuplju – Knjižnico Grosuplje in Kulturnim domom Grosuplje. Tako je prispeval k ustvarjanju nove podporne mreže za romske otroke. Zaradi projekta sta namreč instituciji pričeli redno izvajati dejavnosti za romske otroke, ki jih prej ni bilo. V skupnostnem socialnem delu je namreč pomembno, da se povezujemo z že obstoječimi službami in tako povečujemo dostop do resursov v skupnosti. Podatki kažejo, da so otroci v tem konkretnem projektu pridobili pri dostopu do resursov v skupnosti.

Raziskava je tudi pokazala, da so romski otroci in starši srednje zadovoljni s termini dejavnosti. Dejavnosti si želijo v poletnem času ter v drugi polovici dneva. *Direktorica Knjižnice* si želi dejavnosti v dopoldanskem času in ne poleti, *vodja ZKDG* pa v jesensko – spomladanskem terminu. Intervjuvanci imajo torej različne želje glede terminov. Termini, ki ustrezajo *Knjižnici*, so npr. povsem nasproti terminom, ki ustrezajo staršem in otrokom. Otroci in starši so zadovoljni z lokacijami, kjer se izvajajo dejavnosti. Intervjuvanci so večinoma zadovoljni z dolžino trajanja dejavnosti, pri romskih otrocih in starših pa se pojavlja tudi želja po daljših dejavnostih.

Direktorica Knjižnice dopušča možnost, da bi se dejavnosti podaljšale pod določenimi pogoji. Romski otroci in starši si želijo več in daljše dejavnosti projekta, kar dokazuje njihovo željo po vključevanju v skupnost in nasprotuje dominantnim diskurzom, ki v medijih poudarjajo, da se Romi ne želijo vključevati. Ravno tako si želijo več dejavnosti strokovne sodelavke, kar pomeni, da tudi lokalna skupnost kaže željo po vključevanju romskih otrok. Iz tega lahko sklepamo, da ima projekt možnost nadgrajevanja programa in širjenja mrež ter povezovanja z institucijami v lokalnem okolju, kar je tudi bistvo skupnostnih projektov. Starši in strokovni sodelavki so zadovoljni z organizacijo projekta. Strokovni sodelavki izražata zadovoljstvo zaradi sodelovanja z izvajalci *integracijskega projekta*. Romski starši so zadovoljni s kvaliteto prevoza na dejavnosti. Prevoz je bistveno vplival na število udeležencev na dejavnostih. Ko ni bilo prevoza, sta bili najbolj obiskani risanki, najmanjši obisk pa je bil na lutkovnih predstavah in ustvarjalno – izobraževalnih delavnicah v *Knjižnici*. Intervjuvanci si želijo večjega števila dejavnosti. Strokovni sodelavki izražata zadovoljstvo, da je zaradi *integracijskega projekta* obisk romskih otrok večji kot pred tem. Intervjuvanci večinoma izražajo zadovoljstvo s številom prostovoljk na dejavnostih, vendar si skoraj polovica staršev želi, da bi število prostovoljcev bilo večje. Starši in *direktorica Knjižnice* so z usposobljenostjo prostovoljk zadovoljni, *vodja ZKDG* meni, da morajo prostovoljke osvojiti še nekaj veščin, predvsem boljše razumevanje romske kulture in njihovega doživljanja. Obe strokovni sodelavki sta zadovoljni s sodelovanjem in navajata nekaj predlogov za izboljšanje sodelovanja. Pri večini dejavnosti je vidno, da so bili starši in otroci z njimi zadovoljni. Manj zadovoljni so bili z uro pravljič in ustvarjalno delavnico v ŠKUC – u v Ljubljani, športnim dnevom romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju in lutkovno predstavo v Lutkovnem gledališču v Ljubljani. *Direktorica Knjižnice* je bila malo bolj zadovoljna z dejavnostmi kot *vodja ZKDG*.

Dejavnosti so najbolj pogosto obiskovali desetletniki in najmanj pogosto dveletniki. Najvišja povprečna prisotnost posameznega otroka na dejavnostih glede na romsko naselje je v naselju Oaza, najmanjša pa v naselju Ponova vas. Naselje Oaza je najbolj komunalno urejeno naselje v občini Grosuplje, Ponova vas pa najslabše. Flaker (1999) ugotavlja, da so urejene bivanjske razmere pogoj reintegracije v družbene tokove. Otroci iz naselja Oaza imajo namreč najbolj ugodne stanovanjske pogoje in posledično največje možnosti in želje po vključevanju, otroci iz naselja Ponova vas pa nimajo niti najosnovnejših bivanjskih pogojev.

To kaže na to, da so tudi znotraj romske skupnosti razlike med stopnjo vključenosti posameznega naselja v lokalno okolje. Bivanjske razmere romskih naselij v Grosuplju so torej povezane s stopnjo participacije otrok na dejavnostih. Mlajši otroci (dve in triletniki) so se v manjši meri vključevali v *integracijski projekt*. To je lahko posledica ne vključevanja romskih otrok v predšolsko vzgojo in manjšega zaupanja staršev do vključevanja otrok. Uporabila sem tudi zelo majhen vzorec (še posebej pri otrocih), zato ni možno splošiti mojih ugotovitev na podobne projekte. Podatke sem v večji meri pridobila z metodo spraševanja, ki pa ni vedno najbolj zanesljiva. Mogoče bi bila primerna za evalvacijo projekta tudi metoda opazovanja, saj bi lahko po vsaki dejavnosti beležila opažanja o napredkih posameznega otroka in nato analizirala opažanja iz poročil o dejavnostih, lahko bi primerjala tudi naselja med sabo in različne starostne skupine. Morala bi poiskati tudi načine, kako dobiti podatke od mlajših otrok, saj so bili intervjuvani le otroci, ki so stari devet do deset let. To bi lahko naredila s skupinskim intervjujem ali s slikovnimi ocenjevalnimi lestvicami, primerni določeni starostni skupini. Vidno je bilo tudi, da so tako otroci kot starši dosti bolje ocenili svoje znanje slovenščine oz. znanje svojih otrok, kot pa ga zaznavam sama. Na več mestih so odgovorili, da so že pred *integracijskim projektom* znali slovensko, da se niso naučili novih besed ipd. Da to ne drži, je bilo razvidno tudi iz mojega intervjuvanja, kjer sem še posebej staršem razložila vsako vprašanje na veliko možnih načinov, da so razumeli, kaj jih sprašujem. Starostna razlika je bila med njimi zelo velika – intervjuvani otroci so bili stari med 9 in 10 let, starši pa med 21 in 46 let. To kaže dejansko na kompleksne posledice funkcionalne nepismenosti in izključevanja odraslih Romov iz izobraževanja. Mlajša generacija je vsekakor bolj vključena v izobraževanje kot starši. Starši in otroci so imeli tudi zelo malo uvida v pridobljeno znanje v okviru *integracijskega projekta*, zato so dejansko navedli zelo skop nabor veščin in znanj.

V analiziranem obdobju je bilo v okviru projekta izvedenih 21 dejavnosti, mnogih dejavnosti se niso spomnili takoj ali so skoraj pozabili nanje. Nekaj staršev mi je povedalo, da niso niti kaj dosti razmišljali o tem, kaj naj bi njihovi otroci na dejavnostih pridobili, ampak so bili zgolj veseli, da so šli na izlet, kljub temu da jim je bil predstavljen namen projekta ob pričetku njegovega delovanja. Tak odziv si lahko razlagam kot posledico dejstva, da je to sploh prvi projekt, ki redno vključuje romske otroke iz Grosuplja na dejavnosti v lokalnem okolju, zato starši potrebujejo čas, da dobijo uvid v napredke njihovih otrok in prepoznajo namen projekta.

Omejitev pri pridobivanju podatkov pa je vsekakor tudi dejstvo, da sem zbiranje podatkov pričela delati v maju 2010, zadnja dejavnost pa je bila v novembru 2009, torej se je šlo za neke vrste *post festum* evalvacijo. Starši in otroci, ravno tako strokovne sodelavke, so torej mogoče že deloma pozabile pomembne informacije, ki so se tako v tem procesu kasnejše evalvacije izgubile. Zanimivo se mi je zdelo, da so na dejavnostih brez prevoza otroci najbolj obiskovali risanke in manj lutkovne predstave in ustvarjalno – izobraževalne delavnice. Menim, da je najbrž to posledica dejstva, da so jim risanke bolj blizu kot kulturno – izobraževalne vsebine, vendar je moj vzorec premajhen, da bi to lahko z gotovostjo trdila. Na število vključenih otrok iz posameznega naselja je močno vplival tudi prevoz. Ko prevoza ni bilo, so večinoma dejavnosti obiskovali le otroci iz naselja Oaza, ko pa je prevoz bil zagotovljen, so se dejavnosti udeleževali otroci iz vseh naselij. Torej ni možno povsem zagotovo trditi, da imajo otroci iz naselja Oaza največjo željo po vključevanju. Na število vključenih otrok v dejavnostih je vplival tudi letni čas, saj so bile dejavnosti v zimskem času redkeje obiskane ali pa so se jih udeležili zgolj tisti otroci, ki so imeli »čiste obleke«. Tudi tukaj je možno govoriti o povezavi med socialnimi razmerami in vključevanjem v okolje.

Število otrok je bilo večkrat odvisno tudi od bolezni otrok (še posebej pozimi je veliko prehladnih obolenj, pljučnic) in družinskih razmer, ki so v naseljih večkrat nestabilne. Spominjam se dogodka, ko je oseba umrla, nakar celotno naselje ali vsaj nekaj družin ni želelo participirati dalj časa na dejavnostih, kar je vplivalo na strukturo udeležencev. Zgodili so se tudi konflikti med določenimi družinami, zaradi česar niso želele poslati otrok na dejavnost. Družine namreč niso želele, da bi bili otroci družine, s katero so bili v konfliktu, prisotni v istem prostoru, pri isti dejavnosti. Tudi otroci so se včasih sporekli na dejavnosti in potem naslednjič nekoga ni bilo. Tukaj lahko govorimo o povezavi dinamike odnosov med ljudmi in vključevanja v okolje. Ravno tako je ob mojem prihodu v naselje, ko sem prišla po otroke, bila pogosto udeležba otrok odvisna od mojega vztrajanja in prepričevanja, zakaj je pomembno, da se otrok udeleži dejavnosti. Včasih se je zgodilo, da je isti starš dovolil otroku na dejavnost, naslednjič je spet prevladal strah itd. Menim, da se je veliko otrok udeležilo dejavnosti tudi zato, ker sem bila zelo vztrajna pri pogovorih s starših o pomenu obiskovanja dejavnosti. Še posebej prvo leto izvajanja projekta je bilo prisotno veliko strahu, da bi se otroku kaj zgodilo na dejavnosti.

Moja osnovna ideja ob pričetku izvajanja *integracijskega projekta* je bila, da bodo vsi otroci hodili sami na dejavnosti, čeprav sem se zavedala, da bo to težko, ker se starši precej bojijo za svoje otroke, saj niso navajeni, da hodijo kamorkoli brez njih. Vendar se je pokazalo, da to ne bo povsem mogoče. Zaradi tega sem morala sprejeti kompromis s starši, da na vsako dejavnost dovolim nekaj odraslim, da spremljajo otroke. Ob tem sem seveda predvidela njihove »delovne naloge« na dejavnostih, saj nisem želela, da so zgolj pasivni spremljevalci, če smo jih že »morali vzeti s seboj«. Število odraslih se je od začetka izvajanja projekta močno zmanjšalo, ker so dobili pozitivne povratne informacije s strani otrok, saj otroci komaj čakajo, da gredo na izlet. Poleg tega so videli, da je za njihovo varnost dobro poskrbljeno. Včasih je bila prisotnost staršev prednost, včasih pa slabost. Prednost je bila, da so starši pomagali otrokom vključevati se na dejavnost, pomagali prostovoljkam pri vodenju večje skupine otrok in prevajali iz slovenščine v romščino otrokom, če kaj niso razumeli. Včasih pa se je zgodilo, da so starši nehote »ovirali« vključevanje lastnega otroka. Namreč otrok je bil zato pogosto zgolj ob svojem staršu in se je premalo vključeval med svoje vrstnike, tako romske kot neromske. Nek oče se vedno, ko gre s svojim petletnim otrokom na dejavnost, izolira od ostalih in želi imeti nadzor nad tem, kaj bo njegov otrok počel in kaj ne. Večkrat je tudi namerno oviral delo prostovoljk, saj je odklonilen do našega dela. Torej v takih primerih je spremljanje ovira, vendar se je izkazalo, da so tudi starši pridobili veliko veščin in znanj s spremljanjem otrok in s sodelovanjem na dejavnostih, zato spremljanje ohranjamo. Schmidt (2001) pravi, da se je v zadnjem času tudi v slovenskem prostoru uveljavila partnerska vloga staršev v vzgojno – izobraževalnem procesu.

Vključevanje staršev je namreč zelo pomemben dejavnik pri vključevanju njihovih otrok, saj so starši skrbniki otroka in imajo velik vpliv na njegovo vključevanje, zato je tudi pomembno, da se jih ne izključuje. Clement Morrison (2008b: 197) pravi, da obstaja »...močna povezanost med vključitvijo staršev in vzgojno – izobraževalnimi rezultati učencev«. Prepričana sem, da bi brez udeležbe spremljevalcev obisk otrok upadel, seveda ne drastično, ker je nekaj staršev že od začetka pustilo otroke same, nekaj pa jih je postopoma nehalo hoditi zraven. Po mojih opazanjih so imeli na udeležbo največji vpliv starši, zelo redko se je zgodilo, da bi kateri otrok sam izrazil, da ne želi na dejavnost. Torej če je bil starš ali drugi odrasli spremljevalec (sestra, brat, sosed), ki vedno hodi z otrokom, z doma ali je zbolel oz. ni imel časa, potem se je včasih zgodilo, da starši otroka samega niso pustili, četudi je otrok jokal in vztrajal, da želi it.

Vseeno pa sem vztrajala, da če se le da, otroci hodijo na dejavnosti sami, saj opažam, da je več pozitivnih vplivov, če gredo sami na dejavnost, še posebej predšolski otroci, ki ne obiskujejo vrtca in potrebujejo izkušnje pred pričetkom osnovnošolskega izobraževanja, saj je drugače prehod pogosto zelo težak. Žal nekaj družin iz naselja Smrekec 1, kjer je veliko otrok, ki bi lahko bilo vključenih v *integracijski projekt*, ne želi participirati zaradi konfliktov z naseljem Smrekec 2 kljub večkratnim pogovorom s strani izvajalcev *integracijskega projekta*. Zaradi tega zaenkrat ni nobenih novih načrtov za vključevanje teh družin, ker v dveh letih niso pokazale nobenega konkretnega interesa, čeprav mislim, da želje obstajajo, vendar so konflikti tako zakoreninjeni, da so močnejši od želje po vključevanju. Ti vzorci se žal prenašajo tudi na otroke. To se vidi na samih dejavnostih, saj moram biti zelo pozorna na konflikte med družinami. Včasih se zgodi, da starši pristanejo, da otroka pustijo, vendar le, če zagotovim, da ne bo sedel zraven otroka, ki je iz družine, s katero so v konfliktu. Ne sodim, koliko je konflikt resen, vendar vidim, da je zanje to resno, zato to upoštevam in spoštujem njihovo odločitev, saj brez upoštevanja uporabnika ni možno izvajati nobene aktivnosti. Vseeno pa sem se držala tega, da so na sami dejavnosti otroci bili skupaj in da sem izvajala mediacijo ter dala jasno sporočilo, da na dejavnosti ne želim, da se prenašajo konflikti od doma, vendar jih ni možno spregledati. Preveč moči pa jim ni ustrezno dati, ker bi potem otroci razumeli, da podpiram konflikt. Vsi ti dejavniki in verjetno še marsikateri drugi, ki jih ne bom navajala, ker niso toliko povezani z namenom raziskave, vplivajo na to, da je izvajanje *integracijskega projekta* večkrat otežkočeno. Torej je vključeno število otrok na dejavnosti pogosto variiralo zaradi več dejavnikov, ki so zmanjševali obisk.

Na to je opozorila tudi vodja Kulturnega doma Grosuplje, ki si želi vnaprej vedeti število romskih otrok, ki bodo prišli na dejavnost – ogled risanke ali lutkovne predstave, saj mora to vedeti zaradi števila kart in rezervacij sedežev v kinu, vendar ji tega nikoli nisem mogla povedati niti približno, saj se pogosto otroci in starši odločijo o participiranju na dejavnosti neposredno pred odhodom kombija iz naselja. To je povzročilo tudi težave Kulturnem domu, saj so se morali prilagajati tem oviram. Z večino dejavnosti so bili starši in otroci po mojih pridobljenih podatkih zadovoljni, vendar zaradi majhnosti vzorca ne morem zagotovo trditi, da to velja za vse. Ravno tako sem zaradi majhnosti vzorca najbrž pridobila zgolj omejen uvid v znanja in veščine, ki so jih otroci pridobili v integracijskem projektu. Intervjuvala sem samo dve strokovni sodelavki, s katerima v projektu redno sodelujemo. Tako sem dobila okrnjene podatke o sodelovanju institucij z izvajalci *integracijskega projekta*.

Projekt namreč sodeluje v zelo okrnjeni obliki tudi še z nekaj institucijami v lokalnem okolju, ampak sem presodila, da od njih ne bi mogla pridobiti podatkov, ker smo pri njih večinoma izvedli le eno dejavnost.

6. SKLEPI

- Integracijski projekt za romske otroke iz Grosuplja je močno povečal možnosti romskih otrok za obiskovanje dejavnosti v lokalnem okolju in okolici.
- Dejavnosti za romske otroke so vir zmanjševanja primanjkljajev predznanj, še posebej v zgodnjem obdobju otroštva.
- Integracijski projekt je prispeval k rednemu izvajanju dejavnosti za romske otroke v Knjižnici Grosuplje in Kulturnem domu Grosuplje in tako ustvaril novo mrežo podpore za romske otroke.
- Integracijski projekt otroke vključuje v dejavnosti, ki so namenjene tudi ostalim (neromskim) otrokom in posledično prispeva k njihovi destigmatizaciji.
- Integracijski projekt je povečal vključenost romskih otrok v lokalno skupnost.
- Integracijski projekt je skupnostni projekt in se odziva na dejanske potrebe romskih otrok v Grosuplju.
- Romski otroci in starši so bili v integracijskem projektu vključeni kot akterji spreminjanja lastnega življenja.
- Romski otroci so pridobili na dejavnostih integracijskega projekta znanja na več področjih, poleg tega so vidne tudi spremembe na doživljajski ravni in večji dostop do resursov v lokalni skupnosti, kar je verjetno povečalo kakovost njihovega življenja.
- Romski otroci so na dejavnostih pridobili več znanj, ki so jim v pomoč pri učenju, kar lahko prispeva k izenačevanju možnosti do izobraževanja.
- Romskim otrokom se je zaradi obiskovanja dejavnosti izboljšalo znanje slovenskega jezika.
- Romskim otrokom se je zaradi integracijskega projekta povečal obseg socialnega kapitala.
- Intervjuvanci se razhajajo v željah glede terminov dejavnosti.
- Romski otroci in starši si želijo daljše dejavnosti.
- Starši in strokovne sodelavke so zadovoljni z organizacijo dejavnosti.
- Organiziran prevoz na dejavnosti je močno povečal obisk romskih otrok.
- Na dejavnostih brez prevoza so se romski otroci v največjem številu udeleževali ogleda risank.

- Intervjuvanci si želijo več dejavnosti, kar kaže na željo tako romske skupnosti kot lokalnih institucij po vključevanju romskih otrok ter nasprotuje prevladujočim diskurzom o tem, da se Romi ne želijo vključevati in da lokalne institucije nimajo posluha za vključevanje Romov.
- Starši si želijo večje število prostovoljk na dejavnostih.
- Prostovoljke, ki spremljajo otroke na dejavnosti, so po mnenju staršev dovolj usposobljene.
- Strokovne sodelavke so zadovoljne s sodelovanjem z izvajalci integracijskega projekta.
- Starši in otroci so večinoma zadovoljni z dejavnostmi integracijskega projekta.
- Starejši otroci v večjem številu obiskujejo dejavnosti kot najmlajši.
- Najbolj pogosto obiskujejo dejavnosti otroci iz naselja Oaza (najbolj urejeno naselje), najmanj pogosto pa iz naselja Ponova vas (najslabši pogoji bivanja), kar kaže na to, da tudi med romskimi naselji obstajajo razlike v komunalni urejenosti, ki se morda povezujejo s stopnjo vključevanja otrok v integracijski projekt.
- Romski starši so navkljub prevladujočim diskurzom o neizinteresiranosti motiviranja lastnih otrok za izobraževanje, spodbujali svoje otroke za obiskovanje dejavnosti integracijskega projekta.
- Starši/odrasli sorodniki, prijatelji, ki so spremljevalci otrok, so lahko na dejavnostih pozitivna pridobitev, včasih pa tudi nenamerna »ovira«, vendar je bistveno, da se z njimi vzpostavi partnerski odnos.

7. PREDLOGI

- Organizirati skupnostne projekte, ki so lahko eden od pomembnih virov učenja novih veščin, znanj in s tem večanja socialnega kapitala za romske otroke v lokalnih skupnostih, kjer živijo Romi.
- Organizirati skupnostne projekte z namenom večjega vključevanja romskih otrok v lokalno skupnost.
- Organizirati dejavnosti za romske otroke, predvsem najmlajše, ki imajo največ možnosti za preseganje primanjkljajev znanj in veščin v primerjavi z neromskimi otroki.
- Romske otroke vključiti v dejavnosti, kjer bodo lahko v večji meri izboljšali znanje slovenskega jezika kot na dosedanjih dejavnostih.
- Pri terminih dejavnosti je potreben kompromis zaradi različnih želja intervjuvancev.
- Omogočiti reden prevoz na vse dejavnosti integracijskega projekta.
- Organizirati je potrebno več in daljše dejavnosti.
- Razširiti kontinuirano delovanje integracijskega projekta na več institucij v lokalnem okolju.
- Na dejavnostih je potrebno zagotoviti večje število prostovoljcev, ki bodo spremljali otroke.
- Poiskati načine, kako vzpodbuditi najmlajši starostni skupini (dve in tri leta) za večjo udeležbo na dejavnostih.
- Poiskati načine, da bi motivirali otroke iz Ponove vasi za bolj pogosto udeleževanje na dejavnostih integracijskega projekta.
- Pogovarjati se s starši o pomenu obiskovanja dejavnosti in o njihovih strahovih glede varnosti otrok, da bi zagotovili otrokom čim večjo udeležbo in da bi starši bolje razumeli pomen izvajanja integracijskega projekta; s tem krepimo tudi njihovo moč in posledično moč celotne romske skupnosti.
- Vztrajati, da otroci hodijo na dejavnosti s čim manj spremljevalci, ker to prinaša največ prednosti vključevanja, kar je tudi cilj projekta.
- Vključiti spremljevalce romskih otrok, ki prihajajo na dejavnosti, na način, da bodo v podporo otroku pri vključevanju in ne ovira.
- Ugotoviti možnosti za izboljšanje funkcionalne pismenosti staršev in otrok.
- Seznanitev lokalnih institucij o tem, kako razmere življenja romskih otrok vplivajo na njihovo participacijo.

- Beležiti opažanja napredkov in ovir na dejavnostih za vsakega otroka.
- Vključiti v evalvacijo projekta tudi najmlajše otroke.
- Redno izvajati evalvacijo projekta z namenom izboljševanja njegovih aktivnosti.

8. OPOMBE

¹ Več o tem govori Špela Urh (2009) v svoji doktorski disertaciji z naslovom »Etnično občutljivo socialno delo z Romi.«

² Države kandidatke za vstop v Evropsko unijo leta 2001 ob nastanku Poročila »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin« so bile: Estonija, Latvija, Bolgarija, Češka, Madžarska, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija. Poročilo se je osredotočilo na analizo položaja manjšin v teh državah. 1. maja 2004 so od prej naštetih držav vstopile v EU: Estonija, Latvija, Češka, Madžarska, Litva, Poljska, Slovaška in Slovenija. 1. januarja 2007 pa sta v EU vstopili še Bolgarija in Romunija.

³ Več o tem v Zakonu o osnovni šoli (Uradni list RS, 81/2006), še posebej v 6. členu, ki govori o »učnem jeziku.«

⁴ Ta povezava je prisotna v pesmi Nika Grafenauerja »Glasbenik«, ki govori o glasbeniku Pedenjpedu, ki mu je »Cigan« ukradel inštrument.

⁵ Več o tem še posebej v 4. členu Zakona o osnovni šoli (Uradni list RS, 81/2006), ki govori o »izpolnitvi osnovnošolske obveznosti.«

⁶ Beri opombo št.1.

⁷ Več o tem v Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju (Uradni list RS, 72/2006), še posebej v 13., 14., 15. in 23. členu, ki določajo obseg obveznega zdravstvenega zavarovanja, zavarovane osebe in pravice iz obveznega zdravstvenega zavarovanja.

⁸ Beri opombo št.1.

⁹ Več o tem v 101.a členu, ki navaja imena občin, katerim pripada pravica do izvolitve romskega svetnika.

¹⁰Več o tem še posebej v 3. in 4. členu Zakona o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, 96/2005, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200596&stevilka=4191>).

¹¹Vir navedenih izjav tehnik zanikanja rasizma so osebni etnografski dnevniški zapiski socialnega dela z Romi v Grosuplju (2004-2011).

9. LITERATURA

Babič Ivaniš, N., Urh, Š., Klopčič, V., Adamič, M. (2006), Raziskava izobraževalnih in poklicnih interesov Romov. V: Žagar, N. (ur.), *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome - PISR*. Črnomelj: ZIK (197-241).

Best, S. (2005), *Understanding Social Divisions*. London: Sage publications.

Boljka, P., Krnjić, S. (2006), Cigani/Romi v knjigah znanja: podoba ciganske/romske kulture in načina življenja v enciklopedijah. V: Jezernik, B. (ur.), »*Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi*«: *narativne podobe Ciganov/Romov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (33-56).

Branston, G., Stafford, R. (2003), *The media students book*. London, New York: Routledge.

Butler, T., Watt, P. (2007), *Understanding social inequality*. London: Sage publications.

Clement Morrison, A. (2008a), Razvoj inkluzije v ZDA. V: Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Viola, S., *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (21-29).

- (2008b), Vloga staršev pri izobraževanju otrok s posebnimi potrebami. V: Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Viola, S., *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (197-204).

Cvahte, B. (2004), Realnost človeških stisk v pobudah varuhu človekovih pravic. V: Gornik, J., Novak, T., Ernst, Z., Vraber, S., Naglič, T. (ur.), *Zbornik 1. posveta na temo Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino in Mladinski svet Slovenije (111-115).

Čačinovič Vogrinčič, G. (2003), Jezik socialnega dela. *Socialno delo*, 42, 4-5 (Kongres socialnega dela 2002 – izbrani plenarni in osrednji prispevki): 199-204.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl N., Možina M. (2005), Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (Zbirka Katalog socialnega dela).

Dominelli, L. (1988), *Anti – Racist Social Work*. London: Macmillan.

- (1995), Antirasistične perspektive v evropskem socialnem delu. *Socialno delo*, 34, 3: 181-193.
- (2007), Multi – Ethnic Europe: Diversity and the Challenges of »Race«, Racism, Ethnicity and Nationalism. V: Zaviršek, D., Zorn, J., Rihter, L., Žnidarec Demšar, S. (ur.), *Ethnicity in Eastern Europe: A Challenge for Social Work Education*. Ljubljana: FSD (19-38).

Dosta!Dovolj!Osvobodimo se predsodkov, spoznajmo Rome (2009). Ljubljana: Informacijski urad Sveta Evrope v RS in Urad vlade RS za narodnosti (priročnik).

Dragoš, S. (2005a), Moč – navodila za uporabo. V: Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S., *Krepitev moči*. Ljubljana: FSD (Zbirka Katalog nalog socialnega dela): 10-47.

- (2005b), Multikulturalizem – rešitev ali problem? V: Leskošek, V. (ur.), *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (41-79).

Dragoš, S., Leskošek, V. (2003), *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Erjavec, K., Hrvatin, B.S., Kelbl, B. (2000), *Mi o Romih: diskriminatorni diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute.

Fairclough, N. (1995), *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Harlow: Longman.

Flaker, V. (1999), Stanovanjske težave ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami in možne rešitve. V: Mandič, S. (ur.), *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (43-70).

Greif, T. (2005), Odrešitelji nacije. V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04: Če ne boš priden, te bomo dali Slovincem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (94-105).

Ivanc, R. (2008), *Bivanjski pogoji Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (diplomska naloga).

Jalušič, V. (2001), Ksenofobija ali samozaščita? V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 01*. Ljubljana: Mirovni inštitut (12-43).

Janko Spreizer, A. (2002), *Vedel sem, da sem Cigan - rodil sem se kot Rom: znanstveni razizem v raziskovanju Romov*. Ljubljana: Institutum Studiorum Humanitatis - Fakulteta za podiplomski humanistični študij.

Jordan, B. (1996), *A Theory of Poverty and Social Exclusion*. Cambridge: Polity Press.

Kallen, E. (2004), *Social inequality and social injustice: a human rights perspective*. New York: Palgrave Macmillan.

Kavkler, M. (2008), Opredelitev inkluzivne vzgoje in izobraževanja. V: Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Viola, S., *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (9-20).

Kobal Grum, D., Kobal, B. (2009) (ur.), Pravica do inkluzije. V: Kobal Grum, D., Kobal, B. (ur.), Celeste, M., Dremelj, P., Smolej, S., Nagode, M., *Poti do inkluzije*. Ljubljana: Pedagoški inštitut (37-41).

Kodelja, Z. (2006), *O pravičnosti v izobraževanju*. Ljubljana: Krtina (prva izdaja).

Kodila, S. (2001), *Problematika dokumentacije o romskih otrocih na osnovni šoli s prilagojenim programom*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (diplomska naloga).

Košak Babuder, M. (2008), Inkluzivna vzgoja in izobraževanje otrok, ki izhajajo iz manj spodbudnega okolja zaradi revščine. V: Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Viola, S., *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo (167-195).

Krek, J. (2005), Izvedbeni model izobraževanja romskih učencev za OŠ Bršljin. V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04: Če ne boš priden, te bomo dali Slovencem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (6-15).

Kump, S. (2003), Socialni kapital in izobraževanje odraslih. V: Adam, F., Makarovič, M. (ur.), Podmenik, D., Rončević, B., Tomšič, M., Vidovič, U., *Socialni kapital v Sloveniji*. Ljubljana: Založba Sophia (148-169).

Kuzmanić, T. (2003), Ksenofobija v nekdanji SFR Jugoslaviji in v postsocialistični Sloveniji. V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 02*. Ljubljana: Mirovni inštitut (14-33).

Leskošek, V. (1996), *Koncepti socialnega dela med teorijo in prakso*. Ljubljana: Filozofska fakulteta (magistrska naloga).

- (2005a), Globalne neenakosti. *Socialno delo*, 44, 4-5 (Globalne neenakosti): 241 -249.
- (2005b), Izključevalska socialna politika nove vlade. V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04: Če ne boš priden, te bomo dali Slovencem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (82-93).
- (ur.) (2005c), Sovražni govor kot dejanje nasilja. V: *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (81-95).

Macura Milovanović, S. (2006), *Otroci iz Deponije: pedagoški vidiki vključevanja romskih otrok v izobraževalni sistem – analiza akcijskega eksperimenta*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Maslow, A.H. (1943), A Theory of Human Motivation, *Psychological Review*, 50: 370 – 396.

Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo (študijsko gradivo).

- (1998), *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo, druga izdaja).

Mevlja, B. (2004), Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost. V: Gornik, J., Novak, T., Ernst, Z., Vraber, S., Naglič, T. (ur.), *Zbornik I. posveta na temo Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za mladino in Mladinski svet Slovenije (67-68).

Miliband, R. (1988), Class Analysis. V: Giddens, A., Turner, J. (ur.), *Social Theory Today*. Stanford: Stanford University Press (325-346).

Mills W., C. (2007), Multiculturalism as/and/or anti-racism? V: Laden, A.S., Owen, D. (ur.), *Multiculturalism and Political Theory*. New York: Cambridge University Press (89-114).

Milošević Arnold, V. (2009), Prostor kot sestavina strokovnega dela. V: Milošević Arnold, V., Urh, Š. (ur.), *Terensko delo: Institucionalni, javni in zasebni prostori socialnega dela*. Ljubljana: FSD (7-19).

Payne, M. (1997), *Modern Social Work Theory*. Houndmills: Macmillan (druga izdaja).

Petković, B. (2003), Romi v Sloveniji – tujci za vedno? V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 02*. Ljubljana: Mirovni inštitut (54-75).

Petrovski, T. (2003), Identiteta in kultura Romov. V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija in Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (195-200).

Rapoša Tajnšek, P. (1990), Skupnostni pristop kot osnovni princip socialnega dela. *Socialno delo – časopis za teorijo in prakso*, 1–3 (Teoretični koncepti socialnega dela in izobraževanje): 63–68.

- (1993), Skupnostno socialno delo in skupnostna usmeritev v praksi socialnega dela v Sloveniji. *Socialno delo – časopis za teorijo in prakso*, 32, 5–6 (Socialna Slovenija): 139–151.

Rawls, J. (1973), *A Theory of Justice*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.

Repič, J. (2006), Medkulturni dialog med Romi in civili kot strategija izključevanja. V: Jezernik, B. (ur.), *»Zakaj pri nas žive Cigani in ne Romi«: narativne podobe Ciganov/Romov*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (197-210).

Rommelspacher, B. (2003), Socialno delo in človekove pravice. *Socialno delo*, 42, 4-5 (Kongres socialnega dela 2002 – izbrani plenarni in osrednji prispevki): 205-209.

Rudaš, D. (2003), Večno vprašanje: So Romi res tako slabi, kot nekateri trdijo? V: Klopčič, V., Polzer, M. (ur.), *Evropa, Slovenija in Romi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (107-111).

Schmidt, M. (2001), Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami v osnovno šolo. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Schmidt, T. (2003), Stabilizacija/integracija. *Socialno delo*, 42, 4 –5 (Kongres socialnega dela 2002 – izbrani plenarni in osrednji prispevki): 311-318.

Schuringa, L. (2005), *Community work and Roma inclusion*. Utrecht: International Foundation.

Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin (2001). Budapest: Open Society Institute.

Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin v Sloveniji (2002). Budapest: Open Society Institute.

Škerjanc, J. (2005), Kakovost življenja, participacija in vpliv. V: Dragoš, S., Leskošek, V., Petrovič Erlah, P., Škerjanc, J., Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (ur.), *Krepitev moči*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (Zbirka Katalog nalog socialnega dela): 48 – 58.

Štrukelj, P. (2004), *Tisočletne podobe nemirnih nomadov: zgodovina in kultura Romov v Sloveniji*. Ljubljana: Družina.

Thompson, N. (1995), V podporo antidiskriminacijski akciji. *Socialno delo*, 34, 5: 273- 280.

Twelvetrees, A. (1991), *Community Work*. London: Macmillian.

Ule, M. (2005), Predsodki kot mikroideologije vsakdanjega sveta.V: Leskošek, V. (ur.), *Mi in Oni: Nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (21-40).

Urh, Š. (2003a), Anticiganizem v Evropi.V: *Časopis za kritiko znanosti*, 31, 213-214. Ljubljana: Študentska založba (160-176).

- (2003b), *Položaj etničnih manjšin v Sloveniji*. Tipkopis.
- (2006), Pregled študij in projektov s področja romske tematike v Sloveniji.V: Žagar, N. (ur.), *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome - PISR*. Črnomelj: ZIK (173-195).
- (2007), Preseganje institucionalnega, kulturnega in osebnega rasizma v socialnem delu (poročilo). *Socialno delo*, 46, 4-5: 233-237.

- (2009), *Etnično občutljivo socialno delo z Romi*. Ljubljana: FSD (doktorska disertacija).

Urh, Š., Žnidarec Demšar, S. (2005), Izključujoči mehanizmi vključevanja Romov.V: *Poročilo skupine za spremljanje nestrpnosti 04: Če ne boš priden, te bomo dali Slovencem*. Ljubljana: Mirovni inštitut (36-51).

Vermeersch, P., Ram, M. (2009), The Roma. V: Rechel, B. (ur.), *Minority Rights in Central and Eastern Europe*. London, New York: Routledge (61- 73).

Videmšek, P. (2008), Krepitev moči kot temeljno orodje socialnega dela. *Socialno delo*, 47, 3-6 (Recenzirani članki in drugi prispevki na temo 3. kongresa socialnega dela – Maribor, 10.-12.10.2007: Socialno delo za enake možnosti za vse): 209-217.

Zaviršek, D. (2001), Lost in Public Care: The Ethnic Rights of Ethnic Minority Children.V: Dominelli, L., Lorenz, W., Soydan, H. (ur.), *Beyond racial divides: Ethnicities in social work practice*.Aldershot: Ashgate (171 – 188).

- (2003), Notranja nasprotja socialnega dela pri uresničevanju človekovih pravic v postmodernih družbah. *Socialno delo*, 42, 4-5 (Kongres socialnega dela 2002 – izbrani plenarni in osrednji prispevki): 219 – 229.
- (2005), Tleči razizem zahodnih demokracij. *Socialno delo*, 44, 4-5 (Globalne neenakosti): 241–258.
- (2007), Pathologized Ethnicities and Meaningful Internationalism. V: Zaviršek, D., Zorn, J., Rihter, L., Žnidarec Demšar, S. (ur.), *Ethnicity in Eastern Europe: A Challenge for Social Work Education*. Ljubljana: FSD (7-17).

Zaviršek, D., Škerjanc, J. (2000), Analiza položaja izključenih družbenih skupin v Sloveniji in predlogi za zmanjševanje izključenosti v sistemu socialnega varstva. *Socialno delo*, 39, 6: 387-419.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu. Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.

Zorn, J. (2003), Antirasistična perspektiva v socialnem delu: kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo*, 42, 4-5 (Kongres socialnega dela 2002 – izbrani plenarni in osrednji prispevki): 303 - 310.

Zupančič, J. (2006), Funkcije in problemi romskih naselij v luči boljše družbene integracije Romov. V: Žagar, N. (ur.) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome - PISR*. Črnomelj: ZIK (56-74).

Žnidarec Demšar, S. (2004a), *Antidiskriminatorna perspektiva v socialnem delu*. Tipkopolis.

- (2004b), *Uvod v razumevanje skupnostnega socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (delno študijsko gradivo za predmet Skupnostno socialno delo).
- (2006), Romi kot objekt toleriranja večine. V: Žagar, N. (ur.) *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome - PISR*. Črnomelj: ZIK (42-53).

Žnidarec Demšar, S., Urh, Š. (2005), Socialno delo z Romi – sistem kontrole ali sistem pomoči. *Socialno delo*, 44, 4-5 (Globalne neenakosti): 325- 331.

SPLETNI VIRI

Državni zbor Republike Slovenije, Ustava Republike Slovenije.

<http://www.dz-rs.si/?id=150&docid=27&showdoc=1> (4.12.2009).

European Roma rights center, Roma and the right to education - Roma in the educational systems of central and eastern Europe. <http://www.errc.org/cikk.php?cikk=53> (2.12.2009).

European Roma rights center, The Situation of Roma in an Enlarged European Union (2004). <http://www.errc.org/db/00/E0/m000000E0.pdf> (2.12.2009 - 10.1.2010).

Informacijski urad Sveta Evrope v Republiki Sloveniji, Priporočilo Odbora ministrov državam članicam EU o boljšem dostopu Romov in potujočih skupin v Evropi do zdravstvenega varstva.

http://www.coe.si/res/dokument/download.php?id=/res/dokument/10401_1.doc&url=/res/dokument/10401_1.doc&title=priporocilo_rec_2006_10_odbora_ministrov.doc (10.12.2009).

Ministrstvo za šolstvo in šport, Romi: Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004). http://www.mss.gov.si/si/delovna_podrocja/razvoj_solstva/projekti/enake_moznosti/#c842 (4.12.2009).

Občinski odbor Slovenske demokratske stranke (SDS) Grosuplje, Romski svetnik v občinskem svetu občine Grosuplje? <http://www.grosuplje.sds.si/news/28298> (5.1.2010).

Razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih. Uradni list RS, 53/2007 (18.12.2009).

Republika Slovenija, Varuh človekovih pravic, Mednarodni pravni akti s področja človekovih pravic, Evropska socialna listina, Uradni list RS, 24/1999. <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/svet-evrope/evropska-socialna-listina> (3.12.2009).

Spletna stran Klemna Koniča, odgovor osebe *Blackrider* (30.10.2006). <http://www.klemen.fraj.net/?p=492> (23.12.2009).

Statistični urad Republike Slovenije, Najpogostejši priimki. http://www.stat.si/imena_top_priimki.asp (18.7.2010).

Statistični urad Republike Slovenije, 1. oktober – mednarodni dan starejših. http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1180 (11.12.2009).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o lokalni samoupravi. Uradni list RS, 72/1993. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199372&stevilka=2629> (18.12.2009).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o lokalni samoupravi. Uradni list RS, 51/2002.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200251&stevilka=2484> (18.12.2009).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o medijih. Uradni list RS, 35/2001.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200135&stevilka=2043> (6.1.2010).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o medijih. Uradni list RS, 60/2006.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200660&stevilka=2536> (8.1.2010).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o osnovni šoli. Uradni list RS, 81/2006.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200681&stevilka=3535> (4.12.2009).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o Radioteleviziji Slovenija. Uradni list RS, 96/2005.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200596&stevilka=4191> (6.1.2010).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji, Uradni list RS, 33/2007. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200733&stevilka=1762> (3.12.2009).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Uradni list RS, 72/2006. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200672&stevilka=3075> (7.1.2010).

Uradni list Republike Slovenije, Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju. Uradni list RS, 76/2008. <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200876&stevilka=3348> (17.12.2009).

Urad vlade Republike Slovenije za narodnosti, Nacionalni program ukrepov za Rome vlade Republike Slovenije za obdobje 2010 – 2015.
http://www.uvn.gov.si/fileadmin/uvn.gov.si/pageuploads/pdf_datoteke/Program_ukrepov.pdf (7.4.2010).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, Poslanstvo Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. <http://www.ess.gov.si/slo/Predstavitev/Poslanstvo/Poslanstvo.htm> (15.12.2009).

OSTALI VIRI

Osebni etnografski dnevniški zapiski socialnega dela z Romi v Grosuplju (2004 – 2011)

Statut društva Romi gredo naprej – *Roma džan angle* Grosuplje

10. PRILOGE

10.1 Vprašalniki

INTEGRACIJSKI PROJEKT ZA ROMSKE OTROKE V GROSUPLJU – KORAK K SONCU – KORAKO KU KHAM

VPRAŠALNIK ZA ROMSKE STARŠE

Vprašalnik je namenjen romskim staršem iz Grosuplja, katerih otroci sodelujejo v integracijskem projektu za romske otroke – Korak k soncu (Korako ku kham). V prvem delu vprašalnika želim izvedeti, kako uspešni in učinkoviti so po Vašem mnenju cilji integracijskega projekta, v drugem delu vprašalnika pa me zanima Vaša ocena prizadevanja oz. vloženega napora v pripravo in izvedbo integracijskega projekta. Zadnji del vprašalnika je namenjen Vaši oceni posameznih dejavnosti integracijskega projekta. Pridobljeni podatki so anonimni in bodo uporabljeni izključno v raziskovalnem delu moje diplomske naloge, katere namen je pridobiti podatke za izboljšanje integracijskega projekta.

SPLOŠNI PODATKI

datum:

spol: Ž M

kraj pogovora: Smrekec 1 Smrekec 2 Pri Nikotu Oaza Ponova vas

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt:

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine:

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

1. V katere dejavnosti, kje in kako pogosto, se je vključeval vaš otrok /otroci pred vključitvijo v integracijski projekt? Če se je/so vključeval/i v dejavnosti, naštejte, kje so potekale, kdo jih je izvajal, kdo vse je v teh dejavnostih sodeloval ter kako pogosto se je/so otrok/otroci v dejavnosti vključeval/i?
2. V katere dejavnosti se Vaš otrok/otroci vključuje/jo zdaj? Kje so potekale, kdo jih je izvajal, kdo vse je v teh dejavnostih sodeloval in kako pogosto se otrok/otroci v te dejavnosti vključuje/jo?
3. Kakšne razlike, (če jih sploh), opazate v znanju slovenskega jezika pri Vašem otroku/otrocih, odkar je vključen/ so vključen/i v integracijski projekt?
4. Katera nova znanja, spretnosti in kompetence opazate, da je/so Vaš otrok/otroci pridobili, odkar so vključeni v integracijski projekt?
5. Katere veščine, tehnike, so tiste, ki jih je Vaš otrok/otroci pridobil v integracijskem projektu in mu po Vaši oceni pomagajo pri učenju?

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

6. V katerem letnem času (oz. v katerih letnih časih) ti bolj ustreza izvajanje integracijskega projekta? Kako Vam je všeč, da so aktivnosti izvedene v popoldanskih urah in ob vikendih? Kakšne spremembe (če sploh) bi si želel/a glede terminov?
7. Kako ocenjujete/kaj mislite o lokacijah izvajanja dejavnosti integracijskega projekta? Če z njimi niste zadovoljni, ali lahko podate predloge drugih lokacij za izvajanje projekta?
8. Kako ocenjujete dolžino/trajanje posamezne dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?

9. Kako vidite/kako ocenjujete organizacijo dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
10. Kako ocenjujete kvaliteto prevoza, ki je bila otrokom zagotovljena za obisk dejavnosti integracijskega projekta? Kako ste organizirali prevoz Vašega/ih otrok/a na dejavnosti v obdobju, ko prevoz zaradi omejenih finančnih sredstev projekta ni bil zagotovljen? V kolikšni meri je zaradi nezagotavljanja prevoza s strani organizatorja dejavnosti obisk Vašega/ih otrok/a bil manjši?
11. Kaj menite o številu/kako ocenjujete število dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
12. Kako ocenjujete število prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
13. Kako ocenjujete usposobljenost prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	ni dobro ni slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje						
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani						
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju						

obisk vrtca Tinkara v Grosuplju						
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)						
ogled živalskega vrta v Ljubljani						
ogled Gasilske brigade v Ljubljani						
kiparske delavnice v Ivančni Gorici						
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						

INTEGRACIJSKI PROJEKT ZA ROMSKE OTROKE V GROSUPLJU – KORAK K SONCU – KORAKO KU KHAM

VPRAŠALNIK ZA ROMSKE OTROKE

Vprašalnik je namenjen romskim otrokom iz Grosuplja, ki sodelujejo v integracijskem projektu za romske otroke – Korak k soncu (Korako ku kham). V prvem delu vprašalnika želim izvedeti, kako uspešni in učinkoviti so po tvojem mnenju cilji integracijskega projekta, v drugem delu vprašalnika pa me zanima tvoja ocena prizadevanja oz. vloženega napora v pripravo in izvedbo integracijskega projekta. Zadnji del vprašalnika je namenjen tvoji oceni posameznih dejavnosti integracijskega projekta. Pridobljeni podatki so anonimni in bodo uporabljeni izključno v raziskovalnem delu moje diplomske naloge, katere namen je pridobiti podatke za izboljšanje integracijskega projekta.

SPLOŠNI PODATKI

datum:

spol: Ž M

kraj pogovora: Smrekec 1 Smrekec 2

Pri Nikotu

Oaza

Ponova vas

čas vključenosti v integracijski projekt:

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

1. Kaj si se novega naučil/a, odkar hodiš na dejavnosti?
2. Katere nove slovenske besede si se naučil/a, odkar hodiš na dejavnosti? Kako ocenjuješ svoje znanje slovenskega jezika v primerjavi s časom, preden si začel/a hoditi na te dejavnosti?
3. Kaj od tega, kar počnemo na dejavnostih integracijskega projekta, ti pomaga pri učenju za šolo?

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

4. V katerem letnem času (oz. v katerih letnih časih) ti bolj ustreza izvajanje integracijskega projekta? Kako ti je všeč, da so aktivnosti izvedene v popoldanskih urah in ob vikendih? Kakšne spremembe (če sploh) bi si želel/a glede terminov?
5. Kaj misliš o lokacijah, kjer se izvajajo dejavnosti integracijskega projekta? Če z njimi nisi zadovoljen/a, ali lahko poveš predloge, kje bi lahko še potekal integracijski projekt?
6. Se ti zdi, da so bile dejavnosti dovolj dolge ali ne? Kako dolge dejavnosti bi si želel/a?
7. Se ti zdi, da je bilo dovolj dejavnosti? Kako pogosto bi si želel/a dejavnosti? Katere dejavnosti bi si še želel/a?

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				

športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju				
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani				
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)				
ogled živalskega vrta v Ljubljani				
ogled Gasilske brigade v Ljubljani				
kiparske delavnice v Ivančni Gorici				
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani				

INTEGRACIJSKI PROJEKT ZA ROMSKE OTROKE V GROSUPLJU – KORAK K SONCU – KORAKO KU KHAM

VPRAŠALNIK ZA STROKOVNE SODELAVCE

Vprašalnik je namenjen strokovnim sodelavcem, ki sodelujejo z integracijskim projektom za romske otroke – Korak k soncu (Korako ku kham). V prvem delu vprašalnika želim izvedeti, kako uspešni in učinkoviti so po Vašem mnenju cilji integracijskega projekta, v drugem delu vprašalnika pa me zanima Vaša ocena prizadevanja oz. vloženega navora v pripravo in izvedbo integracijskega projekta. Zadnji del vprašalnika je namenjen Vaši oceni posameznih dejavnosti integracijskega projekta, izvedenih v Vaši instituciji (Knjižnici Grosuplje). Pridobljeni podatki so anonimni in bodo uporabljeni izključno v raziskovalnem delu moje diplomske naloge, katere namen je pridobiti podatke za izboljšanje integracijskega projekta.

SPLOŠNI PODATKI

datum:

kraj pogovora:

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

1. V katere dejavnosti in kako pogosto, so se v Vaši instituciji (Knjižnici Grosuplje) vključevali romski otroci pred vključitvijo v integracijski projekt? Če so vključevali v dejavnosti, naštejte, kdo jih je izvajal, kdo vse je v teh dejavnostih sodeloval ter kako pogosto so se romski otroci v dejavnosti vključevali?
2. V katere dejavnosti se romski otroci v Knjižnici Grosuplje vključujejo zdaj? Kdo jih izvaja, kdo vse v teh dejavnostih sodeluje in kako pogosto se romski otroci v te dejavnosti vključujejo?
3. Kakšen vpliv (če sploh) menite, da ima obiskovanje dejavnosti v Knjižnici Grosuplje na izboljšanje znanja slovenskega jezika romskih otrok?
4. Katera nova znanja, spretnosti in kompetence menite, da so romski otroci morebiti pridobili, odkar se udeležujejo dejavnosti integracijskega projekta v Knjižnici Grosuplje?
5. Katere veščine, tehnike, ki so jih po Vašem mnenju otroci pridobili z obiskovanjem dejavnosti integracijskega projekta v Knjižnici Grosuplje, jim lahko po Vaši oceni pomagajo pri učenju?

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

6. V katerem letnem času (oz. v katerih letnih časih) Vam bolj ustreza izvajanje integracijskega projekta v Knjižnici Grosuplje? Kako Vam je všeč, da so aktivnosti izvedene v popoldanskih urah? Kakšne spremembe (če sploh) bi si želeli glede terminov?
7. Kako ocenjujete dolžino/trajanje posamezne dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
8. Kako vidite/kako ocenjujete organizacijo dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
9. Kaj menite o številu/kako ocenjujete število dejavnosti integracijskega projekta, izvedenih v Knjižnici Grosuplje? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
10. Kako ocenjujete število prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
11. Kako ocenjujete usposobljenost prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
12. Kako vidite sodelovanje Vaše institucije z integracijskim projektom za romske otroke v Grosuplju? Kakšni so Vaši morebitni predlogi za nove dejavnosti oz. razvijanje sodelovanja med integracijskim projektom in Knjižnico Grosuplje?

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROGRAMA

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje					

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)					
---	--	--	--	--	--

INTEGRACIJSKI PROJEKT ZA ROMSKE OTROKE V GROSUPLJU – KORAK K SONCU – KORAKO KU KHAM

VPRAŠALNIK ZA STROKOVNE SODELAVCE

Vprašalnik je namenjen strokovnim sodelavcem, ki sodelujejo z integracijskim projektom za romske otroke – Korak k soncu (Korako ku kham). V prvem delu vprašalnika želim izvedeti, kako uspešni in učinkoviti so po Vašem mnenju cilji integracijskega projekta, v drugem delu vprašalnika pa me zanima Vaša ocena prizadevanja oz. vloženega navora v pripravo in izvedbo integracijskega projekta. Zadnji del vprašalnika je namenjen Vaši oceni posameznih dejavnosti integracijskega projekta, izvedenih v Vaši instituciji (Kulturni dom Grosuplje). Pridobljeni podatki so anonimni in bodo uporabljeni izključno v raziskovalnem delu moje diplomske naloge, katere namen je pridobiti podatke za izboljšanje integracijskega projekta.

SPLOŠNI PODATKI

datum:

kraj pogovora:

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

1. V katere dejavnosti in kako pogosto, so se v Vaši instituciji (Kulturnem domu Grosuplje) vključevali romski otroci pred vključitvijo v integracijski projekt? Če so se vključevali v dejavnosti, naštejete, kdo jih je izvajal, kdo vse je v teh dejavnostih sodeloval ter kako pogosto so se romski otroci v dejavnosti vključevali?
2. V katere dejavnosti se romski otroci v Kulturnem domu vključujejo zdaj? Kdo jih izvaja, kdo vse v teh dejavnostih sodeluje in kako pogosto se romski otroci v te dejavnosti vključujejo?
3. Kakšen vpliv (če sploh) menite, da ima obiskovanje dejavnosti v Kulturnem domu na izboljšanje znanja slovenskega jezika romskih otrok?
4. Katera nova znanja, spretnosti in kompetence menite, da so romski otroci morebiti pridobili, odkar se udeležujejo dejavnosti integracijskega projekta v Kulturnem domu Grosuplje?
5. Katere veščine, tehnike, ki so jih po Vašem mnenju otroci pridobili z obiskovanjem dejavnosti integracijskega projekta v Kulturnem domu, jim lahko po Vaši oceni pomagajo pri učenju?

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

6. V katerem letnem času (oz. v katerih letnih časih) Vam bolj ustreza izvajanje integracijskega projekta v Kulturnem domu Grosuplje? Kako Vam je všeč, da so aktivnosti izvedene v popoldanskih urah? Kakšne spremembe (če sploh) bi si želeli glede terminov?
7. Kako ocenjujete dolžino/trajanje posamezne dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?

8. Kako vidite/kako ocenjujete organizacijo dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
9. Kaj menite o številu/kako ocenjujete število dejavnosti integracijskega projekta, izvedenih v Kulturnem domu Grosuplje? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
10. Kako ocenjujete število prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
11. Kako ocenjujete usposobljenost prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta? Kakšni so Vaši morebitni predlogi?
12. Kako vidite sodelovanje Vaše institucije z integracijskim projektom za romske otroke v Grosuplju? Kakšni so Vaši morebitni predlogi za nove dejavnosti oz. razvijanje sodelovanja med integracijskim projektom in Kulturnim domom Grosuplje?

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje					
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje					

10.2 Intervjuji z romskimi starši

INTERVJU 1

datum: 30.4.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Oaza

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 1

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: 1 leto 11 mesecev

1. Ni hodil nikamor do tega programa.
2. Šel je v živalski vrt, v kino v Grosuplje, v kino Kolosej, šel je enkrat gasilce gledat. Organizirala jih je prostovoljka Lili Zupančič. Ostali romski otroci so zraven sodelovali. Zelo pogosto se vključuje v te dejavnosti.
3. Ne opažam razlik.
4. Naučil se je sedeti na miru, poslušati pravljice. Naučil se je bolj govoriti slovensko zaradi gledanja risank, lutkovnih predstav. Ko smo šli na obisk v vrtec, je zgubil strah pred vrtcem in potem sem ga vpisala.

Spoznal je nove živali, ki jih je prvič videl v živalskem vrtu. Najbolj je bil vesel, ko je tekel za prašički. Bil je prvič pri gasilcih in je tam videl orodje, vozila. Prvič je imel v roki cev za gašenje požara.

5. Zato, ker je z drugimi otroki sedel na izletih, zdej lažje sedi v vrtcu, ni tako nemiren. Tudi boljše se pogovarja slovensko. Zgubil je strah pred vrtcem, zato zdaj redno hodi in kar noče domov, prej pa se je bal.

6. Najrajši bi videla, da bi bilo poleti. Drugo mi je uredu.

7. Jaz sem zadovoljna z izbiro izletov.

8. Bile so prekratke dejavnosti. Želela bi si, da bi bile daljše.

9. Izleti so bili zelo dobro organizirani.

10. Kvaliteta je kar dobra. Sama sem otroka peljala na dejavnost z očetovim avtom. Na izlete ni hodil nič manj, ko ni bilo prevoza. Smo ga sami peljali.

11. Bilo je srednje število izletov. Želim si, da bi jih bilo več.

12. Bilo je zadosti prostovoljk na izletih.

13. So zadosti usposobljene.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje					X	
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje					X	
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje					X	
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				X S tamalim sem bla tam in pravljičica je bla dolgočasna, samo ena ženska jo je govorila. Ni imela nobenih slik, otrokom ni bilo všeč. Da bi vsaj slike imela, da bi otroci to gledali.		

športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
obisk vrtca Tinkara v Grosuplju						X
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X					
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani						X
kiparske delavnice v Ivančni Gorici						X
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

INTERVJU 2

datum: 30.4.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Oaza

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 1

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: 1 leto 11 mesecev

1. Ni hodil nikamor pred tem programom.

2. Bil je v kinu, v knjižnici, na lutkovnih predstavah, kiparski delavnici. Ne vem, kdo to organizira. Romski otroci iz drugih naselij so tudi sodelovali. V dejavnosti se vključuje včasih.

3. Malo se je naučil slovensko, vidim razlike.
4. Odkar hodi v kino, se bolj zanima za ogled risank, za lutke, sedi bolj pri miru.
5. Ne hodi v vrtec.
6. V poletnem času. Ostalo me ne moti.
7. Z lokacijami sem zadovoljna. Šli bi lahko še na morje.
8. Rada bi daljše dejavnosti.
9. Dejavnosti so bile dobro organizirane.
10. Kvalitetni so bili prevozi. Sami smo otroka peljali, ko ni bilo prevoza. Hodil pa je manjkrat na dejavnosti, ko ni bilo prevoza, ker nismo imeli zmer denarja za bencin.
11. Bilo je premalo dejavnosti.
12. Bilo jih je gluh prav.
13. Prostovoljke so bile odlično usposobljene, se trudijo. Dajo vse od sebe za romske otroke, ker drugi to ne bi delali. Takih je malo.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X Rajš bi vidla, da grejo v Ljubljano risanke gledat, v Grosuplju je dolgčas.		
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje					X	
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani					X	
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					

obisk vrtca Tinkara v Grosuplju					X	
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X					
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)					X	
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici					X	
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X					

INTERVJU 3

datum: 2.5.2010

spol: M

kraj pogovora: Pri Nikotu

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 3

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: vsi otroci – 1 leto 11 mesecev

1. Niso hodili nikamor.
2. Šli so v živalski vrt, obiskovali razne prireditve, šli na lutkovne predstave, na risanke. Izvajala je ta program prostovoljka Lili Zupančič. Še iz drugih naselij so bili romski otroci. Hodili so bolj malo, občasno.
3. Odkar se ukvarjajo z našimi otroki prostovoljke, je velika razlika. Te razlike opaziš tako, da otroci govorijo bolj gladko slovenščino, bolj razumljivo.
4. Videli so nove stvari, ki jih niso še imeli možnost videti. Lahko so videli kakšne nove živali, ki jih še niso videli. So se tudi razvedrili, zaživel, so se bolj razveselili, odkar so izleti, so bolj veseli zdaj. So bolj sproščeni, nekako se znajo lepše obnašati.
5. Npr. če v šoli mora kaj napisat o živalih, je lahko zdej lažje napisal o tem, ker je šel v živalski vrt. Če je videl slona ali zebro, je lahko napisal, kaka je, potem v šoli. Ko so slišali nove pravljice, so lahko v šoli kaj povedali o tem, kaj napisali.

6. Ti izleti naj bi se izvajali nekje v juniju, juliju, med počitnicami, da otrok ne misli na nič drugega, na šolo, da je sproščen. Da je popoldne al pa v soboto, nedeljo, je tut uredu, saj ne morejo bit izleti takrat, ko je šola.

7. Mislim, da so v redu.

8. Bili so zadosti dolgi.

9. Mislim, da je bilo kar v redu organizirano.

10. Glede kvalitete prevoza nimam nobenih pripomb, je super. Otroci so bili doma, prevoza nismo organizirali, ker ni bilo financ. Če so bile, smo jih peljali, če ne pa ne. Takrat niso nikamor šli, ko ni bilo bencina.

11. Vse je odvisno od časa prostovoljk. Nimam pripomb, mi smo zadovoljni, zadosti izletov je. Zadosti mi je, da je nekaj izletov na leto. Važno je, da otrok nekam gre, da vidi nekaj novega.

12. Mislim, da je bilo v redu, da jih je bilo dovolj.

13. Ko je prišla moja punčka domov, mi je rekla, da je vse v redu, da pazite vse otroke, na njihovo varnost, sem zadovoljen.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X					
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
obisk vrta Tinkara v Grosuplju						X

ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X					
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					X
kiparske delavnice v Ivančni Gorici						
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X					

INTERVJU 4

datum: 2.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Pri Nikotu

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 2

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: starejši otrok - 1 leto 1 mesec (do januarja 2009), mlajši otrok - 1 leto 11 mesecev

1. Nikamor niso hodili.
2. Šli so v živalski vrt, lutkovno predstavo so šli gledat, v knjižnici so bili. Izvajala je naša prostovoljka Lili. Bili so drugi romski otroci in prostovoljke, da so bili otroci bolj varni. Če bi bili doma, bi šli na vsak izlet, tako pa so šli le parkrat.
3. Pomaga sploh mlajšim otrokom. Mojemu sinu to veliko pomeni, govori mi o tem, kaj so delali, v živo se razgovori o tem. Ima živ spomin o tem. O vsakem izletu kaj pove, kaj so delali. Boljše zna govorit slovensko.
4. Sploh naši otroci, ki so razigrani, zdaj bolj vejo, da je red, da je neka meja, da ne morejo delati karkoli hočejo. To so se naučili na izletih. Bolj so umirjeni.
5. Vse to jim v šoli pomaga, kar so se naučili na izletih, da se morajo lepo obnašat, da morajo sedeti v miru.
6. Poleti je najlepše. Moja hčerka je bla velik žalostna, ker je v zavodu dolg časa, pa pride domov ob treh, pa velikrat zato ni mogla na izlet. Bi rekla, da je bolj, da bi blo vsaj ob štirih izlet, prej pa ne, ker je zmatrana. Cel dan je v šoli reva.
7. Sem zadovoljna z izleti. Nimam pripomb.

8. Trajanje je čisto v redu. Ni ne prekratko, ne predolgo. Če pa bi bilo predolgo, pa bi se otroci kmalu naveličali. Opazila sem, da zadovoljni grejo in pridejo. Nobeden se ne pritožuje, da so prišli prekmalu.
9. Organizacija je zelo v redu. Če pa grejo kam dlje, pa bi rada videla, da dobijo vsaj sok in sendvič. To jim je potem tudi eno posebno doživetje. To si zapomnijo. Bili so tko veseli, ko so dobili sladoled v živalskem vrtu.
10. Boljše ne bi moglo biti, prevoz je v redu. Edino, da bi včasih šli z vlakom, ker nekateri niso bili še nikoli. Nismo se drugače organizirali, ko ni bilo prevoza, otroci so bili doma. Enkrat smo jih peljali, drugače pa ne. Ni bilo bencina, ni bilo denarja.
11. Mislim, da je zadovoljivo. Rajši bi pa sicer kak izlet več. Ker včasih nas ni doma in potem bi se lahko naslednjič udeležili izleta.
12. Zelo sem zadovoljna s številom, je v redu. Lahko pa bi bila tudi kakšna več.
13. Zelo super. Kolikor sem videla, jaz mogoče lastne otroke ne bi toliko pazila kot one. So res super punce. Se upam pustit otroke na izlete brez problema, da nimam nobene skrbi.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje	X					
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani					X	
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču	X					

v Ljubljani						
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X					
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X					

INTERVJU 5

datum: 7.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Ponova vas

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 5

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: otrok št.1 (najstarejši otrok) – 1 leto 5 mesecev (do maja 2009), otrok št.2, št.3 in št.4 – 1 leto 11 mesecev, otrok št.5: 4 mesece (od julija 2009)

1. Ne, prej niso nikoli hodili nikamor.
2. Šli so na izlete, risanke pogledat, predstave z lutkami. Šli so v Ljubljano, v Grosuplje. Prostovoljke naše so to organizirale. Bile so še druge študentke, pa drugi otroci iz naselij. Pogosto hodijo.
3. Ne vidim razlik, že zdaj zelo razumejo.
4. Malo so se naučili it nekam, veliko so govorili o tem meni, kaj so videli, so bolj veseli ko prej, ko leta niso šli nikamor. Spoznali so druge študentke, druge ljudi. Prvič so videli lutke, ki jih prej niso videli.
5. Ne bojijo se zdej tolk drugih ljudi, zato jih ni strah v šoli.
6. Takrat, ko so počitnice, ko so doma. V bistvu poleti. V redu mi je, da je popoldne in ob vikendih.
7. Sem bila zadovoljna. Tudi oni so bili veseli, kamor so šli.
8. Izleti so bili zadosti dolgi.
9. Zdelo se mi je lepo organizirano.
10. U redu je bila. Enkrat smo jih odpeljali, drugače pa ne. Otroci so hodili dosti manj, ko ni bilo kombija. Ni bilo bencina, denarja.
11. Boljše bi bilo, da je več izletov. Bilo jih je premalo.
12. Bilo je zadosti prostovoljk, ko so šli kam, glih prav.
13. V redu so bile prostovoljke, dovolj znajo. Dosti so pazile na otroke, ko so otroci kam šli z njimi. Nobenkrat so se pritožili otroci.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje	X					
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X					
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju						X
obisk vrtea Tinkara v Grosuplju	X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						X

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani	X					
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X					
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

INTERVJU 6

datum: 7.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Oaza

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 2

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: oba otroka – 1 leto 11 mesecev

1. Prej niso hodili nikamor.
2. Bili so v Ivančni Gorici in so delali kipe, parkrat so šli v kino risanke gledat in lutke. Prostovoljke so te izlete organizirale. Bile so še študentke in drugi romski otroci. Bolj malo so hodili na izlete.
3. So že prej znali slovensko.
4. Nič novega se niso naučili.
5. Nič ni tazga.
6. Poleti. Po tretji uri, ko pridejo iz šole, prej ne morejo na izlete.
7. Za moje otroke so v redu.
8. Glih prav časa so izleti.
9. Bilo je v redu organizirano.
10. Prevoz je bil v redu. Ko ni blo kombija, smo parkrat peljali. Ko pa ni blo za bencin, pa nista šla.
11. Bilo je premalo izletov. Malo več bi si želeli.
12. Bilo je premal prostovoljk, moralo bi jih biti več.
13. Zadost znajo te prostovoljke. Želim pa si, da bi čim več pazile otroke, ko jih kam peljejo.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	ni dobro ni slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X					
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
obisk vrta Tinkara v Grosuplju						X
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X					

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani	X					
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici						X
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

INTERVJU 7

datum: 10.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Smrekec 2

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 2

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: oba otroka - 1 leto 11 mesecev

1. Ne, niso hodili. Sploh niso vedeli, kaj je to it na kakšen izlet.
2. Šli so tiste risanke gledat, šli so v knjižnico. Enkrat so šli v Ivančno kipe delat. Enkrat so šli v Ljubljano pravljico poslušat. Ne vem, kdo je to izvajal. Bili so otroci drugih naselij. Kadar so bili izleti, so šli, ker jim je bilo zanimivo. Komaj so čakali, da so šli.
3. Bolje znajo. Moj sin ni prej nič znal, zdaj pa ve. Tudi moja hčerka se je veliko naučila.
4. V knjižnici so se naučili črke, pa kakšne zdaj znajo napisat, pa znajo tudi povedat, kaj je na sliki gor. Znajo tudi povedat zdaj kakšne pravljice. Spoznali so risanke. Zdaj poznajo vse živali, ker so bili v živalskem vrtu. So rekli, da so videli živali, da so bili lepi, da bi še šli tja.
5. Ne hodijo v vrtec.
6. Takrat, ko je vroče, poleti. V redu mi je tako, kot je, nič ne bi spreminjala.
7. Kam so šli, je bilo zelo lepo. Komaj so čakali, da grejo. Zmer so spraševal, kdaj bodo ti izleti, kdaj boste šli.
8. Bili so čisto zadosti časa na izletu.
9. Dobro je bilo organizirano, bilo je lepo.
10. Ja, v redu je bil prevoz. Ne, nismo otroke sami peljali. Nismo imeli denarja za bencin. Ko ni bilo kombija, so bili otroci doma.
11. Glih tako je bilo dobro, ni pa bilo preveč pogosto. Neki srednjega. Mogoče bi želela še večkrat, da kam grejo.
12. Bilo jih je dost. Sem zadovoljna.
13. Zadost so znale. Nimam pripomb.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje	X					
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani						X
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
obisk vrta Tinkara v Grosuplju	X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						X

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X					
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

INTERVJU 8

datum: 10.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Smrekec 2

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 3

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: otrok št.1 (najstarejši otrok) – 10 mesecev (do oktobra 2008), otrok št.2 in št.3 – 1 leto 11 mesecev

1. Ne, nič. Nikamor niso šli.
2. V knjižnico grejo, v Ljubljano so šli lutke pogledat. Ne vem, kdo je to izvajal. Bili so tudi drugi romski otroki. Niso šli velikrat, bolj malo.
3. Ne, ne vidim razlik. Moji otroki ne slišijo, saj veš. Samo tamala sliši. Ko grejo v knjižnico al pa kam drugam jim to nič ne pomaga za jezik, ker ne vejo, kaj kdo govori.
4. Videli so nove kraje, nove živali.
5. Nič jim ne pomaga, pa tut nočeta v šolo hodit. Tamalo pa nočem dat v vrtec, je premajhna, se boji ljudi.
6. Poleti. Ne zjutri, kasnej je boljš.
7. Zadovoljna sem, v redu je.
8. V redu, glih prav je bilo.
9. V redu je bilo. Mi je bilo všeč.
10. Ja, zadovoljna sem bila s prevozom. Ne, nismo peljali. Nimam avta, drugi pa so skoz brez bencina.
11. Bilo je zadost izletov.
12. Glih prav jih je blo.
13. Zadost znajo.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	ni dobro ni slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje					X	
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje	X					
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani						X
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
obisk vrtca Tinkara v Grosuplju	X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						X
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					

ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici						X
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

INTERVJU 9

datum: 10.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Smrekec 2

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 1

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: 1 leto 11 mesecev

1. Ne, ni hodila nikamor.
2. V živalski vrt, enkrat v knjižnico, na risanko, h gasilcem. Ne vem, kdo je to organiziral. Bili so iz drugih naselij tudi otroci. Parkrat ni šla, drugače pa je pogosto hodila.
3. Ja, velik zna zdaj na slovensko, dosti razume. Velik se je naučila govorit na izletih.
4. Pravlјice, ki jih je slišala, je povedala doma. Videla je nove živali v živalskem vrtu, tigre, leve, opice. Je videla nove risanke, pripoveduje nam o tem.
5. Ne hodi v vrtec. Se bojim zanj.
6. Poleti, ker je vroče, ker lepo je. Pozimi pa ni tako, je mrzlo. Poletje je točno za izlete. V redu je tako, kot je. Če bi bilo zjutraj, otroci ne bi šli. Dolgo spiyo.
7. Jaz sem čisto zadovoljna. Zanimivi izleti so. Kar tako naprej.
8. Nekaj srednjega. Ko so šli v živalski vrt, je ni bilo kar dolgo. Ko so šli v Grosuplje, pa so kar hitro prišli.
9. V redu je bilo organizirano. Vedno so prišli povedat, kdaj bo izlet, točno vse, da sem vedela otroke oblečt.
10. S prevozom sem bila zadovoljna. Ne, nismo nič naredili, hčerka ni šla nikamor. Ni bilo denarja, zato ni šla. Zato je ni bilo nič na izletih, ko ni blo kombija.
11. Bilo je glih prav izletov, ne premalo, ne preveč, neki srednjega.
12. Lohk bi jih blo več.
13. Ne, nič tazga ni, da ne bi znale. Meni je blo zelo všeč, da zelo pazijo na mojo hčerko, primejo jo za roko.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravlјic v Knjižnici Grosuplje	X					

ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje	X					
ura pravljič in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X					
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju obisk vrtca Tinkara v Grosuplju	X X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X					
ustvarjalno - izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X					
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X					

ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X					
--	---	--	--	--	--	--

INTERVJU 10

datum: 14.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Smrekec 1

število otrok v družini, ki so vključeni v integracijski projekt: 1

čas vključenosti v integracijski projekt vseh otrok posamezne družine: 1 leto 11 mesecev

1. Nikjer, samo pri vas je potem hodil na izlete.
2. V živalski vrt je šel z vami, v knjižnico je šel dostikrat, pa na lutke je šel. Študentke so to organizirale, so zrihtale, da so otroci kam šli. Še ti drugi otroci iz naselij so bili, pa prostovoljke, a ne. Šel je zmeri, kadar je bilo, ko so imeli izlete.
3. Boljše ve slovensko, seveda ve.
4. Risati, pisati, videl je živali, ki jih ni videl prej. Bolj je vesel, ker hodi na izlete. Lutke je videl prvič.
5. Vse mu je pomagalo v šoli, čist vse. Res se je velik naučil na teh izletih.
6. Poleti, ker je vroče. Popoldne je v redu, pa tut v soboto in nedeljo.
7. Sem zadovoljna, da gre kamorkoli, samo, da ne bi šli daleč.
8. Glih tapravo. Niste bili dolgo, nekaj srednjega.
9. Lepo je bilo, da je nekam šel. Da nekam gre, da vidi ljudi. Izleti so bili lepo organizirani.
10. Kombi in avtobus sta bla kar v redu, so bili lepo urejeni. Pač ni šel, ko ni blo prevoza. Včasih ni blo denarja, včasih se nam ni dalo peljati ga. Tako pride, včasih nimamo niti za kruh. Prevoz je za nas zelo pomemben, ker drugače ga ne moremo peljat. Ko so prišli domov, so povedali, da je bilo lepo.
11. Bilo je premal izletov. Želela bi več izletov, da bi se otroci veselili, da bi povedali, kje so bili, da bi se imeli lepo. Moj sin je vesel, če kam gre.
12. Več prostovoljk bi moglo biti, da bi pazile na otroke, da se ne bi izgubili.
13. Morale bi bolj paziti na otroke. Moj sin malo slabo vidi, včasih ne vidi kakih stopnic. Take reveže je treba bolj paziti. Sposobne so za vse te prostovoljke, prijazne so punce, dobre, poznamo jih.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje						X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje	X					
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						X

ura pravljenj in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani					X	
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X					
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						X
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X					
ogled živalskega vrta v Ljubljani						X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani						X
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X					
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						X

10.3 Intervjuji z romskimi otroci

INTERVJU 1

datum: 30.4.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Oaza

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. Prvič sem vidla opico v živalskem vrtu. Slona sem vidla, žirafa. Vidla sem nove risanke, ki jih prej nisem poznala.
2. Sem znala že prej slovensko.
3. Ja, mi pomaga. To, da se lepo obnašamo, da ne govorimo grde besede. Povedala sem mojim prijateljicam v šoli, da sem bila v živalskem vrtu.
4. Poleti grem rada kam. Všeč mi je tako, kot je.
5. Ble so mi všeč, kam smo šli.
6. Blo mi je gluh prav. Ne bi rada, da bi blo bolj dolgo.
7. Rada bi več izletov. Vsak teden enkrat bi rada na izlet. Na morje bi šla, v Atlantis plavat.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje			X Lutke nimam tok rada.	
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				X
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X			
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X			

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X			
ogled živalskega vrta v Ljubljani				X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X			
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X			

INTERVJU 2

datum: 30.4.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Oaza

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. V živalskem vrtu sem spoznala nove živali. Nove knjigice sem gledala v knjižnici, nove pravljice slišala. Naučila sem se, kakšne so lutkovne predstave. Videla sem nove risanke. Veveričke so bile zelo lepa risanka.
2. Sem znala že prej dobro slovensko.
3. Ko sem spoznala nove knjige, sem jih potem si izposodila v knjižnici in jih prebrala za bralno značko. V šoli smo morali nalepit slike živali v zvezek in jih opisat, kakšne so in meni je blo lažje, ker sm jih vidla v živalskem vrtu.
4. Poleti. Všeč mi je to. Nočem nič drugač.
5. Sem zadovoljna. Povsod smo šli.
6. Bli so zadost dolgi.
7. Hočem več izletov. Šla bi trikrat na teden na izlete. Šla bi še na morje, v cirkus, ringelšpil.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro

obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				X
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				X
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X			
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X			
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)				X
ogled živalskega vrta v Ljubljani				X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X			

ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani				X
--	--	--	--	---

INTERVJU 3

datum: 2.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Pri Nikotu

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. Slišala sem nove pravljice in risanke. Videla sem nove živali v živalskem vrtu. Slona sem videla, opice, papigo. V živalskem vrtu sem se naučila, da ne smemo v tisto vodo, kjer so živali.
2. Ne, vse sem že prej znala.
3. Ko smo šli gledat v kino, sem v šoli povedala, da sem bila tam. Napisala sem tudi, da sem bla v živalskem vrtu.
4. Ko je mrzlo, ne maram it nikamor. Ko je vroče, je lepo, poleti.
5. Ja, vseč mi je blo, kam smo šli.
6. Izleti so bli predolgi. Prej bi rada pršla domov.
7. Rada bi, da bi večkrat šli. Vsak teden bi rada, da nekam gremo. Rada bi šla na bazen.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje			X Mal mi je dolgčas pravljič poslušat.	
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje		X Rajš bi vidla lutke na vrvici, ne na rokah. Ne maram, če niso na vrvici.		

ura pravljenj in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X			
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X			
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X			
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X			
ogled živalskega vrta v Ljubljani				X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici				X
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X			

INTERVJU 4

datum: 2.5.2010

spol: M

kraj pogovora: Pri Nikotu

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. Videl sem nove živali. Nove knjige sem videl. Naučil sem se brati. Videl sem nove risanke, lutkovne predstave.

2. Ja, sem se naučil nove, ampak sem tudi že prej znal.

3. V živalskem vrtu sem videl živali, pa sem potem v šoli lahko več povedal o njih. Zdaj bolj pri miru sedim v šoli, ker tut na izletih moram pri miru sedet.
4. Poleti mam najrajš. Jaz bi zjutraj šel na izlete.
5. Mi je bilo všeč.
6. Prehitro smo pršli nazaj domov. Od zjutri do večera bi bil na izletu, cel dan.
7. Večkrat bi bli lahko. Jaz bi šel na izlet dvakrat na teden. Šel bi v Kekčevo deželo, na bazen, morje, v Ameriko.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				X
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				X
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju	X			
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani	X			

ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X			
ogled živalskega vrta v Ljubljani				X
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X			
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X			

INTERVJU 5

datum: 7.5.2010

spol: M

kraj pogovora: Ponova vas

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. Dobro sem se počutilo, ko smo šli na izlete. Blo mi je smešno, ko sem gledal risanke. Videl sem nove risanke. Prvič sem videl lutke.
2. Ja, sem se naučil. Bolš znam slovensko.
3. V šoli sem lahko povedal o izletih, kaj narisal, kaj smo vidli.
4. Spomladi mi je najbolj všeč, ker je sonce. Bolj mi je všeč popoldne it kam.
5. Všeč mi je blo, kam smo šli. V redu so ti izleti.
6. Bil bi dlje časa na izletu. Premal dolgi so bli. Cel dan dolg izlet hočem.
7. Blo je premal izletov. Šel bi trikrat na teden. Jaz bi šel v cirkus, na morje.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro

obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje			X Risanke doma skos gledam.	
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje	X			
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X			
športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju				X
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani				X
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X			
ogled živalskega vrta v Ljubljani	X			
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X			
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani				X

INTERVJU 6

datum: 7.5.2010

spol: Ž

kraj pogovora: Ponova vas

čas vključenosti v integracijski projekt: 1 leto 11 mesecev

1. Sem se naučila velik, ja. Videla sem nove risanke, videla sem druge ljudi. Naučila sem se igre z žogo. Videla sem prvič lutkovno predstavo.
2. Ja, sem se. Znam bolj kot prej.
3. Narisala sem v šoli, kaj smo vidli na lutkovni predstavi v Ljubljani. Tut pri miru smo morali sedet, pa vem zdej to v šoli, da moram.
4. Poleti je najlepš. Všeč mi je tko, ne bi zjutri.
5. Všeč so mi, kam smo šli.
6. Rada bi daljše izlete. Cel dan bi bla tam na izletu.
7. Ni blo zadost izletov. Enkrat na teden hočem izlete. Šla bi v Koper obiskat Mojco, pa na morje.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
obiskovanje ur pravljic v Knjižnici Grosuplje				X
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje	X			
ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani	X			

športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju				X
ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani				X
ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)	X			
ogled živalskega vrta v Ljubljani	X			
ogled Gasilske brigade v Ljubljani	X			
kiparske delavnice v Ivančni Gorici	X			
ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani	X			

10.4 Intervju z direktorico Knjižnice Grosuplje, gospo Rožo Kek

datum: 30.6.2010

kraj pogovora: Knjižnica Grosuplje

1. Posamezniki so se vključevali, so prihajali v knjižnico. Knjižnica je prostor za vsa starostna obdobja. Iz vseh starostnih obdobij so prihajali posamezniki. Prihajale so družine, v bistvu par družin z otroki, najstniki in odrasli. Tiste družine so prihajale po knjigo, zato, da so si izposodili knjige. Ostali, predvsem najstniki, so prihajali zaradi računalniške tehnologije. Odrasli so pa zbirali informacije o kosovnih odpadkih, kje, kdaj se to zbira. Mogoče pri odraslih je bilo značilno to, da so prihajali po neknjižno gradivo – CD-je, DVD-je, videokasete, od knjig pa si izposojajo leksikon imen, najbrž za novorojenčke. Ni bilo pa organiziranih dejavnosti. Prihajali so kot ostali obiskovalci. Glede na populacijo jih prihaja le nekaj procentov glede na število prebivalcev v občini. Organiziranega povezovanja z romskimi otroki prej ni bilo. Mi sicer sodelujemo z vrtci, šolami, prav posebej z njimi pa prej nismo. Sicer smo imeli neke ideje že prej, vendar je ta oseba, ki je živela v naselju, umrla in je to propadlo. Smo se že kar veliko pogovarjali s to Romkinjo o tem.

2. Zdaj se vključujejo v t.i. knjižno in knjižnično vzgojo. To je starostni stopnji in vsakemu posameznemu otroku prilagojena predstavitev knjižnice in njene ponudbe. To so t.i. igralno – pravljčne ure. Tu se gre za to, da se otroke pridobi, da pridejo. Zraven smo imeli tudi ustvarjalne delavnice - Žabje dogodivščine.

Te dejavnosti izvajajo mladinski knjižničarji v sodelovanju s prostovoljkami društva Romi gredo naprej. Pogostost srečanj je odvisna od zunanjih dejavnikov, in sicer od finančnih sredstev za prevoz otrok s strani društva. Gre za organiziran prevoz, ker je to pomembno in tudi zaradi zaupanja staršev otrok. Odzvali so se bolj, kot bi se sicer, zato ker je bil organiziran prevoz.

3. Jaz mislim, da ga ima, tako kot na vsakega branje in poslušanje, predvsem v zgodnjem obdobju. To je zibelka bralne pismenosti. Čim več je tega v zgodnjem obdobju, toliko bolj verjetno je, da bo to padlo na plodna tla. Sploh, ker vemo, da tega doma niso deležni. Več jezika slišijo, ga bolje razumejo in znajo uporabljati. Sprejetosti in osebne potrditve so isto tukaj deležni. O slišnem lahko izrazijo svoje mnenje. Bistvo jezika je uporaba. Na ta način se naše znanje izboljšuje in tudi razumevanje. To mora potekati v stimulativnem okolju.

4. Oni so pridobili vedenje o tem, kje lahko dobijo knjigo, kje se lahko igrajo, kje lahko poslušajo pravljice. Dobijo osnovna pravila obnašanja v javnem prostoru, kako se lista knjige, kako se posluša, da lahko tukaj dostopajo do računalnika. Skratka tudi s pravili, ki veljajo v javni ustanovi, kot je knjižnica. Da se knjige ne uničuje, da se jih ne »čečka«, da je potrebno knjige vrniti, če se jih izposodi.

Da lahko vsi pridejo v knjižnico, da je knjižnica dostopna vsem. Ko poslušajo pravljice, tako dobijo vedenje o določenih stvareh, vzpostavi se želja po novih zgodbah.

5. Mislim, da se jim je odprla nova širina, povečalo obzorje, pridobili so nove informacije, da je praktično v knjigah zapisano vse, kar jih zanima. Lažje se zato vključujejo v skupnost. Drugi otroci imajo prednost pri šolanju. Primanjkljaj romski otroci zmanjšajo z obiskovanjem knjižnice. Delovne navade, vedoželjnost in informacije o tem, kje dobiti knjige – vse to jim lahko pomaga pri učenju, širina obzorja.

6. Jesensko – zimski in pomladanski čas nam najbolj ustreza. Poleti pa so primernejše delavnice. Poleti imamo manj kadra, ker so dopusti. Že tako je težje vzpostaviti v poletnem času organizacijo dela zaradi dopustov. Nam se zdi, da bi bilo boljše, če bi to bilo v dopoldanskem času, kot imamo sicer organizirano za šole in vrtce. To tudi iz njihovega vidika, ker je dopoldan dokazano, da je večja storilnost. Za predšolske bi bilo v redu, da bi prihajali dopoldne, ker niso vključeni v organizirano varstvo.

7. Po izkušnjah, ki jih imamo z otroki v različnih starostnih obdobjih, smo tudi planirali te dejavnosti v takem časovnem obdobju. Tudi koncentracija pade, če je predolgo. Že tako z različnimi gibalnimi vajami malo razbremenimo otroke, da lahko dlje sledijo. Več kot eno uro bi bilo težko. Potrebujemo veliko individualne podpore. Bila je polna ura in ne šolska. Potrebno je več kadra kot pri ostalih. Vedno je bilo nekaj ljudi, da so otroci maksimalno pridobili. Če bi bilo krajše, bi bilo prekratko. Če bi bilo prekratko, ne bi pustilo pravega vtisa. Če bi bilo predolgo, bi zaradi omejenega kadra težko zadostili vsem individualnim potrebam otrok. Mogoče bi bilo tudi možno ta čas podaljšati, ampak to bomo še videli skozi proces, skozi čas. Ampak zato bi potrebovali dodatna sredstva, dodaten kader, predvsem ljudi. Tudi mi smo kadrovsko podhranjeni, smo namreč odprti čez cel dan.

8. Ta organizacija je bila za vsako dejavnost v redu. Potekala je priprava, izvedba in evalvacija. Sproti smo se dogovorili za posamezne ciljne skupine. Nastajal je nek partnerski odnos. Vsem nam je bilo do tega, da bi bili zadovoljni vsi, otroci, mi in vi in da bi dosegli cilje, ki smo si jih zastavili, mogoče še kakšne, za katere ne vemo, da so.

9. Dejansko se mi zdi pomembno, da se je to začelo, to je prvo. Za doseganje opaznih sprememb pa bi bilo pomembno, da je to bolj pogosto. Ti otroci prihajajo iz okolja, kjer njihove družine ne znajo brati. Odrasli ne znajo brati. Vidimo, ko grejo na internet, da se ne znajdejo, da znajo napisati zgolj posamezne besede.

10. Glede na velikost skupine se mi zdi, če je bila ena ali dve prostovoljke, se mi zdi število primerno. Tudi naše pravljicarke so jih tako spoznale. Jaz sem imela občutek, da prostovoljke obvladate otroke, da jih poznate, zato se nam je zdelo število prostovoljk glede na velikost skupine primerno.

11. Te izkušnje, ki smo jih imeli z vami, so bile dobre. Naše izkušnje so bile dobre. Poznate svojo skupino otrok, hkrati pa ste tudi sprejele pogoje, ki jih zahteva knjižnični prostor. Pripravljene ste bile sodelovati z našimi knjižničarji. Ko je prvič prišla skupina otrok, so bile težave. Zame je dobro, da se vedno, preden se pristopi k sodelovanju, pogovori. Prvi stik ni bil ustrezen, ni se nas primerno kontaktiralo. Takrat je prišla prevelika skupina otrok. Naše redne ure pravljič se ločijo od organizirane skupine otrok. Ne more biti kakovostno, če za romske otroke posebej od ostalih ne organiziramo obiska. Za naprej je naše sodelovanje zelo dobro steklo. Kadar pa se prične katerokoli sodelovanje, je res potrebno prej se uvesti, se spoznati, se dogovoriti z institucijo.

12. Ko smo imeli simpozij o Romih pred nekaj leti, sem omenila, da bi bilo lahko prostovoljstvo ves čas dostopno. Da bi imeli v knjižnici prostovoljca, ki bi delal samo z Romi individualno, dalj časa. Da bi bil vsak dan dostopen knjižnici, ne samo pri organiziranih dejavnostih. Če bi bil nekdo tam, da bi se učil tukaj z njimi, s tistimi, ki naključno prihajajo. Najbolj idealno bi torej bilo, da bi bil vsak dan prisoten prostovoljec, ki bi se ukvarjal z Romi, da bi jim približal abecedo, branje, računalnik. Da bi spoznali, da jim računalnik lahko ponudi ne samo informacije o spolnosti, avtih, ampak tudi o iskanju zaposlitve in izobraževalne vsebine. To sodelovanje med knjižnico in integracijskim programom menim, da je njegov namen v tem, da se tej ciljni skupini romskih otrok približa javni prostor, ki je namenjen izobraževanju, kulturi, prostem času, branju, informacijski tehnologiji, pridobivanju novih veščin. Zelo pomembno je, da se začne pri otrocih. Jaz mislim, da je to sodelovanje dobro in ga podpiram še naprej.

Ker s skupnimi močmi dejansko nekaj doprinesemo koristnega za vsakega posameznika in celotno skupnost, tako lokalno kot romsko. Če preživijo čas tukaj, je bolje to, kot pa da se potikajo po Grosuplju. To vpliva tudi na oblikovanje njihovih navad. Bolj pogosto bi si želeli te dejavnosti, še posebej za najmlajše, še posebej pred vstopom v šolo. Predvidevam, da bi se to potem res poznalo. Obstajala bi večja želja po znanju, izobraževanju in kulturnih vrednotah. Znotraj naše knjižnice imamo res širok nabor področij – od kuharic, telovadbe, medicinskih knjig. Znotraj tega bi lahko imeli predstavitve knjig, revij, interneta, leksikone, zgodbe na določeno temo. To je neformalna oblika izobraževanja, ki vpliva na motivacijo za branje in izobraževanje. Glede na interes in posamezno starostno skupino bi lahko pripravili literaturo in naredili delavnico – predstavitev literature. Mi knjižničarji imamo ves čas stik z novimi informacijami in bi lahko Rome sproti s tem seznanjali, lahko bi tudi glede na posamezen letni čas organizirali dejavnosti.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje					X
ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)					X

10.5 Intervju z vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje, gospo Simono Zorc Ramovš

datum: 1.7.2010

kraj pogovora: Kulturni dom Grosuplje

1. Jaz sem nastopila to delovno mesto pred tremi leti. Sem takoj ponudila občini Grosuplje, CSD-ju, programe za socialno ogrožene. Ni bil nikakršen odziv, niti odgovora po elektronski pošti. Romski otroci so prihajali v Kulturni dom Grosuplje pred integracijskim programom samo v sklopu dogodkov, ki jih ponudimo šolam. Mogoče so bili prisotni enkrat na leto.

2. Organizator dogodkov je Zveza kulturnih društev Grosuplje s produkcijo otroškega abonmaja in rednim programom Kina Grosuplje. Romski otroci sedaj hodijo na lutkovne predstave in animirane filme za otroke – risanke. Ne hodijo brezplačno, ampak z velikim popustom. Vstopnina je simbolična – en evro za animirane filme, za lutkovne predstave dva evra. Vključujejo se tri do petkrat letno. Jih je približno štirinajst do šestindvajset na vsaki dejavnosti.

3. Zelo težko rečem konkretno. Prav lutkovne predstave so Romom zelo blizu.

Iz svojih izkušenj kot prostovoljka pri multimedijki predstavitvi romske pravljice Most prijateljstva, kjer sem z romskimi otroki pripravljala lutkovno predstavo na temo te pravljice, sem videla, da to vpliva na znanje jezika, saj ravno lutkovne predstave s svojim močnim gibalnim in likovno izraznim govorom prispevajo posredno k učenju in razumevanju slovenskega jezika. Zdi se mi, da jim je ta način blizu glede na značaj romskih ljudi, ki so bolj kozmični, so nomadi med zemljo in kozmosom tudi v času svojega življenja. Sprehajajo se tudi po drugem svetu, med današnjim časom in svetom umrlih. Ni jim težko koga ubiti, posiljevati, to dojemajo drugače kot mi. Za njih je pomoje tale pot – preko lutkovnih predstav, bližja za učenje slovenskega jezika. Romi to bivanje doživljajo veliko bolj fizično kot Slovenci. Ravno zaradi te jezikovne bariere skupno doživljajo slovenski jezik plus celo gestikulacijo slovenskega govornika. Obe govorni dimenziji sta enakovredni pri razumevanju slovenščine. Zato se mi zdi, da je tak način bližje njim kot klasična šola poučevanja.

4. Doživeli so tako različne likovne estetike, različne možnosti animiranja, tako pri lutkah kot pri filmu.

Posredno čez to tudi učenje jezika, poglobljanje znanja jezika, sociološko-kulturološko pa so se zagotovo seznanili z osnovo kulturnega spremljanja kulturnega dogodka. Socialno so bili enakovredni z vsemi, ki so ta hip gledali predstavo, saj so bili v isti dvorani, bili so del celote. Tudi ta socialna komponenta se mi zdi zelo pomembna. To se mi zdi predpogoj za njihovo integracijo v slovenski prostor. Oni so tako pridobili na treh nivojih: kultura, etika – sociologija kulture ter na socialnem nivoju.

5. Vse, kar sem omenila prej – poglobljanje znanja slovenskega jezika, razlikovanje med likovnimi estetikami, različne animacije. Ko jim bo učiteljica nekaj razlagala, bodo mogoče lahko to povezali asociativno z raznimi predstavami, bodo bolj aktivno sodelovali pri pouku. Lahko pri branju poezije, pravljic, pri spoznavanju narave in družbe, likovni vzgoji, glasbeni vzgoji. Te asociacije iz predstav bodo lahko omogočale aktivnejše sodelovanje pri pouku.

6. Od septembra do konec marca je za nas dober termin. Takrat imamo sezono našega programa, ki je takrat najbolj zgoščen. To so tudi termini rednih abonmajev in vseh večjih projektov Zveze kulturnih društev Grosuplje. Mi se prilagajamo zahtevam naročnikov, kadar gre za najem naših prostorov. Za obiskovalce pa imamo več ali manj redno določene termine. Tako kot je sedaj, nam popolnoma ustreza glede terminov.

7. Te ure so optimalne. Kar mi ponujamo, je sklenjeno v maksimalnih petinštirideset minut, kar zagotavlja aktivno spremljanje, to velja za lutkovne predstave. Kar se tiče animiranih filmov so pa tudi zaradi svoje značilnosti dolge absolutno primerno – do uro in pol. Romski otroci, kot sem imela občutek, so pri lutkovnih predstavah popolnoma sledili. Pri risankah pa nisem bila prisotna, da bi videla.

8. Sodelovanje je bilo vedno korektno. Glede števila obiskovalcev – romskih otrok, smo bili dogovorjeni, da je vedno fleksibilno, da ne morete vnaprej povedati, koliko jih bo prišlo. Zelo sem vesela za to sodelovanje. Zdi se mi, da je vsako leto tega več. To je tisto, kar zagotavlja vključevanje Romov. Če gledam iz stališča Zveze kulturnih društev, bomo poslali celoten program naše ponudbe tudi letos romskemu društvu in na podlagi tega pričakujem vnovično sodelovanje.

9. Če primerjamo s tremi leti, ko obiska romskih otrok ni bilo, je to lep napredek. Imamo pa dosti široko ponudbo, mogoče bi prišlo zanje v pošteve še kaj povezano z glasbo, glasbeni dogodki, plesne predstave.

Pri umetnosti je ogled produkcije drugih tudi del izobraževanja in tudi spodbuda za delo naprej. Želela bi si večjega obiska romskih otrok. Vem, da romsko društvo dobi malo denarja za integracijski program, zato razumem, da obisk romskih otrok zaenkrat ne more biti večji, kot bi si mi želeli.

10. Mislim, da jih je bilo dovolj. Nisem opazila nobenih težav.

11. Predvsem razumevanje romske kulture, ki jo lahko gledaš skozi slovenske oči. Predvsem poglobljeno spoznavanje s tistimi življenjskimi občutki, ki jih Romi čutijo. Če hočeš stvari globalno spremeniti, morajo prostovoljke razumeti te stvari. Oni geste dojemajo z besedo. To pomeni, da morate prostovoljke imeti rutino gestikulacije.

12. To sodelovanje vidim kot dobro. Želim si, da bi v bodoče skušali narediti lutkovno predstavo z Romi. Ne vem, koliko je to možno, ker je dosti resno in odgovorno delo glede na okoliščine življenja Romov. Vidim težave, ki ne vem, če so rešljive, saj Romi niso odgovorni, pogosto manjkajo. Pri integracijskem programu pa bi lahko uvedli kake pogovore, ko pridejo na predstavo in po predstavi, da jih naučimo stvari, ki jih čutijo v romskem jeziku in v slovenskem jeziku. Rada bi videla, kako oni doživljajo predstavo. Po predstavi bi si želela preveriti, kako so zgodbo razumeli, če se je kaj takega zgodilo že njim, kako so lutke narejene, kaj jim je bilo najlepše v predstavi, kateri prizor jim je bil najbolj všeč. S tem jih naučimo stvari zelo nazorno opazovati. Oni bolj neposredno opazujejo stvari. Zelo nezavrt se odzovejo na tisto, kar gledajo. Pred predstavo pa bi jih zgolj seznanila, kaj je lutkovni medij ali animiran film ter razlike med tem in gledališčem, filmom.

OCENA POSAMEZNIH DEJAVNOSTI INTEGRACIJSKEGA PROJEKTA

dejavnosti/ocene	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X	
ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				X	

10.6 Tabele ocen dejavnosti intervjuvanih staršev in otrok

Ocena obiskovanja ur pravlji v Knjižnici Grosuplje (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro	niti dobro niti slabo
rom.otroci			83,3%	16,7%
rom.starši	10%	70%	20%	

Ocena ogleda risank v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro	niti dobro niti slabo
rom.otroci			83,3%	16,7%
rom.starši	30%	50%	10%	10%

Ocena ogleda lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro	niti dobro niti slabo
rom.otroci	33,3%		33,3%	33,3%
rom.starši	20%	60%	20%	

Ocena ure pravlji in ustvarjalne delavnice v ŠKUC – u v Ljubljani (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro	niti dobro niti slabo
rom.otroci	50%		50%	
rom.starši	40%	20%	30%	10%

Ocena športnega dneva romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.otroci	66,7%		33,3%
rom.starši	90%	10%	

Ocena obiska vrta Tinkara v Grosuplju (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.starši	60%	30%	10%

Ocena ogleda lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.otroci	66,7%		33,3%
rom.starši	60%	40%	

Ocena ustvarjalno - izobraževalnih delavnic za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.) (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	dobro
rom.otroci	83,3%	16,7%
rom.starši	90%	10%

Ocena ogleda Živalskega vrta v Ljubljani (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.otroci	33,3%		66,7%
rom.starši	20%	80%	

Ocena ogleda Gasilske brigade v Ljubljani (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro
rom.otroci	100%	
rom.starši	80%	20%

Ocena kiparskih delavnic v Ivančni Gorici (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.otroci	83,3%		16,7%
rom.starši	50%	40%	10%

Ocena ogleda risanke v kinu Kolosej v Ljubljani (v odstotkih)

	ni sodeloval/njegovi otroci niso sodelovali	zelo dobro	dobro
rom.otroci	66,7%		33,3%
rom.starši	40%	60%	

10.7 Analiza intervjujev romskih staršev

ŠTEVILKA INTERVJUJA	SPOL	KRAJ POGOVORA ¹	ŠTEVILO OTROK V DRUŽINI, KI SO VKLJUČENI V INTEGRACIJSKI PROJEKT ²	ČAS VKLJUČENOSTI V INTEGRACIJSKI PROJEKT VSEH OTROK POSAMEZNE DRUŽINE
1.	Ž	Oaza	1	1 leto 11 mesecev ³
2.	Ž	Oaza	1	1 leto 11 mesecev
3.	M	Pri Nikotu	3	vsi 3 otroci: 1 leto 11 mesecev
4.	Ž	Pri Nikotu	2	starejši otrok: 1 leto (do decembra 2008) ⁴ mlajši otrok: 1 leto 11 mesecev
5.	Ž	Ponova vas	5	otrok št.1: 1 leto 4 mesece (do aprila 2009) otrok št.2 in 3: 1 leto 11 mesecev otrok št.4: 1 leto 7 mesecev (od aprila 2008) ⁵ otrok št.5: 4 mesece (od julija 2009)
6.	Ž	Oaza	2	oba otroka: 1 leto 11 mesecev
7.	Ž	Smrekec 2	2	starejši otrok: 1 leto 11 mesecev mlajši otrok: 1 leto 4 mesece (od julija 2008)
8.	Ž	Smrekec 2	3	otrok št.1: 10 mesecev (do oktobra 2008) otrok št.2 in 3: 1 leto 11 mesecev
9.	Ž	Smrekec 2	1	1 leto 6 mesecev (od maja 2008)
10.	Ž	Smrekec 1	1	1 leto 11 mesecev

¹Kraj pogovora je ime naselja, iz katerega je intervjuvani romski starš in kjer je bil intervju opravljen.

²V integracijski projekt so vključeni vsi romski otroci posamezne družine, ki so stari od 2 do 10 let.

³Celoten čas izvajanja integracijskega projekta do faznega zaključka je 1 leto 11 mesecev (od decembra 2007 do novembra 2009).

⁴Otrok je vključen v dejavnosti do dopolnjenega 11. leta starosti.

⁵Ko otrok dopolni 2 leti, je vključen v integracijski projekt in začne prejemati vabila za obisk dejavnosti integracijskega programa.

1. EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) dejavnosti pred vključitvijo v projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	1.Ni hodil nikamor do tega programa.	NOBENA
2.	1.Ni hodil nikamor pred tem programom.	NOBENA
3.	1.Niso hodili nikamor.	NOBENA
4.	1.Nikamor niso hodili.	NOBENA
5.	1.Ne, prej niso nikoli hodili nikamor.	NOBENA
6.	1.Prej niso hodili nikamor.	NOBENA
7.	1.Ne, niso hodili. 2.Sploh niso vedeli, kaj je to it na kakšen izlet.	NOBENA NEPOZNAVANJE UDELEŽEVANJA IZLETOV
8.	1.Ne, nič. Nikamor niso šli.	NOBENA
9.	1.Ne, ni hodila nikamor.	NOBENA
10.	1.Nikjer, samo pri vas je potem hodil na izlete.	NOBENA

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	2.Šel je v živalski vrt, 3.v kino v Grosuplje, 4.v kino Kolosej, 5.šel je enkrat gasilce gledat. 6. Organizirala jih je prostovoljka Lili Zupančič. 7. Ostali romski otroci so zraven sodelovali. 8. Zelo pogosto se vključuje v te dejavnosti.	OBISK ŽIVALSKEGA VRTA – IME DEJAVNOSTI OBISK KINA – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK KINA – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK GASILCEV – IME DEJAVNOSTI LILI ZUPANČIČ- PROSTOVOLJKA V PROJEKTU- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH ZELO POGOSTO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
2.	2.Bil je v kinu, 3.v knjižnici,	OBISK KINA – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK KNJIŽNICE –

	4. na lutkovnih predstavah, 5. kiparski delavnici 6. Ne vem, kdo to organizira. 7. Romski otroci iz drugih naselij so tudi sodelovali. 8. V dejavnosti se vključuje včasih.	KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNE PREDSTAVE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK KIPARSKE DELAVNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI NEPOZNAVANJE ORGANIZATORJA DEJAVNOSTI- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH OBČASNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
3.	2. Šli so v živalski vrt, 3. obiskovali razne prireditve 4. šli na lutkovne predstave 5. na risanke 6. Izvajala je ta program prostovoljka Lili Zupančič. 7. Še iz drugih naselij so bili romski otroci. 8. Hodili so bolj malo, občasno.	OBISK ŽIVALSKEGA VRTA – IME DEJAVNOSTI OBISK PRIREDITEV – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNIH PREDSTAV – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK RISANK – IME DEJAVNOSTI LILI ZUPANČIČ- PROSTOVOLJKA V PROJEKTU- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH OBČASNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
4.	2. Šli so v živalski vrt, 3. lutkovno predstavo so šli gledat, 4. v knjižnici so bili 5. Izvajala je naša prostovoljka Lili. 6. Bili so drugi romski otroci 7. in prostovoljke,	OBISK ŽIVALSKEGA VRTA – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNE PREDSTAVE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK KNJIŽNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI LILI ZUPANČIČ- PROSTOVOLJKA V PROJEKTU- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH

	8. da so bili otroci bolj varni 9. Če bi bili doma, bi šli na vsak izlet, tako pa so šli le parkrat.	PROSTOVOLJKE – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH VARNOST OTROK – VLOGA PROSTOVOLJK – PROSTOVOLJKE – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH REDKO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
5.	2.Šli so na izlete, 3.risanke pogledat, 4. predstave z lutkami 5.Šli so v Ljubljano, v Grosuplje. 6. Prostovoljke naše so to organizirale. 7.Bile so še druge študentke 8. pa drugi otroci iz naselij 9. Pogosto hodijo.	OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK RISANK – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNIH PREDSTAV – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI LJUBLJANA, GROSUPLJE-LOKACIJA IZVAJANJA DEJAVNOSTI PROSTOVOLJKE V PROJEKTU – ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ŠTUDENTKE – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH OTROCI IZ NASELIJ – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH POGOSTO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
6.	2.Bili so v Ivančni Gorici in so delali kipe, 3.parkrat so šli v kino risanke gledat 4.in lutke 5. Prostovoljke so te izlete organizirale. 6.Bile so še študentke 7.in drugi romski otroci 8.Bolj malo so hodili na izlete.	OBISK KIPARSKE DELAVNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK RISANK – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNIH PREDSTAV – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI PROSTOVOLJKE V PROJEKTU – ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ŠTUDENTKE – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH ROMSKI OTROCI–SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH REDKO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
7.	3.Šli so tiste risanke gledat, 4.šli so v knjižnico.	OBISK RISANK – IME DEJAVNOSTI OBISK KNJIŽNICE –

	5.Enkrat so šli v Ivančno kipe delat. 6.Enkrat so šli v Ljubljano pravljico poslušat. 7.Ne vem, kdo je to izvajal. 8. Bili so otroci drugih naselij. 9. Kadar so bili izleti, so šli, 10.ker jim je bilo zanimivo. 11.Komaj so čakali, da so šli.	KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK KIPARSKE DELAVNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK URE PRAVLJIC – IME DEJAVNOSTI NEPOZNAVANJE ORGANIZATORJA DEJAVNOSTI- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI– SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH ZELO POGOSTO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI ZANIMIVO – VZROK OBISKOVANJA DEJAVNOSTI PRIČAKOVANJE IZLETOV- ŽELJA PO OBISKOVANJU DEJAVNOSTI
8.	2.V knjižnico grejo, 3.v Ljubljano so šli lutke pogledat. 4.Ne vem,kdo je to izvajal. 5.Bili so tudi drugi romski otroki. 6.Niso šli velikrat, bolj malo.	OBISK KNJIŽNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNE PREDSTAVE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI NEPOZNAVANJE ORGANIZATORJA DEJAVNOSTI- ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI– SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH REDKO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
9.	2.V živalski vrt, 3. enkrat v knjižnico, 4. na risanko, 5. h gasilcem. 6. Ne vem, kdo je to organiziral.	OBISK ŽIVALKEGA VRTA – IME DEJAVNOSTI OBISK KNJIŽNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK RISANKE – IME DEJAVNOSTI OBISK GASILCEV – IME DEJAVNOSTI NEPOZNAVANJE ORGANIZATORJA

	7. Bili so iz drugih naselij tudi otroci. 8. Parkrat ni šla, drugače pa je pogosto hodila.	DEJAVNOSTI-ORGANIZATOR DEJAVNOSTI ROMSKI OTROCI- SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH POGOSTO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
10.	2. V živalski vrt je šel z vami, 3. v knjižnico je šel dostikrat, 4. pa na lutke je šel 5. Študentke so to organizirale, so zrihtale, da so otroci kam šli. 6. Še ti drugi otroci iz naselij so bili, 7. pa prostovoljke, a ne. 8. Šel je zmeri, kadar je bilo, ko so imeli izlete.	OBISK ŽIVALSKEGA VRTA – IME DEJAVNOSTI OBISK KNJIŽNICE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNE PREDSTAVE – KULTURNE DEJAVNOSTI – IME DEJAVNOSTI ŠTUDENTKE – ORGANIZATOR DEJAVNOSTI OTROCI IZ NASELIJ- SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH PROSTOVOLJKE – SODELUJOČI V DEJAVNOSTIH ZELO POGOSTO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI – POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI

c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	9. Ne opažam razlik.	NI RAZLIK
2.	9. Malo se je naučil slovensko, 10. vidim razlike.	MANJŠE IZBOLJŠANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-DELNO IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA MANJŠE RAZLIKE-DELNO IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
3.	9. Odkar se ukvarjajo z našimi otroki prostovoljke, je velika razlika. 10. Te razlike opaziš tako, da otroci govorijo bolj gladko slovenščino, 11. bolj razumljivo.	VELIKE RAZLIKE BOLJ TEKOČA SLOVENŠČINA- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA BOLJ RAZUMLJIVA SLOVENŠČINA- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA

4.	10.Pomaga sploh mlajšim otrokom. 11.Mojemu sinu to veliko pomeni, govori mi o tem, kaj so delali, v živo se razgovori o tem. O vsakem izletu kaj pove, kaj so delali. 12.Boljše zna govorit slovensko.	VEČJI VPLIV NA MLAJŠE OTROKE-PRENOS ZNANJA NA OSTALE OTROKE V DRUŽINI GOVORJENJE O VIDENEM-RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
5.	10.Ne vidim razlik, že zdaj zelo razumejo.	NI RAZLIK
6.	9.So že prej znali slovensko.	NI RAZLIK
7.	12.Bolje znajo. 13. Moj sin ni prej nič znal,zdaj pa ve. Tudi moja hčerka se je veliko naučila.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA VELIKE RAZLIKE
8.	7.Ne, ne vidim razlik. 8.Moji otroki ne slišijo, saj veš. Samo tamala sliši. 9.Ko grejo v knjižnico al pa kam drugam jim to nič ne pomaga za jezik,ker ne vejo, kaj kdo govori.	NI RAZLIK NE SLIŠIJO-NERAZUMEVANJE SLOVENSKEGA JEZIKA OVIRA GLUHONEMOSTI-VZROK- NERAZUMEVANJE SLOVENSKEGA JEZIKA
9.	9.Ja, velik zna zdaj na slovensko, 10.dosti razume.Velik se je naučila govorit na izletih.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA BOLJŠE RAZUMEVANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
10.	9.Boljše ve slovensko, seveda ve.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA

d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	10.Naučil se je sedeti na miru, 11. poslušati pravljice. 12.Naučil se je bolj govoriti slovensko zaradi gledanja risank, lutkovnih predstav. 13. Ko smo šli na obisk v vrtec, je zgubil strah pred vrtcem in potem sem ga vpisala.	MIRNO SEDENJE-ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH POSLUŠANJE PRAVLJIC-POSLUŠANJE BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA IZGUBA STRAHU PRED VRTCEM-PRESEGANJE

	14.Spoznal je nove živali,ki jih je prvič videl v živalskem vrtu. 15. Najbolj je bil vesel, ko je tekel za prašički. 16. Bil je prvič pri gasilcih in je tam videl orodje, vozila. Prvič je imel v roki cev za gašenje požara.	STRAHU PRED INSTITUCIJO SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE GASILSKIH PRIPOMOČKOV, VOZIL- ZNANJA S PODROČJA DRUŽBOSLOVJA
2.	11.Odkar hodi v kino,se bolj zanima za ogled risank, 12. za lutke, 13. sedi bolj pri miru.	VEČJE ZANIMANJE ZA RISANKE-ZANIMANJE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI VEČJE ZANIMANJE ZA LUTKE- ZANIMANJE ZA KULTURNE DEJAVNOSTI MIRNO SEDENJE- ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH
3.	12.Videli so nove stvari, ki jih niso še imeli možnost videti. 13.Lahko so videli kakšne nove živali, ki jih še niso videli. 14.So se tudi razvedrili,zaživel,so se bolj razveselili, odkar so izleti, so bolj veseli zdaj. 15. So bolj sproščeni, 16.nekako se znajo lepše obnašati.	SPOZNAVANJE NOVIH STVARI SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA BOLJ VESELI- SPREMEMBE V ČUSTVOVANJU VEČJA SPROŠČENOST- SPREMEMBE V ODZIVANJU NA OKOLJE BOLJŠE OBNAŠANJE- SPREMEMBE V OBNAŠANJU
4.	13.Sploh naši otroci, ki so razigrani, zdaj bolj vejo, da je red, da je neka meja, da ne morejo delati karkoli hočejo.To so se naučili na izletih. 14. Bolj so umirjeni.	ZAVEDANJE MEJA- SPREMEMBE V OBNAŠANJU BOLJ UMIRJENI- SPREMEMBE V ODZIVANJU NA OKOLJE
5.	11.Malo so se naučili it nekam, 12.veliko so govorili o tem meni, kaj so videli, 13.so bolj veseli ko prej, ko leta niso šli nikamor. 14.Spoznali so druge študentke, druge ljudi. 15.Prvič so videli lutke, ki jih prej niso videli.	ZAVEDANJE O MOŽNOSTI OBISKOVANJA IZLETOV- POVEČANJE MOŽNOSTI IZBORA DEJAVNOSTI GOVORJENJE O VIDENEM- RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI BOLJ VESELI-SPREMEMBE V ČUSTVOVANJU SPOZNAVANJE NOVIH LJUDI-SPOZNAVANJE DRUŽBENEGA OKOLJA SPOZNAVANJE LUTK- ZNANJA S PODROČJA

		KULTURNIH DEJAVNOSTI
6.	10.Nič novega se niso naučili.	NIČ NOVEGA
7.	14.V knjižnici so se naučili črke, 15.pa kakšne zdaj znajo napisat, 16.pa znajo tudi povedat, kaj je na sliki gor. 17.Znajo tudi povedat zdaj kakšne pravljice. 18.Spoznali so risanke. 19.Zdaj poznajo vse živali, ker so bili v živalskem vrtu. 20. So rekli, da so videli živali, da so bili lepi, da bi še šli tja.	ZNANJE ABECED- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA DELNO ZNANJE PISANJA ČRK- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA ZMOŽNOST OPISOVANJA SLIK- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA ZMOŽNOST PRIPOVEDOVANJA PRAVLJIC- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE Z RISANKAMI- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA ŽELJA PO VNOVIČNEM OBISKU ŽIVALSKEGA VRTA- SPODBUJANJE ŽELJA PO AKTIVNOSTIH
8.	10.Videli so nove kraje, 11.nove živali.	SPOZNAVANJE NOVIH KRAJEV- SPOZNAVANJE DRUŽBENEGA OKOLJA SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA
9.	11.Pravljice, ki jih je slišala, je povedala doma. 12.Videla je nove živali v živalskem vrtu, tigre, leve, opice. 13.Je videla nove risanke, 14. pripoveduje nam o tem.	PRIPOVEDOVANJE PRAVLJIC STARŠEM- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE Z RISANKAMI- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI PRIPOVEDOVANJE O RISANKAH- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA
10.	10.Risati, 11.pisati, 12.videl je živali, ki jih ni videl	UČENJE RISANJA- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI UČENJE PISANJA- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE NOVIH

	prej. 13. Bolj je vesel, ker hodi na izlete. 14. Lutke je videl prvič.	ŽIVALI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA BOLJ VESEL-SPREMEMBE V ČUSTVOVANJU SPOZNAVANJE LUTK- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
--	---	---

e)nove znanja, pridobljena v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	17. Zato, ker je z drugimi otroki sedel na izletih, zdej lažje sedi v vrtcu, 18. ni tako nemiren. 19. Tudi boljše se pogovarja slovensko. 20. Zgubil je strah pred vrtcem, 21. zato zdaj redno hodi in kar noče domov, prej pa se je bal.	MIRNO SEDENJE- ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH MANJ NEMIREN- SPREMEMBE V OBNAŠANJU BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA IZGUBA STRAHU PRED VRTCEM-PRESEGANJE STRAHU PRED INSTITUCIJO REDNO OBISKOVANJE VRTCA-OBISKOVANJE VRTCA
2.	14. Ne hodi v vrtec.	NEOBISKOVANJE VRTCA- OBISKOVANJE VRTCA
3.	17. Npr. če v šoli mora kaj napisat o živalih, je lahko zdej lažje napisal o tem, ker je šel v živalski vrt. Če je videl slona ali zebro, je lahko napisal, kaka je, potem v šoli. 18. Ko so slišali nove pravljice, so lahko v šoli kaj povedali o tem, 19. kaj napisali.	LAŽJE OPISOVANJE ŽIVALI V ŠOLI-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA PRIPOVEDOVANJE PRAVLJIC-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA PISANJE O PRAVLJICAH- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA
4.	15. Vse to jim v šoli pomaga, kar so se naučili na izletih, 16. da se morajo lepo obnašati, 17. da morajo sedeti v miru.	VELIKO NOVIH ZNANJ-VEČ ZNANJA BOLJŠE OBNAŠANJE- SPREMEMBE V OBNAŠANJU MIRNO SEDENJE- ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH
5.	16. Ne bojijo se zdej tolik drugih ljudi, 17. zato jih ni strah v šoli.	IZGUBA STRAHU PRED LJUDMI-PRESEGANJE STRAHU PRED LJUDMI MANJ STRAHU PRED ŠOLO- PRESEGANJE STRAHU PRED INSTITUCIJO
6.	11. Nič ni tazga.	NI NOVIH VEŠČIN-VEŠČINE

7.	21.Ne hodijo v vrtec.	NEOBISKOVANJE VRTCA- OBISKOVANJE VRTCA
8.	12.Nič jim ne pomaga, 13.pa tut nočeta v šolo hodit. 14. Tamalo pa nočem dat v vrtec, je premajhna, 15.se boji ljudi.	NIČ NOVEGA-NI NAPREDKA ODKLANJANJE OBISKOVANJA POUKA- OBISKOVANJE ŠOLE STRAH PRED VPISOM V VRTEC-NEGATIVNI VIDIKI STRAH MLAJŠEGA OTROKA PRED LJUDMI-NEGATIVNI VIDIKI
9.	15.Ne hodi v vrtec. Se bojim zanjo.	STRAH PRED VPISOM V VRTEC-NEGATIVNI VIDIKI
10.	15.Vse mu je pomagalo v šoli,čist vse. 16.Res se je velik naučil na teh izletih.	VSE JE POMAGALO-VEČ ZNANJA VELIKO NOVIH ZNANJ-VEČ ZNANJA

2. EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustrežnejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	22. Najrajši bi videla, da bi bilo poleti. 23.Drugo mi je uredu.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
2.	15.V poletnem času. 16. Ostalo me ne moti.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
3.	20.Ti izleti naj bi se izvajali nekje v juniju, juliju, med počitnicami, da otrok ne misli na nič drugega, na šolo, da je sproščen. 21. Da je popoldne 22.al pa v soboto, nedeljo, je tut uredu, 23. saj ne morejo bit izleti takrat, ko je šola.	POLETNE POČITNICE- OBDOBJE V LETU POPOLDNE-DEL DNEVA SOBOTA, NEDELJA-DAN V TEDNU NEUSTREZNI TERMINI V ČASU POTEKA POUKA-DEL DNEVA
4.	18.Poleti je najlepše. 19.Moja hčerka je bla velik žalostna,ker je v zavodu dolg časa, pa pride domov ob treh, pa velikrat zato ni mogla na izlet. 20.Bi rekla, da je boljš, da bi blo vsaj ob štirih izlet, prej pa ne, ker je zmatrana.Cel dan je v šoli reva.	POLETI-LETNI ČAS NEUSTREZNI TERMINI V ČASU POTEKA POUKA-DEL DNEVA PO ČETRTE URI-DEL DNEVA
5.	18. Takrat, ko so počitnice, ko so doma. V bistvu poleti. 19.V redu mi je, da je popoldne	POLETNE POČITNICE- OBDOBJE V LETU POPOLDNE-DEL DNEVA

	20. in ob vikendih.	VIKENDI-DAN V TEDNU
6.	12.Poleti. 13. Po tretji uri, ko pridejo iz šole, prej ne morejo na izlete.	POLETI-LETNI ČAS PO TRETJI URI-DEL DNEVA
7.	22. Takrat, ko je vroče, poleti. 23. V redu mi je tako, kot je, nič ne bi spreminjala.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
8.	16.Poleti. 17.Ne zjutri, kasnej je boljš.	POLETI-LETNI ČAS NE ZJUTRAJ-DEL DNEVA
9.	16.Poleti, ker je vroče, ker lepo je. 17.Pozimi pa ni tako, je mrzlo.Poletje je točno za izlete. 18. V redu je tako, kot je. 19.Če bi bilo zjutraj, otroci ne bi šli.Dolgo spijo.	POLETI-LETNI ČAS POLETI – LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI NE ZJUTRAJ-DEL DNEVA
10.	17.Poleti, ker je vroče. 18.Popoldne je v redu, 19. pa tut v soboto in nedeljo.	POLETI-LETNI ČAS POPOLDNE-DEL DNEVA SOBOTA, NEDELJA-DAN V TEDNU

g) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	24. Jaz sem zadovoljna z izbiro izletov.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
2.	17.Z lokacijami sem zadovoljna. 18.Šli bi lahko še na morje.	LOKACIJE-ZADOVOLJSTVO IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI
3.	24.Mislim, da so v redu.	LOKACIJE-ZADOVOLJSTVO
4.	21.Sem zadovoljna z izleti. Nimam pripomb.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
5.	21.Sem bila zadovoljna. 22.Tudi oni so bili veseli, kamor so šli.	IZLETI – ZADOVOLJSTVO IZLETI - ZADOVOLJSTVO
6.	14. Za moje otroke so v redu.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
7.	24.Kam so šli, je bilo zelo lepo. 25.Komaj so čakali, da grejo. Zmer so spraševal, kdaj bodo ti izleti, kdaj boste šli.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO IZLETI-PRIČAKOVANJA
8.	18.Zadovoljna sem, v redu je.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
9.	20. Jaz sem čisto zadovoljna. 21. Zanimivi izleti so.Kar tako naprej.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO ZANIMIVOST- IZLETI - ZADOVOLJSTVO
10.	20.Sem zadovoljna, da gre kamorkoli, 21.samo, da ne bi šli daleč.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO IZLETI V BLIŽINI-PREDLOG AKTIVNOSTI

h) ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	25.Bile so prekratke dejavnosti. Želela bi si, da bi bile daljše.	ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI
2.	19.Rada bi daljše dejavnosti.	ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI
3.	25.Bili so zadosti dolgi.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
4.	22.Trajanje je čisto v redu. Ni ne prekratko, ne predolgo.Če pa bi bilo predolgo, pa bi se otroci kmalu naveličali. 23.Nobeden se ne pritožuje, da so prišli prekmalu.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
5.	23.Izleti so bili zadosti dolgi.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
6.	15.Glih prav časa so izleti.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
7.	26.Bili so čisto zadosti časa na izletu.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
8.	19.V redu, glih prav je bilo.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
9.	22.Nekaj srednjega. 23.Ko so šli v živalski vrt, je ni bilo kar dolgo. 24. Ko so šli v Grosuplje, pa so kar hitro prišli.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI PREDOLGO-OBISK ŽIVALSKEGA VRTA- DOLŽINA DEJAVNOSTI PREKRATKO-GROSUPLJE- DOLŽINA DEJAVNOSTI
10.	22.Glih tapravo.Niste bili dolgo, nekaj srednjega.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI

i) ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	26.Izleti so bili zelo dobro organizirani.	ZELO DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
2.	20.Dejavnosti so bile dobro organizirane.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
3.	26.Mislim, da je bilo kar v redu organizirano.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
4.	24.Organizacija je zelo v redu. 25.Če pa grejo kam dlje, pa bi rada videla, da dobijo vsaj sok in sendvič. To jim je potem tudi eno posebno doživetje. To si zapomnijo. 26.Bili so tko veseli,ko so dobili sladoled v živalskem vrtu.	ZELO DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI MALICA NA DALJŠIH DEJAVNOSTIH – PREDLOG ZA ORGANIZACIJO SLADOLED-RAZLOG- ZELO DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE

		DEJAVNOSTI
5.	24. Zdelo se mi je lepo organizirano.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
6.	16. Bilo je v redu organizirano.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
7.	27. Dobro je bilo organizirano, bilo je lepo.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
8.	20. V redu je bilo. 21. Mi je bilo všeč.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
9.	25. V redu je bilo organizirano. 26. Vedno so prišli povedat, kdaj bo izlet, točno vse, da sem vedela otroke oblečt.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI DOBRO OBVEŠČANJE- RAZLOG-DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
10.	23. Lepo je bilo, da je nekam šel. 24. Da nekam gre, da vidi ljudi. 25. Izleti so bili lepo organizirani.	OGLED DRUGIH KRAJEV – RAZLOG-DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI VIDI DRUGE LJUDI- RAZLOG-DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI

j) ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega projekta

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	27. Kvaliteta je kar dobra. 28. Sama sem otroka peljala na dejavnost z očetovim avtom. Na izlete ni hodil nič manj, ko ni bilo prevoza. Smo ga sami peljali.	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA LASTEN PREVOZ-RAZLOG – REDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
2.	21. Kvalitetni so bili prevozi. 22. Sami smo otroka peljali, ko ni bilo prevoza. 23. Hodil pa je manjkrat na dejavnosti, ko ni bilo prevoza, ker nismo imeli zmer denarja za bencin.	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA LASTEN PREVOZ-RAZLOG – REDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
3.	27. Glede kvalitete prevoza nimam nobenih pripomb, je super. 28. Otroci so bili doma, prevoza	ZELO DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA

	nismo organizirali, ker ni bilo financ. Če so bile, smo jih peljali, če ne pa ne. Takrat niso nikamor šli, ko ni bilo bencina.	POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
4.	27.Boljše ne bi moglo biti, prevoz je v redu. 28.Edino, da bi včasih šli z vlakom, ker nekateri niso bili še nikoli. 29.Nismo se drugače organizirali, ko ni bilo prevoza, otroci so bili doma. Enkrat smo jih peljali, drugače pa ne. Ni bilo bencina, ni bilo denarja.	ZELO DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA VOŽNJA Z VLAKOM- PREDLOG OBLIKE PREVOZA NA DEJAVNOSTI POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
5.	25.U redu je bila. 26. Enkrat smo jih odpeljali, drugače pa ne. Otroci so hodili dosti manj, ko ni bilo kombija. Ni bilo bencina, denarja.	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
6.	17.Prevoz je bil v redu. 18. Ko ni blo kombija, smo parkrat peljali.Ko pa ni blo za bencin, pa nista šla.	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
7.	28.Ja, v redu je bil prevoz. 29.Ne, nismo otroke sami peljali. Nismo imeli denarja za bencin.Ko ni bilo kombija, so bili otroci doma.	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
8.	22. Ja, zadovoljna sem bila s prevozom. 23. Ne, nismo peljali. Nimam avta, 24.drugi pa so skoz brez bencina.	ZADOVOLJSTVO-RAZLOG– DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA NI AVTA– RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
9.	27.S prevozom sem bila zadovoljna. 28.Ne, nismo nič naredili, hčerka ni šla nikamor. Ni bilo denarja, zato ni šla. Zato je ni bilo nič na izletih, ko ni blo kombija.	ZADOVOLJSTVO-RAZLOG– DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
10.	26.Kombi in avtobus sta bla kar v redu, 27. so bili lepo urejeni. 28. Pač ni šel, ko ni blo prevoza.Včasih ni blo denarja,	DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA UREJENA VOZILA-RAZLOG- DOBRO-OCENA KVALITETE PREVOZA POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI

	29. včasih se nam ni dalo peljati ga. 30. Tako pride, včasih nimamo niti za kruh. Prevoz je za nas zelo pomemben, ker drugače ga ne moremo peljat.	NEMOTIVIRANOST STARŠEV – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI POMANJKANJE DENARJA – RAZLOG – NEREDNO OBISKOVANJE DEJAVNOSTI
--	--	--

k) ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	29. Bilo je srednje število izletov. 30. Želim si, da bi jih bilo več.	USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
2.	24. Bilo je premalo dejavnosti.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
3.	29. Vse je odvisno od časa prostovoljk. Nimam pripomb, mi smo zadovoljni, zadosti izletov je. 30. Zadosti mi je, da je nekaj izletov na leto. 31. Važno je, da otrok nekam gre, da vidi nekaj novega.	ZADOVOLJSTVO-RAZLOG- USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI NEKAJKRAT LETNO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI VIDI DRUGE KRAJE- RAZLOG-USTREZNOST- ŠTEVILO DEJAVNOSTI
4.	30. Mislim, da je zadovoljivo. 31. Rajši bi pa sicer kak izlet več. Ker včasih nas ni doma in potem bi se lahko naslednjič udeležili izleta.	USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
5.	27. Boljše bi bilo, da je več izletov. Bilo jih je premalo.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
6.	19. Bilo je premalo izletov. Malo več bi si želeli.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
7.	30. Glih tako je bilo dobro, 31. ni pa bilo preveč pogosto. Neki srednjega. Mogoče bi želela še večkrat, da kam grejo.	USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
8.	25. Bilo je zadost izletov.	USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
9.	29. Bilo je gluh prav izletov, ne premalo, ne preveč, neki srednjega.	USTREZNOST-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
10.	31. Bilo je premal izletov. 32. Želela bi več izletov, 33. da bi se otroci veselili, da bi	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI

	povedali, kje so bili, da bi se imeli lepo. Moj sin je vesel, če kam gre.	VESELJE OTROK ZARADI IZLETA- RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
--	---	---

l) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	31.Bilo je zadosti prostovoljk na izletih.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
2.	25.Bilo jih je gluh prav.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
3.	32.Mislim, da je bilo v redu, da jih je bilo dovolj.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
4.	32.Zelo sem zadovoljna s številom, je v redu. 33.Lahko pa bi bila tudi kakšna več.	ZELO DOBRO-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH ŽELJA PO VEČ PROSTOVOLJKAH-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
5.	28.Bilo je zadosti prostovoljk, ko so šli kam, gluh prav.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
6.	20.Bilo je premal prostovoljk, moralo bi jih biti več.	ŽELJA PO VEČ PROSTOVOLJKAH-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
7.	32.Bilo jih je dost.Sem zadovoljna.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
8.	26. Gluh prav jih je blo.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
9.	30. Lohk bi jih blo več.	ŽELJA PO VEČ PROSTOVOLJKAH-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
10.	34.Več prostovoljk bi moglo biti, 35.da bi pazile na otroke, da se ne bi izgubili.	ŽELJA PO VEČ PROSTOVOLJKAH-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH VARNOST OTROK-RAZLOG-ŽELJA PO VEČ PROSTOVOLJKAH-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH

m) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	32.So zadosti usposobljene.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK

2.	26. Prostovoljke so bile odlično usposobljene, 27. se trudijo. 28. Dajo vse od sebe za romske otroke, ker drugi to ne bi delali. Takih je malo.	ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK ZAVZETOST – RAZLOG- ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK PREDANOST DELU- RAZLOG-ZELO DOBRO- OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
3.	33. Ko je prišla moja punčka domov, mi je rekla, da je vse v redu, 34. da pazite vse otroke, na njihovo varnost, 35. sem zadovoljen.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK SKRB ZA VARNOST OTROK- RAZLOG- DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
4.	34. Zelo super. 35. Kolikor sem videla, jaz mogoče lastne otroke ne bi toliko pazila kot one. So res super punce. 36. Se upam pustit otroke na izlete brez problema, da nimam nobene skrbi.	ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK SKRB ZA VARNOST OTROK- RAZLOG- ZELO DOBRO- OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK SKRB ZA VARNOST OTROK- RAZLOG- ZELO DOBRO- OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
5.	29. V redu so bile prostovoljke, dovolj znajo. 30. Dosti so pazile na otroke, ko so otroci kam šli z njimi. Nobenkrat so se pritožili otroci.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK SKRB ZA VARNOST OTROK- RAZLOG- DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
6.	21. Zadoštno znajo te prostovoljke. 22. Želim pa si, da bi čim več pazile otroke, ko jih kam peljejo.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK VEČJA SKRB ZA VARNOST OTROK-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST PROSTOVOLJK
7.	33. Zadoštno so znale. Nimam pripomb.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
8.	27. Zadoštno znajo.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
9.	31. Ne, nič tazga ni, da ne bi znale.	ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI

	32.Meni je blo zelo všeč, da zelo pazijo na mojo hčerko, primejo jo za roko.	PROSTOVOLJK SKRB ZA VARNOST OTROK- RAZLOG- ZELO DOBRO- OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK
10.	36.Morale bi bolj paziti na otroke. 37. Moj sin malo slabo vidi, včasih ne vidi kakih stopnic. Take reveže je treba bolj paziti. 38. Sposobne so za vse te prostovoljke, 39.prijazne so punce, dobre, 40.poznamo jih.	VEČJA SKRB ZA VARNOST OTROK-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST PROSTOVOLJK SLABOVIDNOST SINA- RAZLOG- VEČJA SKRB ZA VARNOST OTROK-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST PROSTOVOLJK ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK PRIJAZNOST-RAZLOG- ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK POZNAVANJE PROSTOVOLJK-RAZLOG- ZELO DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK

n) ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

št.intervjuja	dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj moj otrok/otroci niso sodelovali na tej dejavnosti	zelo slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro	zelo dobro
	obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje						
1.						X	
2.							X
3.							X
4.							X
5.							X
6.							X
7.							X
8.						X	

9.		X					
10.							X
	ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje						
1.						X	
2.					X Rajš bi vidla, da grejo v Ljubljano risanke gledat, v Grosuplju je dolčas.		
3.							X
4.							X
5.							X
6.							X
7.		X					
8.		X					
9.							X
10.		X					
	ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje						
1.						X	
2.						X	
3.							X
4.							X
5.		X					
6.							X
7.							X
8.							X
9.		X					
10.							X

	ura pravljic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani						
1.					X S tamalim sem bla tam in pravljica je bla dolgočasna, samo ena ženska jo je govorila. Ni imela nobenih slik, otrokom ni bilo všeč. Da bi vsaj slike imela, da bi otroci to gledali.		
2.						X	
3.		X					
4.						X	
5.		X					
6.		X					
7.							X
8.							X
9.		X					
10.						X	
	športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju						
1.		X					
2.		X					
3.		X					
4.		X					
5.							X
6.		X					
7.		X					
8.		X					
9.		X					

10.		X					
	obisk vrtca Tinkara v Grosuplju						
1.							X
2.						X	
3.							X
5.		X					
6.							X
7.		X					
8.		X					
9.		X					
	ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani						
1.		X					
2.		X					
3.		X					
4.		X					
5.							X
6.		X					
7.							X
8.							X
9.		X					
10.							X
	ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. In II.)						
1.		X					
2.						X	
3.		X					
4.		X					
5.		X					
6.		X					
7.		X					
8.		X					
9.		X					

10.		X					
	ogled živalskega vrta v Ljubljani						
1.							X
2.							X
3.							X
4.							X
5.		X					
6.		X					
7.							X
8.							X
9.							X
10.							X
	ogled Gasilske brigade v Ljubljani						
1.							X
2.		X					
3.		X					
4.		X					
5.		X					
6.		X					
7.		X					
8.		X					
9.		X					
10.							X
	kiparske delavnice v Ivančni Gorici						
1.							X
2.						X	
3.							X
4.		X					
5.		X					
6.							X
7.		X					
8.							X
9.		X					
10.		X					
	ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani						
1.							X
2.		X					
3.		X					
4.		X					
5.							X
6.							X
7.							X
8.							X

9.		X					
10.							X

n) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi (kodiranje)

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	1. S tamalim sem bla tam in pravljica je bla dolgočasna, samo ena ženska jo je govorila. Ni imela nobenih slik, otrokom ni bilo všeč. Da bi vsaj slike imela, da bi otroci to gledali.	ENOLIČNOST POSLUŠANJA PRAVLJIC- PREMALO ANIMACIJE-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE DEJAVNOSTI
2.	1. Rajš bi vidla, da grejo v Ljubljano risanke gledat, v Grosuplju je dolgčas.	OBISK RISANK V LJUBLJANI-PREDLOG AKTIVNOSTI

HIERARHIČNO UREJANJE POJMOV

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) dejavnosti pred vključitvijo v program

- nobena (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,10)
- nepoznavanje udeleževanja izletov (7)

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski program

- ime dejavnosti
 - obisk živalskega vrta (1,3,4,9,10)
 - kulturne dejavnosti
 - obisk kina (1,2)
 - obisk knjižnice (2,4,7,8,9,10)
 - obisk lutkovne predstave (2,3,4,5,6,8,10)
 - obisk kiparske delavnice (2,6,7)
 - obisk gasilcev (1,9)
 - obisk risank (3,5,6,7,9)
 - obisk ure pravljič (7)
 - obisk prireditev (3)
 - obiskovanje dejavnosti (5)
- lokacija izvajanja dejavnosti
 - Ljubljana, Grosuplje (5)
- organizator dejavnosti
 - prostovoljka v projektu
 - Lili Zupančič (1,3,4)
 - prostovoljke v projektu (5,6)
 - študentke (10)
 - nepoznavanje organizatorja dejavnosti (2,7,8,9)
- izvajalec programa
 - prostovoljka v programu (3,4)
- sodelujoči v dejavnostih
 - romski otroci (1,2,3,4,6,7,8,9)
 - otroci iz naselij (5,10)
 - prostovoljke (4,10)
 - vloga prostovoljk
 - varnost otrok (4)
 - študentke (5,6)
- pogostost obiskovanja dejavnosti
 - zelo pogosto obiskovanje dejavnosti (1,7,10)
 - pogosto obiskovanje dejavnosti (5,9)
 - občasno obiskovanje dejavnosti (2,3)
 - redko obiskovanje dejavnosti (4,6,8)

- vzrok obiskovanja dejavnosti
 - zanimivo (7)
- želja po obiskovanju dejavnosti
 - pričakovanje izletov (7)
- c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski program
 - ni razlik (1,5,6,8)
 - delno izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - manjše izboljšanje slovenskega jezika (2)
 - manjše razlike (2)
 - izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - bolj tekoča slovenščina (3)
 - bolj razumljiva slovenščina (3)
 - boljše znanje slovenščine (4,7,9,10)
 - boljše razumevanje slovenščine (9)
 - nerazumevanje slovenskega jezika
 - ne slišijo (8)
 - vzrok
 - ovira gluhonemosti (8)
 - razvijanje govornih spretnosti
 - govorjenje o videnem (4)
 - prenos znanja na ostale otroke v družini
 - večji vpliv na mlajše otroke (4)
 - velike razlike (3,7)
- d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski program
 - nič novega (6)
 - znanje slovenskega jezika
 - boljše znanje slovenščine (1)
 - znanje abecede (7)
 - delno znanje pisanja črk (7)
 - zmožnost opisovanja slik (7)
 - zmožnost pripovedovanja pravljic (7)
 - pripovedovanje pravljic staršem (9)
 - pripovedovanje o risankah (9)
 - učenje pisanja (10)
 - znanja s področja naravoslovja
 - spoznavanje novih živali (1,3,7,8,9,10)
 - znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje gasilskih pripomočkov, vozil (1)
 - znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje lutk (5,10)
 - spoznavanje z risankami (7,9)
 - učenje risanja (10)
 - zbranost pri aktivnostih
 - mirno sedenje (1,2)
 - poslušanje
 - poslušanje pravljic (1)
 - preseganje strahu pred institucijo
 - izguba strahu pred vrtcem (1)
 - spremembe v čustvovanju
 - bolj veseli (3,5,10)
 - spremembe v odzivanju na okolje
 - večja sproščenost (3)
 - bolj umirjeni (4)
 - spremembe v obnašanju
 - boljše obnašanje (3)
 - zavedanje meja (4)
 - zanimanje za kulturne dejavnosti
 - večje zanimanje za risanke (2)

- večje zanimanje za lutke (2)
- spoznavanje novih stvari (3)
- spoznavanje družbenega okolja
 - spoznavanje novih ljudi (5)
 - spoznavanje novih krajev (8)
- povečanje možnosti izbora dejavnosti
 - zavedanje o možnosti obiskovanja izletov (5)
- razvijanje govornih spretnosti
 - govorjenje o videnem (5)
- spodbujanje želja po aktivnostih
 - želja po vnovičnem obisku živalskega vrta (7)
- e) nove znanja, pridobljena v integracijskem programu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka
- več znanja
 - veliko novih znanj (4,10)
 - vse je pomagalo (10)
- znanje slovenskega jezika
 - boljše znanje slovenščine (1)
 - lažje opisovanje živali v šoli (3)
 - pripovedovanje pravljic (3)
 - pisanje o pravljicah (3)
- zbranost pri aktivnostih
 - mirno sedenje (1,4)
- spremembe v obnašanju
 - manj nemiren (1)
 - boljše obnašanje (4)
- veščine
 - ni novih veščin (6)
- ni napredka
 - nič novega (8)
- preseganje strahu pred institucijo
 - izguba strahu pred vrtcem (1)
 - manj strahu pred šolo (5)
- preseganje strahu pred ljudmi
 - izguba strahu pred ljudmi (5)
- obiskovanje vrtca
 - redno obiskovanje vrtca (1)
 - neobiskovanje vrtca (2,7)
- obiskovanje šole
 - odklanjanje obiskovanja pouka (8)
- negativni vidiki
 - strah pred vpisom v vrtec (8,9)
 - strah mlajšega otroka pred ljudmi (8)

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega programa ter možne spremembe terminov

- letni čas
 - poleti (1,2,4,6,7,8,9,10)
- obdobje v letu
 - poletne počitnice (3,5)
- del dneva
 - ne zjutraj (8,9)
 - popoldne (3,5,10)
 - po tretji uri (6)
 - po četrti uri (4)
 - neustrezni termini v času poteka pouka (3,4)
- dan v tednu
 - sobota, nedelja (3,10)
 - vikendi (5)
- termini dejavnosti

- ustreznost (1,2,7,9)
- g) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi
 - zadovoljstvo
 - izleti (1,4,5,6,7,8,9,10)
 - zanimivost (9)
 - lokacije (2,3)
 - predlog aktivnosti
 - izlet na morje (2)
 - izleti v bližini (10)
 - obisk risank v Ljubljani (2)
 - pričakovanja
 - izleti (7)
- h) ocena trajanja dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - dolžina dejavnosti
 - ustreznost (3,4,5,6,7,8,9,10)
 - želja po daljših dejavnostih (1,2)
 - obisk živalskega vrta
 - predolgo (9)
 - Grosuplje
 - prekratko (9)
- i) ocena organizacije dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - ocena organizacije dejavnosti
 - zelo dobro (1,4)
 - razlog
 - sladoled (4)
 - dobro (2,3,5,6,7,8,9,10)
 - razlog
 - dobro obveščanje (9)
 - ogled drugih krajev (10)
 - vidi druge ljudi (10)
 - predlog za organizacijo
 - malica na daljših dejavnostih (4)
- j) ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega programa
 - ocena kvalitete prevoza
 - zelo dobro (3,4)
 - dobro (1,2,5,6,7,8,9,10)
 - razlog
 - zadovoljstvo (8,9)
 - urejena vozila (10)
 - redno obiskovanje dejavnosti
 - razlog
 - lasten prevoz (1,2)
 - neredno obiskovanje dejavnosti
 - razlog
 - pomanjkanje denarja (2,3,4,5,6,7,8,9,10)
 - ni avta (8)
 - nemotiviranost staršev (10)
 - predlog oblike prevoza na dejavnosti
 - vožnja z vlakom (4)
- k) ocena števila dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - število dejavnosti
 - ustreznost (1,3,4,7,8,9)
 - razlog
 - zadovoljstvo (3)
 - vidi druge kraje (3)
 - nekajkrat letno (3)
 - želja po več dejavnostih (1,2,4,5,6,7,10)
 - razlog
 - veselje otrok zaradi izleta (10)

l) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega programa in možni predlogi

- število prostovoljk na dejavnostih
 - zelo dobro (4)
 - ustreznost (1,2,3,5,7,8)
 - želja po več prostovoljkah (4,6,9,10)
 - razlog
 - varnost otrok (10)

m) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- ocena usposobljenosti prostovoljk
 - zelo dobro (2,4,9,10)
 - razlog
 - zavzetost (2)
 - predanost delu (2)
 - prijaznost (10)
 - skrb za varnost otrok (4,9)
 - poznavanje prostovoljk (10)
 - dobro (1,3,5,6,7,8)
 - razlog
 - skrb za varnost otrok (3,5)
- predlog za usposobljenost prostovoljk
 - večja skrb za varnost otrok (6,10)
 - razlog
 - slabovidnost sina (10)

n) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- predlog za izboljšanje dejavnosti
 - premalo animacije
 - enoličnost poslušanja pravljič (1)

HIERARHIČNO UREJANJE POJMOV (združevanje sorodnih pojmov v kategorije)

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) dejavnosti pred vključitvijo v program

- nobena (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9,10)
- nepoznavanje udeleževanja izletov (7)

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski program

- ime dejavnosti
 - naravoslovne dejavnosti
 - obisk živalskega vrta (1,3,4,9,10)
 - kulturne dejavnosti
 - obisk kina (1,2)
 - obisk knjižnice (2,4,7,8,9,10)
 - obisk lutkovne predstave (2,3,4,5,6,8,10)
 - obisk kiparske delavnice (2,6,7)
 - obisk risank (3,5,6,7,9)
 - obisk ure pravljič (7)
 - družboslovne dejavnosti
 - obisk gasilcev (1,9)
 - obisk prireditev (3)
 - obiskovanje dejavnosti (5)
- lokacija izvajanja dejavnosti
 - Ljubljana, Grosuplje (5)
- organizator/izvajalec dejavnosti
 - študentke prostovoljke v projektu (5,6,10)
 - Lili Zupančič (1,3,4)
- nepoznavanje organizatorja dejavnosti (2,7,8,9)

- sodelujoči v dejavnostih
 - otroci iz romskih naselij (1,2,3,4,5,6,7,8,9,10)
 - študentke prostovoljke (4,5,6,10)
 - vloga prostovoljk
 - varnost otrok (4)
- pogostost obiskovanja dejavnosti
 - zelo pogosto obiskovanje dejavnosti (1,7,10)
 - pogosto obiskovanje dejavnosti (5,9)
 - občasno obiskovanje dejavnosti (2,3)
 - redko obiskovanje dejavnosti (4,6,8)
- vzrok obiskovanja dejavnosti
 - zanimivo (7)
- želja po obiskovanju dejavnosti
 - pričakovanje izletov (7)
- c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski program
- ni razlik (1,5,6,8)
- delno izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - manjše izboljšanje slovenskega jezika (2)
- izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - bolj tekoča slovenščina (3)
 - bolj razumljiva slovenščina (3)
 - boljše znanje slovenščine (4,7,9,10)
 - boljše razumevanje slovenščine (9)
- nerazumevanje slovenskega jezika
 - ne slišijo (8)
 - vzrok
 - ovira gluhonemosti (8)
- razvijanje govornih spretnosti
 - govorjenje o videnem (4)
- prenos znanja na ostale otroke v družini
 - večji vpliv na mlajše otroke (4)
- velike razlike (3,7)
- d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski program
- nič novega (6)
- znanje slovenskega jezika
 - boljše znanje slovenščine (1)
 - znanje abecede (7)
 - delno znanje pisanja črk (7)
 - zmožnost opisovanja slik (7)
 - zmožnost pripovedovanja pravljic (7,9)
 - pripovedovanje o risankah (9)
 - učenje pisanja (10)
- znanja s področja naravoslovja
 - spoznavanje novih živali (1,3,7,8,9,10)
- znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje gasilskih pripomočkov, vozil (1)
- znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje lutk (5,10)
 - spoznavanje z risankami (7,9)
 - učenje risanja (10)
- zbranost pri aktivnostih
 - mirno sedenje (1,2)
- poslušanje
 - poslušanje pravljic (1)
- preseganje strahu pred institucijo
 - izguba strahu pred vrtcem (1)
- spremembe v čustvovanju
 - bolj veseli (3,5,10)
- spremembe v odzivanju na okolje
 - večja sproščenost (3)

- bolj umirjeni (4)
 - spremembe v obnašanju
 - boljše obnašanje (3)
 - zavedanje meja (4)
 - zanimanje za kulturne dejavnosti
 - večje zanimanje za risanke (2)
 - večje zanimanje za lutke (2)
 - spoznavanje novih stvari (3)
 - spoznavanje družbenega okolja
 - spoznavanje novih ljudi (5)
 - spoznavanje novih krajev (8)
 - povečanje možnosti izbora dejavnosti
 - zavedanje o možnosti obiskovanja izletov (5)
 - razvijanje govornih spretnosti
 - govorjenje o videnem (5)
 - spodbujanje želja po aktivnostih
 - želja po vnovičnem obisku živalskega vrta (7)
- e) nova znanja, pridobljena v integracijskem programu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka
- več znanja
 - veliko novih znanj (4,10)
 - vse je pomagalo (10)
 - znanje slovenskega jezika
 - boljše znanje slovenščine (1)
 - lažje opisovanje živali v šoli (3)
 - pripovedovanje pravljic (3)
 - pisanje o pravljicah (3)
 - zbranost pri aktivnostih
 - mirno sedenje (1,4)
 - spremembe v obnašanju
 - manj nemiren (1)
 - boljše obnašanje (4)
 - veščine
 - ni novih veščin (6)
 - ni napredka
 - nič novega (8)
 - preseganje strahu pred institucijo
 - izguba strahu pred vrtcem (1)
 - manj strahu pred šolo (5)
 - preseganje strahu pred ljudmi
 - izguba strahu pred ljudmi (5)
 - obiskovanje vrtca
 - redno obiskovanje vrtca (1)
 - neobiskovanje vrtca (2,7)
 - obiskovanje šole
 - odklanjanje obiskovanja pouka (8)
 - negativni vidiki
 - strah pred vpisom v vrtec (8,9)
 - strah mlajšega otroka pred ljudmi (8)

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega programa ter možne spremembe terminov

- letni čas
 - poleti (1,2,4,6,7,8,9,10)
- obdobje v letu
 - poletne počitnice (3,5)
- del dneva
 - ne zjutraj (8,9)

- popoldne (3,5,10)
- po tretji uri (6)
- po četrti uri (4)
- neustrezni termini v času poteka pouka (3,4)
- dan v tednu
 - sobota, nedelja (3,5,10)
- termini dejavnosti
 - ustreznost (1,2,7,9)
- g) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi
- zadovoljstvo
 - izleti (1,4,5,6,7,8,9,10)
 - zanimivost (9)
 - lokacije (2,3)
- predlog aktivnosti
 - izlet na morje (2)
 - izleti v bližini (10)
 - obisk risank v Ljubljani (2)
- pričakovanja
 - izleti (7)
- h) ocena trajanja dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- dolžina dejavnosti
 - ustreznost (3,4,5,6,7,8,9,10)
 - želja po daljših dejavnostih (1,2)
 - obisk živalskega vrta
 - predolgo (9)
 - Grosuplje
 - prekratko (9)
- i) ocena organizacije dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- ocena organizacije dejavnosti
 - zelo dobro (1,4)
 - razlog
 - sladoled (4)
 - dobro (2,3,5,6,7,8,9,10)
 - razlog
 - dobro obveščanje (9)
 - ogled drugih krajev (10)
 - vidi druge ljudi (10)
- predlog za organizacijo
 - malica na daljših dejavnostih (4)
- j) ocena kvalitete prevoza na dejavnostih integracijskega programa
- ocena kvalitete prevoza
 - zelo dobro (3,4)
 - dobro (1,2,5,6,7,8,9,10)
 - razlog
 - zadovoljstvo (8,9)
 - urejena vozila (10)
- redno obiskovanje dejavnosti
 - razlog
 - lasten prevoz (1,2)
- neredno obiskovanje dejavnosti
 - razlog
 - pomanjkanje denarja (2,3,4,5,6,7,8,9,10)
 - ni avta (8)
 - nemotiviranost staršev (10)
- predlog oblike prevoza na dejavnosti
 - vožnja z vlakom (4)
- k) ocena števila dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- število dejavnosti
 - ustreznost (1,3,4,7,8,9)
 - razlog

- zadovoljstvo (3)
- vidi druge kraje (3)
- nekajkrat letno (3)
- želja po več dejavnostih (1,2,4,5,6,7,10)
 - razlog
 - veselje otrok zaradi izleta (10)
- l) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega programa in možni predlogi
- število prostovoljk na dejavnostih
 - zelo dobro (4)
 - ustreznost (1,2,3,5,7,8)
 - želja po več prostovoljkah (4,6,9,10)
 - razlog
 - varnost otrok (10)
- m) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- ocena usposobljenosti prostovoljk
 - zelo dobro (2,4,9,10)
 - razlog
 - zavzetost (2)
 - predanost delu (2)
 - prijaznost (10)
 - skrb za varnost otrok (4,9)
 - poznavanje prostovoljk (10)
 - dobro (1,3,5,6,7,8)
 - razlog
 - skrb za varnost otrok (3,5)
- predlog za usposobljenost prostovoljk
 - večja skrb za varnost otrok (6,10)
 - razlog
 - slabovidnost sina (10)
- n) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- predlog za izboljšanje dejavnosti
 - premalo animacije
 - enoličnost poslušanja pravljic (1)

10.8 Analiza intervjujev romskih otrok

ŠTEVILKA INTERVJUJA	SPOL	KRAJ POGOVORA ¹	ČAS VKLJUČENOSTI V INTEGRACIJSKI PROJEKT
1.	Ž	Oaza	1 leto 11 mesecev ²
2.	Ž	Oaza	1 leto 11 mesecev
3.	Ž	Pri Nikotu	1 leto 11 mesecev
4.	M	Pri Nikotu	1 leto 11 mesecev
5.	M	Ponova vas	1 leto 11 mesecev
6.	Ž	Ponova vas	1 leto 11 mesecev

¹Kraj pogovora je ime naselja, iz katerega je intervjuvani romski otrok in kjer je bil intervju opravljen.

²Celoten čas izvajanja integracijskega projekta do faznega zaključka je 1 leto 11 mesecev (od decembra 2007 do novembra 2009).

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) nova znanja po vključitvi v integracijski program

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	1.Prvič sem vidla opico v živalskem vrtu. Slona sem vidla, žirafa. 2.Vidla sem nove risanke, ki jih prej nisem poznala.	SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
12.	1. V živalskem vrtu sem spoznala nove živali. 2.Nove knjigice sem gledala v knjižnici, 3.nove pravljice slišala. 4.Naučila sem se, kakšne so lutkovne predstave. 5.Videla sem nove risanke.	SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE NOVIH KNJIG-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH PRAVLJIC-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
13.	1.Slišala sem nove pravljice 2. in risanke. 3.Videla sem nove živali v živalskem vrtu. Slona sem videla, opice, papigo. 4.V živalskem vrtu sem se naučila, da ne smemo v tisto vodo, kjer so živali.	SPOZNAVANJE NOVIH PRAVLJIC-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA UPOŠTEVANJE PRAVIL - SPREMEMBE V OBNAŠANJU
14.	1.Videl sem nove živali. 2.Nove knjige sem videl.	SPOZNAVANJE NOVIH ŽIVALI-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE NOVIH

	3.Naučil sem se brati. 4.Videl sem nove risanke, 5.lutkovne predstave.	KNJIG-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI UČENJE BRANJA-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
15.	1.Videl sem nove risanke. 2.Prvič sem videl lutke.	SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE LUTK- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
16.	1.Sem se naučila velik, ja. 2. Videla sem nove risanke, 3.videla sem druge ljudi. 4.Naučila sem se igre z žogo. 5.Videla sem prvič lutkovno predstavo.	VELIKO NOVIH ZNANJ- VEČ ZNANJA SPOZNAVANJE NOVIH RISANK-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE NOVIH LJUDI-SPOZNAVANJE DRUŽBENEGA OKOLJA SPOZNAVANJE IGER Z ŽOGO-ZNANJA S PODROČJA DRUŽABNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI

b) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	3.Sem znala že prej slovensko.	NI RAZLIK
2.	6.Sem znala že prej dobro slovensko.	NI RAZLIK
3.	5.Ne, vse sem že prej znala.	NI RAZLIK
4.	6.Ja, sem se naučil nove, 7.ampak sem tudi že prej znal.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA MANJŠE RAZLIKE-DELNO IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
5.	3.Ja, sem se naučil. 4.Bolš znam slovensko.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-

		IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
6.	6.Ja, sem se. 7.Znam bolj kot prej.	BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA BOLJŠE ZNANJE SLOVENŠČINE-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA

c) nova znanja, pridobljena v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	4. Ja, mi pomaga. 5. To, da se lepo obnašamo, 6. da ne govorimo grde besede. 7. Povedala sem mojim prijateljicam v šoli, da sem bila v živalskem vrtu.	NOVA ZNANJA-VEČ ZNANJA BOLJŠE OBNAŠANJE-SPREMEMBE V OBNAŠANJU BOLJŠE OBNAŠANJE-SPREMEMBE V OBNAŠANJU GOVORJENJE O VIDENEM-RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI
2.	7.Ko sem spoznala nove knjige, 8.sem jih potem si izposodila v knjižnici 9. in jih prebrala za bralno značko. 10. V šoli smo morali nalepit slike živali v zvezek in jih opisat, kakšne so in meni je blo lažje, ker sm jih vidla v živalskem vrtu.	SPOZNAVANJE NOVIH KNJIG-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI IZPOSOJANJE KNJIG-OBISKOVANJE KNJIŽNICE BRANJE KNJIG ZA BRALNO ZNAČKO- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI OPISOVANJE ŽIVALI V ŠOLI- ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA
3.	6.Ko smo šli gledat v kino, sem v šoli povedala, da sem bila tam. 7.Napisala sem tudi, da sem bla v živalskem vrtu.	GOVORJENJE O VIDENEM-RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI PISANJE O VIDENEM-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA
4.	8.V živalskem vrtu sem videl živali, pa sem potem v šoli lahko več povedal o njih. 9.Zdaj bolj pri miru sedim v šoli, ker tut na izletih moram pri miru sedet.	GOVORJENJE O VIDENEM-RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI MIRNO SEDENJE-ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH
5.	5.V šoli sem lahko povedal o izletih, 6.kaj narisal, kaj smo vidli.	GOVORJENJE O VIDENEM-RAZVIJANJE GOVORNIH SPRETNOSTI RISANJE O VIDENEM-RAZVIJANJE LIKOVNEGA IZRAŽANJA

6.	8.Narisala sem v šoli, kaj smo vidli na lutkovni predstavi v Ljubljani. 9.Tut pri miru smo morali sedet, pa vem zdej to v šoli, da moram.	RISANJE O VIDENEM- RAZVIJANJE LIKOVNEGA IZRAŽANJA MIRNO SEDENJE- ZBRANOST PRI AKTIVNOSTIH
----	--	--

3. EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

d) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	8.Poleti grem rada kam. 9.Všeč mi je tako, kot je.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
2.	11. Poleti. 12.Všeč mi je to. Nočem nič drugač.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
3.	8.Ko je mrzlo, ne maram it nikamor. 9.Ko je vroče, je lepo, poleti.	NE POZIMI- LETNI ČAS POLETI-LETNI ČAS
4.	10.Poleti mam najrajš. 11.Jaz bi zjutraj šel na izlete.	POLETI-LETNI ČAS ZJUTRAJ-DEL DNEVA
5.	7.Spomladi mi je najbolj všeč, ker je sonce. 8.Bolj mi je všeč popoldne it kam.	SPOMLADI-LETNI ČAS POPOLDNE-DEL DNEVA
6.	10.Poleti je najlepš. 11.Všeč mi je tko, 12.ne bi zjutri.	POLETI-LETNI ČAS USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI NE ZJUTRAJ-DEL DNEVA

e) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	10. Ble so mi všeč, kam smo šli.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
2.	13.Sem zadovoljna. 14.Povsod smo šli.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO IZLETI - ZADOVOLJSTVO
3.	10.Ja, všeč mi je blo, kam smo šli.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
4.	12.Mi je bilo všeč.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO
5.	9.Všeč mi je blo, kam smo šli. 10. V redu so ti izleti.	IZLETI – ZADOVOLJSTVO IZLETI - ZADOVOLJSTVO
6.	13.Všeč so mi, kam smo šli.	IZLETI - ZADOVOLJSTVO

f) ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	11. Blo mi je glih prav. 12. Ne bi rada, da bi blo bolj dolgo.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI USTREZNOST-DOLŽINA

		DEJAVNOSTI
2.	15. Bli so zadost dolgi.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI
3.	11. Izleti so bli predolgi. 12. Prej bi rada pršla domov.	PREDOLGO- DOLŽINA DEJAVNOSTI PREDOLGO-DOLŽINA DEJAVNOSTI
4.	13. Prehitr smo pršli nazaj domov. 14. Od zjutri do večera bi bil na izletu, cel dan.	ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI CEL DAN-DOLŽINA DEJAVNOSTI
5.	11. Bil bi dlje časa na izletu. 12. Premal dolgi so bli. 13. Cel dan dolg izlet hočem.	ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI CEL DAN-DOLŽINA DEJAVNOSTI
6.	14. Rada bi daljše izlete. 15. Cel dan bi bla tam na izletu.	ŽELJA PO DALJŠIH DEJAVNOSTIH-DOLŽINA DEJAVNOSTI CEL DAN-DOLŽINA DEJAVNOSTI

g) ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	13. Rada bi več izletov. 14. Vsak teden enkrat bi rada na izlet. 15. Na morje bi šla, 16. v Atlantis plavat.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ENKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI OBISK BAZENA »ATLANTIS«-PREDLOG AKTIVNOSTI
2.	16. Hočem več izletov. 17. Šla bi trikrat na teden na izlete. 18. Šla bi še na morje, 19. v cirkus, 20. ringelšpil.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI TRIKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI OBISK CIRKUSA-PREDLOG AKTIVNOSTI OBISK ZABAVIŠČNEGA PARKA-PREDLOG AKTIVNOSTI
3.	13. Rada bi, da bi večkrat šli. 14. Vsak teden bi rada, da nekam gremo. 15. Rada bi šla na bazen.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ENKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI OBISK BAZENA-PREDLOG

		AKTIVNOSTI
4.	15. Večkrat bi bli lahko. 16. Jaz bi šel na izlet dvakrat na teden. 17. Šel bi v Kekčevo deželo, 18. na bazen, 19. morje, 20. v Ameriko.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI DVAKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI OBISK »KEKČEVE DEŽELE«- PREDLOG AKTIVNOSTI OBISK BAZENA-PREDLOG AKTIVNOSTI IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI IZLET V ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE- PREDLOG AKTIVNOSTI
5.	14. Blo je premal izletov. 15. Šel bi trikrat na teden. 16. Jaz bi šel v cirkus, 17. na morje.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI TRIKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI OBISK CIRKUSA-PREDLOG AKTIVNOSTI IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI
6.	16. Ni blo zadost izletov. 17. Enkrat na teden hočem izlete. 18. Šla bi v Koper obiskat Mojco, 19. pa na morje.	ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI ENKRAT TEDENSKO- ŠTEVILO DEJAVNOSTI OBISK PROSTOVOLJKE MOJCE V KOPRU-PREDLOG AKTIVNOSTI IZLET NA MORJE-PREDLOG AKTIVNOSTI

h) ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

št.intervjuja	dejavnosti/ocene	ne morem oceniti, saj nisem sodeloval/a na tej dejavnosti	slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	niti dobro niti slabo (Kakšni so tvoji morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	dobro
	obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje				
1.					X
2.					X

3.				X Mal mi je dolgčas pravlјice poslušat.	
4.					X
5.					X
6.					X
	ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				
1.					X
2.					X
3.					X
4.					X
5.				X Risanke doma skos gledam.	
6.					X
	ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				
1.				X Lutke nimam tok rada.	
2.					X
3.			X Rajš bi vidla lutke na vrvici, ne na rokah. Ne maram, če niso na vrvici.		
4.					X
5.		X			
6.		X			
	ura pravlјic in ustvarjalna delavnica v ŠKUC – u v Ljubljani				
1.					X
2.					X

3.		X			
4.					X
5.		X			
6.		X			
	športni dan romskih in neromskih otrok na OŠ Louisa Adamiča v Grosuplju				
1.		X			
2.		X			
3.		X			
4.		X			
5.					X
6.					X
	ogled lutkovne predstave v Lutkovnem gledališču v Ljubljani				
1.		X			
2.		X			
3.		X			
4.		X			
5.					X
6.					X
	ustvarjalno- izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)				
1.		X			
2.					X
3.		X			
4.		X			
5.		X			
6.		X			
	ogled živalskega vrta v Ljubljani				

1.					X
2.					X
3.					X
4.					X
5.		X			
6.		X			
	ogled Gasilske brigade v Ljubljani				
1.		X			
2.		X			
3.		X			
4.		X			
5.		X			
6.		X			
	kiparske delavnice v Ivančni Gorici				
1.		X			
2.		X			
3.					X
4.		X			
5.		X			
6.		X			
	ogled risanke v kinu Kolosej v Ljubljani				
1.		X			
2.					X
3.		X			
4.		X			
5.					X
6.		X			

i) ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi (kodiranje)

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	1.Lutke nimam tok rada.	NENAKLONJENOST DO LUTK-OCENA LUTKOVNIH PREDSTAV
3.	1.Mal mi je dolgčas pravlјice poslušat. 2.Rajš bi vidla lutke na vrvici, ne na rokah. Ne maram, če niso na vrvici.	ENOLIČNOST POSLUŠANJA PRAVLJIC-OCENA UR PRAVLJIC OBISK LUTKOVNIH PREDSTAV Z LUTKAMI NA VRVICI- PREDLOG AKTIVNOSTI
5.	1.Risanke doma skos gledam.	ENOLIČNOST GLEDANJA RISANK-GLEDANJE RISANK V DOMAČEM OKOLJU- OCENA OGLED OV RISANK

HIERARHIČNO UREJANJE POJMOV

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) nova znanja po vključitvi v integracijski program

- več znanja
 - veliko novih znanj (6)
- znanja s področja naravoslovja
 - spoznavanje novih živali (1,2,3,4)
- znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje novih risank (1,2,3,4,5,6)
 - spoznavanje novih knjig (2,4)
 - spoznavanje novih pravljič (2,3)
 - spoznavanje lutkovnih predstav (2,4,6)
 - spoznavanje lutk (5)
- znanja s področja družabnih dejavnosti
 - spoznavanje iger z žogo (6)
- znanje slovenskega jezika
 - učenje branja (4)
- spremembe v obnašanju
 - upoštevanje pravil (3)
- spoznavanje družbenega okolja
 - spoznavanje novih ljudi (6)

b) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski program

- ni razlik (1,2,3)
- delno izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - manjše razlike (4)
- izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - boljše znanje slovenščine (4,5,6)

c) nova znanja, pridobljena v integracijskem programu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

- več znanja
 - nova znanja (1)
- znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje novih knjig (2)
 - branje knjig za bralno značko (2)
- znanja s področja naravoslovja
 - opisovanje živali v šoli (2)
- znanje slovenskega jezika
 - pisanje o videnem (3)
- spremembe v obnašanju
 - boljše obnašanje (1)
- zbranost pri aktivnostih
 - mirno sedenje (4,6)
- razvijanje govornih spretnosti
 - govorjenje o videnem (1,3,4,5)
- obiskovanje knjižnice
 - izposojanje knjig (2)
- razvijanje likovnega izražanja
 - risanje o videnem (5,6)

EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

d) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega programa ter možne spremembe terminov

- letni čas
 - poleti (1,2,3,4,6)
 - ne pozimi (3)
 - spomladi (5)
- del dneva
 - zjutraj (4)
 - popoldne (5)
 - ne zjutraj (6)

- termini dejavnosti
 - ustreznost (1,2,6)
- e) ocena lokacij izvajanja dejavnosti in možni predlogi
 - zadovoljstvo
 - izleti (1,2,3,4,5,6)
- f) ocena trajanja dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - dolžina dejavnosti
 - ustreznost (1,2)
 - cel dan (4,5,6)
 - predolgo (3)
 - želja po daljših dejavnostih (4,5,6)
- g) ocena števila dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - število dejavnosti
 - enkrat tedensko (1,3,6)
 - dvakrat tedensko (4)
 - trikrat tedensko (2,5)
 - želja po več dejavnostih (1,2,3,4,5,6)
 - predlog aktivnosti
 - izlet na morje (1,2,4,5,6)
 - obisk bazena »Atlantis« (1)
 - obisk bazena (3,4)
 - obisk cirkusa (2,5)
 - obisk zabavišnega parka (2)
 - obisk »Kekčeve dežele« (4)
 - obisk prostovoljke Mojce v Kopru (6)
 - izlet v Združene države Amerike (4)
 - obisk lutkovnih predstav z lutkami na vrvi (3)
- h) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - ocena lutkovnih predstav
 - nenaklonjenost do lutk (1)
 - ocena ur pravljič
 - enoličnost poslušanja pravljič (3)
 - ocena ogledov risank
 - gledanje risank v domačem okolju (5)
 - enoličnost gledanja risank (5)

10.9 Analiza intervjujev strokovnih sodelavk

ŠTEVILKA INTERVJUJA	SPOL	KRAJ POGOVORA
1.	Ž	Knjižnica Grosuplje
2.	Ž	Kulturni dom Grosuplje

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) dejavnosti pred vključitvijo v projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
17.	1. Posamezniki so se vključevali, so prihajali v knjižnico. Iz vseh starostnih obdobij so prihajali posamezniki. 2. Prihajale so družine, v bistvu par družin z otroki, najstniki in odrasli. 3. Tiste družine so prihajale po	POSAMEZNIKI-VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM NEKAJ DRUŽIN-VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM

	knjigo, zato, da so si izposodili knjige. 4.Ostali, predvsem najstniki, so prihajali zaradi računalniške tehnologije. 5. Odrasli so pa zbirali informacije o kosovnih odpadkih, kje, kdaj se to zbira. 6. Mogoče pri odraslih je bilo značilno to, da so prihajali po neknižno gradivo – CD–je, DVD–je, videokasete, 7.od knjig pa si izposojajo leksikon imen, najbrž za novorojenčke. 8.Ni bilo pa organiziranih dejavnosti. Prihajali so kot ostali obiskovalci. Organiziranega povezovanja z romskimi otroki prej ni bilo. Mi sicer sodelujemo z vrtci, šolami, prav posebej z njimi pa prej nismo. 9.Sicer smo imeli neke ideje že prej, 10. vendar je ta oseba, ki je živela v naselju, umrla in je to propadlo. Smo se že kar veliko pogovarjali s to Romkinjo o tem.	IZPOSOJANJE KNJIG- RAZLOG-NEKAJ DRUŽIN- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM RAČUNALNIŠKA TEHNOLOGIJA- RAZLOG- NAJSTNIKI- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM ZBIRANJE INFORMACIJ O KOSOVNIH ODVOZIH- RAZLOG-ODRASLI- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM IZPOSOJANJE NEKNJIŽNEGA GRADIVA- RAZLOG-ODRASLI- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM IZPOSOJANJE LEKSIKONA IMEN-RAZLOG-ODRASLI- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM NI ORGANIZIRANIH DEJAVNOSTI- VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM OBSTOJ IDEJE O VKLJUČEVANJU ROMSKIH OTROK -VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM OPUSTITEV IDEJE O VKLJUČEVANJU ROMSKIH OTROK-VKLJUČEVANJE PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM
18.	1.Jaz sem nastopila to delovno mesto pred tremi leti. Sem takoj ponudila občini Grosuplje, CSD-ju, programe za socialno ogrožene. Ni bil nikakršen odziv, niti odgovora po elektronski pošti. 2.Romski otroci so prihajali v Kulturni dom Grosuplje pred integracijskim programom samo v	NEODZIVNOST LOKALNIH INSTITUCIJ ZA VKLJUČEVANJE SOCIALNO OGROŽENIH SKUPIN- NEODZIVNOST INSTITUCIJ VKLJUČEVANJE ROMSKIH OTROK V SKLOPU ŠOLE- VKLJUČEVANJE PRED

	sklopu dogodkov, ki jih ponudimo šolam.	INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM
	3.Mogoče so bili prisotni enkrat na leto.	ENKRAT LETNO-POGOSTOST VKLJUČEVANJA PRED INTEGRACIJSKIM PROGRAMOM

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	11.Zdaj se vključujejo v t.i. knjižno in knjižnično vzgojo.	VKLJUČEVANJE V KNJIŽNIČNO VZGOJO-VKLJUČEVANJE V KULTURNE DEJAVNOSTI
	12. To je starostni stopnji in vsakemu posameznemu otroku prilagojena predstavitev knjižnice in njene ponudbe.	PRILAGOJENOST POSAMEZNIKU-UPOŠTEVANJE INDIVIDUALNIH POTREB
	13.To so t.i. igralno – pravljичne ure.	IGRALNO-PRAVLJIČNE URE – KULTURNE DEJAVNOSTI-IME DEJAVNOSTI
	14.Tu se gre za to, da se otroke pridobi, da pridejo.	MOTIVIRANJE OTROK-VZPODBUJANJE ŽELJE PO OBISKOVANJU KNJIŽNICE
	15.Zraven smo imeli tudi ustvarjalne delavnice - Žabje dogodivščine.	USTVARJALNE DELAVNICE »ŽABJE DOGODIVŠČINE«-DEJAVNOSTI S PODROČJA LIKOVNE VZGOJE-IME DEJAVNOSTI
	16.Te dejavnosti izvajajo mladinski knjižničarji	MLADINSKI KNJIŽNIČARJI-IZVAJALEC DEJAVNOSTI PROSTOVOLJKE DRUŠTVA ROMI GREDO NAPREJ-
	17.v sodelovanju s prostovoljkami društva Romi gredo naprej.	IZVAJALEC DEJAVNOSTI ODVISNOST OD ZUNANJIH DEJAVNIKOV-POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI
	18.Pogostost srečanj je odvisna od zunanjih dejavnikov,	POMANJKANJE FINANČNIH SREDSTEV-RAZLOG-ODVISNOST OD ZUNANJIH DEJAVNIKOV-POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI ORGANIZIRAN PREVOZ-
	19. in sicer od finančnih sredstev za prevoz otrok s strani društva.	PREVOZ NA DEJAVNOSTI ZAUPANJE STARŠEV-RAZLOG-ORGANIZIRAN PREVOZ-PREVOZ NA DEJAVNOSTI
	20.Gre za organiziran prevoz, ker je to pomembno	VEČJA ODZIVNOST-RAZLOG- ORGANIZIRAN PREVOZ-PREVOZ NA DEJAVNOSTI
	21.in tudi zaradi zaupanja staršev otrok.	

	22.Odzvali so se bolj, kot bi se sicer, zato ker je bil organiziran prevoz.	
12.	4. Organizator dogodkov je Zveza kulturnih društev Grosuplje s produkcijo otroškega abonmaja in rednim programom Kina Grosuplje. 5.Romski otroci sedaj hodijo na lutkovne predstave 6. in animirane filme za otroke – risanke. 7.Ne hodijo brezplačno, ampak z velikim popustom. Vstopnina je simbolična – en evro za animirane filme, za lutkovne predstave dva evra. 8.Vključujejo se tri do petkrat letno. 9.Jih je približno štirinajst do šestindvajset na vsaki dejavnosti.	ZVEZA KULTURNIH DRUŠTEV GROSUPLJE-ORGANIZATOR DEJAVNOSTI OBISK LUTKOVNIH PREDSTAV-KULTURNE DEJAVNOSTI-IME DEJAVNOSTI OBISK RISANK-KULTURNE DEJAVNOSTI-IME DEJAVNOSTI ZNIŽANO PLAČILO- OBLIKA PLAČILA DEJAVNOSTI TRI DO PETKRAT LETNO-POGOSTOST OBISKOVANJA DEJAVNOSTI ŠTIRINAJST DO ŠESTINDVAJSET-ŠTEVILO UDELEŽENCEV NA DEJAVNOSTI

c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
10.	23.Jaz mislim, da ga ima, tako kot na vsakega branje in poslušanje, 24.predvsem v zgodnjem obdobju. To je zibelka bralne pismenosti. 25.Čim več je tega v zgodnjem obdobju, toliko bolj verjetno je, da bo to padlo na plodna tla. 26.Sploh, ker vemo, da tega doma niso deležni. 27.Več jezika slišijo, 28.ga bolje razumejo 29. in znajo uporabljati. 30.Sprejetosti 31. in osebne potrditve so isto tukaj	MANJŠE RAZLIKE-DELNO IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA VEČJI VPLIV NA MLAJŠE OTROKE-PRENOS ZNANJA NA MLAJŠE OTROKE VEČJI VPLIV NA MLAJŠE OTROKE-PRENOS ZNANJA NA MLAJŠE OTROKE OMEJENE MOŽNOSTI BRALNEGA OPISMENJEVANJA-NEGATIVNI VPLIVI NEIZOBRAŽENOSTI POSLUŠANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA RAZUMEVANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA UPORABLJANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-

	deležni. 32.O slišnem lahko izrazijo svoje mnenje. 33.Bistvo jezika je uporaba. Na ta način se naše znanje izboljšuje 34. in tudi razumevanje. 35.To mora potekati v stimulativnem okolju.	RAZLOG- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA SPREJETOST-RAZLOG-IZBOLJŠANJE SAMOPODOBE OTROK OSEBNA POTRDITEV-RAZLOG-IZBOLJŠANJE SAMOPODOBE OTROK MOŽNOST IZRAŽANJA MNENJA-ODPRTA KOMUNIKACIJA UPORABLJANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-RAZLOG- IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA RAZUMEVANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA SPODBUDNO OKOLJE-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA
11.	10.Zelo težko rečem konkretno. 11.Prav lutkovne predstave so Romom zelo blizu. 12.Iz svojih izkušenj kot prostovoljka pri multimedijski predstavitvi romske pravlјice Most prijateljstva, kjer sem z romskimi otroki pripravljala lutkovno predstavo na temo te pravlјice, sem videla, da to vpliva na znanje jezika, 13.saj ravno lutkovne predstave s svojim močnim gibalnim in likovno izraznim govorom prispevajo posredno 14.k učenju 15.in razumevanju slovenskega jezika. 16.Zdi se mi, da jim je ta način	NI JASNEGA VPLIVA-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA NAKLONJENOST ROMOV DO LUTKOVNIH PREDSTAV-PREDSODKI O ROMIH OBISKOVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA VPLIV GIBALNEGA IN LIKOVNO IZRAZNEGA GOVORA-RAZLOG-OBISKOVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA UČENJE SLOVENSKEGA JEZIKA-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA RAZUMEVANJE SLOVENSKEGA JEZIKA-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA

	blizu 17.glede na značaj romskih ljudi, ki so bolj kozmični, so nomadi med zemljo in kozmosom tudi v času svojega življenja. 18.Sprehajajo se tudi po drugem svetu, med današnjim časom in svetom umrlih. 19.Ni jim težko koga ubiti, posiljevat, to dojemajo drugače kot mi. 20.Za njih je pomoje tale pot – preko lutkovnih predstav, bližja za učenje slovenskega jezika. 21.Romi to bivanje doživljajo veliko bolj fizično kot Slovenci. 22.Ravno zaradi te jezikovne bariere skupno doživljajo slovenski jezik plus celo gestikulacijo slovenskega govornika. Obe govorni dimenziji sta enakovredni pri razumevanju slovenščine. 23.Zato se mi zdi, da je tak način bližje njim kot klasična šola poučevanja.	NAKLONJENOST ROMOV DO LUTKOVNIH PREDSTAV-PREDSODKI O ROMIH ZNAČAJ ROMOV-RAZLOG-NAKLONJENOST ROMOV DO LUTKOVNIH PREDSTAV-PREDSODKI O ROMIH POVEZANOST ROMOV Z ONOSTRANSTVOM-RAZLOG-NAKLONJENOST ROMOV DO LUTKOVNIH PREDSTAV-PREDSODKI O ROMIH KRIMINALIZACIJA ROMOV-PREDSODKI O ROMIH OBISKOVANJE LUTKOVNIH PREDSTAV-RAZLOG-IZBOLJŠANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA FIZIČNO DOŽIVLJANJE ŽIVLJENJA-PREDSODKI O ROMIH SKUPNO DOŽIVLJANJE JEZIKA IN TELESNE GOVORICE-PREDSODKI O ROMIH POVELIČEVANJE IZOBRAŽEVALNEGA UČINKA LUTKOVNIH PREDSTAV-PREDSODKI O ROMIH
--	--	--

d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski projekt

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	36.Oni so pridobili vedenje o tem, kje lahko dobijo knjigo, 37.kje se lahko igrajo, 38. kje lahko poslušajo pravljice. 39. Dobijo osnovna pravila obnašanja v javnem prostoru, 40.kako se lista knjige,	MOŽNOST IZPOSOJE KNJIGE-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI MOŽNOST PROSTORA ZA IGRO-POVEČANJE MOŽNOSTI PREŽIVLJANJA PROSTEGA ČASA MOŽNOST POSLUŠANJA PRAVLJIC- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI UČENJE PRAVIL OBNAŠANJA- ZNANJE BONTONA V INSTITUCIJAH UČENJE LISTANJA KNJIG-ZNANJA S PODROČJA

	41.kako se posluša, 42.da lahko tukaj dostopajo do računalnika. 43.Skratka tudi s pravili, ki veljajo v javni ustanovi, kot je knjižnica. 44.Da se knjige ne uničuje, 45.da se jih ne »čečka«, 46. da je potrebno knjige vrniti, če se jih izposodi. 47.Da lahko vsi pridejo v knjižnico, da je knjižnica dostopna vsem. 48.Ko poslušajo pravljice, tako dobijo vedenje o določenih stvareh, 49.vzpostavi se želja po novih zgodbah.	KNJIŽNIČNE VZGOJE UČENJE POSLUŠANJA- POSLUŠANJE MOŽNOST DOSTOPA DO RAČUNALNIKA-DOSTOP DO KOMUNIKACIJSKIH SREDSTEV UČENJE PRAVIL OBNAŠANJA- ZNANJE BONTONA V INSTITUCIJAH NE UNIČEVATI KNJIGE- ZNANJA S PODROČJA KNJIŽNIČNE VZGOJE NE PISATI PO KNJIGAH- ZNANJA S PODROČJA KNJIŽNIČNE VZGOJE VRAČANJE IZPOSODENIH KNJIG- ZNANJA S PODROČJA KNJIŽNIČNE VZGOJE MOŽNOST DOSTOPA DO KNJIŽNICE-DOSTOP DO KULTURNE USTANOVE PRIDOBIVANJE NOVIH ZNANJ-VEČ ZNANJA ŽELJA PO NOVIH ZGODBAH-ŽELJA PO SPOZNAVANJU KNJIG
12.	24.Doživeli so tako različne likovne estetike, 25.različne možnosti animiranja, tako pri lutkah kot pri filmu. 26.Posredno čez to tudi učenje jezika, 27.poglobljanje znanja jezika, 28.sociološko-kulturološko pa so se zagotovo seznanili z osnovo kulturnega spremljanja kulturnega dogodka. 29.Socialno so bili enakovredni z vsemi, ki so ta hip gledali predstavo, saj so bili v isti dvorani, bili so del celote. Tudi ta socialna komponenta se mi zdi zelo pomembna. To se mi zdi predpogoj	SPOZNAVANJE Z RAZLIČNIMI LIKOVNIMI ESTETIKAMI-ZNANJA S PODROČJA UMETNOSTI SPOZNAVANJE Z MOŽNOSTMI ANIMIRANJA- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI UČENJE SLOVENSKEGA JEZIKA-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA POGLABLJANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA- ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA UČENJE SPREMLJANJA KULTURNEGA DOGODKA- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SOCIALNA ENAKOVREDNOST- ENAKOVREDEN DOSTOP

	za njihovo integracijo v slovenski prostor. 30. Oni so tako pridobili na treh nivojih: kultura, 31. etika 32. – sociologija kulture 33. ter na socialnem nivoju.	SPOZNAVANJE KULTURE-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI SPOZNAVANJE ETIKE-ZNANJA S PODROČJA DRUŽBOSLOVJA SPOZNAVANJE SOCIOLOGIJE KULTURE-ZNANJA S PODROČJA DRUŽBOSLOVJA SPOZNAVANJE SOCIALNE RAVNI-ZNANJA S PODROČJA DRUŽBOSLOVJA
--	--	---

e) nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem projektu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	50. Mislim, da se jim je odprla nova širina, povečalo obzorje, 51. pridobili so nove informacije, da je praktično v knjigah zapisano vse, kar jih zanima. 52. Lažje se zato vključujejo v skupnost. 53. Drugi otroci imajo prednost pri šolanju. Primanjkljaj romski otroci zmanjšajo z obiskovanjem knjižnice. 54. Delovne navade, 55. vedoželjnost.	POVEČANJE OBSEGA ZNANJ-VEČ ZNANJA PRIDOBIVANJE NOVIH INFORMACIJ-VEČ ZNANJA LAŽJE VKLJUČEVANJE-ENAKOVREDEN DOSTOP ZMANJŠEVANJE NEENAKOVREDNEGA DOSTOPA DO IZOBRAŽEVANJA-IZENAČEVANJE MOŽNOSTI DO IZOBRAŽEVANJA PRIDOBIVANJE DELOVNIH NAVAD- ZNANJA S PODROČJA VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA VEDOŽELJNOST- ŽELJA PO PRIDOBIVANJU NOVEGA ZNANJA
12.	34. Vse, kar sem omenila prej – poglobljanje znanja slovenskega jezika, 35. razlikovanje med likovnimi estetikami, 36. različne animacije. 37. Ko jim bo učiteljica nekaj razlagala, bodo mogoče lahko to	POGLABLJANJE ZNANJA SLOVENSKEGA JEZIKA-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE Z RAZLIČNIMI LIKOVNIMI ESTETIKAMI-ZNANJA S PODROČJA UMETNOSTI SPOZNAVANJE Z MOŽNOSTMI ANIMIRANJA-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI POVEZOVANJE UČNE SNOVI IN LUTKOVNIH PREDSTAV-POVEZOVANJE ZNANJ

	povezali asociativno z različnimi predstavami, 38.bodo bolj aktivno sodelovali pri pouku. 39.Lahko pri branju poezije, 40.pravljic, 41.pri spoznavanju narave 42.in družbe, 43.likovni vzgoji, 44.glasbeni vzgoji.	AKTIVNEJŠE SODELOVANJE PRI POUKU-IZBOLJŠANJE PARTICIPACIJE V IZOBRAŽEVALNEM PROCESU LAŽJE BRANJE POEZIJE-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA BRANJE PRAVLJIC-ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA SPOZNAVANJE NARAVE-ZNANJA S PODROČJA NARAVOSLOVJA SPOZNAVANJE DRUŽBE-ZNANJA S PODROČJA DRUŽBOSLOVJA LIKOVNA VZGOJA-ZNANJA S PODROČJA UMETNOSTI GLASBENA VZGOJA-ZNANJA S PODROČJA UMETNOSTI
--	--	--

2.EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega projekta ter možne spremembe terminov

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	56.Jesensko – zimski 57.in pomladanski čas nam najbolj ustreza. 58.Poleti pa so primernejše delavnice. 59.Poleti imamo manj kadra, ker so dopusti. Že tako je težje vzpostaviti v poletnem času organizacijo dela zaradi dopustov. 60.Nam se zdi, da bi bilo boljše, če bi to bilo v dopoldanskem času, kot imamo sicer organizirano za šole in vrtce. 61.To tudi iz njihovega vidika, ker je dopoldan dokazano, da je večja storilnost. 62.Za predšolske bi bilo v redu, da bi prihajali dopoldne, ker niso vključeni v organizirano varstvo.	JESENSKO-ZIMSKI ČAS-LETNI ČAS POMLAD-LETNI ČAS DELAVNICE V POLETNEM ČASU-PREDLOG AKTIVNOSTI MANJ KADRA V POLETNEM ČASU-OMEJENO ŠTEVILO ZAPOSLENIH DOPOLDNE-DEL DNEVA VEČJA ZMOŽNOST AKTIVNEGA SODELOVANJA-RAZLOG- DOPOLDNE-DEL DNEVA PREDŠOLSKI OTROCI-DOPOLDNE-DEL DNEVA
12.	45.Od septembra do konec marca je za nas dober termin. 46.Takrat imamo sezono našega programa, ki je takrat najbolj zgoščen. To so tudi termini rednih	OD SEPTEMBRA DO MARCA-OBDOBJE V LETU TERMINI REDNIH ABONMAJEV-RAZLOG-OD SEPTEMBRA DO MARCA-

	abonmajev in vseh večjih projektov Zveze kulturnih društev Grosuplje. 47.Mi se prilagajamo zahtevam naročnikov, kadar gre za najem naših prostorov. Za obiskovalce pa imamo več ali manj redno določene termine. 48.Tako kot je sedaj, nam popolnoma ustreza glede terminov.	OBDOBJE V LETU FIKSNI TERMINI ZA OBISKOVALCE-DOLOČENOST TERMINOV USTREZNOST-TERMINI DEJAVNOSTI
--	---	---

g)ocena trajanja dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	63.Po izkušnjah, ki jih imamo z otroki v različnih starostnih obdobjih, smo tudi planirali te dejavnosti v takem časovnem obdobju. 64.Tudi koncentracija pade, če je predolgo.Že tako z raznimi gibalnimi vajami malo razbremenimo otroke, da lahko dlje sledijo. 65.Več kot eno uro bi bilo težko. 66.Potrebujejo veliko individualne podpore. 67.Potrebno je več kadra kot pri ostalih.Vedno je bilo nekaj ljudi, da so otroci maksimalno pridobili. 68.Če bi bilo krajše, bi bilo prekratko. Če bi bilo prekratko, ne bi pustilo pravega vtisa. 69.Če bi bilo predolgo, bi zaradi omejenega kadra težko zadostili vsem individualnim potrebam otrok. 70.Mogoče bi bilo tudi možno ta čas podaljšati, ampak to bomo še videli skozi proces, skozi čas. 71.Ampak zato bi potrebovali dodatna sredstva, 72.dodaten kader, predvsem ljudi. Tudi mi smo kadrovsko	PRILAGOJENOST TRAJANJA STAROSTNEM OBDOBJU OTROK- DOLŽINA DEJAVNOSTI ZNIŽANJE KONCENTRACIJE- RAZLOG-PRILAGOJENOST TRAJANJA STAROSTNEM OBDOBJU OTROK- DOLŽINA DEJAVNOSTI NAJVEČ ENA URA- DOLŽINA DEJAVNOSTI VELIKO INDIVIDUALNE PODPORE-INDIVIDUALNO DELO VEČ KADRA-VEČ ZAPOSLENIH IZ USTANOVE NA DEJAVNOSTI NI PRAVEGA VTISA- RAZLOG-PREKRATKO- DOLŽINA DEJAVNOSTI PREMALO KADRA- NEZMOŽNOST ODZIVA NA INDIVIDUALNE POTREBE- RAZLOG-PREDOLGO- DOLŽINA DEJAVNOSTI MOŽNOST PODALJŠANJA TRAJANJA-DOLŽINA DEJAVNOSTI VEČ FINANČNIH SREDSTEV- POGOJ- MOŽNOST PODALJŠANJA TRAJANJA- DOLŽINA DEJAVNOSTI VEČ KADRA-POGOJ- MOŽNOST PODALJŠANJA TRAJANJA-DOLŽINA

	podhranjeni, smo namreč odprti čez cel dan.	DEJAVNOSTI
12.	49. Te ure so optimalne. Kar mi ponujamo, je sklenjeno v maksimalnih petiinsirideset minut, 50. kar zagotavlja aktivno spremljanje, to velja za lutkovne predstave. 51. Kar se tiče animiranih filmov so pa tudi zaradi svoje značilnosti dolge absolutno primerno – do uro in pol. 52. Romski otroci, kot sem imela občutek, so pri lutkovnih predstavah popolnoma sledili. Pri risankah pa nisem bila prisotna, da bi videla.	USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI AKTIVNO SPREMLJANJE- RAZLOG-USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI LUTKOVNE PREDSTAVE- AKTIVNO SPREMLJANJE- RAZLOG-USTREZNOST-DOLŽINA DEJAVNOSTI

h) ocena organizacije dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	73. Ta organizacija je bila za vsako dejavnost v redu. 74. Potekala je priprava, izvedba 75. in evalvacija. 76. Sproti smo se dogovorili za posamezne ciljne skupine. 77. Nastajal je nek partnerski odnos. 78. Vsem nam je bilo do tega, da bi bili zadovoljni vsi, otroci, mi in vi in da bi dosegli cilje, ki smo si jih zastavili, mogoče še kakšne, za katere ne vemo, da so.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI NAČRTOVANJE DEJAVNOSTI- RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI EVALVACIJA DEJAVNOSTI- RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI NAČRTOVANJE CILJNIH SKUPIN- RAZLOG- DOBRO- OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI VZPOSTAVITEV DELOVNEGA ODNOSA- RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI SKUPNI CILJI- RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI
12.	53. Sodelovanje je bilo vedno korektno. 54. Glede števila obiskovalcev – romskih otrok, smo bili dogovorjeni, da je vedno fleksibilno, da ne morete vnaprej povedati, koliko jih bo prišlo.	DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI DOGOVOR O FLEKSIBILNOSTI ŠTEVILA ROMSKIH OTROK- RAZLOG- DOBRO-OCENA

	55.Zelo sem vesela za to sodelovanje. 56.Zdi se mi, da je vsako leto tega več. 57.To je tisto, kar zagotavlja vključevanje Romov. 58.Če gledam iz stališča Zveze kulturnih društev, bomo poslali celoten program naše ponudbe tudi letos romskemu društvu in na podlagi tega pričakujem vnovično sodelovanje.	ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI ZADOVOLJSTVO ZARADI SODELOVANJA-RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI VSE VEČJI OBSEG SODELOVANJA-RAZLOG- DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI VEČANJE SOCIALNE VKLJUČENOSTI ROMOV- RAZLOG-VSE VEČJI OBSEG SODELOVANJA-DOBRO- OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI PONOVRNO SODELOVANJE- ŽELJA PO NADALJEVANJU SODELOVANJA
--	---	--

i) ocena števila dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	79.Dejansko se mi zdi pomembno, da se je to začelo, to je prvo. 80.Za doseganje opaznih sprememb pa bi bilo pomembno, da je to bolj pogosto. 81.Ti otroci prihajajo iz okolja, kjer njihove družine ne znajo brati. Odrasli ne znajo brati. Vidimo, ko grejo na internet, da se ne znajdejo, da znajo napisati zgolj posamezne besede.	POMEMBNOST PRIČETKA SODELOVANJA Z ROMSKIMI OTROKI-POMEN VKLJUČEVANJA ROMSKIH OTROK DOSEGANJE OPAZNEJŠIH SPREMEMB-RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH- ŠTEVILO DEJAVNOSTI NEPISMENOST ROMSKIH STARŠEV-RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH- ŠTEVILO DEJAVNOSTI
12.	59.Če primerjamo s tremi leti, ko obiska romskih otrok ni bilo, je to lep napredek. 60.Imamo pa dosti široko ponudbo, mogoče bi prišlo zanje v poštev še kaj povezano z glasbo, glasbeni dogodki, 61.plesne predstave. 62.Pri umetnosti je ogled produkcije drugih tudi del izobraževanja	ZADOVOLJSTVO-RAZLOG- VEČJI OBISK ROMSKIH OTROK-ŠTEVILO DEJAVNOSTI OBISK GLASBENIH DOGODKOV-PREDLOG AKTIVNOSTI OBISK PLESNIH PREDSTAV- PREDLOG AKTIVNOSTI OGLED KULTURNIH DOGODKOV-ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI

	63.in tudi spodbuda za delo naprej.	VEČJA MOTIVACIJA ZA AKTIVNO PARTICIPACIJO- RAZLOG-OGLED KULTURNIH DOGODKOV- ZNANJA S PODROČJA KULTURNIH DEJAVNOSTI
	64.Želela bi si večjega obiska romskih otrok.	ŽELJA PO VEČJEM OBISKU ROMSKIH OTROK-ŠTEVILO DEJAVNOSTI
	65.Vem, da romsko društvo dobi malo denarja za integracijski program, zato razumem, da obisk romskih otrok zaenkrat ne more biti večji, kot bi si mi želeli.	SPREJETJE RAZLOGOV MAJHNEGA OBISKA ROMSKIH OTROK-ŠTEVILO DEJAVNOSTI

j)ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	82.Glede na velikost skupine se mi zdi, če je bila ena ali dve prostovoljke, se mi zdi število primerno. 83.Jaz sem imela občutek, da prostovoljke obvladate otroke, 84.da jih poznate, 85.zato se nam je zdelo število prostovoljk glede na velikost skupine primerno.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH ZNANJE ZA DELO Z OTROKI-RAZLOG-DOBRO- OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK POZNAVANJE OTROK- RAZLOG-DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH
12.	66.Mislím, da jih je bilo dovolj. 67.Nisem opazila nobenih težav.	USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH NEMOTEN POTEK DEJAVNOSTI-RAZLOG- USTREZNOST-ŠTEVILO PROSTOVOLJK NA DEJAVNOSTIH

k)ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
11.	86.Te izkušnje, ki smo jih imeli z vami, so bile dobre. Naše izkušnje so bile dobre. 87.Poznate svojo skupino otrok, 88.hkrati pa ste tudi sprejele pogoje, ki jih zahteva knjižnični prostor.	DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK POZNAVANJE OTROK- RAZLOG-DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK ZAVEDANJE PRAVIL V JAVNEM PROSTORU- RAZLOG-DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK

	89.Pripravljene ste bile sodelovati z našimi knjižničarji. 90.Ko je prvič prišla skupina otrok, so bile težave. 91.Zame je dobro, da se vedno, preden se pristopi k sodelovanju, pogovori. 92.Prvi stik ni bil ustrezen, 93.ni se nas primerno kontaktiralo. 94.Takrat je prišla prevelika skupina otrok. 95.Naše redne ure pravljič se ločijo od organizirane skupine otrok.Ne more biti kakovostno, če za romske otroke posebej od ostalih ne organiziramo obiska. 96.Za naprej je naše sodelovanje zelo dobro steklo. 97.Kadar pa se prične katerokoli sodelovanje, je res potrebno prej se uvesti, se spoznati, se dogovoriti z institucijo.	SODELOVANJE S KNJIŽNIČARJI-RAZLOG-DOBRO-OCENA USPOSOBLJENOSTI PROSTOVOLJK TEŽAVE OB PRIČETKU SODELOVANJA-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI POGOVOR O ZAČETKU SODELOVANJA-PREDLOG ZA ORGANIZACIJO TEŽAVE OB PRIČETKU SODELOVANJA-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI NEUSTREZNO KONTAKTIRANJE-RAZLOG-TEŽAVE OB PRIČETKU SODELOVANJA-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI PREVELIKA SKUPINA-RAZLOG-TEŽAVE OB PRIČETKU SODELOVANJA-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI LOČENO IZVAJANJE UR PRAVLJIC ZA ROMSKE OTROKE-PREDLOG ZA ORGANIZACIJO IZBOLJŠANJE SODELOVANJA PO ZAČETNIH TEŽAVAH-RAZLOG-ZELO DOBRO-OCENA ORGANIZACIJE DEJAVNOSTI SEZNANITEV Z INSTITUCIJO OB PRIČETKU SODELOVANJA-PREDLOG ZA ORGANIZACIJO
12.	68.Predvsem razumevanje romske kulture, ki jo lahko gledaš skozi slovenske oči. 69.Predvsem poglobljeno spoznavanje s tistimi življenjskimi občutji, ki jih Romi čutijo. 70.Če hočeš stvari globalno	BOLJŠE RAZUMEVANJE ROMSKE KULTURE-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST PROSTOVOLJK BOLJŠE POZNAVANJE ČUSTVENEGA DOŽIVLJANJA ROMOV-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST

	spremeniti, morajo prostovoljke razumeti te stvari. Oni geste dojemajo z besedo.	PROSTOVOLJK DOJEMANJE GEST Z BESEDO-PREDSODKI O ROMIH
	71.To pomeni, da morate prostovoljke imeti rutino gestikulacije.	ZNANJE O VERBALNI IN NEVERBALNI KOMUNIKACIJI-PREDLOG ZA USPOSOBLJENOST PROSTOVOLJK

l)ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim projektom ter možni predlogi

ŠTEVILKA INTERVJUJA	IZJAVA	KODA
1.	98.Ko smo imeli simpozij o Romih pred nekaj leti, sem omenila, da bi bilo lahko prostovoljstvo ves čas dostopno. Da bi imeli v knjižnici prostovoljca, ki bi delal samo z Romi individualno, dalj časa. 99.Da bi bil vsak dan dostopen knjižnici, ne samo pri organiziranih dejavnostih. 100.Če bi bil nekdo tam, da bi se učil tukaj z njimi, s tistimi, ki naključno prihajajo.Najbolj idealno bi torej bilo, da bi bil vsak dan prisoten prostovoljec, ki bi se ukvarjal z Romi, 101.da bi jim približal abecedo, 102.branje, 103.računalnik. 104.Da bi spoznali, da jim računalnik lahko ponudi ne samo informacije o spolnosti, avtih, ampak tudi o iskanju zaposlitve in izobraževalne vsebine. 105.To sodelovanje med knjižnico in integracijskim programom menim, da je njegov namen v tem, da se tej ciljni skupini romskih	PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA VSAKODNEVNA DOSTOPNOST PROSTOVOLJCA- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA IZOBRAŽEVANJE ROMOV- RAZLOG- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA UČENJE ABECEDA RAZLOG- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA UČENJE BRANJA- RAZLOG- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA RAČUNALNIŠKO OPISMENJEVANJE-RAZLOG- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA RAČUNALNIŠKO OPISMENJEVANJE-RAZLOG- PROSTOVOLJEC ZA DELO Z ROMI-PREDLOG ZA IZBOLJŠANJE SODELOVANJA PRIBLIŽEVANJE JAVNEGA PROSTORA ROMSKIM OTROKOM-NAMEN

	otrok približa javni prostor, ki je namenjen izobraževanju, kulturi, prostem času, branju, informacijski tehnologiji, pridobivanju novih veščin. Zelo pomembno je, da se začne pri otrocih. 106.Jaz mislim, da je to sodelovanje dobro in ga podpiram še naprej. 107.Ker s skupnimi močmi dejansko nekaj doprinesemo koristnega za vsakega posameznika in celotno skupnost, tako lokalno kot romsko. 108.Če preživijo čas tukaj, je bolje to, kot pa da se potikajo po Grosuplju. 109.To vpliva tudi na oblikovanje njihovih navad. 110.Bolj pogosto bi si želeli te dejavnosti, 111.še posebej za najmlajše, še posebej pred vstopom v šolo. 112.Predvidevam, da bi se to potem res poznalo. 113.Obstajala bi večja želja po znanju, 114.izobraževanju 115.in kulturnih vrednotah. 116.Znotraj naše knjižnice imamo res širok nabor področij – od kuharic, telovadbe, medicinskih knjig. Znotraj tega bi lahko imeli predstavitve knjig, revij, interneta, leksikone, zgodbe na določeno temo. 117.To je neformalna oblika izobraževanja, ki vpliva na motivacijo za branje	SODELOVANJA DOBRO-OCENA SODELOVANJA SKUPNI CILJI-RAZLOG- DOBRO-OCENA SODELOVANJA PRIPISOVANJE PREVELIKEGA POMENA OBISKOVANJU KNJIŽNICE- PREDSODKI O ROMIH PRIDOBIVANJE VZORCEV VEČINSKEGA OKOLJA- NAMEN SODELOVANJA ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH-ŠTEVILO DEJAVNOSTI VEČJI VPLIV NA MLAJŠE OTROKE-RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH - ŠTEVILO DEJAVNOSTI VEČJI UČINEK ZARADI OBISKOVANJA KNJIŽNICE- RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH -ŠTEVILO DEJAVNOSTI POVEČANJE ŽELJE PO ZNANJU-RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH - ŠTEVILO DEJAVNOSTI POVEČANJE ŽELJE PO IZOBRAŽEVANJU- RAZLOG- ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH -ŠTEVILO DEJAVNOSTI POVEČANJE ŽELJE PO KULTURNIH VREDNOTAH- RAZLOG-ŽELJA PO VEČ DEJAVNOSTIH -ŠTEVILO DEJAVNOSTI PREDSTAVITVE TEMATSKIH PODROČIJ LITERATURE-PREDLOG AKTIVNOSTI VEČJA MOTIVACIJA ZA BRANJE-RAZLOG-
--	---	---

	118.in izobraževanje. 119.Glede na interes 120.in posamezno starostno skupino bi lahko pripravili literaturo in naredili delavnico – predstavitev literature. 121.Mi knjižničarji imamo ves čas stik z novimi informacijami in bi lahko Rome sproti s tem seznanjali, lahko bi tudi glede na posamezen letni čas organizirali dejavnosti.	PREDSTAVITVE TEMATSKIH PODROČIJ LITERATURE-PREDLOG AKTIVNOSTI VEČJA MOTIVACIJA ZA IZOBRAŽEVANJE-RAZLOG- PREDSTAVITVE TEMATSKIH PODROČIJ LITERATURE-PREDLOG AKTIVNOSTI OBLIKOVANJE SKUPIN GLEDE NA INTERESNO PODROČJE- PREDSTAVITVE TEMATSKIH PODROČIJ LITERATURE-PREDLOG AKTIVNOSTI OBLIKOVANJE SKUPIN GLEDE NA STAROST- PREDSTAVITVE TEMATSKIH PODROČIJ LITERATURE-PREDLOG AKTIVNOSTI DEJAVNOSTI GLEDE NA LETNI ČAS-PREDLOG AKTIVNOSTI
2.	72.To sodelovanje vidim kot dobro. 73.Želim si, da bi v bodoče skušali narediti lutkovno predstavo z Romi. 74.Ne vem, koliko je to možno, ker je dosti resno 75.in odgovorno delo glede na okoliščine življenja Romov. 76.Vidim težave, ki ne vem, če so rešljive, saj Romi niso odgovorni,pogosto manjkajo. 77.Pri integracijskem programu pa bi lahko uvedli kake pogovore, ko pridejo na predstavo 78.in po predstavi, 79.da jih naučimo stvari, ki jih čutijo v romskem jeziku in v slovenskem jeziku. 80.Rada bi videla, kako oni doživljajo predstavo. 81.Po predstavi bi si želela preveriti, kako so zgodbo razumeli,	DOBRO-OCENA SODELOVANJA LUTKOVNA PREDSTAVA Z ROMI-PREDLOG AKTIVNOSTI DVOM V SPOSOBNOSTI ROMOV-PREDSODKI O ROMIH NEZANESLJIVOST ROMOV- PREDSODKI O ROMIH NEZANESLJIVOST ROMOV- PREDSODKI O ROMIH POGOVOR PRED PREDSTAVO-PREDLOG AKTIVNOSTI POGOVOR PO PREDSTAVI- PREDLOG AKTIVNOSTI UČENJE ČUSTVENEGA DOŽIVLJANJA-RAZLOG- POGOVOR PO PREDSTAVI- PREDLOG AKTIVNOSTI ŽELJA PO UVIDU V DOŽIVLJANJE ROMSKIH OTROK- RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG AKTIVNOSTI ŽELJA PO PREVERJANJU RAZUMEVANJA ZGODBE- RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG

	82.če se je kaj takega zgodilo že njim, 83.kako so lutke narejene, 84.kaj jim je bilo najlepše v predstavi, kateri prizor jim je bil najbolj všeč. 85.S tem jih naučimo stvari zelo nazorno opazovati. 86.Oni bolj neposredno opazujejo stvari. 87.Zelo nezavrto se odzovejo na tisto, kar gledajo. 88.Pred predstavo pa bi jih zgolj seznanila, kaj je lutkovni medij 89.ali animiran film 90.ter razlike med tem in gledališčem, filmom.	AKTIVNOSTI PREVERJANJE SPOSOBNOSTI POVEZOVANJA ZGODBE IN OSEBNIH IZKUŠENJ ROMSKIH OTROK-RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG AKTIVNOSTI POGOVOR O LUTKAH-RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG AKTIVNOSTI ZBIRANJE VTISOV O PREDSTAVI-RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG AKTIVNOSTI UČENJE POZORNEGA OPAZOVANJA- RAZLOG-POGOVOR PO PREDSTAVI-PREDLOG AKTIVNOSTI NEPOSREDNO ODZIVANJE ROMOV-PREDSODKI O ROMIH NEKONTROLIRANO IZRAŽANJE ČUSTEV-PREDSODKI O ROMIH SEZNANITEV Z LUTKOVNIM MEDIJEM-RAZLOG-POGOVOR PRED PREDSTAVO-PREDLOG AKTIVNOSTI SEZNANITEV Z ANIMIRANIM FILMOM-RAZLOG-POGOVOR PRED PREDSTAVO-PREDLOG AKTIVNOSTI SEZNANITEV Z RAZLIKAMI MED RAZLIČNIMI MEDIJI-RAZLOG-POGOVOR PRED PREDSTAVO-PREDLOG AKTIVNOSTI
--	---	--

m)ocena posameznih dejavnosti integracijskega projekta in možni predlogi

št.intervjuja	dejavnosti/ocene	zelo slabo	slabo	niti dobro niti slabo	dobro	zelo dobro
		(Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	(Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)	(Kakšni so Vaši morebitni predlogi za izboljšanje te dejavnosti?)		

1.	obiskovanje ur pravljič v Knjižnici Grosuplje					X
	ustvarjalno-izobraževalne delavnice za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)					X
2.	ogled risank v Kulturnem domu Grosuplje				X	
	ogled lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje				X	

HIERARHIČNO UREJANJE POJMOV

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

a) dejavnosti pred vključitvijo v program

- vključevanje pred integracijskim programom

- vključevanje romskih otrok v sklopu šole (2)
- posamezniki (1)
- nekaj družin (1)
 - razlog
 - izposojanje knjig (1)
- najstniki
 - razlog
 - računalniška tehnologija (1)
- odrasli
 - razlog
 - zbiranje informacij o kosovnih odvozi (1)
 - izposojanje neknjižnega gradiva (1)
 - izposojanje leksikona imen (1)
- ni organiziranih dejavnosti (1)
- obstoj ideje o vključevanju romskih otrok (1)
- opustitev ideje o vključevanju romskih otrok (1)

- pogostost vključevanja pred integracijskim programom

- enkrat letno (2)

- neodzivnost institucij

- neodzivnost lokalnih institucij za vključevanje socialno ogroženih skupin (2)

b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski program

- ime dejavnosti

- kulturne dejavnosti
 - igranje - pravljične ure (1)
 - obisk lutkovnih predstav (2)
 - obisk risank (2)
- dejavnosti s področja likovne vzgoje

- ustvarjalne delavnice »Žabje dogodivščine« (1)
- izvajalec dejavnosti
 - mladinski knjižničarji (1)
 - prostovoljke društva Romi gredo naprej (1)
- organizator dejavnosti
 - Zveza kulturnih društev Grosuplje (2)
- pogostost obiskovanja dejavnosti
 - odvisnost od zunanjih dejavnikov (1)
 - razlog
 - pomanjkanje finančnih sredstev (1)
 - tri do petkrat letno (2)
- število udeležencev na dejavnosti
 - štirinajst do šestindvajset (2)
- vključevanje v kulturne dejavnosti
 - vključevanje v knjižnično vzgojo (1)
- upoštevanje individualnih potreb
 - prilagojenost posamezniku (1)
- vzpodbujanje želje po obiskovanju knjižnice
 - motiviranje otrok (1)
- prevoz na dejavnosti
 - organiziran prevoz (1)
 - razlog
 - zaupanje staršev (1)
 - večja odzivnost (1)
- oblika plačila dejavnosti
 - znižano plačilo (2)
- c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski program
- delno izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - manjše razlike (1)
- izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - učenje slovenskega jezika (2)
 - razumevanje slovenskega jezika (2)
 - razlog
 - poslušanje slovenskega jezika (1)
 - razumevanje slovenskega jezika (1)
 - uporabljanje slovenskega jezika (1)
 - spodbudno okolje (1)
 - obiskovanje lutkovnih predstav (2)
 - razlog
 - vpliv gibalnega in likovno izraznega govora (2)
 - ni jasnega vpliva (2)
 - izboljšanje samopodobe otrok
 - razlog
 - sprejetost (1)
 - osebna potrditev (1)
 - odprta komunikacija
 - možnost izražanja mnenja (1)
 - prenos znanja na mlajše otroke
 - večji vpliv na mlajše otroke (1)
 - negativni vplivi neizobraženosti
 - omejene možnosti bralnega opismenjevanja (1)
 - predsodki o Romih
 - kriminalizacija Romov (2)
 - fizično doživljanje življenja (2)
 - skupno doživljanje jezika in telesne govorice (2)
 - povečevanje izobraževalnega učinka lutkovnih predstav (2)
 - naklonjenost Romov do lutkovnih predstav (2)
 - razlog
 - značaj Romov (2)

- povezanost Romov z onostranstvom (2)
- d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski program
- znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - možnost izposoje knjige (1)
 - možnost poslušanja pravljic (1)
 - spoznavanje z možnostmi animiranja (2)
 - učenje spremljanja kulturnega dogodka (2)
 - spoznavanje kulture (2)
 - ogled kulturnih dogodkov (2)
 - razlog
 - večja motivacija za aktivno participacijo (2)
- znanja s področja knjižnične vzgoje
 - učenje listanja knjig (1)
 - ne uničevati knjige (1)
 - ne pisati po knjigah (1)
 - vračanje izposojenih knjig (1)
- znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje etike (2)
 - spoznavanje sociologije kulture (2)
 - spoznavanje socialne ravni (2)
- znanja s področja umetnosti
 - spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami (2)
- znanje slovenskega jezika
 - učenje slovenskega jezika (2)
 - poglobljanje znanja slovenskega jezika (2)
- več znanja
 - pridobivanje novih znanj (1)
- želja po spoznavanju knjig
 - želja po novih zgodbah (1)
- poslušanje
 - učenje poslušanja (1)
- dostop do komunikacijskih sredstev
 - možnost dostopa do računalnika (1)
- dostop do kulturne ustanove
 - možnost dostopa do knjižnice (1)
- povečanje možnosti preživljanja prostega časa
 - možnost prostora za igro (1)
- znanje bontona v institucijah
 - učenje pravil obnašanja (1)
- enakovreden dostop
 - socialna enakovrednost (2)
- e) nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem programu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka
- več znanja
 - povečanje obsega znanj (1)
 - pridobivanje novih informacij (1)
- enakovreden dostop
 - lažje vključevanje (1)
- izenačevanje možnosti do izobraževanja
 - zmanjševanje neenakovrednega dostopa do izobraževanja (1)
- znanja s področja vzgoje in izobraževanja
 - pridobivanje delovnih navad (1)
- znanja s področja umetnosti
 - spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami (2)
 - likovna vzgoja (2)
 - glasbena vzgoja (2)
- znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje z možnostmi animiranja (2)
- znanja s področja naravoslovja
 - spoznavanje narave (2)

- znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje družbe (2)
- znanje slovenskega jezika
 - poglobljanje znanja slovenskega jezika (2)
 - lažje branje poezije (2)
 - branje pravljic (2)
- želja po pridobivanju novega znanja
 - vedoželjnost (1)
- povezovanje znanj
 - povezovanje učne snovi in lutkovnih predstav (2)
- izboljšanje participacije v izobraževalnem procesu
 - aktivnejše sodelovanje pri pouku (2)

2.EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega programa ter možne spremembe terminov

- del dneva
 - dopoldne (1)
 - razlog
 - večja zmožnost aktivnega sodelovanja (1)
 - predšolski otroci (1)
- letni čas
 - jesensko – zimski čas (1)
 - pomlad (1)
- obdobje v letu
 - od septembra do marca (2)
 - razlog
 - termini rednih abonmajev (2)
- določenost terminov
 - fiksni termini za obiskovalce (2)
- omejeno število zaposlenih
 - manj kadra v poletnem času (1)
- termini dejavnosti
 - ustreznost (2)

g) ocena trajanja dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- dolžina dejavnosti
 - ustreznost (2)
 - razlog
 - aktivno spremljanje (2)
 - lutkovne predstave
 - prekratko (1)
 - razlog
 - ni pravega vtisa (1)
 - predolgo (1)
 - razlog
 - nezmožnost odziva na individualne potrebe (1)
 - premalo kadra
 - možnost podaljšanja trajanja (1)
 - pogoj
 - več finančnih sredstev (1)
 - več kadra (1)
 - prilagojenost trajanja starostnem obdobju otrok (1)
 - razlog
 - znižanje koncentracije (1)
 - največ ena ura (1)
- individualno delo
 - veliko individualne podpore (1)
- več zaposlenih iz ustanove na dejavnosti
 - več kadra (1)

h) ocena organizacije dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- ocena organizacije dejavnosti

- zelo dobro (1)

- razlog

- izboljšanje sodelovanja po začetnih težavah (1)

- dobro (1,2)

- razlog

- načrtovanje dejavnosti (1)

- evalvacija dejavnosti (1)

- načrtovanje ciljnih skupin (1)

- vzpostavitev delovnega odnosa (1)

- skupni cilji (1)

- dogovor o fleksibilnosti števila romskih otrok (2)

- zadovoljstvo zaradi sodelovanja (2)

- vse večji obseg sodelovanja (2)

- razlog

- večanje socialne vključenosti Romov (2)

- težave ob pričetku sodelovanja (1)

- razlog

- neustrezno kontaktiranje (1)

- prevelika skupina (1)

- predlog za organizacijo

- pogovor o začetku sodelovanja (1)

- seznanitev z institucijo ob pričetku sodelovanja (1)

- ločeno izvajanje ur pravljič za romske otroke (1)

i) ocena števila dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- število dejavnosti

- sprejetje razlogov majhnega obiska romskih otrok (2)

- želja po več dejavnostih (1,2)

- razlog

- doseganje opaznejših sprememb (1)

- nepismenost romskih staršev (1)

- večji vpliv na mlajše otroke (1)

- večji učinek zaradi obiskovanja knjižnice (1)

- povečanje želje po znanju (1)

- povečanje želje po izobraževanju (1)

- povečanje želje po kulturnih vrednotah (1)

- želja po večjem obisku romskih otrok (2)

- večji obisk romskih otrok (2)

- razlog

- zadovoljstvo (2)

j) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega programa in možni predlogi

- število prostovoljk na dejavnostih

- ustreznost (1,2)

- razlog

- nemoten potek dejavnosti (2)

k) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi

- ocena usposobljenosti prostovoljk

- dobro (1)

- razlog

- poznavanje otrok (1)

- zavedanje pravil v javnem prostoru (1)

- sodelovanje s knjižničarji (1)

- znanje za delo z otroki (1)

- predlog za usposobljenost prostovoljk

- boljše razumevanje romske kulture (2)

- boljše poznavanje čustvenega doživljanja Romov (2)

- znanje o verbalni in neverbalni komunikaciji (2)

- predsodki o Romih

- dojemanje gest z besedo (2)
- l) ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim programom ter možni predlogi
- ocena sodelovanja
 - dobro (1,2)
 - razlog
 - skupni cilji (1)
- predlog za izboljšanje sodelovanja
 - prostovoljec za delo z Romi (1)
 - razlog
 - izobraževanje Romov (1)
 - učenje abecede (1)
 - učenje branja (1)
 - računalniško opismenjevanje (1)
 - vsakodnevna dostopnost prostovoljca (1)
- namen sodelovanja
 - približevanje javnega prostora romskim otrokom (1)
 - pridobivanje vzorcev večinskega okolja (1)
- pomen vključevanja romskih otrok
 - pomembnost pričetka sodelovanja z romskimi otroki (1)
- želja po nadaljevanju sodelovanja
 - ponovno sodelovanje (2)
- predsodki o Romih
 - pripisovanje prevelikega pomena obiskovanju knjižnice (1)
 - dvom v sposobnosti Romov (2)
 - nezanesljivost Romov (2)
 - neposredno odzivanje Romov (2)
 - nekontrolirano izražanje čustev (2)
- predlog aktivnosti
 - predstavitev tematskih področij literature (1)
 - razlog
 - večja motivacija za branje (1)
 - večja motivacija za izobraževanje (1)
 - oblikovanje skupin glede na interesno področje (1)
 - oblikovanje skupin glede na starost (1)
 - dejavnosti glede na letni čas (1)
 - lutkovna predstava z Romi (2)
 - pogovor pred predstavo (2)
 - razlog
 - seznanitev z lutkovnim medijem (2)
 - seznanitev z animiranim filmom (2)
 - seznanitev z razlikami med različnimi mediji (2)
 - pogovor po predstavi (2)
 - razlog
 - učenje čustvenega doživljanja (2)
 - želja po uvidu v doživljanje romskih otrok (2)
 - želja po preverjanju razumevanja zgodbe (2)
 - preverjanje sposobnosti povezovanja zgodbe in osebnih izkušenj romskih otrok (2)
 - pogovor o lutkah (2)
 - zbiranje vtisov o predstavi (2)
 - učenje pozornega opazovanja (2)
 - obisk glasbenih dogodkov (2)
 - obisk plesnih predstav (2)
 - delavnice v poletnem času (1)
- m) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- ocena obiskovanja ur pravljič v Knjižnici Grosuplje
 - zelo dobro (1)

- ocena obiskovanja ustvarjalno – izobraževalnih delavnic za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)
 - zelo dobro (1)
- ocena obiskovanja risank v Kulturnem domu Grosuplje
 - dobro (2)
- ocena obiskovanja lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje
 - dobro (2)

HIERARHIČNO UREJANJE POJMOV (združevanje sorodnih pojmov v kategorije)

EVALVACIJA DOSEGANJA CILJEV

- a) dejavnosti pred vključitvijo v program
 - vključevanje pred integracijskim programom
 - vključevanje romskih otrok v sklopu šole (2)
 - posamezniki (1)
 - nekaj družin (1)
 - razlog
 - izposojanje knjig (1)
 - najstniki
 - razlog
 - računalniška tehnologija (1)
 - odrasli
 - razlog
 - zbiranje informacij o kosovnih odvozih (1)
 - izposojanje neknjižnega gradiva (1)
 - izposojanje leksikona imen (1)
 - ni organiziranih dejavnosti (1)
 - obstoj ideje o vključevanju romskih otrok (1)
 - opustitev ideje o vključevanju romskih otrok (1)
 - pogostost vključevanja pred integracijskim programom
 - enkrat letno (2)
 - neodzivnost institucij
 - neodzivnost lokalnih institucij za vključevanje socialno ogroženih skupin (2)
- b) dejavnosti zdaj – po vključitvi v integracijski program
 - ime dejavnosti
 - kulturne dejavnosti
 - igralno - pravljичne ure (1)
 - obisk lutkovnih predstav (2)
 - obisk risank (2)
 - dejavnosti s področja likovne vzgoje
 - ustvarjalne delavnice »Žabje dogodivščine« (1)
 - izvajalec dejavnosti
 - mladinski knjižničarji (1)
 - prostovoljke društva Romi gredo naprej (1)
 - organizator dejavnosti
 - Zveza kulturnih društev Grosuplje (2)
 - pogostost obiskovanja dejavnosti
 - odvisnost od zunanjih dejavnikov (1)
 - razlog
 - pomanjkanje finančnih sredstev (1)
 - tri do petkrat letno (2)
 - število udeležencev na dejavnosti
 - štirinajst do šestindvajset (2)
 - vključevanje v kulturne dejavnosti
 - vključevanje v knjižnično vzgojo (1)
 - upoštevanje individualnih potreb
 - prilagojenost posamezniku (1)
 - vzpodbujanje želje po obiskovanju knjižnice
 - motiviranje otrok (1)

- prevoz na dejavnosti
 - organiziran prevoz (1)
 - razlog
 - zaupanje staršev (1)
 - večja odzivnost (1)
- oblika plačila dejavnosti
 - znižano plačilo (2)
- c) razlike v znanju slovenskega jezika po vključitvi v integracijski program
- delno izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - manjše razlike (1)
- izboljšanje znanja slovenskega jezika
 - učenje slovenskega jezika (2)
 - razumevanje slovenskega jezika (2)
 - razlog
 - poslušanje slovenskega jezika (1)
 - razumevanje slovenskega jezika (1)
 - uporabljanje slovenskega jezika (1)
 - spodbudno okolje (1)
 - obiskovanje lutkovnih predstav (2)
 - razlog
 - vpliv gibalnega in likovno izraznega govora (2)
 - ni jasnega vpliva (2)
 - izboljšanje samopodobe otrok
 - razlog
 - sprejetost (1)
 - osebna potrditev (1)
 - odprta komunikacija
 - možnost izražanja mnenja (1)
 - prenos znanja na mlajše otroke
 - večji vpliv na mlajše otroke (1)
 - negativni vplivi neizobraženosti
 - omejene možnosti bralnega opismenjevanja (1)
 - predsodki o Romih
 - kriminalizacija Romov (2)
 - fizično doživljanje življenja (2)
 - skupno doživljanje jezika in telesne govorice (2)
 - povečevanje izobraževalnega učinka lutkovnih predstav (2)
 - naklonjenost Romov do lutkovnih predstav (2)
 - razlog
 - značaj Romov (2)
 - povezanost Romov z onostranstvom (2)
 - d) nova znanja, spretnosti, kompetence po vključitvi v integracijski program
 - znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - možnost izposoje knjige (1)
 - možnost poslušanja pravljic (1)
 - spoznavanje z možnostmi animiranja (2)
 - učenje spremljanja kulturnega dogodka (2)
 - spoznavanje kulture (2)
 - ogled kulturnih dogodkov (2)
 - razlog
 - večja motivacija za aktivno participacijo (2)
 - učenje listanja knjig (1)
 - ne uničevati knjig (1)
 - ne pisati po knjigah (1)
 - vračanje izposojenih knjig (1)
 - znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje etike (2)
 - spoznavanje sociologije kulture (2)
 - spoznavanje socialne ravni (2)
 - znanja s področja umetnosti

- spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami (2)
 - znanje slovenskega jezika
 - učenje slovenskega jezika (2)
 - poglobljanje znanja slovenskega jezika (2)
 - več znanja
 - pridobivanje novih znanj (1)
 - želja po spoznavanju knjig
 - želja po novih zgodbah (1)
 - poslušanje
 - učenje poslušanja (1)
 - dostop do komunikacijskih sredstev
 - možnost dostopa do računalnika (1)
 - dostop do kulturne ustanove
 - možnost dostopa do knjižnice (1)
 - povečanje možnosti preživljanja prostega časa
 - možnost prostora za igro (1)
 - znanje bontona v institucijah
 - učenje pravil obnašanja (1)
 - enakovreden dostop
 - socialna enakovrednost (2)
- e) nove veščine, tehnike, pridobljene v integracijskem programu, ki predstavljajo pomoč pri učenju otroka
- več znanja
 - povečanje obsega znanj (1)
 - pridobivanje novih informacij (1)
 - enakovreden dostop
 - lažje vključevanje (1)
 - izenačevanje možnosti do izobraževanja
 - zmanjševanje neenakovrednega dostopa do izobraževanja (1)
 - znanja s področja vzgoje in izobraževanja
 - pridobivanje delovnih navad (1)
 - znanja s področja umetnosti
 - spoznavanje z različnimi likovnimi estetikami (2)
 - likovna vzgoja (2)
 - glasbena vzgoja (2)
 - znanja s področja kulturnih dejavnosti
 - spoznavanje z možnostmi animiranja (2)
 - znanja s področja naravoslovja
 - spoznavanje narave (2)
 - znanja s področja družboslovja
 - spoznavanje družbe (2)
 - znanje slovenskega jezika
 - poglobljanje znanja slovenskega jezika (2)
 - lažje branje poezije (2)
 - branje pravljic (2)
 - želja po pridobivanju novega znanja
 - vedoželjnost (1)
 - povezovanje znanj
 - povezovanje učne snovi in lutkovnih predstav (2)
 - izboljšanje participacije v izobraževalnem procesu
 - aktivnejše sodelovanje pri pouku (2)

2.EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA

f) najustreznejši letni čas in del dneva za izvajanje dejavnosti integracijskega programa ter možne spremembe terminov

- del dneva
 - dopoldne (1)
 - razlog
 - večja zmožnost aktivnega sodelovanja (1)
 - predšolski otroci (1)
- letni čas

- jesensko – zimski čas (1)
- pomlad (1)
- obdobje v letu
 - od septembra do marca (2)
 - razlog
 - termini rednih abonmajev (2)
- določenost terminov
 - fiksni termini za obiskovalce (2)
- omejeno število zaposlenih
 - manj kadra v poletnem času (1)
- termini dejavnosti
 - ustreznost (2)
- g) ocena trajanja dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- dolžina dejavnosti
 - ustreznost (2)
 - razlog
 - aktivno spremljanje (2)
 - lutkovne predstave
- prekratko (1)
 - razlog
 - ni pravega vtisa (1)
- predolgo (1)
 - razlog
 - nezmožnost odziva na individualne potrebe (1)
 - premalo kadra
- možnost podaljšanja trajanja (1)
 - pogoj
 - več finančnih sredstev (1)
 - več kadra (1)
- prilagojenost trajanja starostnem obdobju otrok (1)
 - razlog
 - znižanje koncentracije (1)
 - največ ena ura (1)
- individualno delo
 - veliko individualne podpore (1)
- več zaposlenih iz ustanove na dejavnosti
 - več kadra (1)
- h) ocena organizacije dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- ocena organizacije dejavnosti
 - zelo dobro (1)
 - razlog
 - izboljšanje sodelovanja po začetnih težavah (1)
 - dobro (1,2)
 - razlog
 - načrtovanje dejavnosti (1)
 - evalvacija dejavnosti (1)
 - načrtovanje ciljnih skupin (1)
 - vzpostavitev delovnega odnosa (1)
 - skupni cilji (1)
 - dogovor o fleksibilnosti števila romskih otrok (2)
 - zadovoljstvo zaradi sodelovanja (2)
 - vse večji obseg sodelovanja (2)
 - razlog
 - večanje socialne vključenosti Romov (2)
 - težave ob pričetku sodelovanja (1)
 - razlog
 - neustrezno kontaktiranje (1)
 - prevelika skupina (1)
 - predlog za organizacijo
 - pogovor o začetku sodelovanja (1)

- seznanitev z institucijo ob pričetku sodelovanja (1)
- ločeno izvajanje ur pravljic za romske otroke (1)
- i) ocena števila dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - število dejavnosti
 - sprejetje razlogov majhnega obiska romskih otrok (2)
 - želja po večjem obisku romskih otrok (1,2)
 - razlog
 - doseganje opaznejših sprememb (1)
 - nepismenost romskih staršev (1)
 - večji vpliv na mlajše otroke (1)
 - večji učinek zaradi obiskovanja knjižnice (1)
 - povečanje želje po znanju (1)
 - povečanje želje po izobraževanju (1)
 - povečanje želje po kulturnih vrednotah (1)
 - večji obisk romskih otrok (2)
 - razlog
 - zadovoljstvo (2)
- j) ocena števila prostovoljk na dejavnostih integracijskega programa in možni predlogi
 - število prostovoljk na dejavnostih
 - ustreznost (1,2)
 - razlog
 - nemoten potek dejavnosti (2)
- k) ocena usposobljenosti prostovoljk, ki so spremljale otroke na dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
 - ocena usposobljenosti prostovoljk
 - dobro (1)
 - razlog
 - poznavanje otrok (1)
 - zavedanje pravil v javnem prostoru (1)
 - sodelovanje s knjižničarji (1)
 - znanje za delo z otroki (1)
 - predlog za usposobljenost prostovoljk
 - boljše razumevanje romske kulture (2)
 - boljše poznavanje čustvenega doživljanja Romov (2)
 - znanje o verbalni in neverbalni komunikaciji (2)
 - predsodki o Romih
 - dojemanje gest z besedo (2)
- l) ocena sodelovanja med institucijo in integracijskim programom ter možni predlogi
 - ocena sodelovanja
 - dobro (1,2)
 - razlog
 - skupni cilji (1)
 - predlog za izboljšanje sodelovanja
 - prostovoljec za delo z Romi (1)
 - razlog
 - izobraževanje Romov (1)
 - učenje abecede (1)
 - učenje branja (1)
 - računalniško opismenjevanje (1)
 - vsakodnevna dostopnost prostovoljca (1)
 - namen sodelovanja
 - približevanje javnega prostora romskim otrokom (1)
 - pridobivanje vzorcev večinskega okolja (1)
 - pomen vključevanja romskih otrok
 - pomembnost pričetka sodelovanja z romskimi otroki (1)
 - želja po nadaljevanju sodelovanja
 - ponovno sodelovanje (2)
 - predsodki o Romih
 - pripisovanje prevelikega pomena obiskovanju knjižnice (1)
 - dvom v sposobnosti Romov (2)

- nezanesljivost Romov (2)
- neposredno odzivanje Romov (2)
- nekontrolirano izražanje čustev (2)
- predlog aktivnosti
 - predstavitev tematskih področij literature (1)
 - razlog
 - večja motivacija za branje (1)
 - večja motivacija za izobraževanje (1)
 - oblikovanje skupin glede na interesno področje (1)
 - oblikovanje skupin glede na starost (1)
 - dejavnosti glede na letni čas (1)
 - lutkovna predstava z Romi (2)
 - pogovor pred predstavo (2)
 - razlog
 - seznanitev z lutkovnim medijem (2)
 - seznanitev z animiranim filmom (2)
 - seznanitev z razlikami med različnimi mediji (2)
 - pogovor po predstavi (2)
 - razlog
 - učenje čustvenega doživljanja (2)
 - želja po uvidu v doživljanje romskih otrok (2)
 - želja po preverjanju razumevanja zgodbe (2)
 - preverjanje sposobnosti povezovanja zgodbe in osebnih izkušenj romskih otrok (2)
 - pogovor o lutkah (2)
 - zbiranje vtisov o predstavi (2)
 - učenje pozornega opazovanja (2)
 - obisk glasbenih dogodkov (2)
 - obisk plesnih predstav (2)
 - delavnice v poletnem času (1)
- m) ocena posameznih dejavnosti integracijskega programa in možni predlogi
- ocena obiskovanja ur pravljic v Knjižnici Grosuplje
 - zelo dobro (1)
- ocena obiskovanja ustvarjalno – izobraževalnih delavnic za romske in neromske otroke v Knjižnici Grosuplje (Žabje dogodivščine I. in II.)
 - zelo dobro (1)
- ocena obiskovanja risank v Kulturnem domu Grosuplje
 - dobro (2)
- ocena obiskovanja lutkovnih predstav v Kulturnem domu Grosuplje
 - dobro (2)

11. POVZETEK

Družbena izključenost je širši pojem, ki zajema tudi večdimenzionalno izključenost Romov, socialna izključenost pa ožji pojem, ki se nanaša na izključenost iz socialnih pravic ipd. Družba določene skupine stigmatizira in jih označi kot ogrožujoče. V času ekonomskih in socialnih kriz se pogosto pojavlja izključevanje »drugih« in s tem povezana nestrpnost. Pri izključenih skupinah je vidno pomanjkanje socialnega kapitala (Dragoš, Leskošek 2003). Družbena izključenost na mikro in makro nivoju ohranja status quo. Romi se po celem svetu soočajo z družbeno izključenostjo. Zanje je značilna strukturna revščina. Pogosto živijo v izoliranih naseljih, kjer ni niti najosnovnejše infrastrukture. V Grosuplju večina Romov živi v barakah, le nekaj družin živi v zidanih hišah. Romski otroci na Dolenjskem so slabo vključeni v predšolsko vzgojo, zaradi tega prihajajo v osnovno šolo s pomanjkljivim znanjem slovenščine in pomanjkanjem socialnih veščin. Posledica tega je zgodnji izpad iz osnovnošolskega sistema. Romi so v Evropi v nekaterih območjih nezaposleni kar v 95 % (Schuringa 2005). Romi so pogosto stigmatizirani pri iskanju zaposlitve, saj jih delodajalci diskriminirajo na podlagi njihovega priimka, zato si nekateri Romi spreminjajo priimke. Romi se soočajo tudi z omejenim dostopom do zdravstvenih storitev in z institucionalnim rasizmom, ki je ravno tako prisoten v zdravstvenih institucijah (Poročilo »Spremljanje pridruževanja EU: Zaščita manjšin«). Romi so izključeni tudi na področju politične participacije. V parlamentih in lokalnih okolju so slabo zastopani (Schuringa 2005). V Grosuplju Romi do januarja 2010 niso dobili romskega svetnika, kljub Zakonu o lokalni samoupravi (Uradni list RS, 51/2002, <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200251&stevilka=2484>), ki je že leta 2002 opredelil občine, ki morajo zagotoviti romskega svetnika v občinskem svetu. To je posledica diskurza o »avtohtonih« in »neavtohtonih« Romih, med slednje naj bi spadali Romi iz Grosuplja, kar je popolnoma diskriminatorno. Mediji Rome predstavljajo izrazito negativno. Predstavljeni so pogosto kot tisti, ki izkoriščajo večino. Družbe se soočajo z etnično raznolikostjo na tri prevladujoče načine: asimilacija, multikulturalizem in integracija. Romi so bili skozi celotno zgodovino v evropskem prostoru podvrženi preganjanju in zatiranju. Multikulturalizem se je začel razvijati po 2. svetovni vojni (Mills 2007). Pristop sicer poudarja sprejemanje kulturnih razlik, ki obstajajo med skupinama, vendar spodbuja tudi delitve med ljudmi. Integracija predpostavlja soobstoj različnih skupin (*ibid.*). Vključevalne strategije pa so še vedno v konfliktu z družbeno politiko (Schmidt 2003).

Rasistične in medicinske teorije so vplivale na razvoj izobraževanja za socialno delo (Zaviršek 2007). V praksi se je to odražalo na razvoju tradicionalnega socialnega dela (Leskošek 1996). V socialnem delu je ravno tako zelo prisoten institucionalni rasizem, zaradi česar Romi ne dobijo oz. dobijo pomoč v manjši meri, kot jo potrebujejo. Zaradi neustreznih praks so se razvile vključevalne prakse socialnega dela kot npr. antirasistično socialno delo in etnično občutljivo socialno delo. Etnično občutljivo socialno delo upošteva (Urh 2009: 230 - 243): dejanske potrebe uporabnikov etnične skupine, njihove vrednote. Poleg tega naj bi socialni delavec delal na samorefleksiji lastnih predsodkov, uporabljal etnično občutljiv jezik, zaposloval pripadnike etničnih skupin in delal v skupnosti, saj tako lahko nastopi kot spodbujevalec sprememb. Integracijski projekt Korak k soncu – *Korako ku kham* je začel delovati decembra 2007. Namenjen je romskim otrokom iz vseh petih naselij v občini Grosuplje (Smrekec 1, Smrekec 2, Oaza, Pri Nikotu in Ponova vas), v starosti od dve do deset let. Projekt sledi modelu etnično občutljivega socialnega dela in metodi skupnostnega socialnega dela (predvsem razvijanju skupnosti, skupnostnem planiranju in socialni akciji) (Žnidarec Demšar 2004b: 47-49). Njegova evalvacija, ki je tema moje raziskave, ima za cilj nadgraditev oz. izboljšanje projekta. Temeljni raziskovalni vprašanji moje diplomske naloge sta:

- Koliko napora je bilo vloženega v izvajanje projekta?
- V kolikšni meri so bili doseženi cilji projekta?

Osnovno izkustveno gradivo v moji raziskavi predstavljajo intervjuji, zbrani v raziskovalnem procesu ter osebni etnografski dnevniški zapiski. Oblikovala sem več merskih instrumentov (za otroke, starše in za strokovni sodelavki). Vsi vprašalniki so bili razdeljeni na tri dele. Vir podatkov so mi predstavljali tudi osebni etnografski dnevniški zapiski, in sicer v obdobju od decembra 2007 do novembra 2009. Moj vzorec sestavljajo: polovica vključenih staršev v integracijski projekt iz vsakega naselja (po eden od staršev iz posamezne družine), po 2 otroka iz vseh naselij v starosti od 9 do 10 let in strokovne sodelavke, s katerimi je integracijski projekt vzpostavil kontinuirano sodelovanje. Podatke sem zbrala s spraševanjem, in sicer z metodo delno strukturiranega intervjuja (z vnaprej pripravljenim vprašalnikom oz. vodilom za intervju). Intervjuvala sem deset romskih staršev, šest romskih otrok, in dve strokovni sodelavki integracijskega projekta (direktorico Knjižnice Grosuplje ter vodjo strokovne službe Zveze kulturnih društev Grosuplje). Zbrane podatke sem obdelala in analizirala kvalitativno in kvantitativno.

Pred samim izvajanjem integracijskega projekta *Korak k soncu – Korako ku kham* se romski otroci niso vključevali v dejavnosti v lokalnem okolju. Po vključitvi v integracijski projekt so romski otroci pričeli obiskovati naravoslovne, kulturne in družboslovne dejavnosti. *Knjižnica* in *Kulturni dom* sta po vključitvi v *integracijski projekt* pričela redno izvajati dejavnosti za romske otroke. Romski otroci so po vključitvi pridobili nova znanja in veščine, izboljšalo se je znanje slovenskega jezika. Pridobili so tudi na doživljajski ravni in pri večjem dostopu do resursov v skupnosti.

Intervjuvanci imajo različne želje glede terminov dejavnosti. Pri romskih otrocih in starših pa se pojavlja tudi želja po daljših dejavnostih. Strokovni sodelavki izražata zadovoljstvo zaradi sodelovanja z izvajalci integracijskega projekta. Prevoz je bistveno vplival na število udeležencev na dejavnostih, ko ni bilo prevoza, je bilo dosti manj udeležencev. Starši si želijo večje število prostovoljk na dejavnostih. Pri večini dejavnosti je vidno, da so bili starši in otroci z njimi zadovoljni. Dejavnosti so najbolj pogosto obiskovali desetletniki in najmanj pogosto dveletniki. Najvišja povprečna prisotnost posameznega otroka na dejavnostih glede na romsko naselje je v naselju Oaza, najmanjša pa v naselju Ponova vas.

Integracijski projekt za romske otroke iz Grosuplja je torej močno povečal možnosti romskih otrok za obiskovanje dejavnosti v lokalnem okolju in okolici. Prispeval je k rednem izvajanju dejavnosti za romske otroke v Knjižnici Grosuplje in Kulturnem domu Grosuplje in tako ustvaril novo podporno mrežo za romske otroke. *Integracijski projekt* otroke vključuje v dejavnosti, ki so namenjene tudi ostalim (neromskim) otrokom in posledično prispeva k njihovi destigmatizaciji. Integracijski projekt je skupnostni projekt in se odziva na dejanske potrebe romskih otrok v Grosuplju. Romski otroci in starši so bili v *integracijskem projektu* vključeni kot akterji spreminjanja lastnega življenja. Intervjuvanci si želijo več dejavnosti, kar kaže na željo tako romske skupnosti kot lokalnih institucij po vključevanju romskih otrok ter nasprotuje prevladujočim diskurzom o tem, da se Romi ne želijo vključevati in da lokalna skupnost nima posluha za vključevanje Romov. Najbolj pogosto obiskujejo dejavnosti otroci iz naselja Oaza (najbolj urejeno naselje), najmanj pogosto pa iz naselja Ponova vas (najslabši pogoji bivanja), kar kaže na to, da so tudi razlike v komunalni urejenosti povezane s stopnjo vključevanja otrok v integracijski projekt.

Iz ugotovitev in sklepov raziskave sem izpeljala predloge, izmed katerih izpostavljam na tem mestu bistvene: organiziranje skupnostnih projektov za romske otroke kot enega od možnih pomembnih virov učenja novih znanj in veščin in večjega vključevanja v lokalno skupnost, romske otroke vključiti v dejavnosti, kjer bodo lahko v večji meri izboljšali slovenski jezik, omogočiti reden prevoz na dejavnosti integracijskega projekta, organiziranje več dejavnosti daljšega trajanja, razširiti kontinuirano sodelovanje integracijskega projekta na več institucij v lokalnem okolju, na dejavnostih zagotoviti večje število prostovoljcev, pogovarjati se čim več s starši z namenom večjega vključevanja romskih otrok in zmanjševanja strahu in dilem, beležiti opažanja napredkov in ovir na dejavnostih za vsakega otroka in redno izvajati evalvacijo vseh dejavnosti integracijskega projekta z namenom izboljševanja le – teh.